

72817

27. V. 19.
3

Koledar

Družbe sv. Mohorja

za navadno leto

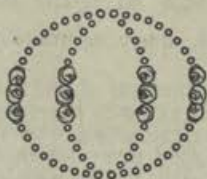
1922.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja na Prevaljah.

Z dovoljen em prečasnitega krškega knezoškofi stva.

1921.

Našnila tiskarna Družbe sv. Mohorja na Prevaljah.

1825/62

22.449 D
17.3.1938

Navadno leto 1922

ima 365 dni (med temi 67 nedelj in praznikov po starem štetju) ter se začne z nedeljo in konča z nedeljo.

Začetek leta 1922.

Občno in državno leto se začne novega leta dan, 1. januarja.
Cerkveno leto se začne 1. adventno nedeljo, 3. decembra.

Od Božiča do Pepelnice je 9 tednov in 2 dneva.

Godovinsko število.

Zlato število	4	Rimsko število	5
Epakta ali mesečno kazalo	11	Nedeljska črka	A
Solnčni krog	27	Letni vladar: Mesec.	

Letni časi.

Pomlad se začne 21. marca ob 10^h49'. Jesen se začne 23. septembra ob 21^h10'.
Poletje se začne 22. junija ob 6^h27'. Zima se začne 22. decembra ob 15^h57'.

Državni prazniki.

1. **Ciril in Metod**, slovanska apostola: dne 24. maja.
2. **Vidov dan**: dne 28. junija.
3. **Petrov dan**: dne 12. julija (rojstni dan kralja Petra I.).
4. **Ujedinjenje SHS**: dne 1. decembra.

Znamenja za mesečne kraje.

Mlaj ☉ | ščep ali polna luna ☾
Prvi krajec ☽ | Zadnji krajec ☾

Nebesna znamenja.

Pomlad.	Poletje.	Jesen.	Zima.
ovon . . . γ	rak . . . ♋	tehtnica . . ♎	kozel . . ♈
bik . . . ♉	lev . . . ♌	škorpijon . . ♏	vodnar . . ♊
dvojčka . . ♊	devica . . ♍	strelec . . ♐	ribi . . . ♑

Mrki solнца in lune leta 1922.

V letu 1922. luna ne mrkne, solnce pa mrkne dvakrat, vendar se bo v srednji Evropi videl samo prvi mrk.

1. Delni solnčni mrk se prične dne 28. sušca ob 11^h22, doseže višek ob 12^h09 in se konča ob 17^h09. Opazovali ga bodo v srednji in južni Ameriki, na Atlantskem oceanu, v Evropi (izvzemši severno polovico Norveške in švedske), v severni in južni Afriki, v Mali Aziji in v Arabiji. Pri nas bomo videli otemneti samo južno tretjino cele solnčne plošče. Začetek ob 14^h27, višek ob 15^h34, konec ob 16^h35.

2. Popolni solnčni mrk dne 21. kimavca ob 15^h04, višek ob 15^h59, konec ob 20^h16. Videli bodo ta solnčni mrk v vzhodni Afriki, v Arabiji, Indiji, Avstraliji, na Polineških otokih in na Indijskem oceanu.

Prosinec — januar

ima 31 dni.

Hrvatsko: **Siečanj.** :: Srbsko: **Јануар.**
 Češko: **Leden.** :: Poljsko: **Styczen.** :: Rusko: **Январь.**

Dnevi		Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1 Ko je bilo dopolnjenih osem dni. Luk. 2, 21.				
1	Nedelja	Novo leto. Obr. Gosp.		
2	Pondelj.	Ime Jezusovo; Makarij.		
3	Torek	Genovefa, dev.; Slavimir.		
4	Sreda	Tit, škof; Dobromir.		
5	Četrtek	Telesfor, p.-muč.; Grozdana.		
6	Petek	Sv. Trije kralji. Darin. ☽		
7	Sobota	Valentin (Zdravko), škof.		
2 Dvanajstletni Jezus v templju. Luk. 2, 42-52.				
8	Nedelja	1. po Razgl. Gosp. Severin.		
9	Pondelj.	Julijan, muč.; Nikosava.		
10	Torek	Pavel, pušč.; Dobroslav.		
11	Sreda	Higin, p. m.; Božidar, op.		
12	Četrtek	Ernest; Arkadij, m.; Bodigoj.		
13	Petek	Veronika, dev.; Bogomir. ☉		
14	Sobota	Feliks (Srečko) Nol.; Nada.		
3 O ženitnini v Kani Galileji. Jan. 2, 1-11.				
15	Nedelja	2. po Razgl. G. Imena Jez.		
16	Pondelj.	Marcel; Tunislava.		
17	Torek	Anton, pušč.; Boleslav.		
18	Sreda	Sv. Petra stol v R.; Priska.		
19	Četrtek	Kanut, kr. m.; Hranimir.		
20	Petek	Fabijan in Boštjan. ☾		
21	Sobota	Neža (Janja), dev. muč.		
4 Jezus ozdravi gobavega. Mat. 8, 1-13.				
22	Nedelja	3. po Razgl. G. Sv. Druž.		
23	Pondelj.	Zaroka Marije Dev. Voljica.		
24	Torek	Timotej, šk.; Milislava.		
25	Sreda	Izpreobrnitev Pavla; Amand.		
26	Četrtek	Polikarp, šk.; Vsevlást.		
27	Petek	Janez Zlatoust; Dušana.		
28	Sobota	Julijan, šk.; Dragomil. ☼		
5 O Gospodovi ladjici. Mat. 8, 23-27.				
29	Nedelja	4. po Razgl. G. Frančišek.		
30	Pondelj.	Martina, dev.; Desislav.		
31	Torek	Peter Nol., spozn.; Divna.		
Izpremeni lune.			Nebesno znamenje.	
☽ Prvi krajec dne 6. ob 11:23 (mrzlo).			Solnce stopi v znamenje vodnarja 	
☾ Ščep dne 13. ob 15:36 (lepo).			dne 20. ob 20:48.	
☉ Zadnji krajec dne 20. ob 6:59 (sneg).			Dan zraste za 1 uro 1 min.	
☿ Mlaj dne 28. ob 24:48 (mrzlo).			Dan je dolg 8 ur 25 minut do 9 ur 26 minut.	

Svečan — februar

ima 28 dni.

Hrvatsko: Veljača. :: Srbsko: Фебруар.
 Češko: Únor. :: Poljsko: Luty. :: Rusko: Февраль.

Dnevi		Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1	Sreda	Ignacij (Ognjeslav), škof.		
2	Četrtek	Svečnica. Darov. Gosp.		
3	Petek	Blaž, škof; Bojmir.		
4	Sobota	Andrej, sp.; Daroslav.		
6 Prilika o dobrem semenu. Mat. 13, 24-30.				
5	Nedelja	5. po Razgl. G. Agata.		
6	Ponedelj.	Doroteja, d. muč.; žalimir.		
7	Torek	Romuald, opat; Malina.		
8	Sreda	Janez Mat.; Zvezdodrag.		
9	Četrtek	Apolonija, dev.; Blagoslav.		
10	Petek	šolastika, dev.; Vojmil.		
11	Sobota	Prik. D. M. Lurške; Dobrana.		
7 O delavcih v vinogradu. Mat. 20, 1—16.				
12	Nedelja	1. predpepeln. Evlalija.		
13	Ponedelj.	Katarina R., dev.; Vrativoj.		
14	Torek	Valentin (Zdravko), muč.		
15	Sreda	Favstin i Jov.; Ljuboslava.		
16	Četrtek	Julijana, dev. m.; Strahomir.		
17	Petek	Donat in tov., muč.; Vesela.		
18	Sobota	Simeon, šk.; Flavijan, šk.		
8 Prilika o sejavcu in semenu. Luk. 8, 4—15.				
19	Nedelja	2. predpepeln. Julijan.		
20	Ponedelj.	Eleuterij, škof; Drago.		
21	Torek	Maksimilijan, šk.; Miloslav.		
22	Sreda	Stol sv. Petra v A.; Gojslav.		
23	Četrtek	Peter Dam., šk.; Čudomil.		
24	Petek	Matija, apostol; Vladoj.		
25	Sobota	Valburga, opat.; Viktorin.		
9 Jezus ozdravi slepca. Luk. 18, 31-43.				
26	Nedelja	3. predpep. Marjeta K.		
27	Ponedelj.	Leander, škof; Inoslav.		
28	Torek	Pust. Roman, op.; Sodka.		
Izpremeni lune.			Nebesno znamenje.	
) Prvi krajec dne 5. ob 5:52 (sneg).			Solnce stopi v znamenje rib (♈)	
☾ ščep dne 12. ob 2:17 (sneg).			dne 19. ob 11:16.	
☾ Zadnji krajec dne 18. ob 19:18 (dež).			Dan zraste za 1 uro 28 min.	
☾ Mlaj dne 26. ob 19:47 (dež in sneg).			Dan je dolg 9 ur 29 minut do 10 ur 57 min.	

Sušec — marec

ima 31 dni.

Hrvatsko: Ožujak. :: Srbsko: Mapar.
 Češko: Březen. :: Poljsko: Marzec. :: Rusko: Мартъ.

Dnevi		Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1	Sreda	† Pepelnica. Albin (Belko).		
2	Četrtek	Simplicij, pap.; Milena.		
3	Petek	Kunigunda, ces.; Mislav.		
4	Sobota	Kazimir, spozn.; Sladoje.		
10 Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4, 1-11.				
5	Nedelja	1. postna. Agapeta. Danica.		
6	Pondelj.	Fridolin, sp.; Zvezda.)		
7	Torek	Tomo Akv., c. uč.; Jelen.		
8	Sreda	† Kvatre. Janez od Boga.		
9	Četrtek	Frančiška R.; Danimir.		
10	Petek	† Kvatre. 40 muč.; Stana.		
11	Sobota	† Kvatre. Heraklij; Radoja.		
11 Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17, 1-9.				
12	Nedelja	2. postna. Gregor I., pap.		
13	Pondelj.	Rozina; Svetovid.)		
14	Torek	Matilda, kralj.; Pavlina.		
15	Sreda	Klemen Dvorjak; Velislav.		
16	Četrtek	Hilarij i Tacijan; Ljubislava.		
17	Petek	Jedert, dev.; Budimir.)		
18	Sobota	Ciril Jeruz., škof; Slavoljub.		
12 Jezus izžene hudiča iz mutca. Luk. 11, 14-28.				
19	Nedelja	3. post. Jožef, žen. D. M.		
20	Pondelj.	Feliks in tov.; Vlada. (		
21	Torek	Benedikt, opat; Tuga.		
22	Sreda	Benvenut, škof; Slavo.		
23	Četrtek	Viktorin, muč.; Dražislav.		
24	Petek	Gabriel, nadang.; Družiljub.		
25	Sobota	Oznanjenje Mariji Dev.		
13 Jezus nasiti 5000 mož. Jan. 6, 1-15.				
26	Nedelja	4. post. (sredp.). Emanuel.		
27	Pondelj.	Rupko, škof; Stanimir.		
28	Torek	Janez Kapistran, spozn.)		
29	Sreda	Ciril, škof, muč.; Branivoj.		
30	Četrtek	Angela Fal., vd.; Pribislav.		
31	Petek	Modest, škof; Mojmir.		
Izpremeni lune.			Nebesno znamenje.	
) Prvi krajec dne 6. ob 20'21 (sneg).			Solnce stopi v znamenje ovna (♈)	
☾ Ščep dne 13. ob 12'14 (sneg).			dne 21. ob 10'49. Začetek spomladi.	
☾ Zadnji krajec dne 20. ob 9'43 (dež).			Noč in dan sta enako dolga.	
☼ Mlaj dne 28. ob 14'03 (lepo).			Dan zraste za 1 uro 45 min. Dan je dolg 11 ur 1 min. do 12 ur 46 min.	

Mali traven — april

ima 30 dni.

Hrvatsko: **Travanj.** :: Srbsko: **Април.**
 Češko: **Duben.** :: Poljsko: **Kwiecien.** :: Rusko: **Апрѣль.**

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1 Sobota	Hugon, škof; Mutimir.		
14 Judje hočejo Jez. kamenjati. Jan. 8, 46-59.			
2 Nedelja	5. post. (tiha). Franč. Pavl.		
3 Ponedelj.	Božja glava. Abundij, šk.		
4 Torek	Izidor, šk.; Dušica.		
5 Sreda	Vinko Fer.; Irena, devica.)		
6 Četrtek	Sikst, papež; Čudna.		
7 Petek	M. D. 7 žal.; Herman, sp.		
8 Sobota	Albert, škof; Viljenica.		
15 Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21, 1-19.			
9 Nedelja	6. postna (ov.). Marija Kl.		
10 Ponedelj.	Ezekiel, prerok; Srčanica.		
11 Torek	Leon I., pap.; Rada.		
12 Sreda	Julij, pap.; Sava, muč.		
13 Četrtek	† Vel. četrtek. Hermenegild.		
14 Petek	† Veliki petek. Justin, m.		
15 Sobota	† Vel. sobota. Helena, kr.		
16 Jezus vstane od mrtvih Mark. 16, 1-7.			
16 Nedelja	Velika noč. Vstaj. Gosp.		
17 Ponedelj.	Velikon. pond. Anicet, p.		
18 Torek	Apolonij, m.; Gradislava.		
19 Sreda	Leon IX., pap.; Tihorad.		
20 Četrtek	Marcelin, šk.; Dragislav.		
21 Petek	Anzelm, šk.; Dragomira.		
22 Sobota	Soter in Kaj; Ljutomer.		
17 Jezus se prikaže ob zaprtih durih. Jan. 20, 19-31.			
23 Nedelja	1. povelik. (bela). Vojteh.		
24 Ponedelj.	Jurij, mučenec; Jurislav.		
25 Torek	Marko, evang.; Tugomer.		
26 Sreda	Klet, papež; Sekana.		
27 Četrtek	Peregrin, sp.; Raduna.		
28 Petek	Pavel Križni, sp.; Slavica.		
29 Sobota	Peter, muč.; Tankoslava.		
18 Jezus dobri pastir. Jan. 10, 11-16.			
30 Nedelja	2. povelik. Katarina S., d.		
Izpremeni lune.		Nebesno znamenje.	
) Prvi krajec dne 5. ob 6:45 (dež).		Solnce stopi v znamenje bika (♉)	
☾ ščep dne 11. ob 21:43 (lepo).		dne 20. ob 22:29.	
☾ Zadnji krajec dne 19. ob 1:53 (lepo).		Dan zraste za 1 uro 38 min.	
☾ Mlaj dne 27. ob 6:03 (dež).		Dan je dolg 12 ur 49 min. do	
		14 ur 27 min.	

Veliki traven — maj

ima 31 dni.

Hrvatsko: **Svibanj.** :: Srbsko: **Maj.**
 Češko: **Kveten.** :: Poljsko: **Maj.** :: Rusko: **Mañ.**

Dnevi		Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1	Pondelj.	Filip in Jakob, ap.; Žiga.		
2	Torek	Atanazij, šk.; Živana.		
3	Sreda	Najdba sv. križa. V. sv. Jož.		
4	Četrtek	Florijan (Cvetko), muč.)		
5	Petek	Pij V., pap.; Desirad.		
6	Sobota	Janez Ev. pr. l. vr.; Zdemir.		
19 Jezus napove svoj odhod. Jan. 16, 16-22.				
7	Nedelja	3. povel. Var. sv. Jožefa.		
8	Pondelj.	Prik. Mih. nadang.; Budislav.		
9	Torek	Gregor Nac., šk.; Prvinica.		
10	Sreda	Antonin, šk.; Izidor; Dvorna.		
11	Četrtek	Mamert, šk.; Ljerka. ☉		
12	Petek	Pankracij, muč.; Stojmir.		
13	Sobota	Servacij, škof; Jasna.		
20 Jez. obeča učencem sv. Duha. Jan. 16, 5-14.				
14	Nedelja	4. povelik. Bonifacij, muč.		
15	Pondelj.	Zofija, muč.; Jaromira.		
16	Torek	Janez Nep., m.; Mladena.		
17	Sreda	Paškal, spozn.; Dušoje.		
18	Četrtek	Srečko, spozn.; Mladica. ☾		
19	Petek	Celestin, papež; Vitoslava.		
20	Sobota	Bernardin, sp.; Milodar.		
21 Jezus uči o moči molitve. Jan. 16, 23-30.				
21	Nedelja	5. povel. Srečko K., spozn.		
22	Pondelj.	Julija, dev.; Boža.		
23	Torek	Deziderij; Milorad.		
24	Sreda	Mar. Dev., pom. krist. } Križvo.		
		Ciril in Metod (drž. praznik).		
25	Četrtek	Krist. vnebohod. Urban.		
26	Petek	Filip Neri, sp.; Dragica. ☉		
27	Sobota	Magdalena P., d.; Volkašin.		
22 Jezus govori o pričevanju sv. Duha. Jan. 15, 16-27, 16, 1-4.				
28	Nedelja	6. povel. Avguštin, škof.		
29	Pondelj.	Maksim (Veljko), šk.; Dana.		
30	Torek	Feliks (Srečko) I., p.; Ferdo, kr.		
31	Sreda	Angela; Kancijan; Bojslav.		
Izpremeni lune.			Nebesno znamenje.	
☾ Prvi krajec dne 4. ob 1:55 (lepo).			Solnce stoji v znamenje	
☉ ščep dne 11. ob 7:06 (sprem.).			dvojčkov (★★) dne 21. ob 22:11.	
☾ Zadnji krajec dne 18. ob 19:16 (lepo).			Dan zraste za 1 uro 15 min.	
☉ Mlaj dne 26. ob 19:04 (lepo).			Dan je dolg 14 ur 30 min. do	
			15 ur 45 min.	

Rožnik — junij

ima 30 dni.

Hrvatsko: Lipanj. :: Srbsko: Јуније.
 Češko: Červen. :: Poljsko: Czerwiec. :: Rusko: Июнь.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1 Četrtek	Juvencij, muč.; Radovan.		
2 Petek	Marcelin, muč.; Velimir. 		
3 Sobota	† Klotilda, kralj.; Oliva, dev. 		
23 Jez. govori o Sv. Duhu in ljub. Jan. 14, 23-31.			
4 Nedelja	Binkošti. Prih. Sv. Duha.		
5 Ponedelj.	Bink. pond. Bonifacij.		
6 Torek	Norbert, škof; Miljutin.		
7 Sreda	† Kva tre. Robert; Bogomil.		
8 Četrtek	Medard, šk.; Višeslav.		
9 Petek	† Kva tre. Primož in Fel. 		
10 Sobota	† Kva tre. Marjeta, kraljica. 		
24 Meni je dana vsa oblast. Mat. 28, 18-20.			
11 Nedelja	1. pobink. Sv. Trojica.		
12 Ponedelj.	Janez Fak., sp.; Hrvoje.		
13 Torek	Anton Pad., spozn.; Zorica.		
14 Sreda	Bazilij, škof; Zlatana.		
15 Četrtek	Sv. Rešnje Telo. Vid, m.		
16 Petek	Franc R., sp.; Jošt; Dragimir.		
17 Sobota	Adolf, škof; Tratomir. 		
25 Prilika o veliki večerji. Luk. 14, 16-24.			
18 Nedelja	2. pob. Gervazij in Protazij.		
19 Ponedelj.	Julijana, dev.; Bogdan.		
20 Torek	Silverij, papež; Milava.		
21 Sreda	Alojzij (Vekoslav) sp.		
22 Četrtek	Ahacij, mučenec; Miloš.		
23 Petek	Srce Jezusovo; Cenon.		
24 Sobota	Ivan Krstnik; Janislav. 		
26 Prilika o izgubljeni ovci. Luk. 15, 1-10.			
25 Nedelja	3. pob. Viljem, op.; Grica. 		
26 Ponedelj.	Ivan in Pavel; Vigilij.		
27 Torek	Hema, vdova; Vladislav, kr.		
28 Sreda	Leon II., papež; Zorana.		
	Vidov dan (drž. praznik).		
29 Četrtek	Peter in Pavel; Peroslav.		
30 Petek	Spomin sv. Pavla; Predislav. 		
Izpremeni lune.		Nebesno znamenje.	
 Prvi krajec dne 2. ob 19:10 (lepo).		Solnce stopi v znamenje raka 	
 Ščep dne 9. ob 16:57 (lepo).		dne 22. ob 6:27. Začetek poletja.	
 Zadnji kraj. dne 17. ob 1:03 (lepo).		Najdaljši dan in najkrajša noč.	
 Milaj dne 25. ob 5:19 (dež).		Dan zraste do dne 21. za 19 minut in se zopet	
		skrči do konca meseca za 3 minute.	
		Dan je dolg 15 ur 46 min. do 16 ur 02 min.	

Mali srpan — julij

ima 31 dni.

Hrvatsko: **Srpanj**. :: Srbsko: **Јулије**.
 Češko: **Červenec**. :: Poljsko: **Liepec**. :: Rusko: **Июль**.

Dnevi		Godovi in nedelj. evāngeliji	Zn.	Zapisnik.
1	Sobota	Predr. rešnja kri; Teobald. D		
27	O velikem ribjem lovu. Luk. 5, 1-11.			
2	Nedelja	4. pobink. Obisk. Mar. D.		
3	Pondelj.	Helijodor; Bertram; Nada.		
4	Torek	Urh, šk.; Berta; Belizar.		
5	Sreda	Ciril in Metod, sl. blagov.		
6	Četrtek	Izaija, prerok; Miroljub.		
7	Petek	Vilibald, škof; Negoda.		
8	Sobota	Elizabeta, kraljica; Milolika.		
28	O farizejski pravičnosti. Mat. 5, 20-24.			
9	Nedelja	5. pob. Anatolija, dev. ☿		
10	Pondelj.	Amalija (Ljubica), devica.		
11	Torek	Pij I., papež; Medo.		
12	Sreda	Mohor in Fortunat, muč. Petrov dan (drž. praznik).		
13	Četrtek	Marjeta, d. m.; Dragan.		
14	Petek	Bonaventura, šk.; Svobodan.		
15	Sobota	Henrik I. (Hinko); Vladimir.		
29	Jezus nasiti 4000 mož. Mark. 8, 1-9.			
16	Nedelja	6. pobink. Dev. Mar. Karm.		
17	Pondelj.	Aleš, sp.; Držislav. ☾		
18	Torek	Kamil Lel. sp.; Miroslav.		
19	Sreda	Vincencij Payl., sp.; Radoš.		
20	Četrtek	Elija, prer.; Česlav, sp.		
21	Petek	Daniel, prerok; Olga.		
22	Sobota	Marija Magd., spok.; Pribina.		
30	O lažnivih prerokih. Mat. 7, 15-21.			
23	Nedelja	7. pobink. Apolinar, škof.		
24	Pondelj.	Kristina; Ratimir. ☿		
25	Torek	Jakob (Radoslav), apostol.		
26	Sreda	Ana, mati Mar. Dev.; Jana.		
27	Četrtek	Pantaleon, m.; Rastislav, m.		
28	Petek	Inocencij, p.; Svetomir.		
29	Sobota	Marta, devica; Dobrila.		
31	O krivičnem hišniku. Luk. 16, 1-9.			
30	Nedelja	8. pobink. Abdon in Senen.		
31	Pondelj.	Ignacij (Ognjeslav) Loj. D		
Izpremeni lune. ☾ Prvi krajec dne 1. ob 23:51 (lepo). ☿ ščep dne 9. ob 4:07 (dež). ☾ Zadnji kraj. dne 17. ob 6:11 (sprem.). ☿ Mlaj dne 24. ob 1:47 (lepo). ☾ Prvi krajec dne 31. ob 5:21 (dež).				Nebesno znamenje. Solnce stoji v znamenje leva (♌) dne 23. ob 17:20. Začetek pasjih dni. Dan se skrči za 55 minut. Dan je dolg 16 ur 2 min. do 15 ur 7 min.

Veliki srpan — avgust

ima 31 dni.

Hrvatsko: **Kolovoz.** :: Srbsko: **Август.**
 Češko: **Srpen.** :: Poljsko: **Sierpien.** :: Rusko: **Августъ.**

Dnevi		Godovi in nedelj. evangelijski	Zn.	Zapisnik.
1	Torek	Peter v ukovih; Makab. br.		
2	Sreda	Porcijunkula; Alfonz Lig.		
3	Četrtek	Najd. sv. Štefana; Mirača.		
4	Petek	Dominik (Nedeljko), spozn.		
5	Sobota	Marija Dev. snežna; Ožbald.		
32 Jezus se joka nad Jeruz. Luk. 19, 41-47.				
6	Nedelja	9. pob. Gospod. izpremen.		
7	Pondelj.	Kajetan; Vidojka.		
8	Torek	Cirijak in tov., muč.; Miro, šk.		
9	Sreda	Roman, muč.; Našemir.		
10	Četrtek	Lovrenc, muč.; Jurica.		
11	Petek	Tiburcij, muč.; Bolemir.		
12	Sobota	Klara, devica; Dobrogost.		
33 O farizeju in cestinarju. Luk. 18, 9-14.				
13	Nedelja	10. pob. Hipolit in Kasijan.		
14	Pondelj.	† Evzebij, spoz.; Dobrina.		
15	Torek	Vnebovz. M. D. Vel. g.		
16	Sreda	Joahim; Rok, sp.; Nemira.		
17	Četrtek	Bertram, spozn.; Radigoj.		
18	Petek	Helena, kr.; Branislava.		
19	Sobota	Ljudovik Tol., šk.; Ljudmila.		
34 Jezus ozdravi gluhonemega. Mark. 7, 31-37.				
20	Nedelja	11. pob. Štefan, kralj; žarka.		
21	Pondelj.	Ivana Fr., dev.; Mirjana.		
22	Torek	Timotej, muč.; Ostrivoj.		
23	Sreda	Filip Ben. (Zdenko), spozn.		
24	Četrtek	Jernej, apostol; Borivoj.		
25	Petek	Ljudovik, kralj; Dragorad.		
26	Sobota	Cefirin I., pap.; Perunika.		
35 O usmiljen. Samaritanu. Luk. 10, 23-27.				
27	Nedelja	12. pob. Jožef K., sp.; Zlatko.		
28	Pondelj.	Avguštin, škof; Milogaj.		
29	Torek	Obgl. Jan. Krst.; Sabina.		
30	Sreda	Roza Lim., dev.; Milka.		
31	Četrtek	Rajmund (Rajko); Mildrag.		
Izpreneni lune. ☾ ščep dne 7. ob 17-18 (lepo). ☾ Zadnji krajec dne 15. ob 21-45 (lepo). ☾ Mlaj dne 22. ob 21-34 (lepo). ☾ Prvi krajec dne 29. ob 12-54 (dež).				Nebesno znamenje. Solnce stopi v znamenje device (♍) dne 24. ob 24-05. Konec pasjih dni. Dan se skrči za 1 uro 34 minut. Dan je dolg 15 ur 4 min. do 13 ur 30 m.

Kimavec — *september*

ima 30 dni.

Hrvatsko: **Rujan.** :: Srbsko: Септембар.
 Češko **Září.** :: Poljsko: **Wrzesień.** :: Rusko: Сентябрь.

Dnevi		Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1	Petek	Ilij, opat; Verena, d.; Mladin.		
2	Sobota	Štefan, kralj; Miljeva.		
36 Jezus ozdravi 10 gobavih. Luk. 17, 11-19.				
3	Nedelja	13. pobink. Angelska.		
4	Pondelj.	Rozalija, dev.; Nedamisel.		
5	Torek	Lovrenc Just.; Viktorin, šk.		
6	Sreda	Hermogen, m.; Radonica. ☉		
7	Četrtek	Bronislava, n.; Regina, d.-m.		
8	Petek	Rojstvo M. D. Mala gosp.		
9	Sobota	Korbinijan, šk.; Vsemir.		
37 O božji previdnosti. Mat. 6, 24—33.				
10	Nedelja	14. pob. Marijin. Imena.		
11	Pondelj.	Prot in Hijacint, m.; Slaven.		
12	Torek	Macedonij, šk.; Večedrag.		
13	Sreda	Virgilij, m.; Notburga, dekla.		
14	Četrtek	Poviš. sv. križa; Znanosl. ☾		
15	Petek	M. D. 7 žal.; Nikomed, muč.		
16	Sobota	Ljudmila, vdova; Lodimir.		
38 Jezus obudi mladeniča v N. Luk. 7, 11-16.				
17	Nedelja	15. pobink. Lambert, šk. m.		
18	Pondelj.	Jožef K.; Tomo; Sokolica.		
19	Torek	Januarij, šk.-m.; Vitodrag.		
20	Sreda	† Kvatre. Evstahij, muč.		
21	Četrtek	Matej, ap.; Blagoslav. ☉		
22	Petek	† Kvatre. Mavricij i. tov., m.		
23	Sobota	† Kvatre. Tekla, dev. muč.		
39 Jezus ozdravi vodeničnega. Luk. 14, 1-11.				
24	Nedelja	16. pobink. M. D. reš. ujetn.		
25	Pondelj.	Kleofa, spozn.; Uroš.		
26	Torek	Ciprijan i Justina; Stojslava.		
27	Sreda	Kozma in Dam.; Radomira. ☽		
28	Četrtek	Večeslav, kralj; Vidica.		
29	Petek	Mihail, nadangel; Stojan.		
30	Sobota	Jeronim (Jerko), c. uč.; Jekica.		
Izpremeni lune.			Nebesno znamenje.	
☿ Ščep dne 6. ob 8:47 (sprem.).			Solnce stopi v znamenje tehtnice	
☾ Zadnji kraj. dne 14. ob 11:20 (dež).			(♊) dne 23. ob 21:10.	
♊ Mlaj dne 21. ob 5:38 (dež).			Začet. jeseni. Noč in dan enako dolga.	
♋ Prvi krajec dne 27. ob 23:40 (lepo).			Dan se skrči za 1 uro 40 min.	
			Dan je dolg 13 ur 26 m. do 11 ur 46 m.	

Vinotok — **oktober**

ima 31 dni.

Hrvatsko: **Listopad.** :: Srbsko: **Октобар.**
 Češko: **Říjen.** :: Poljsko: **Pazdziernik.** :: Rusko: **Октябрь.**

Dnevi		Godovi in nedelj. evangelijski	Zn.	Zapisnik.			
40 O največji zapovedi. Mat. 22, 34—46.							
1	Nedelja	17. pob. Rožnovenska.					
2	Pondelj.	Angeli varihi; Leodegar.					
3	Torek	Kandid, muč.; Vitomir.					
4	Sreda	Francisek S., sp.; Tegodrag.					
5	Četrtek	Placid in tov., m.; Velimir.					
6	Petek	Brunon, sp.; Vera, d. m. ☉					
7	Sobota	Rožni venec; Justina, d.					
41 Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9, 1-8.							
8	Nedelja	18. pobink. Brigita, vdova.					
9	Pondelj.	Dionizij, šk. m.; Svetina.					
10	Torek	Francisek B., sp.; Stremil.					
11	Sreda	Nikazij, šk.; Negoslava.					
12	Četrtek	Maksimilijan, šk.; Drugoslav.					
13	Petek	Edvard (Slavoljub), kralj. ☾					
14	Sobota	Kalist, pap.; Sestrena.					
42 Prilika o kralj. ženitnini. Mat. 22, 1-14.							
15	Nedelja	19. pob. Posveč. c.; Terezija.					
16	Pondelj.	Gal, opat; Vlena.					
17	Torek	Jadviga, kralj.; Viktor, škof.					
18	Sreda	Luka, evang.; Travica.					
19	Četrtek	Peter Alk., sp.; Stojgoj.					
20	Petek	Janez Kancijan; Raša. ☉					
21	Sobota	Uršula, dev.; Stojslav.					
43 Jezus ozdravi kraljič. sina. Jan. 4, 46-53.							
22	Nedelja	20. pob. Kordula; Zorislav.					
23	Pondelj.	Jan. Kapištran; Severin, šk.					
24	Torek	Rafael, nadang.; Blagota.					
25	Sreda	Hrisant in Dar, muč.; Zlatija.					
26	Četrtek	Evarist, pap. muč.; Vranica.					
27	Petek	Frumencij, šk.; Srebra. ☽					
28	Sobota	Simon in Juda, ap.; Mila.					
44 Prilika o kralj. računu. Mat. 18, 23-35.							
29	Nedelja	21. pobink. Narcis, škof.					
30	Pondelj.	Klavdij, muč.; Vladika.					
31	Torek	Volbenk (Volkoslav), škof.					
Izpremeni lune.			Nebesno znamenje.				
☉ ščep dne 6. ob 1:58 (lepo).			Solnce stopi v znamenje skor-				
☾ Zadnji kraj. dne 13. ob 22:55 (lepo).			piona (☾) dne 24. ob 5:52.				
☿ Mlaj dne 20. ob 14:40 (lepo).			Dan se skrči za 1 uro 42 min.				
☽ Prvi krajec dne 27. ob 14:26 (lepo).			Dan je dolg 11 ur 43 m. do 10 ur 1 m.				

Listopad — *november*

ima 30 dni.

Hrvatsko: **Studení.** :: Srbsko: **Ноембар.**
 Češko: **Listopad.** :: Poljsko: **Listopad.** :: Rusko: **Ноябрь.**

Dnevi		Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.	Zapisnik.
1	Sreda	Vsi sveti. Ljubomil.		
2	Četrtek	Vseh vernih duš; Just, m.		
3	Petek	Viktorin, škof; Bogomil.		
4	Sobota	Karel Bor., šk.; Dragotin. ☾		
45 Dajte cesarju, kar je cesarj. Mat. 22, 15-21.				
5	Nedelja	22. pob. Zaharija; Mirko.		
6	Pondelj.	Lenart (Lenko); Ratislav.		
7	Torek	Prosdoci, šk.; Zdenka.		
8	Sreda	Bogomir, šk.; Nežir.		
9	Četrtek	Božidar, muč.; Sebislav.		
10	Petek	Andrej Avel., sp.; Golobica.		
11	Sobota	Martin (Davorin), škof.		
46 Jezus obudi Jajrovo hčer. Mat. 9, 18-26.				
12	Nedelja	23. pobink. Martin, pap. ☾		
13	Pondelj.	Stanislav Kostka; Nevenka.		
14	Torek	Jozafat, šk. m.; Borislava.		
15	Sreda	Leopold (Levko); Volčica.		
16	Četrtek	Edmund; Otmar; Veligoj.		
17	Petek	Gregor, škof; Ljubava.		
18	Sobota	Odon, opat; Oliva.		
47 Prilika o gorčičnem semenu. Mat. 13, 31-35.				
19	Nedelja	24. pob. Elizabeta, kr. ☾		
20	Pondelj.	Feliks (Srečko) Val., spozn.		
21	Torek	Dar. Mar. Dev.; Grmislav.		
22	Sreda	Cecilija, d. m.; Jezdimir.		
23	Četrtek	Klemen (Milivoj), pap. m.		
24	Petek	Janez Kriški, sp.; Jeca.		
25	Sobota	Katarina, dev. m.; Kolomir.		
48 O grozoti razdejanja. Mat. 24, 15-35.				
26	Nedelja	25. pobink. Konrad, šk. ☾		
27	Pondelj.	Virgil, škof; Vedrana.		
28	Torek	Eberhard, škof; Lelija.		
29	Sreda	Saturnin, muč.; Skoromir.		
30	Četrtek	Andrej, ap.; Hrabroslov.		
Izpremeni lune.		Nebesno znamenje.		
☾ Ščep dne 4. ob 19:36 (lepo).		Solnce stopi v znamenje strelca (♐)		
☾ Zadnji kraj. dne 12. ob 8:52 (sprem.).		dne 23. ob 2:56.		
☾ Mlaj dne 19. ob 1:06 (lepo).		Dan se skrči za 1 uro 16 minut.		
☾ Prvi kraj. dne 26. ob 9:15 (sprem.).		Dan je dolg 9 ur 58 m. do 8 ur 42 m.		

Gruden — december

ima 31 dni.

Hrvatsko: **Prosinac.** :: Srbsko: Декембар.
 Češko: **Prosinec.** :: Poljsko: **Grudzien.** :: Rusko: Декабрь.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangelijski	Zn.	Zapisnik.
1 Petek	Eligij, šk.; Božena, m.; Rajka.		
2 Sobota	Ujedinjenje SHS (drž. praznik). Bibijana, muč.; Tihomir.		
49	O poslednji sodbi. Luk. 21, 25-33.		
3 Nedelja	1. adv. Frančišek Ks., spoz.		
4 Ponedelj.	Barbara, d. m.; Velika.		
5 Torek	Sava, opat; Stojana.		
6 Sreda	Miklavž (Nikolaj), škof.		
7 Četrtek	Ambrož, škof; Veselin.		
8 Petek	Brezmad. spoč. Mar. Dev.		
9 Sobota	Peter For., škof; Savica.		
50	Janez Krstnik v ječi. Mat. 11, 2-10.		
10 Nedelja	2. adv. Lavretanska M. B.		
11 Ponedelj.	Damaz, pap.; Gojica.		
12 Torek	Sinezij, muč.; Široslav.		
13 Sreda	Lucija, dev. muč.; Vitača.		
14 Četrtek	Spiridion (Dušan); Vojmir.		
15 Petek	Kristina, dev.; Cvetana.		
16 Sobota	Evzebij; Albina; Bogoslava.		
51	Jan. Krst. pričuje o Kristusu. Jan. 1, 19-28.		
17 Nedelja	3. advent. Lazar; Strojslav.		
18 Ponedelj.	Gracijan, šk.; Ljubonega.		
19 Torek	Nemezij, muč.; Uglješa.		
20 Sreda	† Kvatre. Liberat; Boživoj.		
21 Četrtek	Tomaž, ap.; Tomislav.		
22 Petek	† Kvatre. Cenon; Zvezdana.		
23 Sobota	† Kvatre. Viktorija, dev.		
52	Jan. Krst. poklican v prerok. Luk. 3, 1-6.		
24 Nedelja	4. adv. Adam i. Eva; Dunja.		
25 Ponedelj.	Božič. Rojstvo Gospod.		
26 Torek	Štefan, prvi m.; Zlatka.		
27 Sreda	Janez Ev., ap.; Pelislav.		
28 Četrtek	Nedolžni otročiči. Zorica.		
29 Petek	Tomaž, škof; Vrhoslav.		
30 Sobota	David, kralj; Branimir.		
53	Simeon in Ana oznan. Gosp. Luk. 2, 33-40.		
31 Nedelja	Ned. pr. Nov. let. Silvester.		
Izpremeni lune. ščep dne 4. ob 12-23 (sneg in dež). Zadnji kraj. dne 11. ob 17-40 (lepo). Mlaj dne 18. ob 13-20 (sneg in dež). Prvi krajec dne 26. ob 6-53 (sneg).			Nebesno znamenje. Solnce stopi v znamenje kozla () dne 22. ob 15-57. Začetek zime. Najkrajši dan in najdaljša noč. Dan se skrči do dne 21. za 20 minut in zopet zraste do konca meseca za 4 minute. Dan je dolg 8 ur 40 min. do 8 ur 24 min.

Pomenljivi vremenski dnevi.

Januar:

Sv. Makarij jasen ali meglen,
naznanja enako jesen.

Če o sv. Vincenciju solnce sije,
se v jeseni kruha in vina užije.

Spreobrnitev Pavla jasno vreme
obeta sadov lepo breme.

Februar:

Če se Svečnica jasno zdani,
zima še dolgo trpi.

Sv. Matija led prebija,
če ga ni, ga pa naredi.

Marec:

Moča v tihi nedelji,
se žetve nikar ne veseli.

Sv. Jožef lep in jasen,
dobre letine prerok prijazen.

Če so ob Rupertu lepi dni,
se seno lahko suši.

April:

O sv. Jurju naj se vrana v setvi skrije.

O sv. Jurju še slepe mlade vrane,
kmetje bodo volje razigrane.

Maj:

Pred Pankracijem naj poletnih ne bo dni,
da za Ksaverijem slana polj več ne mori.

Brez dežja Pankrac in Urban,
dobre trgatve up je dan.

Junij:

Kakor se Medard zdani,
vreme 40 dni trpi.

Sv. Vid dežja ne daj,
da bo lepe žetve kaj!

Julij:

Če Marijinega dne ne bo lepó,
se dež ves mesec ustavil ne bo.

O sv. Marjeti naj dežja ne bo,
ne bi se ga veselil nikdo.

Avgust:

Ob Lovrencu in Jerneju lepih dni
se vsakdo jeseni lahko veseli.

Kakršno vreme dá Kasijan,
bo ostalo še marsikateri dan.

September:

Če Ilij mine lepega dne,
se lepa jesen upati sme.

Sveti Ilij — ajdo pili.

Kakor se je vreme na Gospojnico
skazalo,
štiri tedne bo naprej ostalo.

Oktober:

Kakor je sv. Uršula pričela,
bo zima vsa izpela.

Sv. Gal deževen ali suh —
prihodnjega poletja ovaduh.

November:

Sv. Martin naj bo suh,
da po zimi raste kruh.

Katarina lôk — vzame godcem z rôk.

Sneg sv. Andreja
polju ni kaj prida odeja.

December:

Prvega tedna v adventu mraz
trajal bo ves zimski čas.

Božič zeleni
se za Velikonoč zameni.

Prva pomoč v nezgodah.

Če se je kdo **poškodoval**: urezal, zabodel, otolkel, spahnil ali zganil si kak člen, obstrelil ali se osmodil, treba je takole pomoči: če rana močno krvavi, zatisni jo s prstom ali kakim orodjem, dokler ne pride zdravnik; če mogoče, trdo preveži člen nad ranó proti srcu. Če krvavenje ni prehudo, se ustanovi z mrzlo vodo, snegom, ledom ali kóščekom gobe, ki se rani naloži. Sploh je pri vsaki poškodbi treba najprej hladiti z vodo, ledom ali snegom. Tudi

jesiha se lahko vlije na rano ali bolje galunove vode in krvavenje se bo ustavilo. Če se je kdo močno otolkel, naj se pridno nakladajo mrzli obkladki, zmečkano meso pa se naj večkrat na dan moči z arnika-tinkturo.

Če si je kdo zlomil (nalomil) kost, ga je treba položiti na pripravno ležišče in potem sleči. Če je pokvarjeni člen zelo otekel, naj se obleka zreže z života. Potem se prizadeti člen hladi z mrzlimi obkladki, dokler ne pride zdravnik.

Ako si je kdo izpahnil ali zganil kak člen, naj se dajajo naprej mrzli obkladki. Izganjeni člen mora uravnati zdravnik.

Če se je kdo ustrelil, se dene na rano mokra ruta, ki se pokrije z voščnim platnom ali gutaperha-papirjem ter se obveže s suho ruto. Dokler ne pride zdravnik, se napravljajo mrzli obkladki z vodo ali ledom.

Če se je kdo osmodil, naj se dajajo takoj in dalje časa mrzli obkladki; potem se rana obveže z mehkim platnom, namazanim s svežim lojem.

Rane in tvoril naj se umivajo s karbolovo vodo, da so čiste, potem se pokrijejo z mehkim platnom, nama-zanim z mastjo ali oljem.

Če kdo iz rane hudo **krvavi**, ker se je urezal ali je padel, zapri rano, stisni jo vkup, da zrak ne pride v rano. Omij rano z vodo in arniko in obveži

jo s čistim platnom ali karbolovo vato, namočeno v arniko. Dobro je dotični ud nad rano trdo obvezati.

Ako je kdo **zmrznil**, ga treba pri-jemati skrajno previdno, ker se zmrzli prsti hitro zlomijo, in ga prenesti v mrzlo sobo. Obleka se previdno zreže z života, ki se potem zagrne v sneg ali v rjuhe, ki so se namočile v zmrzlo vodo in potem izžele. Čez pol ure zač-nemo ude zaporedoma drgati s snegom ali mrzlimi rjuhami, dokler ne postanejo gibčni in se život ne segreje. Ko je ponesrečeni začel dihati, se spravi v hladno postelj in drga naprej z mrzlimi rutami. Ko more zopet pogoltniti, naj se bolniku da ruma ali kave.

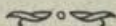
Na **zmrzle roke** ali **noge** se dajejo mrzli obkladki in se drgajo s snegom. Potem se daje zmrzli ud večkrat na dan v kopel s solno kislino, po kopeli se ud ali dotično mesto namaže z mastjo.

Vremenski ključ

s katerim vsakdo lahko zvê za vreme celega leta naprej, ako le vé, kdaj se luna spremeni, to je: ob kateri uri nastopi prvi krajec ☾, ščep ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ☾. — Ta ključ je napravil veleučeni, slavni zvezdoslovec J. W. Heršelj, in dunajska kmetijska družba ga je leta 1839. spoznala za najbolj zanesljivega. Pomeni pa, kadar se luna izpremeni:

Ob uri	Po letu	Po zimi
od 12—2 popoldne	veliko dežja	sneg in dež
od 2—4 popoldne	spremenljivo	lepo in prijetno
od 4—6 popoldne	lepo	lepo
od 6—10 zvečer	lepo ob severu ali zapadu dež ob jugu ali jugozapadu	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 10—12 po noči	lepo	lepo
od 12—2 po noči	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2—4 zjutraj	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4—6 zjutraj	dež	sneg in vihar
od 6—10 dopoldne	spremenljivo	dež ob severozapadniku sneg ob vzhodniku
od 10—12 opoldne	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter

Opomba. Celo leto se razdeli na dva dela, t. j. leto in zimo; za leto velja čas od 15. aprila do 16. oktobra, ostali čas pa velja za zimo. — Da se na ta ključ moremo zanašati bolj, kakor na druge koledarje, o tem smo se prepričali.

Dr. Lambert Ehrlich

koroški delegat v Parizu:

Mirovna konferenca in Jugoslavija.

1. Jugoslovanska misel med vojno.

Mirovna konferenca v Parizu je uresničila vroče želje vseh Jugoslovanov: Združila je Srbe, Hrvate in Slovence v neodvisno in ujedinjeno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Ustanovska pogodba, sklenjena med velesilami in zastopniki Jugoslovanov, poudarja kot glavno podlago za ustvaritev te države dejstvo, da so se Srbi, Hrvati in Slovenci bivše avstroogrške monarhije iz lastne volje združili s Srbijo z namenom, da tvorijo neodvisno in ujedinjeno državo z imenom: Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Naša volja, naša samozavest, naša samoodločba nas je osvobodila!

Posebno velja to za nas Slovence. Bili smo predstraža Jugoslovanov proti Nemcem in od l. 822. naprej smo nosili nemški jarem.

Toda tudi tisočletni jarem nas ni uklonil. Mirovna konferenca sama to priznava, ko izreka v svojem odgovoru na predstavnike avstrijske delegacije o Slovencih sledeče zgodovinske besede: „Kljub temu, da so ječali Slovenci pod pritiskom tujerodnih uradnikov, brez narodnih šol, preplavljeni po priseljenih državnih uslužbencih, so ohranili neoskrunjene svoje narodne težnje! Zvezne in združene države so priznale temu slovanskemu plemenu pravico, da se priklapi slovanski državi.“

Da bo narod spoznal, kako so Jugoslovani sami, iz lastne moči dvignili prapor Jugoslavije in da bo bolje razumel boj jugoslovanske delegacije za našo severno mejo na mirovni konferenci v Parizu, hočem podati najprej kratek pregled jugoslovanskega gibanja

a) v domovini in

b) v tujini med vojno do mirovne konference.

a) Jugoslovansko gibanje v domovini.

Razlog boja Slovencev proti Nemcem v zadnjih 50 letih je znan celemu svetu. Po zmagi pri Sedanu l. 1870. je začelo vsenemštvo svoj pohod proti jugu in vzhodu, proti Jadranskemu morju in proti Balkanu. — Na potu mu je bil majhen narod, ki je štel 1,500.000

prebivalcev. Nemški velikan ga je hotel kar pogaziti; še sanjalo se mu ni, da bi se mu drznil ustavljati ta „narod-pastirjev in kmetov“.

A surova sila Nemcev je ustvarila iz slovenskih kmetov in pastirjev zaveden rod narodnih junakov in mučenikov. — Ta narod je postal častna predstraža Jugoslovancev v boju proti vsenemštvu in je vstrajal na svojih postojankah.

Svetovno vojsko so hoteli Nemci porabiti, da bi zlomili ta nepričakovani odpor Slovencev. Politična in vojaška diktatura naj izvrši to, česar pred vojno ni zmozel ves državni ustroj ponemčevanja. Zato so uprizorili Nemci med vojno kruto preganjanje Slovencev, da bi zadušili njih glas.

Toda v najtemnejši uri zgodovine je stopil ta narod na plan ter dvignil pred celim svetom svoj glas za neodvisnost in svobodo, kakor še nikdar poprej.

Njegovi zastopniki so podali v dunajskem državnem zboru dne 30. majnika 1917 zgodovinsko jugoslovansko deklaracijo, ki zahteva samostojno, svobodno državo združenih Jugoslovancev, ki bodi prosta vsakega narodnega gospodarstva tujcev.

Ves narod je stal kot en mož za to deklaracijo. Agitacije za to ni bilo treba med ljudstvom. Narod je razumel, da bije zanj zgodovinska ura, ko se hoče otresti enkrat za vselej nemškega jarma. — Zginile so naenkrat vse stranke, ni bilo več liberalcev, klerikalcev, ves narod je bil ena stranka, bili so vsi Jugoslovani.

Zaman so skušali Nemci in dunajska vlada zadušiti to gibanje. Začela se je na novo politika preganjanja in tlačenja.

„Orožniki in vojaška oblast prepoveduje (slovenskim) poslancem, da obrazložijo svojim volilcem vsakdanja vprašanja; cenzura ne dovoljuje razprave nujnih . . . vprašanj v časopisju; kadri slovenskih polkov so premeščeni izven slovenskih krajev . . . Našim vojakom je prepovedano naročati in čitati časnike, ki pišejo v narodnem duhu; dočim se izganjajo slovenski uradniki iz dežele, postaja ošabnost tujih uradnikov in njihova mržnja do jugoslovanskega ljudstva neznosna. A čimbolj je ljudstvo tlačeno, tembolj vzhrepeni po svobodi. Slovenci se niti po novih preganjanjih, niti po intrigah . . . ne dajo odvrniti od prave poti in nadaljujejo svoje delo v tesni, bratski zvezi s Srbi in Hrvati, dokler ne dosežejo popolnega ujedinjenja Jugoslavije v eni sami državi.“

To izjavo je podal dr. Korošec v imenu jugoslovanskega kluba v dunajskem parlamentu meseca julija v letu 1918.

To je bil odgovor Slovencev na izjavo ministrskega predsednika Seidlerja v parlamentu, češ, da je v avstrijski politiki edino mogoče le nemški kurz in da tvorijo Nemci hrbtenico Avstrije.

Dne 17. avgusta 1918 so ustanovili Slovenci „Narodni svet za vse slovenske dežele in za Istro“, ki je bil prvi početek samostojne narodne vlade.

Prvi člen pravil postavlja ko temelj: „Ujedinjenje jugoslovanskega ljudstva in udejstvitvev neodvisne jugoslovanske države.“

Od programa neodvisne jugoslovanske države se Slovenci tudi niso dali odvrniti, ko je avstrijska vlada pod vtisom nemških porazov na francoski fronti naslovila 14. septembra 1918 noto na entento, v kateri stavi predlog za mirovna pogajanja in obeta avstrijskim narodom avtonomijo (samoupravo).

Že 24. septembra 1918 izjavi dr. Korošec kot predsednik jugoslovanskega kluba v avstrijskem parlamentu, da „zahtevamo za svoj narod tak mir, ki nam prinese ujedinjenje, neodvisnost in svobodo“.

Avstrija je, ko je videla, da je vojska izgubljena, poskusila zadnje sredstvo. Cesar Karel je izdal 16. oktobra 1918 manifest, v katerem privoli, da se Avstrija spremeni v federativno državo, to se pravi: da naj posamezni narodi ustanove narodne države, ki se združijo v avstrijsko zvezno državo. A bilo je prepozno.

Narodno „Viječe“ v Zagrebu, ki se je ustanovilo 5. oktobra 1918 pod predsedstvom dr. Korošca kot skupni Narodni svet vseh avstro-ogrskih Jugoslovancev, je objavilo 19. oktobra manifest, ki odklanja cesarjev manifest, ker rešuje jugoslovansko vprašanje v okvirju Avstrije, in zahteva ujedinjenje celokupnega naroda Slovencev, Hrvatov in Srbov na vsem njegovem narodnem ozemlju, brez ozira na katerekoli pokrajinske in državne meje, v eno državo. Nadalje zahteva, da mora naš narod biti zastopan po svojih zastopnikih na mirovni konferenci.

S tem so Slovenci po svojih zastopnikih slovesno prekinili zvezo z Avstrijo ter potom samoodločbe omogočili združitev s Srbijo.

b) Jugoslovansko gibanje v tujini.

Podobno križevo pot kakor v Avstriji je hodila ideja jugoslovanskega ujedinjenja tudi v tujini.

Ententa je sicer proglasila kot cilj vojske: osvoboditev slovanskih narodov izpod tuje nadvlade in ustvaritev novih držav na temelju narodnosti. A o jugoslovanski državi dolgo časa ni hotela nič slišati.

Dva razloga sta bila za to odločilna:

1. Francija, Anglija in Amerika so hotele ohraniti avstro-ogrsko monarhijo skupaj kot protiutež proti Nemčiji in so upale, da jo bodo s tem odcepile od Nemčije.

2. Italija pa ni hotela, da bi nastala onstran Jadrana nova velika država; raje bi videla celo vrsto malih držav: Albanijo, Črno-goro, Srbijo, Hrvaško, oslABLJENO Avstrijo, Ogrsko. S temi bi lahko igrala po svoji volji.

Proti tem težnjam so dvignili prapor enotne velike Jugoslavije Srbija in komité (odbor) jugoslovanskih emigrantov (izseljencev).

Srbska vlada je podala 7. decembra 1914 v narodni skupščini izjavo, da bo zastavila vse moči za „veliko stvar Srbije in srbsko-hrvaško-slovenskega naroda“ in da je ta vojna od prvega početka postala boj za osvoboditev vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev.

„Jugoslovanski komité“, v katerem so se zbirali avstro-ogrski Srbi, Hrvati in Slovenci, v kolikor so bivali med vojno v deželah entente in ki je imel svoj sedež v Londonu, je izdal v majniku 1915 proklamacijo, v kateri pred vsem svetom izjavlja, da se morajo vse zemlje, na katerih stanujejo Srbi, Hrvati in Slovenci, bodisi izven monarhije ali v njenem okvirju, združiti v neodvisno jugoslovansko državo.

Ob priliki kronanja cesarja Karla je podal „Jugoslovanski komité“ 18. decembra 1916 izjavo, „da je naše ljudstvo razrešeno vsake obveznosti in zvestobe nasproti habsburški dinastiji“ in „da je tej treba vzeti vse dežele, kjer biva troimenski narod Srbov, Hrvatov in Slovencev ter jih združiti s Srbijo“.

Srbska vlada in jugoslovanski komité so to svoje stališče skupno potrdili v slovesni krfski deklaraciji 20. julija 1917 ter celemu svetu javili, da se hočejo Srbija in jugoslovanske pokrajine avstro-ogrske monarhije združiti v svobodno, neodvisno kraljestvo Srbov, Hrvatov in Slovencev pod dinastijo Karagorgjevičev.

Toda ententa dolgo ni hotela priznati tega programa. Še dne 5. januarja 1918 je Lloyd George izjavil, da Anglija ne želi razkroja Avstrije.

Wilson pa je objavil dne 8. januarja 1918 kot cilj vojne 14 točk, med katerimi se je glasila deseta: „da se mora narodom avstro-ogrske monarhije, čije obstoj želimo videti zavarovan in zjamčen med narodi, dati v večji meri prilika za avtonomni razvoj“.

Šele v zadnjih mesecih vojne je spremenila ententa svoje stališče. — Ko je namreč spoznala, da se Avstrija, posebno po zmagi pri Kobaridu (okt. 1917) in po sklenjenem miru z Rusijo (marca 1918), ne da ločiti od Nemčije, si je postavila za program, Avstrijo razbiti. Najboljše sredstvo za to je bilo, dvigniti narodnosti proti monarhiji ter zanetiti v Avstriji notranji razdor.

Javno in slovesno se je ta politika započela na rimskem kongresu (8.—10. aprila 1918).

Pod okriljem entente so se zbrali zastopniki vseh tlačениh avstro-ogrskih narodov ter proglasili, da imajo ti narodi pravico, da si ustvarijo samostojne države. — Zedinjenje in neodvisnost Jugoslovancev je rimski kongres priznal kot potreben cilj vojne.

Prva se je temu pridružila Amerika. Podala je dne 29. maja 1918 sledečo izjavo: „Da so pogajanja tlačениh narodov na rimskem kongresu vzbudila veliko zanimanje ameriške vlade in da uživajo težnje Čehoslovakov in Jugoslovancev njihove žive simpatije.“

Dne 28. junija 1918 je storila Amerika v tem pogledu nov korak: Lansing je podal izjavo, „da morajo biti vsa slovanska plemena popolnoma osvobojena od avstro-ogrskega jarma“. Oglasile so se tudi druge velesile.

Na sestanku ministrskih predsednikov Anglije, Francije in Italije 3. junija 1918 v Versaillesu so se te države pridružile izjavi Amerike od 29. majnika; Anglija in Francija bi bili radi proglasili kot

program ustvaritev enotne in neodvisne češkoslovenske in jugoslovanske države, a Italija je to preprečila.

Pa eno je bilo povsem jasno: ententa se je bila odločila za razbitje avstro-ogrske monarhije.

Ko je torej monarhija stavila 4. oktobra predlog za mirovna pogajanja na Wilsona, je Wilson 18. oktobra odgovoril, da ne more več pristati na avtonomijo narodov, ki jo monarhija zdaj ponuja, ker je v zadnjem času že v polnejši meri priznal upravičenost stremjenja Čehov in Jugoslovancev.

2. Samoodločba ujedini Jugoslovane!

Program ujedinjenja, ki so ga Jugoslovanci v avstro-ogrski državi in v tujini med vojsko proglasili, so takoj ob koncu vojne uresničili.

Narodno viječe v Zagrebu je bilo s svojim manifestom z dne 19. oktobra 1918 že pretrgalo vezi z Avstrijo; jugoslovanski program pa je dobil pravno (legitimno) podlago, ko je postavno zastopstvo Hrvatov, hrvaški sabor, zavzel 29. oktobra 1918 isto stališče. Izjava sabora se glasi: „Narod Hrvatov, Slovencev in Srbov noče imeti nobene skupnosti z Avstrijo in Ogrsko. Stremi po ujedinjenju celotnega jugoslovanskega ljudstva v narodnih mejah od Soče do Vardarja (reka v Macedoniji). Hoče ustanoviti svobodno, neodvisno državo.“

Dne 3. novembra 1918 je javilo Narodno viječe v posebni noti državam entente in jugoslovanskemu odboru, da se je ustanovila država avstro-ogrskih Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki se hoče združiti v eno državo s Srbijo in Črno goro.

Bilo je zdaj treba stopiti v stik s Srbijo in z jugoslovanskim komitejem, da se nova država ustanovi pred mirovno konferenco in da bi kot taka imela na konferenci enotno zastopstvo jugoslovanskih interesov.

V to svrho se je napotil načelnik Narodnega viječa, dr. Korošec, meseca oktobra 1918 v Genevo in je sklenil dne 8. novembra 1918 s Pašićem, kot predstaviteljem srbske države, in s Trumbićem, predsednikom jugoslovanskega komiteja, ženevsko pogodbo, ki slovesno proglašča združitev vseh Jugoslovancev v državo Srbov, Hrvatov in Slovencev.

V domovini je Narodno viječe 24. novembra isto proklamiralo in 1. decembra 1918 je posebno odposlanstvo Narodnega viječa izročilo prestolonasledniku regentu Aleksandru tozadevno adreso.

Regent Aleksander je v svojem odgovoru slovesno proglasil ujedinjenje s temi-le besedami: „V imenu Njega Veličanstva kralja Petra razglašam ujedinjenje Srbije s pokrajinami neodvisne države Srbov, Hrvatov in Slovencev v enotno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.“

Dne 16. decembra 1918 se je sestavila v Beogradu prva skupna vlada šestnajsterih ministrov, med katerimi sta bila dva Slovenca, dr. Anton Korošec kot ministrski podpredsednik in dr. Albert Kramer, kot minister za konstituantno.

3. Ustroj mirovne konference.*

V januarju 1919 se je otvorila v Parizu mirovna konferenca, da uredi svet, ki ga je vrgla svetovna vojna iz tira.

Vojna se imenuje z vso pravico svetovna vojna: kajti bilo je zapletenih v njo 36 držav, ki štejejo 1400 milijonov ljudi in obsegajo tri četrtine vse zemeljske površine.

Sledeče države so bile v vojni ali v vojnem stanju:

- Iz Evrope: 1. Anglija,
2. *Avstro-Ogrska*,
3. Belgija,
4. *Bolgarija*,
5. Črnagora,
6. Francija,
7. Grčija,
8. Italija,
9. *Nemčija*,
10. Portugalska,
11. Rumunija,
12. Rusija,
13. Srbija,
14. *Turčija*;

- iz Azije: 15. Hedžas,
16. Japonska,
17. Indija,
18. Kitajska,
19. Siam;

- iz Avstralije: 20. Avstralske zvezne države,
21. Nova Zelandija;

- iz Amerike: 22. Bolivija,
23. Brazilija,
24. Ekvador,
25. Guatemala,
26. Haiti,
27. Honduras,
28. Kanada,
29. Kuba,
30. Nikaragua,
31. Panama,
32. Peru,
33. Uruguay,
34. Zedinjene države severoameriške;

- iz Afrike: 35. Južna Afrika,
36. Liberia.

* Za to in naslednje točke sem porabil rokopis ministra dr. Ivana Žolgerja, polномоčnega slovenskega delegata jugoslovanske mirovne delegacije, ki mi ga je dal v ta namen blagohotno na razpolago.

Države so bile razdeljene v dva sovražna tabora: *Nemčija*, *Avstrija*, *Bolgarija* in *Turčija* so tvorile skupino osrednjih sil, vse druge so bile na strani entente, ki so tvorile z njo skupino zveznih in združenih sil.

Svetovna vojna se je začela s tem, da je Avstrija napovedala 25. julija 1914 vojno Srbiji in se je končala s popolno zmago entente, ki je sklenila premirje z Bolgarijo 29. septembra, s Turčijo 30. oktobra, z Avstro-Ogrsko 3. novembra in z Nemčijo 11. novembra 1918.

Mirovno konferenco v Parizu so sklicale velesile: Amerika, Anglija, Francija, Italija in Japonska.

Te velesile so se postavile takoj od začetka mirovne konference na stališče, da pripada vodilna in odločilna beseda pri sklepanju mira njim. Vse druge, takozvane male države, niso bile ravnopravne in so morale sprejeti končne odločitve velesil.

To stališče so opravičevale velesile s tem, da so one nosile glavno breme vojne in priborile končno zmago ter da morajo tudi v bodočnosti v prvi vrsti one jamčiti za trajno veljavo mirovnih pogodb.

Velesile so sestavile 18. januarja 1919 poseben opravnik za mirovno konferenco. Po tem opravniku so bili zastopniki zveznih in združenih držav člani mirovne konference, ne pa zastopniki osrednjih sil.

Vsaka zvezna ali pridružena država je imela gotovo število polnomočnih zastopnikov ali delegatov, in sicer:

Velesile Amerika, Anglija, Francija, Italija, Japonska po pet, Belgija, Brazilija, Jugoslavija po tri, vse druge države po dva ali enega zastopnika (delegata).

Delegati malih sil so imeli pravico prisostvovati občnim sejam konference; te so bile zelo redke in so imele le pomen, da se pokaže na zunaj soglasje konference. Pri ugotavljanju in utrjevanju mirovnih določb pa male sile niso imele ravnopravnega, soodločevalnega vpliva.

To ugotavljanje in utrjevanje je bilo v prvi vrsti pridržano vrhovnemu svetu (Conseil Suprême), ki je bil najvišja oblast na konferenci. Vsaka velesila je imela v njem po enega zastopnika, in sicer je bil za Ameriko Wilson, za Anglijo Lloyd George, za Francijo Clemenceau, za Italijo Orlando. Tvorili so takozvano „četvorico“.

Ti gospodje so se pogovarjali pri zaprtih vratih in brez zapisnika, tako, da se je malo zvedelo o njihovih pogovorih. Predsednik Wilson je učen profesor, z velikimi ideali za pravico in resnico, ktere pa njegovi sodrugi večkrat niso mogli ali niso hoteli razumeti. Lloyd George je premeten odvetnik, ki je dajal vsem prav, a je končno sam pravo obdržal. Clemenceau je star žurnalist in skušen politik, ki ga ne kaže dražiti, ker hudo „ugrizne“; imenujejo ga „tigra“. Orlando je pa čuden svetnik, ki mu ni nič sveto razun laški egoizem („sacro egoizmo“ = „sveta sebičnost“).

Jasno je, da ta četvorica ni mogla sama vsega dela izvršiti. Nje na strani je stala cela vrsta komisij: tako komisija za teritorialna

vprašanja (ki je določevala meje držav), za ekonomska, finanjska vprašanja, komisija za luke, vodne ceste, železnice itd., itd.

Mirovne pogodbe so velike knjige (nemška pogodba obsega kakih 500 strani, avstrijska 202 strani, madžarska 185 strani, bolgarska 131 strani), ki so izdelane z veliko skrbjo; bilo je treba cele vrste najučenejših mož iz raznih delov sveta, da so sestavili to delo.

Vsaka država je nadalje poslala v Pariz svojo posebno delegacijo, ki je zastopala njene koristi. Polnomočni delegati vsake zainteresirane države so dobili vabilo, da so enkrat razvili pred vrhovnim svetom zahteve svoje države; nadalje jih je poklical vrhovni svet od slučaja do slučaja, da so v kakem posebnem vprašanju zastopali koristi svoje države. Tako n. pr. so bili povabljeni naši delegati 4. aprila 1919 v zadevi Reke, 20. maja 1919 v zadevi severne slovenske meje, 4. junija 1919 v koroški zadevi.

Sovražnim silam mirovna konferenca ni dala prilike do osebne zaslivanja, ampak izročila jim je že izdelan načrt mirovne pogodbe (Nemčiji 7. maja, Avstriji 2. junija, Bolgariji 19. septembra 1919, Madžarski 15. januarja 1920, Turčiji 12. maja 1920). Nato so smele te pismo izročiti konferenci svoje opombe in ugovore.

Potem je konferenca končnoveljavno uredila besedilo pogodbe ter ga je izročila sovražnim silam, ki so ga morale približno čez teden dni brez ugovora podpisati, tako:

Nemčija 28. junija 1919, Avstrija 10. septembra 1919, Bolgarija 27. novembra 1919, Ogrska 4. junija 1920, Turčija 10. avgusta 1920.

4. Naloga mirovne konference.

Mirovna konferenca si je stavila nalogo, da bi napravila pravičen in trajen mir.

Načela za tak mir je obrazložil predsednik Wilson večkrat med vojno. Tem načelom so pritrdili vsi zavezniki, a sprejele so jih ob koncu vojne tudi sovražne sile.

Po Wilsonovih načelih zahteva pravica, da krivci popravijo povzročeno škodo in da se zločinci kaznujejo. Samo tedaj bo mir pravičen, ako osrednje sile popravijo povzročeno škodo in ako pridejo povzročitelji vojske in uprizoritelji grozodejstev pred sodišče in se kaznujejo.

Da bo pa mir trajen, je treba zgraditi svet nanovo in uveljaviti tak red, da bo samovoljna vojska izključena. Novi red mora sloneti na pravo in pravici, tako, da vsi narodi, mali in veliki, živijo mirno in varno drug poleg drugega.

To bo samo tedaj, ako se ustvarijo države na podlagi narodnosti in samoodločbe. Narodi se ne smejo več premikati iz ene države v drugo kakor figure na šahovi deski.

Ta novi red pa mora dobiti skupnega varuha, ki razsoja kot najvišji sodnik nastale spore ter zabrani vojske: to je društvo ali liga narodov, ki naj bodi skupna družina človečanstva.

V tem smislu je mirovna konferenca v Parizu delovala.

Hotela je napraviti:

1. pravičen mir na ta način, da je predpisala sovražnikom popravo povzročene škode in zahtevala kaznitev krivcev pred mednarodnimi sodišči;

2. trajen mir s tem, da je organizirala Evropo in Malo Azijo na podlagi narodnosti in samoodločbe ter združila narode v veliko društvo narodov, ki naj presoja mednarodne pravice.

Pravičen mir.

Mirovna konferenca je v pogodbah zahtevala od osrednjih sil, da morajo popraviti škodo, povzročeno v vojni, in da se morajo glavni krivci vojne kaznovati.

V spomenici, ki jo je konferenca nasloвила na nemško mirovno delegacijo, utemeljuje to na sledeči način:

„Vojska je bila zahrbtn napad osrednjih sil na celo Evropo. Pripravljale so se namenoma na ta napad, da bi z orožjem usilile Evropi svojo nadvlado. Bila je to zarota, dogovorjena med Nemčijo in Avstrijo dolgo pred vojno, njej pa sta se tajno pridružili Bolgarija 18. julija 1914 in Turčija 2. avgusta 1914. Vse poskuse Anglije in Rusije, preprečiti vojno, so osrednje sile odklonile. S tem so povzročile premišljeno „največje hudodelstvo“ cele zgodovine: pahnilo so ves svet v strašne muke in nesreče; nastala je lakota, vsled tega upori, neredi, preobrati. 7 milijonov je mrtvih in nad 20 milijonov ranjenih; nadalje je stala vojna entento 750 milijard frankov. Čut pravice vpije naravnost po tem, da se ta zločin popravi in kaznuje.“

a) Poprava škode.

Konferenca je smatrala vojno, ki so jo započele osrednje sile, kot zločin, čigar posledice morajo le-te popraviti. Konferenca je poudarjala, da bi morale osrednje sile vse izgube in škode poravnati, ki so jih zvezne in združene države utrpeli vsled vojne kot take, in da so za to vzajemno odgovorne, a ker njihovi dohodki tega ne zmorejo, se je konferenca zadovoljila s tem, da popravijo samo del povzročene škode, in sicer v prvi vrsti ono, ki je bila povzročena „civilnemu prebivalstvu in njegovemu imetju“. Ni pa zahtevala, da plačajo vojne izdatke entente, razun pri Belgiji.

Škode, ki jih je poravnati, so sledeče:

a) Škode, povzročene civilnemu prebivalstvu na imetju, po rednih vojnih činih domačih in sovražnih armad.

b) Škode, povzročene vsled kršenja sklenjenih pogodb in običajev vojskovanja.

c) Stroške, ki so jih zvezne in združene države imele, da so dajale podpore, pokojnine in odškodnine vpoklicanim vojakom in njihovim družinam.

Celotne vsote konferenca ni še določila za Nemčijo, Avstrijo in Madžarsko; za Bolgarijo znaša vsota 2250 milijonov frankov v zlatu, ki jih je treba plačati v 37 letih, počenši s 1. januarjem 1920.

Toda do 1. maja 1921 morajo Nemčija, Avstrija in Madžarska plačati izvestno vsoto na račun cele vsote, in sicer znaša za Nem-

čijo ta vsota 100 milijard, od katerih mora 20 milijard plačati v zlatu, ostale pa v državnih zadolžnicah. Za Avstrijo in Madžarsko določi to vsoto še le reparacijska komisija (komisija za popravo škode).

181 Za vsa vprašanja poprave škode je namreč mirovna konferenca postavila posebno reparacijsko komisijo, ki ima glavni sedež v Parizu. Ta komisija mora najprej do 1. maja 1921 ugotoviti, kakšno vsoto je treba v celoti naložiti nemški, avstrijski in madžarski državi v odplačevanje.

Odplačevanje celega dolga bo ta komisija razdelila za omenjene tri države na 30 let, za Bolgarijo pa na 37 let. Da zamore komisija plačilne roke pametno razdeliti, morajo ji osrednje sile dati vpogled v svoje državno in narodno gospodarstvo (dohodke, davke, količino živil, surovin, živine itd.).

Reparacijska komisija ima najširša pooblastila, nobena zakonodaja je ne veže, razun določbe mirovne konference, ona je edino pooblaščenca zastopnica zveznih in združenih držav v vseh vprašanjih odškodnine.

Komisija je sestavljena na sledeč način: Amerika, Anglija, Francija, Italija imajo po 1 zastopnika, ki prisostvujejo vsem sejam in imajo pravico glasovati v vsaki zadevi. Razun teh štirih pa se udeleži kot peti član ali zastopnik Japonske, ko gre za zadeve Kitajske, Rusije in pomorskih vprašanj, ali skupni zastopnik Poljske, Češkoslovenske, Jugoslavije, Rumunije, Grčije, ko gre za odškodnino Avstrije, Madžarske, Bolgarije, ali zastopnik Belgije v vseh drugih vprašanjih; skupni zastopnik imenovanih peterih držav se mora vsako leto menjati, tako da se imenovane države vrstijo.

Za Avstrijo in Madžarsko odredi reparacijska komisija po eno avstrijsko in madžarsko sekcijo, ki imata svoj sedež na Dunaju, oziroma v Budapešti, a imata samo posvetovalen glas. V teh sekcijah imajo Poljska, Češkoslovenska, Jugoslavija, Rumunija in Grčija vsaka svojega zastopnika.

Kje naj dobijo osrednje sile sredstva za plačila?

Mirovna konferenca tega vprašanja ni prepustila osrednjim silam, ampak je sama določila glavna pravila:

Za odplačevanje odškodnine mora služiti državno in privatno premoženje.

Na celokupnem državnem premoženju, ki ga imajo osrednje sile v domovini, imajo odškodninske terjatve prvovrstno zastavno pravico, to se pravi, da se morajo izplačati pred vsemi drugimi državnimi potrebščinami in obveznostmi države, celo pred obrestmi notranjega dolga.

Vsa državna imovina osrednjih sil, ki se nahaja v zveznih in združenih državah, tudi ona, ki jo ima Nemčija v starih nemških kolonijah, nadalje v Maroku, Egiptu, Kitajski, se porabi za odškodnino. Pa tudi vse privatno premoženje državljanov osrednjih sil, ki se nahaja v zveznih in združenih državah, se pridrži in proda v isti namen. Toda to ne velja za pripadnike onega ozemlja, ki so ga morale osrednje sile odstopiti, kajti to ozemlje je postalo zavezniško.

Tako na pr. Slovenec ne zgubi svojega posestva v Italiji, Ameriki, Franciji itd. Celo pravice, svoboščine, koncesije, ki jih imajo pripadniki ene sovražne države v drugi državi v javnih podjetjih (na pr. Nemci pri rudokopih, tovarnah, podjetjih v Avstriji, Bolgariji, Turčiji) zapadejo odškodninskim terjatvam.

Na ta način zgubi posebno Nemčija ves gospodarski in politični vpliv v tujini; zgubi namreč vse državno in privatno imetje v 32 zveznih in združenih državah in še povrh v Avstriji, Ogrski, Bolgariji, Turčiji in v novo nastalih državah.

To je Nemčija občutila huje nego vso drugo denarno odškodnino, ki jo mora plačati, kajti s tem je zgubila to, kar je pomenilo njeno politično in gospodarsko veljavo v svetovni politiki in na svetovnem trgu.

Odškodnina se bo plačevala deloma v denarju, deloma v blagu. Reparacijska komisija lahko sprejme od osrednjih sil vsakovrstno stvar ter jo beleži na račun odškodnine; tako: pohišstvo, orodje, stroje, podjetja itd. Osrednje sile lahko tudi na ta način plačujejo, da prevzamejo v lastno režijo popravo porušenih krajev, mostov itd.

Oddajo nekaterih stvari pa je mirovna konferenca naravnost predpisala, tako ladje, živino, premog.

Glede ladij: Po načelu „tona za tono“ bi morale osrednje sile nadomestiti $11\frac{1}{2}$ milijonov pomorske tonaže, ki so jih potopile. Ali to je neizvedljivo, ker znaša vsa obstoječa nemška tonaža samo $5\frac{1}{2}$ milijonov ton, in avstro-ogrska še veliko manj. Pa tudi od te so se Nemčiji pustile ladje, ki so neobhodno potrebne za lokalni promet in za ribolov. Tako mora Nemčija oddati le vse trgovske ladje nad 1600 ton, od manjših pa samo polovico.

Glede avstro-ogrskih ladij je mirovna konferenca najprej odločila, da se morajo sploh vse ladje oddati za odškodninske terjatve. Šele po dolgem boju se je posrečilo naši delegaciji izposlovati meseca novembra 1919 od mirovne konference, da trgovske ladje pod 2000 ton v jadranskih lukah, ki so last jugoslovanskih ali italijanskih podjetnikov, ostanejo svojim lastnikom. Nadalje mora Nemčija skoz pet let graditi za entento ladje v svojih ladjedelnicah, in sicer do 200.000 ton na leto.

Glede živine: Tekom treh, oziroma šestih mesecev morajo oddati osrednje sile zaveznikom sledeče število živine:

	Nemčija:	Avstrija:	Bolgarija:
Konjev	40.700	2000	12.500
Bikov	4.000	100	125
Volov	—	2000	9.000
Molznih krav	140.000	6000	13.000
Junic in telet	40.000	8000	—
Svinj	15.000	2000	—
Ovac	121.200	2000	33.000
Koz	10.000	—	—
Mezgov	—	—	2.000

Za Madžarsko bo odnosno število šele določila reparacijska komisija.

Glede premoga: Ker je Nemčija nalašč uničila velik del francoskih premogovnikov s tem, da so njeni inženjerji sistematično preplavili z vodo 220 premogovnih rogov (približno polovico), mora Nemčija oddajati Franciji na leto 20.000.000 ton premoga, dokler niso francoski premogovniki popravljani, kar bo trajalo približno 10 let.

Iz istega razloga mora Bolgarija oddajati Srbiji tekom petih let po 500.000 ton premoga.

b) Kaznitev krivcev.

Glede kaznitve krivcev je postavila mirovna konferenca povsem nova načela, ki doslej v mednarodnem pravu niso veljala.

Napoved vojne je bila doslej neodvisna pravica vsake samostojne države in njenih predstavnikov, zato doslej posamezna država ni bila nikomur odgovorna.

Tudi za kršitev mednarodnih pogodb ni imela nobena država kazenske odgovornosti proti drugi, ker med enakimi ni sodnika. Za grozodejstva, ki so jih zagrešili posamezniki v vojni proti mednarodno dogovorjenim pravilom, je vsaka država svoje državljane kaznovala po svojih zakonih.

Konferenca je postavila povsem nova pravila ter je določila:

1. Bivši nemški cesar se postavi pod „javno obtožbo“ in sodil ga bo posebni sodni dvor petih sodnikov velesil, ker je zakrivil vojno, kršil nevtraliteto Belgije, katero je Nemčija v pogodbi leta 1839. ne samo obljubila spoštovati, ampak celo jamčiti za njo.

2. Državni uslužbenci osrednjih sil (vojaški in civilni), ki so zagrešili čine proti zakonom in običajem vojskovanja, se morajo izročiti zveznim in združenim silam, da jih sodijo po lastnih ali mednarodnih sodiščih. — Ne zadostuje, da jih kaznujejo sodišča osrednjih sil samih.

Taki čini so:

Proti civilnemu prebivalstvu: Umori, trpinčenja, plenjenje, nepostavne rekvizicije, zasega in uničevanje premoženja, obstreljevanje neutrujenih mest, potapljanje trgovskih ladij brez prejšnjega obvestila, preplava rudokopov, zlobno poruševanje tovarn in industrijskih naprav (strojev itd.), požiganje vasi in mest itd.

Proti sovražnemu vojaštvu: Neusmiljeno ravnanje z ujetniki, prisilno delo ujetnikov za vojne namene, uporaba prepovedanega orožja: eksplozivnih krogel, strupenih plinov itd.

Osrednje sile so ugovarjale, da se krši dostojanstvo in neodvisnost njihovih držav, ako morajo izročiti lastne podanike in celo nositelje državne oblasti tujim sodiščem, zakaj države so si enako-pravne, med sabo in med enakopravnimi ne more biti eden sodnik nad drugim. A mirovna konferenca je odgovorila, da se mora zasluzena kazen na vsak način zasigurati. Toda kaznitev se ne more prepustiti državam, ki so sokrivi zločinov. Tu ne gre za posamezne zločine nekaterih podivjanih oseb, ampak za grozodejstva, ki so jih državne oblasti same naročile, prirejale in organizirale.

Glede Avstrije naj služi v dokaz povelje, ki ga je izdal poveljnik devetega avstrijskega zbora avgusta meseca l. 1914., kako morajo vojaki postopati v Srbiji: „Zapovedam vojakom, da morajo kazati proti vsakomur največjo strogost, največjo trdost in največje nezaupanje . . . Kogarkoli zasačijo izven vasi, posebno v gozdu, naj ga smatrajo za četaša, ki ima kje orožje skrito; nimamo časa iskati tega orožja; taki ljudje, če so le količkaj sumljivi, naj se kratkomalo pobijejo.“

☛ To povelje je veljalo glede civilnega prebivalstva v Srbiji in avstro-ogrski vojaki so to povelje izvrševali z vso krutostjo. Kar v prvih mesecih vojne so ubili v dveh do treh srbskih okrajih, ki so jih mogli zasedeti, 3000—4000 civilnih oseb vsakega spola in starosti od 1.—95. leta. Lasje se ježijo človeku, ako bere poročilo francoskega profesorja dr. Reissa, ki je vodil preiskave. Postrelili so jih, pobili s puškinimi kopiti, zaklali z nožem, žive sežigali, kamenjali, obešali, roke, noge, ušesa odrezavali, oči iztikali, odirali jim kožo itd.

Mirovna konferenca je smatrala, da je treba tako „kulturo“ temeljito kaznovati.

Trumbić

Pašić

Vesnić

Žolger

Polnomočni delegati SHS pri mirovni konferenci v Parizu.

5. Jugoslovanska delegacija v Parizu.

Zastopništvo naše države pri konferenci se je imenovalo: „Delegacija Srbov, Hrvatov in Slovencev pri mirovni konferenci v Parizu“. Delegacijo je imenovala beograjska vlada ter se je ravnala po navodilih vlade. Vsled tega je bila seveda v stalnem stiku z Beogradom potom tajnih (šifriranih) brzojavov in kurirjev.

Sestava delegacije je bila sledeča: Bilo je sedem pravih delegatov, ki so tvorili sedmorico in smeli v sejah odločevati o vseh vprašanjih.

Izmed njih so bili štirje polnomočni delegati, ki so bili kot taki prijavljeni konferenci, da bodo zastopali našo državo v sejah konference in podpisavali v njenem imenu mirovne pogodbe, in sicer: Nikola Pašić (Srb) kot predsednik delegacije; dr. Ante Trumbić (Hrvat), zunanji minister; Milenko Vesnić (Srb), vitez dr. Ivan Žolger (Slovenec). Zadnja dva naj bi se menjavala pri nastopih, ker je konferenca priznala naši državi samo tri delegate.

Nadalje je pridělila vlada imenovanim še tri delegate za notranje posvetovanje delegacije: Mato Bošković (Srb); dr. Otokar Rybař (Slovenec); Jožef Smodlaka (Hrvat).

Sestava delegacije je verno zrcalila ujedinjenje Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Delegaciji so stali na strani izvedenci za razna vprašanja: za vojno in trgovsko mornarico, vodni in železniški promet, trgovino, gospodarska (ekonomska) vprašanja, narodne meje, statistiko, risbo zemljevidov itd., tako, da je štela cela delegacija nad 100 članov iz vseh delov Jugoslavije. Slovencev je bilo nad dvajset.

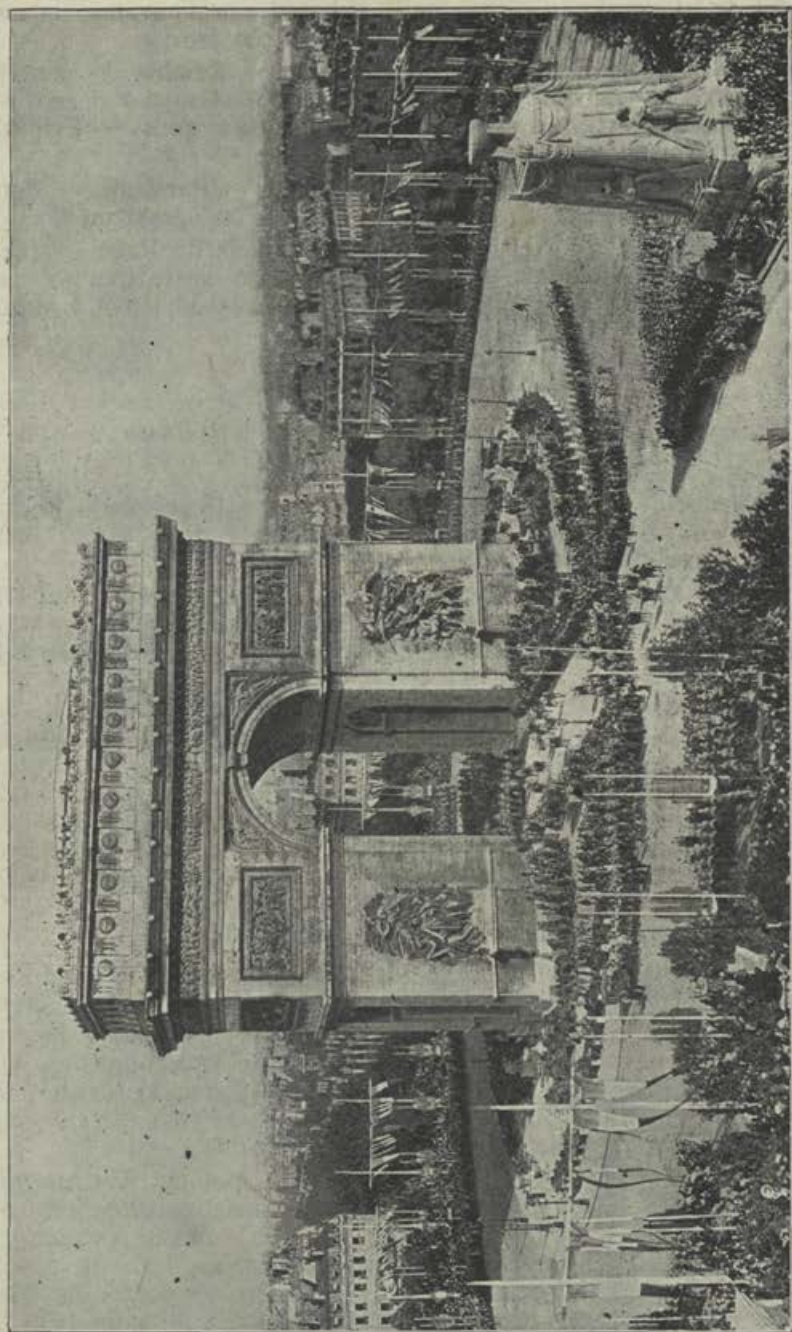
Delegacija je imela svoj sedež v trinadstropnem hotelu „Beausite“, kar znači lepa lega. V resnici je hotel pri „Etoile“ (Zvezda), ki je ena najlepših točk Pariza. Na sredi prostranega trga stoji veliki Napoleonov slavolok in odtod gre dvanajst širokih ulic kakor dvanajst zvezdnih žarkov na vse strani.

* * *

Delegacija je započela svoje delo začetkom januarja leta 1919.

Prva naloga je bila ta, da je predložila mirovni konferenci natančno izdelane predloge glede bodočih mej naše države. To je storila ustno in pismeno. Ustno so razložili naše stališče delegati 18. februarja 1919 pred vrhovnim svetom, in sicer: Trumbić mejo proti Italiji, Žolger slovensko mejo proti Nemcem in Madžarom, Vesnić proti Rumunom in Bolgarom. Pismeno je to storila delegacija v dvanajstih natisnjenih uradnih spomenicah, ki so obravnavale sledeča vprašanja:

1. Splošni pregled naših zahtev; 2. srbsko-bolgarska meja;
3. Banat; 4. severna meja (Bačka, Baranja, Prekmurje, Štajersko, Koroško); 5. jugoslovansko-italijanska meja; 6. Istra; 7. Goriška;
8. Trst; 9. Reka; 10. Dalmacija; 11. Albanija; 12. vojaške žrtve Jugoslovancev v svetovni vojni.

Etoile (Zvezda) v Parizu. (Zmagoslavni narodni praznik 14. julia 1919.)

Glede slovenske severne meje, o kateri obravnavamo na naslednjih straneh, je predlagala delegacija sledečo črto:

Na Koroškem: Roskofl pri Pontablji — Šmohor — gorovje med dravsko in Ziljsko dolino do Gumern — Osojsko jezero — Osojske Ture — Ulrikova gora — Magdalenska gora — Svinška planina — Dreieckkogel ob štajerski meji.

Na Štajerskem: Dreieckkogel — Radl — Remšnik — Mura nad Arnovžem — Mura do Obrajne — Grujsla ob ogrski meji.

V Prekmurju: Prejšnja avstro-ogrška meja do Rabe — Raba do vzhodno Sv. Gotharda — črta proti jugu do vasi Krča — razvodje med Lendavo in Krko — dolnji tok Lendave do izliva v Muro.

6. Koroško vprašanje.

a) Mirovna konferenca nam odreče Koroško zaradi Milesovega poročila.

Po ustnem zaslišanju naše delegacije dne 18. februarja je naročil vrhovni svet naši delegaciji, da naj izdela do 8. marca 1919 točne predloge glede severne slovenske meje.

Vse je kazalo, da bo vprašanje naše severne meje že marca meseca rešeno in izgledalo je, da bo mirovna konferenca ugodila našim zahtevam. Odločilni izvedenci v teritorialni komisiji so bili nam naklonjeni.

Toda naenkrat se je veter popolnoma obrnil.

Pojavili so se nepričakovani vplivi, vsled katerih nam je odrekla teritorialna komisija v svojem prvem sklepu (15.—20. marca 1919) Koroško in Prekmurje.

Glavni vzrok tega sklepa glede Koroške je bilo neugodno poročilo ameriksanske komisije podpolkovnika Milesa, ki je predlagal Karavanke za demarkacijsko črto med jugoslovansko in avstrijsko upravo, oziroma okupacijo.

Kako je prišlo do tega?

Po končani svetovni vojni so zasedle jugoslovanske čete na Koroškem črto: Ziljica — Zilja — Drava — Krka — Djekše — Šent Pavel

Žalibog so bile te čete tako neznatne, da niso mogle zasesti Celovca in Beljaka, kar se je izkazalo pozneje za neodpustno napako. Na Koroškem se žalibog ni našel drugi general Maister, ki bi bil z odločnim korakom zasedel ono ozemlje, ki smo je zahtevali. V tem slučaju bi bržkone ne bilo Milesa na Koroško.

Koroški Nemci, ki so bili prve tedne po polomu Avstrije potrti in pobiti, so bili najbolj presenečeni od naše nerazumljive zasplosti. Začeli so polagoma dvigati glave in dobivati pogum. — Ker so imeli Beljak in Celovec v svojih rokah, so mogli zbrati vojsko, broječo več tisoč mož in posrečilo se jim je, da so z odločno ofenzivo potisnili nezkatne jugoslovanske čete dne 6. do 11. januarja 1919 iz Ziljske doline in Roža na Karavanke.

Da bi pa preprečili odločno protiofenzivo Jugoslovancev, so se Nemci obrnili takoj na amerikansko komisijo na Dunaju, da bi posredovala za premirje, obenem pa tudi ponudili Jugoslovancem pogajanja. K pogajanju, ki so se vršila v Gradcu med Jugoslovanci in Nemci od 16.—20. januarja 1919, je prišel vsled tega podpolkovnik Miles od ameriške dunajske misije in je ponudil, ko ni prišlo do sporazuma, svoje posredovanje. Njegova ponudba se je glasila: Ogledati si hoče razmere na licu mesta in z ozirom na želje ljudstva potegniti začasno razmejitveno črto med jugoslovansko in avstrijsko upravo in zasedbo, dokler mirovna konferenca ne odloči končnih mej. Takemu predlogu se tudi jugoslovanski zastopniki niso mogli ustavljati in tako je potovala amerikanska komisija deset dni po Koroškem.

Zastopnik ljubljanske deželne vlade v komisiji je bil prof. dr. L. Ehrlich; moral je 7. februarja žalibog izjaviti deželni vladi v Ljubljani, da ne more pripoznati komisiji sposobnosti za pravilno sodbo o ljudskih željah koroških Slovencev. — Komisija je namreč potovala v najhujšem snegu, tako da je bilo v resnici nemogoče obiskati gorske vasi, ki so pa najbolj zavedne; nadalje, ravno najboljši Slovenci so bili zbežali z doma kot begunci in Nemci jim niso dovolili povratka na dom. Komisija je potovala skoro izključno po ozemlju, zasedenem od nemških čet, tako da je ljudstvo stalo pod strahom nemških bajonetov. Slovenskega ozemlja severno od Celovca in Vrbskega jezera ter Ziljske doline komisija ni hotela obiskati, čeprav je prof. Ehrlich to zahteval. Iz tega je bilo jasno, da je komisija te Slovence že vnaprej pridelila Nemcem. To je sporočila deželna vlada osrednji vladi v Beogradu.

Na podlagi tega poročila je beograjska vlada protestirala dne 12. februarja pri amerikanski komisiji na Dunaju proti temu, da bi sploh amerikanska komisija razsodila o demarkacijski črti in je naročila brzojavno 13. februarja naši delegaciji v Parizu, da naj protestira proti temu tudi pri mirovni konferenci. Beograjska vlada je to utemeljevala s tem, da deželna vlada v Ljubljani sploh ni bila upravičena, da se pogaja brez pooblaščenja beograjske vlade z Amerikanci glede razmejitve na Koroškem.

Vsled protesta iz Beograda amerikanska komisija ni določila demarkacijske črte, a Miles je šel okrog 20. februarja osebno v Pariz ter izročil amerikanski delegaciji svoje poročilo, ki je predlagalo Karavanke za začasno mejo.

To poročilo Milesa je bilo usodepolno za ves razvoj koroškega vprašanja na mirovni konferenci.

Teritorijalna komisija, v kateri so bili amerikanski, angleški, francoski in italijanski izvedenci in ki je ravno pripravljala predloge glede naše severne meje za vrhovni svet, je stala pod vtisom omenjenega poročila.

Povrh so pa še italijanski izvedenci zavzeli stališče, da spada ves zahodni del Koroške pod deležno okrilje Italije, o katerem more mirovna konferenca še le tedaj obravnavati, kadar se reši jadransko vprašanje.

Italija je namreč hotela zasigurati bodočnost Trsta s tem, da je skušala spraviti prometne zveze med Trstom in Avstrijo v svoje roke. To so: bodoča proga Gorica—Predel—Trbiž—Beljak in proga Trst—Jesenice—Beljak.

Pod temi vplivi teritorialna komisija dolgo ni mogla priti do jasnega sklepa ter je poskušala razne razrešitve med 20. februarjem in 20. marcem. Naša delegacija, posebno minister Žolger, je stala v trajnem stiku s člani komisije in je spoznala iz raznih namigavanj, da stoji koroško vprašanje neugodno vsled poročila Milesa, a bila je v zelo neprijetnem položaju, ker ni zvedela nič natančnega. Dr. Lambert Ehrlich, izvedenec za Koroško, še ni bil prišel v Pariz. Delala je korake na slepo. Tako je minister Žolger izročil predsedniku komisije obširno spomenico o naši severni meji: „Meja med kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev in Nemško Avstrijo“, ki je dokazovala, da je nasilno ponemčevanje koroških Slovencev zasledovalo posebno namen, da prodre nemštvo do jadranskega morja in da deli na ta način nemški zid od severnega do jadranskega morja vso zahodno Evropo od vzhodne. Nazadnje je izvedel minister Žolger 7. marca zaupno, da misli komisija na Dravo kot mejo, in sicer ne samo na Koroškem, ampak tudi na Štajerskem. Vsled tega je takoj poslal drugo spomenico: „Slovensko-nemška meja“, ki ostro protestira proti tej nameri, ker bi v tem slučaju 328.199 Slovencev in Hrvatov prišlo pod tujo vlado. Komisija je sicer vsled tega opustila to namero, a končno je sklenila okrog 20. marca, kakor smo že gori omenili, predlagati za mejo med Avstrijo in Jugoslavijo Karavanke, a v celovški kotlini naj se naknadno ljudstvo vpraša, če se hoče raje pridružiti Jugoslaviji.

Od 20. marca do 20. majnika je skušala naša delegacija na vse mogoče načine vplivati na komisijo, da bi spremenila svoj sklep.

Delegata Žolger in Rybař, kakor tudi drugi slovenski člani delegacije, so predložili odločilnim ameriškim, francoskim in angleškim krogom pismo in ustno krivice, ki bi se s tem zgodile slovenskemu narodu. Sestavile so se posebne spomenice o Beljaku, o Celovcu, nadalje posebna brošura o Koroški sploh.

Toda ves ta trud je bil zaman; teritorialna komisija je ostala pri svojem predlogu, da naj tvorijo Karavanke mejo med Jugoslavijo in Avstrijo in ga je predložila vrhovnemu svetu.

Prvič se je pečal vrhovni svet s Koroško v seji 12. maja 1919, ker je bil do tega časa zaposlen z mirovno pogodbo z Nemčijo. Sprejel je predlog teritorialne komisije in s tem je nastala resna nevarnost, da Koroško zgubimo. Naša delegacija je prišla v zelo težaven položaj, kajti stala je pred dovršenim sklepom najvišje oblasti mirovne konference, ki je Koroško odrekel Jugoslaviji.

b) Boj za Koroško.

Boj, ki ga je započela naša delegacija proti temu sklepu vrhovnega sveta, je bil izmed najhujših in najzanimivejših na mirovni konferenci sploh.

Vrhovni svet, ki je imel rešiti nešteto vprašanj po celem svetu, se je moral pečati dva meseca s Koroško in je sklepal v sedmih sejah o njej. — Koroška, o kateri preje živ krst ni vedel ničesar, je začela zanimati vse državnike, politike, strokovnjake in izvedence konference. Vsi so študirali koroške zemljevide.

Naša delegacija je zastavila vse sile za Koroško in je bila tako neizprosna, da je konferenca končno spoznala, da smatra Jugoslavija Koroško za eno najvažnejših vprašanj. — Kako se je razvil ta boj?

Po sklepu vrhovnega sveta dne 12. majnika je bil naš položaj naravnost obupen.

Dne 14. majnika je dospela v Pariz avstrijska delegacija in bila je nevarnost, da se v kratkem izročijo mirovni pogoji Avstriji v tej obliki, da tvorijo Karavanke mejo na Koroškem.

To se je moralo na vsak način preprečiti.

Toda kako spremeniti sklep vrhovnega sveta? — Vedeli smo, da je vse proti nam. Italijani so nam odrekli Ziljsko dolino, Beljak in sploh ozemlje zahodno od proge Celovec—Jesenice. Hoteli so dobiti Nemce za sosedo. Zastopali so celo idejo, da mora priti Gorenjska pod Italijo, ker bi na ta način prišli Italijani do Karavank in bi imeli zvezo Jesenice—Beljak v svojih rokah.

Amerikanci so verjeli Milesu! Wilson je izjavil Francozom in Angležem: „Jaz sem poslal posebno komisijo na Koroško in poznam razmere na licu mesta, vi pa ne.“

Angleži so dali Wilsonu prav povsod tam, kjer ni šlo za njihovo kožo.

Edini Francozi so bili nam naklonjeni, a vočigled nasprotovanju od strani Amerikancev, Italijanov in Angležev niti oni niso zagovarjali naših zahtev v celoti.

Za nas je bila Koroška od Pontablja do Štajerske eno samo vprašanje. Ententa pa je razločevala zahodno Koroško in celovško kotlino. — Prvo nam je od prvega početka odrekla; celovška kotlina pa ji je veljala kot enota, ki se sploh ne da deliti! — Glavna ovira, da nam ni hotela dati tega dela, je bil Celovec in severna nemška okolica. In tu so celo Francozi bili proti nam. Povedali so nam, da so se imeli odločiti za to, se li nam da Maribor ali Celovec; odločili so se za Maribor.

Istočasno pa smo tudi doma dejanski zgubili Koroško. Nemci so v ofenzivi od 3.—8. majnika 2000—3000 mož jugoslovanskih čet potisnili na Karavanke in zasedli celo Koroško.

V tem položaju je sklenila naša delegacija napraviti novo potezo in postaviti mirovno konferenco pred nov položaj. Zaprošila je Clemenceaua, da jo mirovna konferenca nanovo zasliši v koroškem vprašanju, na kar je Clemenceau pristal.

Tako so naši delegatje gg. Trumbić, Vesnić, Žolger stavili dne 20. majnika pred teritorialno komisijo predlog, da naj dobi Jugoslavija koroško ozemlje, ki je znano kot cona A, drugemu pa se odpove.

Posledica tega predloga je bila, da je nastal spor med odločilnimi krogi konference. — Glavni ameriški izvedenec v teritori-

jalni komisiji, profesor Johnson, se je namreč zdaj postavil na našo stran, drugi pa so začeli posredovati.

Dne 30. maja je napravil vrhovni svet nov sklep: v celi celovški kotlini (vključivši ozemlje do Treibacha, Št. Vida ob Glini in Trga) naj se vrši pravilni plebiscit pod upravo mednarodne komisije; to ozemlje velja kot sporno med Avstrijo in Jugoslavijo.

Zid Karavank je torej izginil kot meja.

Toda s tem se naša delegacija nikakor ni mogla zadovoljiti. S takim plebiscitom bi riskirali izgubo vse Koroške, kajti to plebiscitno ozemlje bi obsegalo veliko množino nemškega prebivalstva in dalje bi med plebiscitom bilo nemčursko uradništvo in učiteljstvo ostalo na licu mesta. Naš boj je bil v prvi vrsti proti plebiscitu. Zavedali smo se, da pomeni plebiscit razvnanje vseh globin ljudskih strasti in da bo nastal na naši severni meji pravi vulkan. Zato je naša delegacija sklenila zelo resen korak, ki se sicer na celi konferenci ni dogodil, namreč izjavila je Wilsonu in Clemenceauju 1. junija, da se ne more udeležiti slovesne seje, ki se je imela vršiti 2. junija in v kateri bi se naj v prisotnosti vseh zveznih in združenih držav izročili avstrijski delegaciji mirovni pogoji, ako se ne spremeni predlog glede Koroške v našem smislu.

Predsednik konference Clemenceau je bil pripravljen izpustiti dotično določbo zaenkrat iz mirovne pogodbe, a Wilson ni hotel pristati na to. Obenem je odsvetoval naši delegaciji korak, ki bi v očigled celega sveta rušil solidariteto zveznih držav in ki bi se moral smatrati kot grožnja na adresu mirovne konference.

Vsled tega je naša delegacija sklenila prisostvovati 2. junija slovesni predaji, a oddati pismeni protest. Toda že pred otvoritvijo seje je Clemenceau na lastno roko, proti Wilsonovi volji, dal izločiti iz mirovne pogodbe polo z besedilom glede Koroške.

S tem smo si pridobili možnost in čas za nadaljnje delo.

Toda, kako priti iz zagate? Wilson si je vbil v glavo skupen plebiscit v celi celovški kotlini pod upravo mednarodne komisije. Naša delegacija je zahtevala cono A brez plebiscita. Tu nam je prišel na pomoč ameriški izvedenec Johnson. Stavil je 2. junija nov predlog, ki pomeni nekako srednjo pot. Celovška kotlina naj se deli v cono A in B, in sicer tako, da pride A pod Jugoslavijo, B pod Avstrijo, toda tri mesece naj se pusti ljudem časa, da protestirajo proti enemu ali drugemu.

Zdaj se nam je vrhovni svet zopet za korak približal. — Sklenil je namreč 4. junija, da naj se deli celovška kotlina v cono **A** in **B**, a v obojih se mora vršiti plebiscit, in sicer najprej v cono A potem v cono B.

Od plebiscita se Wilson za nobeno ceno ni dal odvrniti, smatral ga je za svojo častno zadevo. Naši delegaciji pa je prepustil vrhovni svet, naj odloči rok za plebiscit (ali v šestih mesecih ali v treh letih).

Toda naša delegacija se ni dala oplášiti. Vrhovni svet je namreč hotel, da bi ostala do plebiscita stara dosedanja uprava pod nadzorstvom mednarodne komisije: ostale bi torej nemške in nemčurske oblasti.

Proti temu je naša delegacija 7. junija protestirala ter je privolila v plebiscit samo pod pogojem, da je v coni A naša uprava in okupacija. Na pomoč nam je prišla teritorialna komisija po zaslugi gg. Tardieuja in Johnsona. Dobila je namreč nalogo od vrhovnega sveta, da naj izdela podrobni statut za plebiscit pod obstoječo nemčursko upravo, a odgovorila je vrhovnemu svetu, da je to nemogoče in je predlagala našo upravo v coni A in avstrijsko v coni B, vse pa pod nadzorstvom mednarodne komisije. A vrhovni svet je zavrzel 8. junija i naše i predloge teritorialne komisije ter vnovič zaukazal komisiji, naj izdela statut za plebiscit kakor ga je vrhovni svet bil dne 4. junija zamislil, da pa naj poizveduje naše želje glede roka plebiscita.

Vsled tega je prišla naša delegacija zopet v veliko zadrego. Ponovno je pozval vrhovni svet neposredno našo delegacijo, da naj naznani svoje želje glede zahtevanega roka, ravno isto je zahtevala od nas teritorialna komisija, a 9. junija je javila naša delegacija odločno, da tega ne stori, ker ne more sprejeti plebiscita, ne da bi se spremenil ves dosednji nemčurski sistem koroške uprave.

Na to ni bilo nobenega odgovora in vrhovni svet je pustil koroško vprašanje do 18. junija, a končno je vsled naše neodjenljivosti spremenil svoje stališče, kakor bomo videli.

c) Vpliv vojaških dogodkov v domovini na mirovno konferenco.

Nemci so bili zasedli v svoji ofenzivi od 3. do 8. majnika vso Koroško in započenjali grozodejstva, ki so še vedno v spominu. Da bi preprečili jugoslovansko protiofenzivo, so predlagali takoj pogajanja za premirje. In res so se ta pogajanja vršila od 10. do 16. majnika v Celovcu, a razbila so se, ker Nemci v svoji zmagoslavni prevzetnosti niso hoteli sprejeti predloga Jugoslovancev, da se vpostavi prejšnje stanje.

Vsled tega so napravili Jugoslovani 28. majnika protiofenzivo, ki je tako sijajno uspela, da so stali 2. junija že blizu Celovca. Nemška armada je bila kratkomalo razbita. Zdaj so Nemci, da bi preprečili zasedbo Celovca po Jugoslovanih, prosili takoj za premirje. Tozadevna pogajanja so se vršila od 4.—7. junija v Kranju. Ker Nemci niso hoteli sprejeti jugoslovanskega predloga, da bi približno cona A bila od nas zasedena in severno od te cone se vstavil nevtralni pas, v katerem bi bil Celovec, so jugoslovanske čete zasedle 6. junija Celovec. Zdaj so Nemci, ker so se bali za Beljak, takoj še istega dne podpisali premirje, po katerem so Jugoslovani zasedli črto Vrbsko jezero — Pričica — Urška gora — Svinjska planina itd. Toda drugi dan so Nemci takoj preklicali svoj podpis, češ mirovna konferenca v Parizu je zapovedala, da morajo vse čete, tako jugoslovanske kakor avstrijske, izprazniti celovško kotlino, ki jo bodo zasedle zavezniške čete.

Kaj je bilo resnice na tem? Vrhovni svet v Parizu je takoj ob začetku naše ofenzive protestiral proti tej ofenzivi in je zahteval,

da se morajo naše čete umakniti nazaj na Karavanke. To svojo zahtevo je ponovil še enkrat 8. junija 1919. Ker pa se isti vrhovni svet prej na vse naše pritožbe proti nemški majniški ofenzivi in proti nemškim grozodejstvom, ki smo mu jih trikrat javili, ni nič oziral, sta bili tudi naša delegacija in naša vlada gluhi, kar je bilo zelo dobro.

Vrhovni svet je pač vedno stal na stališču svojega sklepa od 4. junija, da naj bo celovška kotlina nekako nevtrarno ozemlje med Avstrijo in Jugoslavijo, na katerem se bo vršil plebiscit pod mednarodno upravo. Zaradi tega je hotel, da naj bi že zdaj zasedle mednarodne čete to ozemlje. Tisti, ki so se posebno trudili, da bi spravili jugoslovanske čete iz celovške kotline, so bili seveda Italijani. Italijanski stotnik Heusel se je nalašč pripeljal 6. junija z Dunaja v Kranj, da bi Nemce svaril pred podpisom premirja, češ vrhovni svet v Parizu je zapovedal itak, da se morajo jugoslovanske čete umakniti na Karavanke.

Italijani so povzročili nadalje, da je prišla 10. junija posebna komisija, obstoječa iz štirih zavezniških generalov v Celovec, ki naj bi spravila Jugoslovane iz Koroške. Ta komisija je tudi večkrat to zahtevala od našega vrhovnega poveljništva. Italijani so nadalje izposlovali od vrhovnega sveta mandat, da so njih čete zasedle črto Beljak—Št. Vid, da preprečijo nadaljno prodiranje naših čet, ter so obveščali Nemce o stanju naše armade. Naša vojaška oblast je zajela tozadevno poročilo 7. junija v Celovcu.

Tudi Wilson je v tej zadevi nastopil ter je zahteval v lastnoročnem pismu od naše delegacije, da naj zapustijo naše čete Koroško.

Toda nismo se uklonili; naše čete so ostale tam in to je vplivalo na ugodno rešitev koroške stvari.

č) Končna ureditev koroškega vprašanja.

Pogajanja med vrhovnim svetom in našo delegacijo so prišla 9. junija na mrtvo točko: naša delegacija je štrajkala, ker ni hotela naznaniti roka za plebiscit.

Položaj je postal še bolj zapleten, ker je prišla avstrijska delegacija na plan. Ko je prejela 2. junija 1919 od konference načrt pogodbe, je začela takoj pošiljati noto za noto na konferenco in je pri tem imela spretno taktiko. Postavila se je navidezno popolnoma na Wilsonovo stališče, ter zahtevala z vso silo plebiscit, in sicer ne samo za celovško kotlino, ampak povrh še za okraje: Beljak, Podkloster, Šmohor, Kotiče.

Wilson je mislil na čisti nepristranski plebiscit, avstrijska delegacija je pa razumela pod domačo upravo ves dosedanji aparat nemške in nemčurske uprave. Posebno glasno je zahtevala odstranitev jugoslovanskih čet iz Koroške.

Ni se čuditi torej, da je vrhovni svet dne 18. junija 1919 še enkrat sklenil, da morajo jugoslovanske čete zapustiti Koroško in da se mora plebiscit vršiti pod upravo lokalnih, to se pravi, dosedanjih (nemških in nemčurskih) oblasti.

Izvršitev tega sklepa pa so prepustili takozvanemu „svetu petorice“, to se pravi zunanjim ministrom petih velesil, ker se je „čtetvorica“ razšla za nekoliko dni na razne strani.

„Petorica“ je kljub protestu italijanskega ministra g. Sonnino sprejela to, kar ji je g. Tardieu predlagal, namreč ločen plebiscit po conah in sicer v A pod jugoslovansko, v B pod avstrijsko upravo.

Ko je petorica ta svoj sklep predložila vrhovnemu svetu, se je ta končno vdal. Očividno se je naveličal, ker je že sedemkrat sklepal o koroški zadevi.

23. junija je vrhovni svet javil beograjski vladi in naši delegaciji, da jugoslovanske čete smejo zasesti cono A in avstrijske cono B in da se bo vršil plebiscit tri mesece potem, ko stopi v veljavo mir z Avstrijo, in sicer v coni A pod jugoslovansko in tri tedne pozneje v coni B pod avstrijsko upravo.

S tem je bil boj za Koroško končan.

7. Štajersko vprašanje.

Omenili smo v začetku, da je naša delegacija pismeno in ustno predlagala za mejo Štajerske proti Avstriji sledečo črto: Dreieck-kogel — Radel — Remšnik — do Mure, severno od Arnovža — Mura do Obrajne — odtod črta severno od Radgone do vasi Grujsla ob ogrski meji.

Delegacija je v raznih spisih to svojo zahtevo utemeljila ter je dokazala, da je to ozemlje že poslej bilo ločeno od nemške Štajerske. Nemcev je tudi po avstrijski statistiki samo 17 %, a v resnici jih je veliko manj, pa še ti so raztreseni po celem južnem Štajerju, ter bivajo izključno le po trgih in malih mestih, tako da jih ni mogoče izločiti iz slovenske okolice.

Izvedenec za Štajersko, g. prof. dr. Kovačič, je priredil posebno knjižico o štajerskem vprašanju, ki se je razposlala vsem odločilnim krogom mirovne konference.

Glede Štajerske nam konferenca od začetka ni delala nikakih težav.

Teritorijalna komisija pod predsedništvom g. Tardieu-ja je sprejela okrog 20. marca več ali manj naš predlog in ga je kot takega predložila 12. maja vrhovnemu svetu.

Edini, ki so v tem času še nagajali glede Štajerskega, so bili Italijani. Tako so meseca marca zagovarjali v teritorijalni komisiji Dravo za mejo, češ, severno od Drave je vse nemško in tam so samo paberki slovenskega naroda, ki se vlačijo kakor cigani od kraja do kraja in ki jim bo nemška kultura dobro storila.

V seji vrhovnega sveta 12. maja so isti Italijani predlagali plebiscit na Štajerskem, toda brez uspeha; kajti vrhovni svet je sprejel predlog teritorijalne komisije in tako je prvi načrt pogodbe z Avstrijo, ki je bil predan 2. junija avstrijski delegaciji, prisodil južni Štajer Jugoslaviji brez plebiscita. Samo občina Sobota in ozemlje okrog Lučan in Špilj je bilo prisojeno Avstriji.

Razlogi, da je mirovna konferenca v Štajerskem vprašanju tako različno nastopala od koroškega, so sledeči:

Narava sama kaže jasno, da je južni Štajer ločen od severnega. Nemci sami so to priznali v svojih spomenicah na mirovni konferenci, samo, da so oni označili kot južni Štajer vse ozemlje do Pohorja in Slovenskih goric.

Nadalje je na Štajerskem jasno ločeno porečje Drave od porečja Mure, dočim je na Koroškem Drava, ki združuje vse trdne toke Koroške.

Na Štajerskem je Maribor središče vsega južnoštajerskega prometa, Gradec severnoštajerskega, dočim sta na Koroškem Celovec in Beljak skupno središče koroškega prometa.

Najvažnejše pa je bilo, da se je našel v južnem Štajerju mož, ki je v imenu Jugoslavije pravočasno zasedel z jugoslovanskimi četami vse ozemlje do Špilj. In to je bil general Rudolf Maister.

Vsled tega Nemci niso mogli izzivati bojov, kakor na Koroškem, z namenom, da bi priklicali kako ameriško komisijo v deželo. En poizkus so sicer napravili, a ta se jim je popolnoma izjalovil. Ko so namreč videli, kako jim gre Miles-ova komisija na Koroškem na roke, so nahujskali 4. februarja kmete v radgonski okolici, da so napadli naše postojanke v Radgoni. Takoj so začeli Nemci kričati po vseh časopisih, da se ljudstvo na Štajerskem pobunja proti jugoslovanskemu nasilju in da mora priti tudi na Štajersko Miles-ova komisija, da izpraša ljudsko voljo. General Rud. Maister je naprosil takoj francosko vojaško misijo v Zagrebu za posredovanje in vsled tega je bila po njenem prizadevanju določena 13. februarja zelo ugodna demarkacijska črta med našimi in nemškimi četami.

a) Boj za Štajersko.

Nepričakovano je prišel tudi za Štajersko teden hudih bojov, ki nam je skoro usilil plebiscit in ki nam je žal uropal Radgono.

To je bil teden od 25.—31. avgusta. Kako je prišlo do tega?

Ko je avstrijska delegacija v Parizu 2. junija dobila v roke mirovne pogoje, je začela pošiljati spomenico za spomenico na mirovno konferenco. Od začetka se mirovna konferenca na to ni ozirala, a spomenica avstrijske delegacije od 6. avgusta 1919 je dala povod, da je na predlog Amerikancev in Italijanov vrhovni svet dne 25. avgusta sklenil, da se naj vrši na Štajerskem plebiscit v treh conah in sicer: prva cona med Pohorjem in Dravo, druga cona med Dravo in Remšnikom, tretja cona Apaška dolina in Radgona. To je bil predlog avstrijske delegacije, ki ga je utemeljevala s tem, da je v vseh teh conah mešano prebivalstvo, da tam prebivajo le „Vendi“ ne pa Slovenci, ki se popolnoma razlikujejo od „Kranjcev“, da je prebivalstvo v gospodarskem oziru popolnoma odvisno in navezano na Gradec in da je ves promet, industrija, kultura itd. ustvarjena od Nemcev.

Sklep vrhovnega sveta je bil za nas zelo opasen in zahvaliti se imamo edinole g. Clemenceau-ju, g. Tardieu-ju in Amerikancu g. Johnson-u, da je bil ta napad vendarle odbit.

G. Tardieu je namreč napravil isto, kar je bil napravil 6. junija za Koroško, on ni izvršil naloge vrhovnega sveta, da bi namreč

priredil statut za štajerski plebiscit, ampak je stavil po nasvetu ministra Žolgerja protipredlog, da morajo v slučaju plebiscita glasovati tudi okraji: Ljutomer, Ptuj in Ormož.

Ko je avstrijska delegacija zvedela od Italijanov za ta predlog, se je 28. avgusta sama odpovedala plebiscitu, ker je spoznala, da bi Slovenci dobili večino. Zahtevala pa je, da naj se priklopi brez plebiscita Avstriji Apaška kotlina in Radgona.

30. avgusta je vrhovni svet končno sklenil, da na Štajerskem ne bo ljudskega glasovanja, a pripisal je kratkoma in vkljub našim protestom Radgono Nemški Avstriji. Naši delegaciji je javil ta sklep dne 31. avgusta 1919.

b) Prekmurje.

Kakor gori omenjeno, je predlagala naša delegacija v Prekmurju sledečo mejo proti Madžarski: Na severu reka Raba, na vzhodu razvodje med Lendavo in Krko.

Kot izvedenec za Prekmurje je bil v naši delegaciji g. prof. dr. Slavič. Na podlagi njegovih podatkov je utemeljevala delegacija zahtevo po Prekmurju s tem, da je Prekmurje stara slovanska zemlja, na kateri so pred 1000 leti Slovenci imeli svojo samostojno državo pod domačimi knezi Pribinom in Koceljem. Kljub temu, da so bili potem 1000 let pod madžarsko nadvlado, so se ohranili do današnjega dne kot Slovenci, ki se čutijo Jugoslovane, kajti na velikih ljudskih taborih v Murski Soboti, v Radgoni in v Beltincih koncem leta 1918. so zahtevali priklopitev k Jugoslaviji.

Toda šele po dolgem boju se je posrečilo naši delegaciji rešiti Prekmurje.

Ko se je teritorialna komisija začela prvič pečati s severno mejo Jugoslavije, se ji je zdela kot najbolj naravna meja črta Donava—Drava, in sicer od Beograda do Beljaka. Na ta način bi bili zgubili Banat, Bačko, Baranjo, Medjimurje, Prekmurje, Slovenske gorice, Maribor itd.

Ogorčenje naše delegacije je bilo tako, da je komisija to misel kmalu opustila. Razumljivo pa je bilo, da je pri slovenskem ozemlju kmalu prišla na drugo naravno črto, namreč Dravo—Muro. S tem je bilo Prekmurje, ki leži ravno severno od Mure, od Jugoslavije odrezano in je postalo vprašanje zase. Ta sklep je napravila komisija okrog 20. marca. Češ, da je Prekmurje po Muri od Jugoslavije popolnoma ločeno, da v Prekmurju ni mogoče dobiti jasnih geografičnih mej in da je ogerska statistika, ki je rabila v zadnjem času samo madžarska imena, tako zmešala slovenske in madžarske vasi, da ni mogoče več spoznati obsega slovenskega ozemlja.

Zdaj se je začelo za našo delegacijo trudapolno delo. G. prof. dr. Slavič je spisal posebno brošuro o Prekmurju in sestavil natančno statistiko s slovenskimi imeni, nadalje skupno z g. dr. Brezigarjem spomenico o gospodarskem položaju Prekmurja, ki dokazuje, da so Prekmurci svoje žito najlože in najbolje prodajali na Štajersko, v Radgono in Ljutomer, a Madžari so jim skušali na vse načine ta naravni promet onemogočiti s tem, da Mure niso regulirali, ne zidali

preko Mure nobenega mostu in da so speljali eno samo železniško progo iz Madžarske v Prekmurje, in sicer samo do Murske Sobotе. Od Murske Sobotе do Radgone je pa nalašč niso napeljali, čeprav znaša razdalja samo 10 km. Tako so hoteli prisiliti Prekmurce, da bi izvažali svoje pridelke v Madžarsko, kjer jih je seveda madžarska konkurenca udušila.

G. minister Žolger in drugi slovenski izvedenci so skušali na podlagi teh podatkov prepričati merodajne člane konference. Kakor povsod, so tudi tukaj Francozi bili za nas, Italijani proti nam, Amerikance in ž njimi Angleže je bilo treba še-le pridobiti. In to se nam je posrečilo.

Amerikanski član teritorijalne komisije, g. Johnson, je pristal na to, da prestopi naša meja Muro, toda do Rabe in do Sv. Gotharda na noben način ni hotel iti in je izbral za severno mejo razvodnico med Rabo in Muro.

Teritorijalna komisija je sprejela 28. aprila ta predlog in ga je v tej obliki predložila 12. majnika vrhovnemu svetu. Kaj se zgodi? Vrhovni svet odkloni ta predlog in ostane pri Muri kot meji. V tej seji je trdil italijanski delegat, da Prekmurci niso stalno naseljeni narod, ampak vrsta ciganov, ki prebiva danes tukaj, jutri tam.

Naša delegacija je zdaj napravila odločen korak ter je zahtevala, da naj jo konferenca zasliši na izust. G. Clemenceau, kot predsednik konference, je v to privolil in g. minister Žolger je dne 20. majnika razvil pred teritorijalno komisijo prekmursko vprašanje.

To je končno pomagalo. Teritorijalna komisija je namreč soglasno sprejela naš predlog in vrhovni svet je v svoji seji 26. majnika to potrdil.

V smislu tega sklepa je bila razvodnica med Muro in Rabo meja na severu in razvodnica med Lendavo in Krko meja na vzhodu. V tem ozemlju je bivalo l. 1910. po ogrski statistiki 67.000 Slovencev in 20.000 Madžarov. Žal, da smo na ta način zgubili Sv. Gothard in njegovo južno okolico s 5000 Slovenci.

Naša delegacija je napravila še en resen poskus, da bi rešila še to ozemlje s približno dvanajstimi slovenskimi vasi. Prilika za to je bila dana, ko je vrhovni svet na podlagi avstrijske delegacije sklenil v svoji seji dne 9. julija, da se priklopijo nemške pokrajine zahodne Ogrske k Avstriji.

Vsled tega je zahtevala naša delegacija 9. julija, da se prizna Sv. Gothard z okolico Jugoslaviji, ker bi prišlo 70.000 Hrvatov in Slovencev, ki stanujejo med Sv. Gothardom in Požunom, k Avstriji.

Francozi so nam hoteli pomagati in so pripravili predlog za teritorijalno komisijo, a vsi drugi so bili temu nasprotni.

Vrhovni svet je v svoji seji 2. avgusta 1919 naš predlog odbil in s tem se je prekmursko vprašanje odločilo.

Ksaver Meško:

Sv. Frančišek in gobavec.

Frančišek se je s krstnim imenom zval Janez. Oče Pietro Bernardone je bil ob njegovem rojstvu na trgovskem potovanju v Franciji. Po vrnitvi je dal sinčku, morda iz radosti zaradi posrečenih kupčij in ker je bila mati Pika Francozinja, sinčku ime Frančesko (Francozek). Rojen je bil Frančišek l. 1182., umrl je 3. oktobra 1226 zvečer po solnčnem zahodu. Leta 1221. je skupno s kardinalom Hugolinom, zaščitnikom frančiškanskega reda, spisal pravila za „bratovščino spokornikov med svetom“ ali „tretji red“ („prvi red“ so frančiškani, „drugi red“ sestre sv. Klare). Zato praznuje tretji red letos (1921) svojo sedemstoletnico. Prva uda tretjega reda, ki pa sta dobila od Frančiška obleko tretjega reda, pepelnatobarvni plašč in spokorni pas, že poprej, sta bila trgovec Lukezij iz Poggibonzij na Toskanskem, prijatelj Frančiškov izza mladih let, nekaj časa posvêtnjak in hud skopuh, in njegova žena Bonadona („dobra gospa“). Do leta 1221. so udje tretjega reda živeli po pravilih, kakršna jim je Frančišek dajal ustno.

zorni mladosti je bil tedaj še Frančišek, sin Pietra Bernardona, trgovca v laškem mestecu Asisi, stoječem na precej visokem kolenu gore Subasio, belečem se s sivo-belimi svojimi hišami daleč tja čez umbrijsko plan, s čudovitim južnim solncem preplavljeno in blagoslovljeno.

Vendar je bil že v božjih rokah.

Enoletno jetništvo v sosedni Perugii in nevarna bolezen, ki je Bog čistil z njima dušo Frančiškovo rje mladostne lahkomišelnosti in visokoleteče posvetnosti, sta naredili mladeniča resnega in zamišljenega, prestvarili ga v iskatelja novih lepot in novih poti, še nepoznanih, a v globini srca že slutenih stez k miru in k sreči srca, k začetku in viru miru in sreče, k Bogu.

Veselje tovarišev, dasi ne prerazposajeno in razuzdano, ga ni več mikalo, mu ni več nudilo nekdanjega užitka. Deloma mu je bilo prelahko in preplehko, in brezskrbni, čestokrat nezmiselni smeh prijateljev je budil v njegovem, zdaj po višjem hrepenečem srcu jek in odmev, bolj sličen joku nego smehu. Deloma pretežko, kakor pijača, ki po njej človeka glava boli. Pesmi, ki jih je še pred nedavnim s tovariši tako rad in tako veselo prepeval, deloma jih sam zlagal, ki so jih vrstniki njegovi in prijatelji v lepih nočeh še zdaj prepevali po mestnih ulicah, niso imele zanj več čara. Zdele so se mu brez globokosti in sladkosti; celo telesne bolečine so mu povzročale večkrat, ko jih je poslušal za zastrtim oknom svoje sobice v hiši očetovi.

Nemirno je bilo mlado srce Frančiškovo, kakor je nemirna pred kratkim ujeta ptička, bolešno in plašno iščoča izhoda in prostosti. Vsa nemirna je bila duša, kakor bi slutila bližino novih, neznanih velikih dogodkov. Čestokrat je sklonil Frančišek, ko so tovariši od-

pelj mimo hiše, ko so ga spotoma klicali in vabili 'pod oknom, ne da bi se jim maral oglasiti, glavo na prsi, zakril si lice z obema rokama in je preiščeval dolgo in napeto: „Kaj je to, kar mi govori v srcu noč in dan in mi ne da miru ne doma, ne na poti?“

Premišljeval je dolgo, z nemirom in z boleščjo. A venomer je hodila njegova duša v nekakem krogu, v neprodinri temi, in ni mogla najti prave poti, ne izhoda, kakor blodi ves plašen po temni noči otrok, ki je zašel in ne ve, ne kod, ne kam.

Ko ni mogel nikjer zazreti prave poti, nikjer zvezde, ki bi mu pokazala smer in stezo, je po dolgem iskanju in tuhtanju pokleknil pred dragoceno razpelo na steni — lastnina Frančiškove matere Pike je bilo, ki ga je dobila pri poroki v dar in v spomin od svoje matere —. Na trdih tleh ležeč je molil in prosil iz globočine vznemirjenega srca: „Moj Bog in Gospod, pokaži mi ti, kod in kam. Povedi me ti na pravo pot.“

Ne redkokdaj je pred Križanim klečeč zadremal, ker je bila duša vsa utrujena od iskanja, telo izmučeno od nemira in hrepenenja.

Dogodilo se je tedaj nekega dne, da je Frančišek zapustil domačo hišo in se je napotil iz mesta. Namenjen je bil v cerkvico sv. Damijana na polju pod mestom. Pomoliti je nameraval tam in prositi za razsvetljenje in srčni mir pred staro sliko Gospoda križanega, naslikanega na debelo desko, deska pa je bila po telesu Gospodovem izrezana v podobi križa.

Veliko zaupanje je imel Frančišek do te svete podobe, pa je zadnje čase, čase nemirnega iskanja in srčnih bojov, pogostoma zahajal v cerkvico sv. Damijana ter po dolge ure, po cele poldneve klical tam v molitvi k Bogu za razsvetljenje duše, za mir srca.

V misli potopljen je stopal Frančišek po beli cesti med zelenim poljem. Kar je nenadoma zaslišal tožec, bolešno stokajoč glas: „Pa ste me res vsi zapustili? Ali naj tu segnijem in umrem sam in zavržen, brez človeške in božje tolažbe?“

Frančišek se je zdramil iz misli in se ozrl. Pa je zagledal med cesto in med bolnišnico krucigerov, križenoscev, kjer so se usmiljene duše žrtvovale postrežbi najbednejših med bednimi, gobavcev, vendar bliže cesti nego bolnišnici, na trati ležečega gobavca.

Frančišek se je ustavil, neodločen je stal nekaj hipov na cesti. Pa je zmagalo v srcu prirojeno viteštvo in Frančiškova milosrčnost; odločno je krenil s ceste proti bolniku.

Tudi bolnik je že opazil Frančiška. Moral ga je poznati, ker je nenadoma iztegnil roke proti njemu in ga zaprosil: „O Frančišek, Pietro sin, usmili se me vsaj ti, pomagaj mi!“

Frančišek se je stresel ob pogledu na naproti mu moleči roki. Bili sta v resnici strašni. Široki rokavi umazane bolniške srajce so bili zdrknili čez lehti, skoro do ramen doli, in Frančišek je videl, kako sta roki polni bul in ulesov in okrvavljenih, odprtih ran. Prsti so bili na eni roki otekli in nabrekli, da so štrleli daleč drug od drugega in jih bolnik niti pregibniti ni mogel. Na drugi, levi, so bili že povsem odgnili in odpadli, in je molela roka na kvišku kakor krastava, grozno razjedena palica.

Frančiška sta se lotevala groza in stud. A se je junaško premagoval in se bližal nesrečnežu. A čim bliže je prihajal, tem težje je dihal. Vse ozračje naokoli je bilo osmrnjeno in zastrupljeno z gnilobo, ki je izpuhtevala iz ust in iz ran bolnikovih.

Dasi se ga je lotevala omotica, se je Frančišek siloma premagoval. A ko je stal že prav tik bolnika in je razločno videl njegovo strašno lice, brez nosa, brez ustnic, vse razrezano in razjedeno, mnogo strašnejše nego lice kakega mrliča, se je skoro zgrudil. Popadel ga je tak gnus, da je začutil bodečo bolečino v prsih in v drobavju in je moral proti volji izpljuniti. In taka nepremagljiva groza ga je stresla, da se je obrnil in je zbežal kar počez po trati doli proti Sv. Damijanu. Še je slišal za seboj tožeče, obupne klice napolmrliča, a razločeval ni ničesar, kaj bolnik kliče in toži, tako brzo in nevzdržno je hitel.

Drhteč, poten po vsem telesu od groze in ogabnosti, ki mu je vzvalovila srce do globočin, je prisopel v cerkvico sv. Damijana. Na mestu kakor navadno, pred Križanim, je pokleknil na hladni tlak, a tik ob steni, in se je z glavo in z vsem zgornjim telesom naslonil ob steno.

Komaj je dihal. Besed molitve ni mogel izgovarjati, in zdelo se mu je, da se mu bo zdaj, zdaj zavrtelo v glavi in bo po dolgem telebnil po tleh.

Kakor od silne bolečine v glavi ali kakor bi upal, da se bo tako poprej in laže otesel grozotne prikazni bolnika, ki jo je še vedno videl pred seboj tako jasno in strašno kakor gori na polju, je zamižal, skoro povsem zaprl oči. Upal je tudi nekako podzavestno, da se bo tako poprej umiril in se mu bo srce tem laže, tem prostee in svobodneje dvignilo v višave nebeške, duša se mu tem globlje potopila v brezna skrivnosti božjih.

Tako napol miže je upiral pogled v sliko Križanega.

Mahoma pa se mu je po vseh žilah, po vsem telesu razlila čudna vročina, še bolj bolestna in bolj strašna nego poprej ob pogledu na bolnika. Polagoma je odpiral oči; v drhtečem strahu in z vsem srcem v zaželenem upanju, da se moti. A je s strmenjem in z grozo videl, da ga ne varajo oči, ampak je resnica: Gospod na križu je od temena do prstov na nogah udarjen z gobami. Obraz mu je razjeden in razoran, da ni več človeškemu obrazu podoben, nos odgnit, ustnice kakor s silo odtrgane, da se vidijo izmed okrvavljenih ostankov rumeni zobje prav kakor pri gobavcu Jobu gori na polju. Na levi roki so odpadli vsi prsti, da štrli roka kakor s krastami posejana, vsa razrezana okrvavljena palica tja po deski. Oči pa zro izmed ran in bul na Frančiška napol proseče, napol očita-joče in neskončno, neskončno žalostno.

Frančišek je vzdrhtel po vsem telesu. Malo je manjkalo, da se ni zgrudil. A je čutil, da omedleti zdaj niti ne more in ne sme, ampak da mora vztrajati pred Gospodom, priča njegovega ponižanja in njegove bolesti. Rad bi zaprl oči, a jih tudi ni mogel: moral je strmeti v podobo razdejanja in bolesti na križu. Izpregovoril bi rad, zamolil najgorečnejšo molitev, polno ljubezni in kesanja, prosil bi rad iz globočine srca Gospoda odpuščenja. A jezik mu ni bil

poslušen; kakor kepa svinca mu je ležalo v polodprtih ustih, ne ene besedice ni bil zmožen.

Hipoma je zaslišal tih, neskončno žalosten in ob enem neskončno mil glas in ni prav vedel, mu li govorita srce in vest, ali res trpeči Zveličar s križa: „Glej, vitez hočeš postati, Frančišek? Pa si tak slabotnež in strahopetnik!“

„Grešil sem, o Gospod, odpusti mi!“ je hotel vzklikniti Frančišek. A je vzdihnilo le srce, brez glasu in brez besed.

Gospod pa je gledal z deske vedno enako: na smrt žalosten, napol očitajoče, napol proseče.

„Frančišek“ — je zaslišal Frančišek spet glas in ni vedel, mu li govori res na križ razpeti Sin božji ali nemirno srce, očitajoča vest — „ali ni najsijajnejše viteštvo, zatajevati in premagovati samega sebe? Ali ni najlepša, najvišja plemenitost, biti brat ubogim, zaščitnik zatiranim, tolažnik in pomočnik trpečim?“

„Je, Gospod. Grešil sem zoper njo in tebe, o Gospod — usmili se me!“ je hotel pritrditi in izpovedati in na glas zaprositi Frančišek. A je prosilo le srce, zakaj iz ust ni bilo niti glasu nebogljenega novorojenčka.

In spet je videl Frančišek, kako zro oči gobavega Gospoda nanj prodirno in vroče, a že znatno mileje.

In spet je slišal glas, in zdaj je čutil in vedel čisto jasno, da govori Gospod s križa, ne samo vznemirjeno srce: „Karkoli ste storili najmanjšemu mojih bratov, ste meni storili.“

Tedaj je v hipu kakor na ukaz mogočne čarobne besede padla s Frančiška tista težka otrpelnost, ki mu ni dala ne geniti se, ne izpregovoriti in vzklikniti. Zrušil se je pred Gospodom v prah, udaril s čelom ob kameniti tlak in ječé, z žgočo bolj v srcu je molil: „Moj Bog in moj Gospod, kako sem te zatajil. Odpusti mi, moj sladki, trpeči moj Jezus!“

Tedaj je začutil v sebi silno, zmagovito moč. Skočil je na noge, stopil z mladostno prožnostjo in ognjevitostjo k oltarju, zavihтел se s hrepenenjem velike ljubezni na oltar, objel z obema rokama križ in gobavca, pritisnil svoje lice k njegovemu vsemu razjedenemu licu, nemirne svoje prsi k njegovim od ran zevajočim prsim. Močil je njegov trpeči obraz s solzami in mu je govoril šepetaje, kakor govori svoje vroče skrivnosti najvišja ljubezen, ki se boji glasne besede, ker bi mogla raniti sladko svetost skrivnosti: „Sladki moj Jezus, trpeči moj Gospod, kako te ljubim, ljubim...“

Ves prerojen je prišel Frančišek čez nekaj časa iz cerkve. In kakor bi se mu silno mudilo, je hitel gori po cesti. Oči so mu že od daleč iskale po polju, v velikem strahu, da bolnika ne bi bilo več tam.

Kakor bi zagledal dolgo pogrešano mamico, se mu je razjasnil obraz, ko je zagledal bolnika. Skoro tekaje je pohitel k njemu, poklonil se mu do zemlje in ga prosil: „Odpusti mi, brat moj ljubljani, zakaj grešil sem zoper Boga in zoper tebe. Skaži mi milost, da ti smem biti ne brat, ampak hlapec in strežnik.“ In je objel gobavca, kakor je objemal malo poprej gobavca pri Sv. Damijanu, in mu je vroče poljubljial razcefrani, gnileči obraz.

Tako iznenadjen je bil bolnik po teh nepričakovanih dokazih ljubezni, da ni mogel drugega nego le vzdihovati: „Ali Frančišek, gospoda Pietra sin, kako to . . . kako to . . .?“

Ali Frančišek ni maral slišati besed bolnikovih, ki se je branil z njimi ljubezni. Pohitel je v bolnišnico, prinesel čez čas tople vode, obrisalo, dišav in mazil. Nalil je dišav v vodo in je jel umivati bolnika, kakor umiva ljubeča mati nežno, rožnato svoje dete, brisati mu rane, maziliti jih z dišečim mazilom. Kakor bi vršil najlepše, najprijetnejše delo na svetu, mu je sijalo in sevalo lice od sreče in radosti.

Bolnik je jokal in se smejal. Iz trpljenja in iz radosti je govoril Frančišku, kakor bi govorila mati ljubljenu otroku: „Ali Frančišek, kako to, da ti? . . . Glej, zboliš . . . zboliš še ti, in kaj bo rekel gospod Pietro? . . . Pusti me, Frančišek, naj umrem . . . Pusti me, ti moj dragi . . . moj mili . . .“

Do večera je stregel Frančišek bolniku. Ko je padalo solnce po poševnem oboku nebesnem doli za Apenine, ga je vzel v naročje, ga ponesel v bolnišnico, položil ga v posteljo.

Bolnik, utrujen od radosti, izmučen po govorjenju, a tudi pre-rojen po blagodejni kopeli, je čutil, da se ga loteva spanec, ki je tako rad bežal od njegovih oči in njegovih bolečin. Pa je dvignil očiščene roke proti Frančišku in ga je zaprosil: „Blagoslovi me, Frančišek, otrok božji, blagoslovi me, preden odideš.“

In Frančišek je pokleknil ob bolniku, dvignil mali, beli roki, ju razprostrl čez bolnika in kakor hipoma prešinjen z močjo in toploto Duha božjega, je vzkliknil ljubeče in vroče: „Blagoslavljam te, kolikor morem blagosloviti in bolj nego premorem. Blagoslovi te naš dobrotni Bog! Gospod ti daj svoj mir, brat moj!“

Bolnik se je jokaje križal. Med poltihiim ihtenjem je zadremal, kakor zadremlje utrujen otrok.

Ves srečen je odhajal Frančišek iz bolnišnice. Pa ni nameril koraka gori proti mestu, ampak je krenil spet proti Sv. Damianu.

Duhovnik še ni bil zaprl cerkvice.

Frančišek je hitel poln sreče v srcu spet pred oltar.

Mrak je že polnil nizko kapelico. A iz mraka se je svetilo obličje Gospodovo, kakor bi gorelo ono namesto večne luči. In oči Zveličarjeve so zrle na Frančiška tako polne ljubezni in dobrote, da je Frančišek drhtel na tleh in jecljal venomer: „O moj Jezus — moj dobri, sladki Jezus . . . kako te ljubim . . . kako te ljubim . . .“

Šele pozno ponoči se je vračal Frančišek v mesto, vračal se kakor od močnega vina opijanjen.

Prebdel je vso noč, vso noč govoril s svojo dušo in z Bogom.

Tisto noč ga je roka božja v plačilo za njegovo ljubezen pri-jela s tako močjo in s tako sladko ljubeznijo, da ga je vodila od tedaj vse življenje kakor mati svoje dete.

In od tistega dne in tiste noči je bil Frančišku vsak gobavec brat in gospod, in Frančišek vsakemu služabnik in suženj zaradi ljubezni božje.

Fran Hribernik:

Fran Praprotnik

vzoren učitelj in pospešitelj sadjarstva.

K sedemdesetletnici njegovega rojstva.

Življenje naj bode ti delaven dan!
S. Gregorčič.

Dne 28. januarja 1919 je dopolnil sedemdeseto leto svojega življenja mož, ki smo mu dolžni, da se ga, dasi pozno — krive so temu razmere — spomnimo z nekaterimi besedami. Ta mož je upokojeni nadučitelj Fran Praprotnik v Mozirju v Savinjski dolini, ki je vse svoje življenje posvetil narodu, iz katerega je izišel. Zlasti je pospeševal kmetijstvo sploh, sadjarstvo posebej. Služiti nam more, kakor malokdo, za vzgled nesebičnega, požrtvovalnega narodnega delavca.

Njegovo življenje.

Rodil se je 28. januarja 1849 v Št. Andražu pod Oljsko goro v Savinjski dolini. Ker takrat Št. Andraž še ni imel svoje šole, so ga imeli starši med šolskim letom v Šmartnem na Paki, v vasi, ki stoji onkraj Oljske gore. Tu je pohajal ljudsko šolo in napredoval vsled svoje pridnosti in bistrumnosti tako dobro, da so se starši po dveh letih odločili, dati ga v celjsko gimnazijo, kjer je leta 1870. napravil zrelostni izpit z odliko. Črez štiri leta je nastopil službo podučitelja v Selnici ob Dravi. Odtod se je preselil po dveh letih kot definitivni učitelj v Lembah pri Mariboru, ter bival tu, dokler ni nastopil spomladi 1881 nadučiteljske službe pri Devici Mariji v Puščavi ob Dravi. Še enkrat se je selil, in to leta 1889., ko je dobil mesto nadučitelja na takrat dvorazredni ljudski šoli v Mozirju, kjer je še sedaj, torej nad 30 let. Leta 1915. je po več ko štiridesetih službenih letih prosil za upokojitev, ki se mu je tudi dovolila. Preselil se je iz šole, ki se je postavila za njega in razširila v štirirazrednico, na dom svoje blage in delavne žene. Ima pa še posestvo, ki je je kupil s svojimi prihranki na najlepšem prostoru moziške okolice, na prijaznem brdu: Brezju, odkoder obrača nase pozornost prišleca od katerekoli strani, in to vsled svoje lege in ureditve.

Njegovo delovanje v šoli.

Le štiri mesta je imel. Kdor hoče med narodom delovati, mora poznati razmere dotičnega kraja. Večkratno preseljevanje pa temu nasprotuje.

Zgolj ljubezen do učiteljskega stanu je napotila Praprotnika, da se je posvetil učiteljstvu. Njemu ob njegovem mnogostranskem in temeljitem znanju učiteljski stan ni bil zavetišče. Njegova ljubezen do stanu, njegovo znanje, ki ga je razširjeval in poglobljeval vedno in povsod, in njegova delaljubnost dajo uganiti, kakšna je bila njegova

šola. Najboljša! Večkrat je rekel: „Pokaži mi zvezke svojih učencev in učenk, in povem ti, kakšna je tvoja šola.“ Pa tudi sam se je ravnal po tem pravilu ter gojil spise na vso moč. V spisju je dosegel najlepše uspehe. Ker so pa spisi odsev vsega pouka, smemo trditi, da je bil njegov pouk vzgleden. Izrabljal pa je tudi vsa sredstva, da bi vnel mladino za uk. Preskrbel je šoli raznih nazornih predmetov, slik in knjig, kar je vse uporabljal pri svojem pouku. Ker je temeljito obvladal tudi jezik — ki ga je govoril, kakor bi rož'ce sadil — je umljiva naša trditev, da je bila njegova šola najboljša. Sam blag in delaven kakor čebela, je vzgojil tudi blage in delavne ude človeške družbe.

Učenci, ki so šli „študirat“, so stopili iz njegove šole naravnost v srednje šole in pripravnico za učiteljsiše, ne da bi se jim bilo treba za prestop še posebej pripravljati. Prvi razred meščanske šole so navadno preskočili.

Po vsem tem je umljivo, če povemo, da dobiva od svojih nekdanih učencev in učenk iz vseh krajev, tudi iz daljnje Amerike, vedno in vedno fotografije, pisma in razglednice s podpisom: Vaš hvaležni učenec, Vaša hvaležna učenka.

Njegovo delovanje na polju kmetijstva, posebno sadjarstva.

V izvenšolskem času se je baval Praprotnik predvsem s sadjarstvom. Veselje do sadjarstva je vzbudila v njem njegova mati, ki mu je že v prvi mladosti kazala, kako se cepijo drevesca. Ko je videl, kako lepo cepljena drevesca poganjajo, ga je začelo sadjarstvo tako zanimati, da se je že takrat z njim baval.

V Celju je stanoval v pritličju tiste hiše, v kateri je sedaj okoliška deška ljudska šola. Pri hiši si je napravil, ko je bil v 3. razredu, gredico, v katero je zasadil nekaj cepljenih divjakov. S temi drevesi je imel veliko veselje. Za njegovega bivanja v Celju je imel njegov profesor in razrednik Hluščik tam, kjer je sedaj mestni park, malo drevesnico. Pri njenem plotu je dijak Praprotnik večkrat stal in gledal, kaj profesor dela v drevesnici. Ko je ta opazil, da dijaka to delo zanima, ga je povabil k sebi na vrt. Od tistega časa je redno zahajal v drevesnico ter pomagal vzgojevati mlada drevesa. To sodelovanje je veselje mladega dijaka do sadjarstva še poglobilo.

Ko je bil na mariborskem učiteljsišču, je zahajal pogostoma v tamošnjo sadjarsko in vinarsko šolo, v kateri je bila prav velika drevesnica. Takratni ravnatelj Göthe ga je vselej radostno sprejel in mu nudil priliko, izuriti se v goji sadnega drevja.

Tako pripravljen je nastopil službo učitelja v Selnici ob Dravi. Prva njegova skrb je bila, da so naredili pri šoli drevesnico. Ker pa ni bilo dobiti za to primerne prostora, je zasadil prva drevesa na vrtu, ki je bil last tamošnjega nadučitelja Bračka, ki mu je rado-voljno prepustil v ta namen malo gredico. To svojo prvo drevesnico, ki jo je imel kot učitelj, je marljivo kakor vse naslednje, ki jih je še imel, uporabljal v navajanje otrok, dečkov in deklic, na

vzgojo dreves. Pri tem je zahteval tudi delo otrok, in to v času, ko se v šolah še ni tako poudarjalo delo kakor danes. Na ta način so dobili otroci do sadjarstva veliko veselje, ki je povzročilo, da je krajni šolski svet ukrenil, kupiti ob prvi priliki primerno zemljišče za napravo šolskega vrta. Ker se pa tako zemljišče ni moglo hitro dobiti, je takratni načelnik krajnega šolskega sveta Gartner prepustil začasno del svojega vrta šoli v porabo in napravo drevesnice. Na tem prostoru se je spomladi 1876. zasadilo in cepilo več sto divjakov. Ako bi Praprotnik ostal več časa v Selnici, bi se mu gotovo posrečilo urediti pravi šolski vrt.

Po prihodu v Lembah je takoj napravil na šolski zemlji drevesnico, v kateri je ves čas svojega tamkajšnjega službovanja vzgojeval mlada drevesa.

Velika prijatelja sadjarstva sta bila lembaški župnik Lovro Herg, poznejši kanonik in naposled stolni prošt v Mariboru, ter lembaški kaplan Jurij Žmavc, poznejši župnik na Remšniku. Ta trojica je povsod širila zmisel za sadjarstvo in zasadila na raznih prostorih mnogo dreves.

Ko je prišel Praprotnik v Puščavo, je našel sadjarstvo jako zanemarjeno. Njegova prva skrb je bila, vzbuditi v prebivalcih zmisel za umno sadjarstvo. Dasi ga je prednik očrnil pri prebivalcih radi njegovega odločno narodnega mišljenja, češ, da bo povzročeval nemir in prepir, se mu je njegova srčna želja vendar izpolnila. Krajni šolski svet je vzel v najem primeren kos Gatijevega zemljišča. Na tem je Praprotnik uredil drevesnico, ki je bila tako lepa, da malo takih. Kadarkoli je prišel takratni okrajni šolski nadzornik Fran Robič nadzorovat šolo, je ni mogel prehvaliti. Bivši Praprotnikov učenec, sedanji nadučitelj Witzmann v Ribnici na Pohorju, pa pripoveduje o njej to-le: „Drevesnica je bila polna tablic z reki in pregovori o sadjarstvu. Vse te tablice si je priredil Praprotnik sam. V prostem času pred poukom in po pouku ter po četrtkih je imel vedno delo z oljnatiimi barvami, belil tablice in delal napise. Tudi izprehajal se je najrajši po vrtu in imel vedno v njem kaj opraviti. — Zanimanje otrok do sadjarstva je vnmel s tem, da je moral vsak izmed „večjih“ cepiti in vsaditi po eno drevesce sam. Praprotnik pa je imel pripravljeno tablico z imenom dotičnika ter jo privezal na vsajeno drevesce. Tako ni bilo nobene zmote, vsak otrok je vedel, katero drevesce je njegovo.“ Uspehi Praprotnikovega delovanja v Puščavi so bili naravnost presenetljivi. Poprej se je le malokdo brgal za sadjarstvo, sedaj skoraj vsi. Celo otroci so si uredili doma male drevesnice. Eden izmed njih — Peter Korman — pa je imel drevesnico, v kateri je vzgojil najmanj 300.000 sadnih dreves.

Poleg šolske drevesnice je imel Praprotnik v Puščavi še tri svoje drevesnice, kojih drevesa so vsajali v domači in tudi v sosednih župnijah.

Zapustivši Puščavo, je prišel Praprotnik v Mozirje. Tudi tukaj se je posvetil sadjarstvu, za katero med ljudstvom ni bilo zanimanja. Najprej je skušal pridobiti odločujoče osebe za to, da bi dobila šola svoj vrt. Proti pričakovanju se mu to ni posrečilo. Zato

je napravil na šolski njivi precej obsežno drevesnico. V njej je vzgojil lepo število dreves, ki danes že bogato rodijo.

Ko je kupil prej imenovano posestvo na Brezju, je zasadil na njem precej veliko drevesnico, njej pa je po dveh letih pridružil še eno.

Še-le po petnajstih letih je kupil krajni šolski svet primerno zemljišče za šolski vrt. Iz tega vrta so dobili otroci leto za letom po več sto dreves brezplačno, da so jih potem vsak na svojem domu sadili. Najmanj 4000 dreves je razdaljal Praprotnik na ta način iz vrta.

Za časa svojega službovanja je napravil Praprotnik 11 drevesnic in vzgojil v njih črez 50.000 dreves.

Da bi še bolj vzbudil med ljudstvom zanimanje do sadjarstva, je priredil mnogo shodov, kjer je predaval o umnem sadjarstvu. Tudi učiteljstvo je navduševal zanje, kadarkoli se mu je nudila prilika.

Še več. Prijel je v ta namen tudi za pero. Od l. 1877. do l. 1890. je sodeloval pri „Slov. Gospodarju“ in objavil v njem mnogo spisov sadjarske in splošno kmetijske vsebine. Za izhajanja „Domovine“ v Celju je bil njen sodrudek in v letih 1892. in 1893. urednik njenih prilog „Kmetovalca“, pozneje „Poljedelca“. „Koledarji Družbe sv. Mohorja“ za l. 1893., 1900. in 1901. so prinesli Praprotnikove spise o sadjarstvu. „Popotnik“ pa je objavil nekaj njegovih spisov, v katerih zlasti kaže, kako je postopati pri kmetijskem pouku v šoli. Ako bi se vsi spisi zbrali, bi jih bilo več knjig. Spisal je tudi knjigo o sadjarstvu, a obilica drugega dela je preprečila, da ni izišla v tisku. Brez koristi pa le ni bila. Iz nje je objavil marsikateri članek v navedenih listih in knjigah.

Tudi sadjarske razstave naj bi množile vrste umnih sadjarjev. Ko se je v mariborskem okraju ustanovilo sadjarsko društvo, kateremu je predsedoval okrajni šolski nadzornik Fran Robič, je bil tudi Praprotnik v odboru. Temu odboru se je posrečilo, prirediti prvo sadno razstavo za Štajersko; vršila se je v Mariboru l. 1884. Praprotnik je sodeloval tudi l. 1898., ko se je priredila sadna razstava v Celju. Ob otvoritvi te je imel slavnostni govor v „Narodnem Domu“. Tudi sam je priredil več sadnih razstav v Mozirju. Vodil je sadjarske tečaje v Mozirju in drugod.

Kaj je hotel z vsem tem doseči? Doseči je hotel, da se tudi Slovenci poprimejo umnega kmetijstva in postanejo deležni njegovih dobrot, da se sadje, ki je zdrav živež in daje dobro pijačo, razširi, da njega preostanek pomnoži vire dohodkov, da postanejo domovi lepši in tako pridobijo na vrednosti in da se ljudje blažijo.

Drugo delovanje.

A tudi na drugih poljih je njegovo delovanje obširno in velike važnosti; samo nekaj malega naj naštejemo:

Objavil je v „Popotniku“ premnogo člankov; izmed njih imajo nekateri stalno vrednost. Tu je poslal v svet tudi mnogo narodnih pravljic in pripovedk.

Pomagal je sestavljati ljudskošolska „Berila“, ki jih je izdal Peter Končnik v letih 1878. do 1884.

Zapisal je mnogo narodnih pesmi za Štrekljeve „Slov. narodne pesmi“.

Nabral je veliko število rastlinskih imen, da jih je poslal profesorju Fr. Erjavcu za zbirko „Iz potne torbe“.

Zbirko sadnih imen, navadnih med ljudstvom, je izročil profesorju Štreklju, ki je radi smrti ni mogel izdati z drugim gradivom, ležečim sedaj kot literarna zapuščina pri Slov. Matici.

Zbral je veliko besed za Pleteršnikov slovar.

Spisal je štiri kronike; ena izmed teh je izišla kot primer dobre kronike v „Popotniku“ in ponatisku.

Bil je pri deželni učiteljski konferenci šestkrat in je tam večkrat predaval.

Zastopal je pri anketi za ureditev učiteljskih plač pred dvajsetimi leti Spodnje Štajersko.

O kakovosti Praprotnikovih spisov govori najbolj dejstvo, da so bili nekateri sprejeti v šolske knjige, za katere je najboljše jedva dovolj dobro. V najnovejšem času na pr. je Stiasny pridružil sestavkom svojega „Berila za ponavljalne šole“ tudi Praprotnikove spise o sadjarstvu.

Njegova odlikovanja in priznanja.

Praprotnik ni nikdar delal za svoj dobiček, za odlikovanja in priznanja. Poplačan je bil, če je videl v raznih panogah svojega dela napredek. Vendar naštejmo odlikovanja in priznanja, ki jih je bil deležen: Uredništvo lista „Obst- und Weinbau“ v Klosterneuburgu ga je odlikovalo z bronasto in s srebrno svetinjo. Na sadni razstavi v Mariboru leta 1884. je dobil srebrno svetinjo in 10 gld., na Dunaju leta 1888. srebrno svetinjo in dva zlata, na Dunaju leta 1898. srebrno svetinjo, v Gradcu l. 1909. srebrno svetinjo in v Celju l. 1898. častno diplomu, ker je druga odlikovanja odklonil. Kmetijska družba štajerska pa ga je pri svojih glavnih zborovanjih l. 1909., 1912. in 1918. odlikovala z bronasto in dvema srebrnima svetinjama ter s tremi častnimi diplomami. Poleg tega ima častno občanstvo v občinah: Činžat, Kumen, Mozirje-okolica, Rečica (trg) in Kokarje ter 28 priznalnih odlokov. Ponujali sta se mu mesti vadniškega učitelja na mariborskem učiteljskišču in okrajnega šolskega nadzornika v Celju. Ni ju sprejel, ker bi se moral ločiti od dela, na katero je bil navezan z vsem srcem.

Sklep.

Skromna slika temeljito izobraženega, navdušenega in marljivega učitelja stoji pred nami. Delo pa, ki je je izvršil, mu je najprimernejši spomenik zdaj in mu bo tako dolgo, dokler bo stalo med Slovenci preljubo sadno drevo.

Fran Praprotnik poučuje mozirsko mladež v sadjarstvu.

Fran Praprotnik:

Kako raste sadno drevo.

„Le enkrat daj še majnik zlati,
Da gledam žarni tvoj obraz!“

ako vskliknemo s pesnikom, ko po dolgi, ostri zimi zopet preblazeni solnčni žarki začnejo ogrevati premrlo zemljo ter vsa njena bitja klicati na novo delavnost in vzbujati k novemu življenju. In kako se starcu širi srce, kako se mu iskré oči, kako polné preblazeni občutki vso njegovo bitje in nrav, ko zapusti svoje zatemnelo zimsko prebivališče ter stopi zopet pod milo nebo; kako zamaknjen zre v jasne nebeške višave, odkoder teče tok novega življenja. V neizrekljivi radosti sklepa roke in s celim srcem hvali Boga, da je še učakal te prečudne, nam neumljive prenovitve cele veličastne prirode.

Tudi sadno drevo je zaslišalo božji glas. Njegova delavnost se začne. Popki se napnó, se širijo in prodirajo svojo zimsko obrambo. Drevo poganja! Življenje klije!

Iz cvetnih popkov se razvije cvet in sad, iz listnih listje, iz lesnih les. Zemlja se ogreva in korenine dobé zopet dosti hrane, ki po deblu in vejah hiti v listje, kjer se po vplivu solnčne svetlobe, gorkote in kisika preustroji tako, kakor drevo in njegovi posamezni deli zahtevajo, ter se potem zopet malo gostejša vrača nazaj v mladike, veje, deblo in korenine. Sveži redilni sok kroži po vsem

drevesu ter vsakemu delu donaša in oddava, česar v svojo rast in razvoj potrebuje.

Le prav malo časa mine in drevo stoji pred nami v vsem svojem dražestvu in veličastvu, v vsej svojej milobi in nežnosti, v prekrasni svoji snežnobeli ali belordeči obleki. Od vseh strani pa sedaj odmeva presrčno-radostni klic cvetočemu drevesu, ki mu tudi pesnik posvečuje te-le prelepe besede:

„Veselje razseva
In radost budi,
Krasote njegove
Se vse veseli.“

Koncem junija drevo v svoji rasti malo zastoji. Na vrhu mladik se naredé nekoliko krepkejša očesa, rast malo pojenja, drevo miruje nekoliko časa ter zbira novih moči. Okoli kresa pa začne zopet poganjati in sedaj tem bujnejše in krepkeje, čim ugodnejše je vreme. Popolnoma razvito listje, večja toplota, daljši dnevi in mnogo na novo zraslih koreninic vsako po svoje pripomorejo, da drevo sedaj prav bujno raste in poganja ter se tako polagoma popolnoma razrase. Le huda suša in pa hladno, zelo deževno vreme ga včasih v tej rasti zadržuje.

Nekatera sadna plemena poganjajo tudi še tretjokrat meseca avgusta. Druga zopet pa začno tega meseca že zoreti. Meseca septembra in oktobra je pa drevo popolnoma dozorelo in življenje v njem pojema od dneva do dneva. Listje rumeni. Hrana se pomika v popke, veje, deblo in korenine, kjer ostane kot zaloga za prihodnje leto. Izpraznjeno in izcrpljeno listje pa zgubi svojo zeleno barvo, ovane in odpade. Zunanja delavnost drevesa popolnoma preneha. V drevesu pa nekoliko zgoščeni redilni sok še vedno kroži, donašajoč in oddavajoč hrano raznim drevesnim delom, ki se potem bolj utrdijo ali, kakor rečemo, olesenijo. Tako se drevo pripravi na bližajočo se zimo. Po zimi drevo počiva ter si nabira novih moči za novo delavnost, za novo življenje. Take daljše in krajše dobe počitka in miru so drevesom neobhodno potrebne.

Kdo bi pač v vsem tem čudovitem preustrojevanju in snovanju ne spoznal neskončne modrosti Stvarnikove, ki je v tej prečudnej delavnici, ki jej pravimo priroda, vedel in znal vse tako urediti, da se vse med seboj ujema, združuje in podpira.

„Skrivnostno snuje roka Tvoja!“

Tej skrivnosti pa človek ne more do dna. Pravo moč življenja, tisto moč, ki na skrivnem deluje in stvarja, to moč zaslediti in opaziti, se bode človeku pač težko kedaj posrečilo. Vse to je, kakor jel Pričuje pa to dovolj o vsegamogočnosti božji, katera se nam ravno tako veličastno kaže v gromu in blisku, kakor v najmanjši in najnežnejši bilki.

Ivan Cankar:

Hoja v šolo.

I.

redvečer tistega dne, ko sem se prvokrat napotil v Ljubljano, je bil zame kakor velika sobota ali sveti večer.

Moja otroška mladost ni bila prijazna. Spominjam se do svojega tretjega leta; a če mislim in štejem, naštejem le malo veselih dni. Morda so moje oči prezgodaj izpregledale, je moje srce prezgodaj dozorelo, tako da sem videl in občutil trpljenje že v tistem času, ko sije drugim še sama brezmadežna pomlad. Zgodaj sem ugledal materine solze in zgodaj sem jih razumel.

Pot v Ljubljano mi je bila kakor potovanje v obljubljeni deželo — iz bridkosti v veselje, iz teme v luč. Zdelo se mi je, da bo kar mahoma konec vseh skrbi, da se bo to oblačno nebo zjasnilo ne samo nad menoj, temveč nad nami vsemi in nad vsemi blagimi ljudmi. Tisto noč dolgo nisem mogel zaspati od samih prijetnih misli; in ko sem zaspal, so bile moje sanje svetle in sladke. Prav nič, niti sence ni bilo v mojem srcu tiste bolečine, ki jo občutijo drugi ob slovesu od rodnega doma in od zgodnje mladosti.

Zjutraj sem se vzdramil zelo rano, še preden je sijalo solnce. Hladno jesensko jutro je bilo, nebo so zastirale goste bele megle. Kar nakratko sem se poslovil od očeta, od bratov in sester, komaj da sem jih pogledal; kajti mislil sem ves čas le na obljubljeni deželo ter sem gledal, govoril in hodil kakor v lepih sanjah. Nikoli mi niso bile noge tako lahke in poskočne, kakor takrat, ko sva šla z materjo k vozniku, veseljaškemu starcu, ki je vozil vsaki teden po dvakrat v mesto. Napregal je, ko sva prišla. Na vozu je sedelo že troje žensk s culami in zavoji, nazadnje pa je prisopla še četrta. „Prostora je za deset ljudi in več!“ je rekel voznik; meni pa se je zdelo, da ga še za štiri ni med vso to ropotijo in brkljarijo, ki je bila nakopičena med nami; tista ženska, ki je bila prišla poslednja, je imela pred seboj velik kurnik s čivkajočimi piščanci. Jaz sem sedel na svojo culo, materi pred kolena, in sem gledal proti nebu, v tiste bele megle, ki so se počasi bistrile in razmikale.

Voz je majaje in drdraje zavil na belo, široko cesarsko cesto.

„Ali ga v šolo peljete, fanta?“ je vprašala ženska moje mater.

„V šolo!“

„Za gospoda študirat?“

„Bog sam vedi, kako bo in kaj!“ je vzdihnila mati.

Prijetno se mi je zdelo, da so se menili o meni, ali materin vzdih me je užalil. Čemu je rekla: „Bog sam vedi, kako bo in kaj?“ Tudi mi vemo, tudi moje srce ve in zaupa, da drži ta pot v samo veselje in v prelepo prihodnost.

Ženska je pripovedovala:

„Veliko jih je, ki so imeli srečo in ki so dandanašnji že veliki gospodje. Župnik na Zaplani je bil bajtarjev sin; en sam groš je

imela mati, ko sta šla peš v Ljubljano, pet ur hoda... Šolanje je kakor Amerika — ali visoko navzgor, ali globoko nizdol. Pogledjte Bajtovega: zašolal in zapravil je očetov grunt in sestrino doto, pa kaj je? Ljudem spotika in sebi sramota... Bog daj srečo vašemu!"

Mati me je pogledala in skrb je bila v njenih očeh.

"Moliti sem ga učila in molila bom zanj, več ne morem!" je rekla.

Oglasila se je druga ženska:

"Droben je in slab; če bo sedel in študiral, Bog vedi, ali bo doštudiral! Tudi oči ima že zdaj vse rdeče... Ali se spomnite na Vagajevega? Sedem let je študiral in priden je bil; čez sedem let pa se je vrnil domov in je umrl... Bog daj zdravje vašemu!"

Mati me je pogledala in je rekla:

"Doma ni bil vajen mastnega kruha, pa je bil zdrav; Bog mu je dal življenje in dokler je božja volja, bo živel!"

Izpregovorila je tretja ženska:

"Svoje čase so dajali otroke študirat le taki ljudje, ki so zmogli. Dandanašnji bi vsak bajtar rad imel gospoda v družini; zato je toliko izgubljenih študentov, ki se klatijo brez posla po svetu, v nadlego žlahti in farovžem... Nekateri imajo srečo in pamet; Bog daj oboje vašemu!"

Mati je odgovorila:

"Kaj bi z njim in kam? Za hlapca ni, saj vidite; grunta pa mu ne morem dati, ne drugega nič, nego svojo molitev; ta pojdi z njim in božji blagoslov, pa mu ne bo hudega!"

Takrat se je voznik ozrl in se je zasmel.

"Kaj tarnate, sove? Saj nismo pogrebci, da bi govorili o skrbih in nadlogah! Rajši ga zvrnimo kozarec ali dva, da pojde vse po sreči!"

Ustavil je pred krčmo, ženske pa so se jezile.

"Pijanec! Že spet bo ustavljal, da pred osmimi ne bomo v mestu!"

Voznik se ni zmenil za besede ter je stopil v vežo; ženske so šle za njim, tudi moja mati je šla, jaz pa sem ostal na vozu.

Prav tedaj se je megla nenadoma razmeknila ter je izginila tako naglo in brez sledu, kakor da jo je bilo svetlo jutranje nebo v enem samem požirku popilo. Bela cesarska cesta, senožeti, polja, hribi v daljavi, vse se je zablesketalo v prečudno lepi in čisti svetlobi. Ta topli nebeški žar je segel tudi v moje mlado srce. Smejal sem se nespametnim ženskim govoricam; gledal sem v svoje življenje in v svojo prihodnost kakor v to solčno jutranje nebo. Hej, blizu je obljubljena dežela, daleč za gorami vsa skrb in bridkost!...

Voznik je ustavil še dvakrat in solnce je bilo že vroče, ko se je v daljavi, v srebrno žareči megli, zasvetilo ljubljansko mesto. Spreletelo me je kakor sladek strah.

"Tam je tvoja prihodnost, še nerazločna, še brez besede in podobe — toda lepa in veličastna v svoji prežarki svetlobi!"

Oglasila se je ženska:

"Lepo je mesto od daleč, mislil bi človek, da je kakor cerkev, kadar je zgodnja maša. V resnici pa je pusto in prašno in ljudje so tam neprijazni... Tisti grad je tako lep v solncu; v njem pa stanujejo tatovi in razbojniki!"

Druga ženska je rekla:

„Saj je zmirom tako! Človek zaupa, pa je ogoljufan; toliko bolj ogoljufan, kolikor bolj je zaupal. Izdaleč zjutranja glorijska, od blizu pa pust večer!“

Nato je rekla še tretja ženska:

„Kakor v povesti! Domov je nesel siromak cel koš zlata, ko je zjutraj pogledal, je bilo suho listje!“

Voznik se je razjezil in je švrknil po konjih.

„Sove! Kaj nimate pametnejših besed? Razjokal bi se človek, če bi vaši modrosti verjel!“

„Zgodi se božja volja!“ je rekla moja mati, ko smo stopili z voza na prostranem dvorišču.

Nič ni bilo res, kar so govorile tiste zlohotne ženske. Še lepše in svetlejšo nego od daleč se mi je zdelo mesto, ko sva hodila z materjo križem po ulicah. Prelepo so se svetile hiše, vse tako visoke in gosposke, kakor jih nikoli nisem videl. Tisti dan, ves dan do mraka, se mi je zdelo, da živim na čisto drugem svetu, vse lepšem, srečnejšem in veselejšem, nego sem ga prej poznal. Bleščalo se mi je pred očmi, v mojem srcu pa je prepevala sama radost. Nič več ne vem, kod sva hodila z materjo do mraka; minil mi je čas tako hitro in veselo, kakor na semnju. O mraku sva stopila z materjo na tisto prostrano dvorišče, voznik pa je bil že odpeljal.

„Že pred pol ure!“ je povedal hlapec. „Napregel je in je rekel, da nima nikogar več in čemu da bi še čakal. Tri ženske so bile z njim.“

„Je bil že pijan!“ je rekla mati. „Peš pojdem, saj ni tako daleč... tri dobre ure, če stopim!“

Šel sem z njo. Kmalu sva bila zunaj mesta, na prašni cesarski cesti. Mračilo se je; tudi na srce najino je leglo kakor mrak. Oba dva sva molčala in sva hodila počasi; truden sem bil, pa nisem povedal; tudi mati je bila trudna, glavo je imela upognjeno, gledala je v tla in težko je soplala.

Ko sva prišla do zadnje hiše in se je pred nama na obeh straneh prikazalo pisano polje, je sedla mati na prašen kanton ob cesti.

„Morda pride še kak voz, da prisedem... preveč sva hodila po mestu. Tudi ti si truden; vrni se, da prideš pred nočjo. Ali boš našel sam tisto hišo?“

„Našel jo bom!“

„Če ne, pa vprašaj; saj si napisal cesto in številko... Še to sem ti hotela povedati... že sinoči sem ti povedala, pa nisi poslušal: moli vsak večer, prej ne zaspi! Najlepša je večerna molitev; človeka potolaži in ga spravi z Bogom... Že je mrak; pojdi, tudi jaz pojdem!“

Mati je vstala.

„Počakajte voza, mati... saj še pridejo!“

V obraz je bila vsa bela, žalostna in trudna.

„Ne bom čakala. Če pride kdo za menoj, je prav; če ne, pojdem peš, saj bo lepa noč!“

Dala mi je roko, pa vsa mrzla je bila njena roka.

Zdaj vem, ali takrat nisem vedel: zato se je tako hitro obrnila od mene in je šla, ker so se ji usule iz oči zatajevane solze. Dolgo

sem gledal za njo, ko je šla po široki cesti z drobnimi, otroškimi koraki, upognjena, vsa majhna in uboga, kakor moja mlajša sestra. Tam za črnimi topoli je izginila v mrak; tudi z očmi svoje ljubezni in žalosti je nisem videl več.

Takrat je segla noč v vse moje veselje in upanje. Noge so mi bile težke kakor od kamna; nikoli nisem bil tako sam, zapuščen in plah, kakor ob tisti uri. V grlu me je tiščalo, dokler niso udarile solze iz oči ter se izlile po licih.

Gledal sem po cesti nizdol, tja proti črnim topolom; in tedaj se mi je v pregloboki bridkosti nenadoma zazdelo, da se ni odvrnila od mene moja mati sama, temveč da se je odvrnil z njo sam nebeški Bog in blagoslov njegov. Klical sem, moj glas pa je utonil v tišini, kakor kamen v vodi.

„Oj mati, mati, mati!“

II.

Tri leta kasneje sem hodil prav tisto pot; peš sem jo hodil iz Ljubljane proti domu.

Pred božičem je bilo, že pozno na večer. Iz nizkega, sivega neba je rosil dež, pomešan z drobnim snegom. Cesta je bila vsa razmehčana, da nisem vedel, kam bi stopil; spočetka sem se ogibal blata in luž, nato pa sem hodil, kakor se je zdelo nogam, tako da sem bil kmalu do kolen oškropljen in blaten. Z večerom se je shladilo, dež je ponehaval, mrzle snežinke so se mi topile na licih ter mi zastirale oči.

Bolj nego od težke hoje in dolge poti sem bil truden od žalosti. Kje je bilo tisto upanje, ki ga je bilo še pred tremi leti polno moje srce? Umrlo je, stopilo se je v mraku bridkosti, kakor tam snežinka na cesti.

Prišel sem v mesto otrok, ves veren in zaupljiv; vračal sem se domov zgodaj postaran, izkušen in truden. Trdo in težko so ležale na meni črne vsakdanje skrbi; najprve so me pozdravile, ko sem se zjutraj vzbudil; zatisnile so mi oči, ko sem odmolil večerno molitev. Iz knjig so mi strmele v lica, kadar sem se učil, spremljale so me na poti v šolo in iz šole, prikazovale so se mi v sanjah kakor črni strahovi. Nikoli se nisem tako malokedaj smejal kakor v tistih mladih letih, ko je tako zgodaj in tako neusmiljeno planila name grenka krušna skrb. Izmučeno srce ne vidi nikjer prijaznih obrazov, ne sliši ljubeznivih besed, ne veruje v veselejšo prihodnost. Zato sem takrat mislil, da je ves svet zlohoten in brezčuten; in zato sem bil tako star in truden, ko sem premražen sopel po blatni cesarski cesti.

Znočilo se je, še preden sem bil na polpoti. Strah me ni bilo, ali rad bi bil že legel in zaspal. Prejšnja leta so bile moje misli pred božičem drugačne, vse lepše. Mislil sem na jaslice, na polnočnico, na belo pogrnjeno mizo, na sladke potice — na ves tisti čar, ki obseva božične praznike kakor milobna luč in ki ga ni mogoče z besedo popisati. Zdaj sem mislil na posteljo, na počitek, na trdno, dolgo spanje brez hudih sanj.

Okna so bila še svetla, ko sem prišel do doma. Stopil sem v izbo. Oče, sestre in bratje so že spali, mati je sedela za mizo in je šivala. Videl sem, da se je prestrašila, ko me je ugledala.

„Kaj si hodil peš?“

„Peš!“

Mati je vstala.

„Ali si lačen? Čakaj, skuham ti kave!“

„Nisem lačen, le zaspan sem. Ni treba kave, mati!“

Ko sem stopil v izbo, mi je lica in ves život oblila zadušna, težka vročina. Sedel sem za mizo in sem naslonil glavo v dlani.

„Truden si, pa se ti zdi, da nisi lačen!“ je rekla mati in je šla v kuhinjo.

Trepalnice so mi bile težke, oči zaspane; ozrl sem se po izbi in moje srce je bilo še bolj neveselo. Vsa izba, kakor je bila, je razodevala skrb in siromaštvo. Tudi na obrazih očeta, sester in bratov je bila skrb; ustnice odprte, kakor v jok nabrane, čelo potno in nagubano. Motne in zaspane so bile moje oči, pa vendar sem videl, da so vsi še v sanjah občutili vso tisto trudno bridkost, ki sem jo občutil jaz sam.

Mati se je vrnila in je prinesla kave. Popil sem jo hitro in sem pojedel kos kruha, pa me je nenadoma spanec minil. Ali vroče mi je bilo kakor prej in tudi veselja ni bilo v srce. Mati si ni upala, da bi me vprašala, kako se mi je godilo in kako sem hodil, zato ker je vedela, da bi bil moj odgovor sama žalost in grenkoba. Tudi jaz si nisem upal, da bi jo vprašal, kako da je doma in kako da bo za praznike, zato ker sem vedel, da bi bil odgovor grenek in žalosten. Dolgo sva molčala obadva. Nazadnje je rekla mati, da bi povedala tiho misel naju obeh:

„Saj bo vse bolje... Bog bo dal!“

Spogledala sva se, pa sva imela obadva solzne oči.

Šel sem v posteljo in sem takoj zaspal. Morda sem spal tri ure, ko sem se nenadoma vzdramil, kakor da me je bil kdo za ramo stresel. Ozrl sem se prestrašen in sem videl mater, ki je klečala pod razpelom. Poklical sem jo s tihim glasom in prišla je k meni.

Rekel sem ji:

„Mati, zdaj sem prišel, pa ne pojdem nikoli več zdoma. Naj bo hudo, naj bo žalostno, vsaj da samotno ni! Bolje je, če je človek doma žalosten kakor pa med tujimi ljudmi, ki so vsi neprijazni in hudobni. Doma ostanem!“

Mati me je pogladila z dlanjo po čelu, ki mi je vse gorelo.

„Potrpi še, saj ni več dolgo! Leta bodo minila, kakor da bi trenil... in potem bo vse, vse drugače! Še misliš ne boš več na vse tisto, kar je bilo! Saj ni lepo, da bi omagal sredi pota!“

„Meni pa se zdi, mati, da nikoli ne bo drugače! Toliko časa sem mislil in mislil, pa zmirom tista skrb, zmirom tista žalost kakor noč in noč brez konca! Je že tako narejeno in sojeno, da nikoli ne bo drugače!“

„Nikar se ne pregreši zoper Boga in njegovo milost! Dolga je izkušnja in predolga, ali Bog je pravičen in usmiljen, potolaži

človeka, preden omahne od skrbi in bridkosti. Misli si, da je samo še en dan do tistih lepših časov, bodi vesel in pogumen ter potrpi!"

"Ne morem tako misliti; saj mi je časih ena sama ura daljša ko dan in noč. Da bi le tako sam ne bil! Kaj pa je tisto, če sem lačen, pa če se mi smejó, ker nisem tako oblečen kakor drugi, pa če me zmerjajo in sujejo; kaj vse tisto — da bi le tako sam ne bil! Da bi le en človek bil, le en sam človek, ki bi me drugače pogledal!"

Solze so mi tako silile v oči, da nisem mogel več besede izpregovoriti.

"Moliva, da ti odleže!" je rekla mati in je pokleknila pred posteljo, poleg mojega vzglavja, tako da mi je bil čisto blizu njen obraz. Ne vem, kako dolgo sva molila; sladek mir mi je legel v srce in zaspal sem z imenom božjim na ustnicah.

Teden dni sem ostal doma. Veseli dnevi niso bili, toda bil je počitek in krog mene so bili obrazi, ki sem jih poznal in ljubil. Nam vsem je bilo težko in grenko; ali vse drugače je, če se drže otroci za roke, kadar gredo skozi temen gozd, kakor če gre otrok sam in strmi plah v sence, v visoka črna debela. Otroci se držé za roke in ljubezen jih napravi močne in pogumne, strah je ublažen, bridkost potolažena.

Dan po novem letu sem se napravljal v mesto. Mrzlo jutro je bilo; sever je pihal; na snegu, ki je bil zapadel dan poprej za ped visoko, se je bleščala trda skorja. V izbi je bilo še mračno; sedel sem za mizo in sem počasi srebal kavo.

"Čas bo, mislim!" je rekla mati.

"Kam se mudi? Saj je šola šele jutri! Nič bi ne zamudil, če bi šel zvečer, ali pa jutri navsezgodaj... ali pa nikoli!"

"Pa bi se vendar rajši vozil... saj toliko še imamo, tistih dvajset krajcarjev..."

"Za tistih dvajset krajcarjev rajši kruha kupite! Če bi se vozil v tem vetru, bi nazadnje še zmrznil... tako se vsaj ogrejem!"

"Vzemi tisto suknjo; res ni lepa, ali gorka je!"

"Do peti mi je! Vsi bi vedeli, da je očetova... saj ne veste, kakšni so tam ljudje! Rekli bi, da sem fajmošter in bi me suvali v sneg!"

Ni se mi dalo, da bi vstal ter se napotil; truden sem bil že pred prvim korakom; ne zato, da bi bil mislil na dolgo pot, na sneg in na mrzli veter, temveč ker sem mislil na mesto, ki ga nisem maral, zato ker me samo ni maralo. Doma, poleg matere, sester in bratov bi bil desetkratno nosil tisto skrb in bridkost, ki me je v tujini premagovala.

"Le napravi se, da boš tam do kosila!" je rekel oče. "Doma se nisi učil; do večera lahko še opraviš, kar je treba!"

"Čemu bi se učil?" sem vprašal zlovoljen.

"Glej... čemu pa si v mestu?"

"Saj tudi sam ne vem, čemu sem v mestu! Zakaj me niste dali za pastirja? Ne bilo bi treba vsega tega... vseh teh skrbi! Prav je rekla tista ženska!"

"Katera ženska?" se je začudila mati.

„Pred tremi leti ... še dobro vem! Rekla je, čemu da taki ljudje pošiljajo otroke v mesto ... in da so potem v nadlego žlahti in farovžem!“

Z žalostnim očesom me je pogledala mati.

„Ne bodi nehvaležen!“

„Komu nehvaležen?“

Ni mi odgovorila, ali zdaj vem, kako grenka misel je bila v njenem srcu. V svojem srcu mi je očitala mati:

„Ne bodi nehvaležen mojim prečutim nočem, mojim molitvam in mojim solzam! Nisem ti dala bogastva na pot; ali večje hvaležnosti je vredna solza, ki je privrela iz srca, nego kos belega kruha!“

Čutil sem te tihe, neizgovorjene besede in od sramu mi je šinila kri v lica.

„Pojdem!“ sem rekel in sem vstal.

Mati si je ogrnila dolgo ruto, da bi me spremila.

„Kaj bi hodili v ta veter? Saj poznam pot in noč tudi ni, da bi me bilo strah!“

„Samo par korakov, do ceste!“

Šneg nama je zaškripal pod nogama, ko sva stopila čez prag. Šla sva hitro in molče skozi vas do cesarske ceste; tam naju je došel voznik.

„Ali ne bosta sedla?“

„Ne!“ sem odgovoril. „Pridem prej ko vi!“

Jezzen je švrknil po konjih, voz se je zibal dalje, kolesa so orala ozke brazde v sneg.

„Zdaj pa se vrnite, mati! Kaj bi hodili v tem snegu in mrazu? Če bi bilo vse lepše in bolj veselo, bi vam rekel, da pojdite kar do mesta z menoj ... smejala bi se in pogovarjala, pa bi obadva ne vedela, kedaj je pot minila in kako. Tako pa bi skoraj bilo, da bi obadva jokala ... Z Bogom, mati!“

Stala sva v snegu, sama in žalostna na široki cesti, ki je držala v pusto daljavo, v neprijazno tujino.

Mati je izpregovorila; čutil sem, da ji je beseda težka.

„Zato sem šla tako daleč s teboj, da bi ti rekla tisto, kar sem mislila že prvi večer, takrat, ko sva sedela sama za mizo ... Tako si govoril ves čas ... pa ne samo govoril, tudi v mislih in v očeh sem ti brala ... kakor človek, ki izprašuje: Ali je Bog, ali ga ni? Z jezikom si zatajil tako misel, v tvojem srcu pa je bila! Poslušaj: kadar boš premagal to črno misel, boš vesel in srečen, pa če bodo težave in skrbi še tako težke; blagoslovil te bo tisti Bog, ki si ga tajil!“

Te besede so prišle tako nepričakovano in tako naravnost, da sem stal pred svojo materjo ves majhen in osramočen. Nikoli se nisem zavedal greha in dvoma, pa vendar so bile materine besede resnične in pravične. Bolj globoko je videla v moje srce nego jaz sam. Greh je bil v moji pusti, grenki bridkosti, v moji trudni, nemoški vdanosti, v moji besedi: „da nikoli ne bo drugače!“

Trde so bile materine besede, ali bile so mi bogata popotnica.

„Vesel boš in srečen; blagoslovil te bo tisti Bog, ki si ga tajil!“

In blagoslovil me je, ko je bila beseda komaj izgovorjena. Z lahkimi nogami, ves svež in spočit sem stopal proti sovražnemu mestu, trpljenju nasproti. Moje srce je upalo:

„Saj bo vse drugače ... vse, vse drugače!“

III.

Ko smo pokopali mojo mater, sem se napravljal na Dunaj. Še teden dni sem živel v tisti osamljeni izbi, ki je bila nema, tiha in mrzla kakor grob. Bilo mi je, kakor da odmevajo moji koraki glasno in votlo, kakor v prazni cerkvi. Poslovil sem se težko od te samotne izbe. Zdelo se mi je, da so še zmirom na stenah njeni pogledi, da je vzglavje na postelji še toplo od njenih lic, da je v tem težkem, zatohlem zraku še ostal dih njenih zadnjih besed.

Ko sem stal na pragu, sem se ozrl še zadnjikrat po izbi in spreletelo me je v srcu, da me tudi izba sama pozdravlja za slovo. Vedel in čutil sem že takrat, kar se je v tistem trenutku resnično zgodilo: da sem se za zmirom poslovil od doma in da ne bom imel doma nikoli več v življenju, nikoli več od tistega trenutka.

Kar sem doživel hudega in grenkega v tem domu, zdaj tako tihem in zapuščenem, se mi je zdelo ob slovesu vse milejše, kakor ublaženo od ljubezni. Tiste vesele ure, ki jih je bilo tako malo, pa so bile žive in jasne pred mojimi očmi. V kratkem hipu sem še enkrat živel in užival tiste lepe, vesele dni, ki so časih ljubeznivo zasijali v naše grenko vsakdanje življenje. To radost mi je poslala mati še od onstran groba, za slovo in poslednji pozdrav.

Ko sem stopil na cesto, je bila pusta samota v mojem srcu. Komu bi rekel z Bogom, komu bi stisnil roko, kdo me bo spremljal na pot? Prav nikoli prej nisem tako živo občutil, da sem tujec med tujci, da so moji prijatelji in spremljevalci edinole spomini, ki hodijo z menoj po vseh potih kakor tihe sence.

Šel sem peš do mesta. Lepo in toplo jesensko jutro je bilo. Dišalo je blago od pokošenih senožeti; jabolane ob cesti so bile polne rdečega sadja; par tenkih belih oblakov se je počasi izprehajalo po čistem sinjem nebu, od juga proti severu, kakor da bi me spremljali za kratek čas. Ne spominjam se, da bi bil hodil kdaj z materjo ob takem jutru.

V spominu sem se razgovarjal z njo. Tam sva stala takrat, ko je dala mojemu potrtemu srcu na pot božji in svoj blagoslov. Tam sva se poslovila nekoč, ko je deževalo in sva gazila blato, da sva bila obadva oškropljena do kolen; pa nisva čutila dežja in ne videla blata, ker nama je bilo srce pretežko in oko od solz zameglelo. Tam, pod tistim mladim hrastom sva nekoč počivala, ker sva bila trudna od soparne vročine in od žalostnih misli. Tam sva se poslovila takrat, ko sem bil prvi dan v mestu in je moje veliko, veselo upanje tako nenadoma usehnilo v strahu pred črno prihodnostjo.

Ta pot se mi je zdela kakor podoba mojega življenja. Vsak kanton kraj ceste se je razgovarjal z menoj o veselih in o žalostnih dneh, o upanju in razočaranju, o mladih sanjah in o zgodnjem trpljenju.

Vsako drevo me je, popotnika, ljubeznivo pozdravilo, kakor da bi vedelo, da me dolgo več ne bo na to romarsko pot.

Povejte mi, kamni ob cesti, povejte mi, ve prijazne jablane, povejte mi beli oblaki na nebu in ti, mati, mi povej, ki gledaš name visoko iznad oblakov: kam drži pot, ki jo zadnjikrat merim?

V meni ni bilo ne strahu, ne upanja, ko se je odpirala temna tujina pred menoj. Ali bila je v meni tista žalostna misel, ki me je spremljala vselej na tej poti: „Da bi tako sam ne bil!“ Tedaj šele, ko sem izgubil hkrati mater in dom, sem občutil, kako sem slab in malodušen.

V mestu sem počakal do večera, blizu polnoči pa sem se odpeljal na Dunaj. V predelku, kjer sem sedel, je bilo močno zakaženo, da mi je rezalo v razbolele oči. Delavci, gozdarji, so se peljali na Hrvaško; sezuli so si bili čevlje, slekli suknjiče ter so kvartali in kadili. Zaspali nisem mogel, tudi nič misliti; glava mi je bila težka od dima in od skrbi.

Na Zidanem mostu so delavci izstopili in ostal sem v predelku čisto sam. Odprl sem okno in sem se naslonil v kot.

Noč je bila jasna, nebo posuto z zvezdami. Sveži ponočni zrak mi je prijazno dihal v lica; kmalu sem zatisnil oči in sem zadremal.

Tisto noč se mi je sanjalo, da sva šla z materjo skozi gozd. Jaz sem bil še otrok in tudi ona je bila tako mlada in drobna, kakor da ni moja mati, temveč moja sestra. Pod večer je že bilo; nabirala sva suha drva in ker sva bila obadva otroka, se nama nikamor ni mudilo. Pogovarjala sva se o božiču, o veliki noči, o rešnji procesiji, o samih lepih rečeh; in sva čisto pozabila, da sva lačna in žejna. Pod košato bukvo na desni sem zagledal lepo suho vejo in sem stopil tja, da bi jo pobral. Ko sem se vrnil, ni bilo matere. Zasmel sem se, ker se mi je zdelo, da se mi je bila iz same prešernosti skrila za deblo. Pogledal sem, toda za deblom je ni bilo, ne za tem, ne za drugim, ne za tretjim. Zaskrbelo me je natihem in poklical sem jo, oglasila pa se ni od nikoder. Takrat me je obšla groza, tako globoka in črna, kakor je prej nikoli nisem občutil. Begal sem po mračnem gozdu na to in na ono stran, naprej in nazaj in sem klical: „Matil Matil Matil!“ Nočilo se je zmirom bolj; zaletaval sem se ob debla, spotikal se ob korenine, dokler nisem padel na obraz...

Vzdramil sem se ves poten. Rdeče in dremotno je sijala luč v predelku; zunaj se je danilo, zvezde so ugašale.

Gledal sem skozi okno, da bi se ne vrnile težke sanje; ali spanec mi je ležal na trepalnicah. Le za hip sem zatisnil oči, pa se mi je zazdelo, da hodiiva z materjo po tisti poti, ki je tolikokrat poslušala najine žalostne besede. In tudi zdaj sem govoril kakor velikokrat prej:

„Nikoli, mati, nikoli ne bo drugače!“

Pogledala me je s tistimi blagimi očmi, v katerih je bilo toliko žalosti in ljubezni.

„Ali nisi bral povesti o siromaku, ki je nesel domov koš zlata, pa je doma pogledal in je bilo samo suho listje? Zato je bil

ogoljufan, ker ni bilo vere ne v njegovem očesu, ne v njegovem srcu. Kdor zaupa v božjo milost, je bo deležen!

Kakor že mnogokdaj sem stal pred njo tih in osramočen. Šla sva dalje; jaz sem gledal v tla in sem molčal. Ko sem se ozrl, ni bilo matere. Nikjer ni bilo drevesa, da bi se bila mogla skriti zanje; senožeti so se razprostirale na tej in na oni strani ceste in jasno jutro je bilo.

„Mati! Mati!“ sem jo klical.

Tik kraj mene se je oglasila:

„Kaj me kličeš? Saj sem poleg tebe, saj hodim s teboj, ves čas hodim s teboj!“

„Ne vidim vas, mati!“

„S srcem me poglej... z vernim srcem poglej, da boš videl!“

Kakor da se je bila mehka, ljubezniva svetloba izlila name in v moje srce, tako mi je bilo sladko in prijetno. Hitreje nego rosa v solncu je usahnila bridkost...

Ko me je vzbudil preglednik, da sem mu pokazal vozni listek, sem bil ves svež in zdrav, kakor v čisti vodi okopan. Zunaj je sijalo jutranje solnce; ob progi se je vila temnosinja, prozorna voda; visoko nad njo je hitel vlak v predrznih ovinkih; prikazovala so se v dolinah mesteca z visokimi starinskimi cerkvenimi stolpi, ob brda so se prislanjale bele vasi, med vrtovi so se skrivale samotne kmetije... Vse, kar sem videl, se mi je zdelo lepo, ljubeznivo in srečno, kakor od Boga blagoslovljeno.

Ti, o mati, si me blagoslovila, ti si mi poslala v srce mir in zaupanje. Ves čas si hodila z menoj, s svojim vernim srcem sem te videl, tvoje besede sem slišal. Ostani pri meni in ne bo me strah nobene bridkosti!

○○○○○

Franjo Neubauer:

Ob žitnem polju.

Sestradani, blede so šli mimo žitnega pólja,
zakričati hotel je glad, a zamiral je glas.
Pa vendar je slišala njiva glasove proseče,
v zaupnem šepetu se nagnil do klasa je klas.

Zazíbal se zvon je, zazíbal se je vse žito,
molílo je pólje, molilo stotisoč klasov:
v višavah zedinile so se molitve klasovja
z glasovi ubogih trpinov, sirot ino vdov.

Poslúšalo solnce je prošnje in žar krvavel je,
razbežal oblakov vihnih se roj je preteč.
Na polje se spuščala noč je, na srca trpeča,
in vétrič pihljaj je, soparno ozračje hladeč.

Dr. Fr. Detela:

Luka Svetec.

Slovesnogenljiv pogrebni izprevod je šel v nedeljo 23. januarja 1921 skoz prijazno Litijo. Pokopaval je msgr. Tomo Zupan, kateremu je asistiral profesor dr. A. Breznik; krsto so nosili Sokoli, spremljali pa so jo zastopniki kulturnih in političnih društev z zastavami in od blizu in daleč premnogo častilcev umrlega moža. Žalostinke za slovo je zapela Glasbena Matica in litijska Lipa in ob grobu se je poslovil v imenu notarske zbornice njen predsednik A. Hudovernik, ki je proslavljal umrlega tovariša zasluge za Ciril-Metodovo družbo, v imenu političnih, narodnih in kulturnih organizacij pa poverjenik dr. Vl. Ravnihar, ki je opisoval vztrajno, trudapolno, a naposled z najlepšim uspehom ovenčano javno delovanje staroste slovenskih pisateljev, staroste slovenskih politikov, notarja Luke Svetca, umrlega 21. januarja 1921 v 95. letu svoje starosti.

Kaj je bil Luka Svetec Slovincem, to ve jako dobro starejši rod; mlajšemu pa je treba povedati.

Luka Svetec je bil kakor do malega vsi slavni Slovenci prejšnjih časov sin kmetских staršev. Rodil se je 8. oktobra 1826 v Podgorju pri Kamniku. Ljudsko šolo je dovršil pri kamniških frančiškanih, gimnazijo l. 1848. v Ljubljani.

Žalostne so bile za njegove mladosti razmere slovenskega naroda. Kmet in delavec, ki sta ječala pod tlako in desetine, se nista zavedala svojega slovenskega rodu; plemstvo, uradništvo, meščanstvo je bilo nemško ali ponemčeno; le duhovščina, zlasti nižja in nekaj malega posvetne gospode se je držalo slovenske narodnosti in ljubilo svoj jezik.

Burno leto 1848. je vse avstrijske narode iz težkega spanja predramilo, in z glasnim veseljem so pozdravili vsi svobodo, ki jo je rodil upor na Dunaju. Bratstvo, enakost, ljubezen so bila gesla lepih dni; objemali so se Nemci in Slovani, rešeni skupne sužnosti, in slovensko razumništvo se je takoj zavedelo svoje narodne dolžnosti. Iz Ljubljane je šlo odposlanstvo z belo-modro-rdečo zastavo, ki je postala takrat slovenstva skupni znak, na Dunaj pozdravljat dunajsko meščanstvo; dr. Janez Bleiweis se je zahvaljeval junaškim visokošolcem, ki so priborili svobodo tudi Slovincem, in nemško poslušalstvo je pritrjevalo besedam poslanca Ambroža, da za Slovence ni svobode, če se ne uvede slovenščina v šolo in urad. Celo zedinjena Slovenija se je že zahtevala. Vrstile so se veselice, baklade, podoknice in v ljubljanskem gledališču se je igrala Linhartova „Županova Micka“.

To so bili krasni dnevi tudi za mladega Svetca, ki je bil že v gimnaziji navdušen narodnjak. Častil je prvaka Prešerna, katerega je v Ljubljani še videl, ogreval se je za Koseskega, bral Ciglerjeve povesti in občeval tudi z dijaki in bogoslovci Iliri, ki so hoteli jezikovno združiti vse Jugoslovane.

Kmalu je prijel tudi sam za pero. Sodeloval je kot dijak pri dijaškem listu, ki ga je urejeval in pisal dijak Fr. Cegnar; leta 1848. pa je objavil kot Podgorski v Cigaletovi Sloveniji božično povest „Kazen radovednosti“. Za to povestjo se je oglašal Podgorski v domoljubnih in poučnih pesmih (Svečan in cvetica, Lipi, Tolažba, Rojakom, Oda vinski trti, Slovenija svojim bravcem v začetku drugega tečaja). Navdušenost za Slovanstvo in za Prešerna nam kaže konec pesmi „Rojakom“:

Večna bode Samu cena;
Vekoma Prešern živi.

Medtem se je učil pravoslovja, eno leto na akademiji v Ljubljani, potem na Dunaju do l. 1853. Tudi z Dunaja je pridno pošiljal svoje leposlovne spise slovenskim listom, Ljubljanskemu časniku, Navratilovemu Vedežu, Janežičevi Slovenski Bčeli. V Bčeli je objavil „Kolednico“ in zgodovinsko povest „Vladimir i Kosara“, kateri je vzel snov iz srbsko-bolgarske zgodovine 10. stoletja. V Bleiweisovih Novicah je izišla leta 1853. Podgorskega pripovedna pesem „Klepec“. Vmes je prevajal iz češčine (Zaboj, Slavoj in Ludek iz kraljedvorskega rokopisa) in iz srbsčine (Kraljevič Marko in vila).

L. 1853. je nastopil Svetec svojo prvo službo kot praktikant pri deželnem sodišču v Ljubljani; a že naslednjega leta je odšel kot avskultant k banski stolici na Hrvaško, kjer je ostal do l. 1860. in postal adjunkt in sodnik. Leta 1860. pa se je vrnil na Kranjsko nazaj in služboval potem kot adjunkt pri okrajnih uradih v Mokronogu, v Kočevju in na Brdu.

A kako so se bile med tem časom politične razmere izpremenile! Svobodo leta 1848. so bile avstrijske zmage na Laškem in Ogrskem pokopale. Zavladalo je bilo z absolutizmom še hujše pomenčevanje. Celo v hrvaški kraljevini, ki je imela domače plemstvo, kjer je bilo meščanstvo po Ilirih prebujeno, se je bila vpeljala nemščina v šolo in urad. Še hujši je bil pritisk po slovenskih krajih. A ta pritisk je rodil tudi odpor in zbudil teptanemu ljudstvu požrtvovalnih voditeljev, ki so mu kazali pravo pot, ki so branili njegove pravice. Med redke rodoljube, ki niso klonili pod silo, ki niso obupavali v nesreči, štejemo tudi Luko Svetca. Tudi Luka Svetec si je bil l. 1848. zapisal zedinjeno Slovenijo na svoj prapor.

A kako zediniti Slovence, ki so bili razkosani na osem kronovin, Štajersko, Koroško, Kranjsko, Ogrsko, Goriško, Trst, Istro in Benečijo; ki do leta 1848. niti enotnega črkopisa niso imeli! Staro bo-horičico je napadala na Štajerskem danjčica, na Kranjskem metelčica, iz Hrvaškega pa je prodirala gajica, ki je naposled, deloma po Svetčevi zaslugi, zmagala. In kje je bil enoten jezik? Vsaka po-

krajina je uveljavljala svojo govorico; v koroškem deželnem odboru se je predlagalo (l. 1849.), naj se izdajajo zakoni za koroške Slovence v koroškem narečju, češ, da kranjskega ne razumejo; prijatelji Ilirov so vpeljavali srbohrvaščino, in najbolj goreči rodoljub, vrli Matija Majar na Koroškem, je priporočal nekakšen vseslovanski jezik.

Luka Svetec, ki ni bil samo navdušen pesnik, ampak tudi preudaren politik, ki je dobro poznal srbohrvaščino, ki je bil z Levstikom vred prepričan, da nas čista slovenščina po naravnem potu najbolj približa Hrvatom in Srbom, se je boril za čistočo in enotnost slovenskega jezika. Uvedel je v knjižni jezik tako imenovane nove, v resnici pa starejše (Slovenija, 1850) oblike (lepega, namesto lepiga; jelenom, namesto jelenam itd.); nastopil je v Novicah proti ilirski mešanici Razlagove Zore; pisal o besednem redu, o rabi nedoločnika, o dovršnih in nedovršnih glagolih, o brezglasnicah. Tu in tam se je preveč naslonil na srbohrvaščino; zato ni vse obveljalo, kar je zagovarjal; a enotnost jezika se je polagoma dosegla.

L. 1861. je ustanovil L. Svetec z ljubljanskim županom Ambrožem in dr. Costo pravoznansko društvo, ki je prirejalo predavanja in izdajalo izvestja sicer v nemškem jeziku, a dalo pobudo dr. Razlagu, da je začel naslednjega leta izdajati v Gradcu pravoslovni list „Slovenski Pravnik“. Pri prevajanju državnih zakonov je pomagal Cigaletu, in k njemu so se zatekali premnogi tedanji veljaki, ki so bili v slovenščini zgolj samouki in so celo v kranjskem deželnem zboru do leta 1866. večinoma nemški govorili.

Največ zaslug za slovenstvo pa si je nabral Luka Svetec na političnem polju, kjer mu je bila ohranitev in okrepitev slovenske narodnosti najvažnejša naloga.

Avstrijskim narodom je napočila leta 1860. zopet nova doba. Kakor je bila zmagovita Avstrija leta 1849. svobodo zatrla, tako je začela, poražena na Laškem leta 1859., popuščati. Namesto prve ustave, ki se je bila preklicala, je predložila narodom leta 1860. in leta 1861. kar dve. Prva, takoimenovana oktoberska diploma (od 20. oktobra 1860) je bila bolj za poskušnjo; prepuščala je deželam precej samouprave in dajala deželnim zborom veliko veljavo. Slovanom je bila vobče pogodu; Madjari, ki so zahtevali mnogo več pravic, in Nemci, ki so hoteli osredotočiti vso moč v državnem zboru, kjer bi imeli oni prvo in zadnjo besedo, pa so bili nezadovoljni. Oktoberska diploma se je umeknila februarškemu patentu (od 26. februarja 1861), ki je omejil področje deželnih zborov in prikojil Avstrijo nemškonarodnim zahtevam. Vendar bi si bili tudi na podlagi februarске ustave priborili Nenemci veliko moč v Avstriji, ako bi bili složno nastopali. A Poljakom je bilo samo poljsko kraljestvo pri srcu; Čehi niso hoteli priznati nove ustave in niso poslali poslanca v državni zbor; Madjari so takisto ostali doma in z Madjari so potegnili Hrvati, ogorčeni, da so za svojo dinastično zvestobo leta 1848. dobili z Dunaja isto za plačilo, kar se je bilo upornim Madjarom naložilo za kazen.

Odpor nenemških narodov je pokopal leta 1865. februarško ustavo, in nastopil je minister Belcredi s septembarskim manifestom

(od 20. septembra 1865), ki je nameraval razdeliti državo v pet skupin, Avstrijsko, Ogrsko, Češko, Galjsko in Hrvaško. Izvršitev tega načrta, ki bi bil za Slovence jako neugoden, ker bi bili v prvi skupini vedno Nemcem podrejeni, pa so preprečili dogodki l. 1866., vsled katerih je izgubila Avstrija Benečijo in morala izstopiti iz Nemške zveze.

L. Svetec je bil že nastopil svojo politično pot. Leta 1863. ga je bil kočevsko-ribniški okraj izvolil za deželnega poslanca, in z majhnim presledkom (od l. 1873. do l. 1877.) je ostal Svetec deželni poslanec do l. 1895. Zastopal je najprej kočevsko-ribniški, potem kamniški, naposled trebanjski okraj.

Slovenski politiki so imeli vse čase jako težko stališče. Slovanska vzajemnost jim je velevala zastopati zgodovinsko ali državno pravo, na katero so se sklicevali Čehi, Poljaki, Hrvati; zedinjena Slovenija je izključevala vsako zgodovinsko pravo, se je mogla opreti samo na naravno, na narodno pravo; zakaj nobena zgodovina ne pozna Slovenije, nobena država se ni še imenovala Slovenija.

V teh dvomih in stiskah so se sešli dne 24. septembra 1865 v Mariboru, ko se je slavila obletnica Slomškove smrti, voditelji Slovencev iz Štajerske, Koroške in Kranjske, med drugimi dr. Bleiweis, dr. Toman, dr. Costa, dr. Razlag, dr. Vošnjak, Andrej Einspieler, Luka Svetec. Predsedoval je Bleiweis, poročal je Svetec. Slovanski vzajemnosti na ljubo se je postavila večina zborovalcev na zgodovinsko stališče in zahtevala, da se vzpostavi Ilirija (obsegajoča Koroško, Kranjsko, vzhodno Istro, slovenski del Goriške in Trst), hkrati pa tudi Notranja Avstrija (Štajerska, Koroška, Kranjska skupaj).

Proti temu čudno zverženemu programu so se kmalu vzdignili treznejši politiki. L. Svetec razpravlja v Novicah l. 1866. vprašanje „historičnega prava in narodne ideje“ in „kaj pomeni historično in kaj narodno pravo za nas Slovence“. Njegov sklep je: „Dajmo historiji in njenim izročilom slovo in primimo se odločno narodne ideje!“ Razpravo nadaljuje v Einspielerjevem Slovencu istega leta s člankom: „Kako bi se dal slovenski program, ako bi se na narodni podlagi osnoval, uresničiti?“ Na koncu stavi odločno zahtevo, da se skupni program dogovori; zakaj narod brez programa je ladja brez kompasa, vojska brez bojnega načrta.

L. Svetec je imel že tedaj najjasnejše in najtreznejše nazore o slovenski in slovanski politiki, in po pravici ga je imenoval dr. Janez Bleiweis o priliki kristalizirano slovensko pamet.

Istega leta 1866. je izstopil Svetec iz državne službe in postal magistratni komisar v Ljubljani; deželni zbor kranjski pa ga je izvolil za poslanca v državni zbor.

Zopet se je odločala usoda Avstrije, ko je Belcredijev naslednik, baron Beust, ustvarjal dualizem in podrejeval Madjarom Hrvate in Srbe, Nemcem Čehe in Slovence; le Poljaki naj bi ohranili nekoliko samouprave. V tej nevarnosti so se sešli 15. februarja 1867. voditelji avstrijskih Slovanov, med njimi dr. Toman, dr. Costa, dr. Vošnjak, L. Svetec, na Dunaju, da določijo skupno politiko. Sklenili so, da nastopijo enotno, vsi za enega, eden za vse.

Sloga pa je ostala samo v besedah; delali so vsak po svoje. Čehi so se uprli in niso prišli v državni zbor; Poljaki so se vdali; Slovenci pa so se v svoji zadregi najprej ozrli na Čehe in ostro govorili (Toman in Svetec) proti dualizmu, češ, da je slovenskega življenja grob, potem pa so potegnili s Poljaki in z njimi vred glasovali za dualizem. Seveda je bil L. Svetec že pred odhodom na Dunaj pisal Vošnjaku, da je treba premisliti, da od Slovencev končna rešitev avstrijskega vprašanja ni zavisna; da se mu torej vidi pametnejše, če se Slovenci šibi enako viharju upognejo, nego da bi jih, ko bi se ustavljali, polomil.

Kakor za dokaz resničnosti njegovih besed je raspustil Beust češki in moravski deželni zbor, kjer so imeli Čehi večino, in jih potisnil pri novih volitvah v obeh zbora v manjšino. Koliko manj zanesljivi pa so bili slovenski volilci, in koliko bolj je bilo naše meščanstvo ponemčeno! Kot nekako plačilo za svoje glasovanje so dobili Kranjci gorenjsko železnico.

Poslancem pa so rojaki doma in na tujem čudno nedoslednost hudo zamerili. Kranjski deželni zbor je pokazal svojo nezadovoljnost, ko je po češkem zgledu sklenil adresu na cesarja s pripombo, da pošlje poslance v državni zbor samo s pridržkom. Zdaj je raspustil Beust tudi kranjski deželni zbor, in pri novih volitvah so prevzeli Nemci s pomočjo vlade Slovencev ljubljanski mandat. Novi deželni zbor potem ni več sklepal adrese in brez pridržka je izvolil poslance v državni zbor, med njimi zopet Luko Svetca.

Državnemu zboru pa se je predložila nova, takoiimenovana decembarska ustava (od 21. decembra 1867). Pri glasovanju o tej ustavi so se slovenski glasovi razcepili, štirje poslanci so glasovali zaradi slovanske vzajemnosti proti ustavi, trije, med njimi Svetec, za ustavo, zlasti z ozirom na to, da se je sprejel v ustavo § XIX. o narodni enakopravnosti.

Kakor pa so trpeli Čehi pod posledicami pasivne politike, katere so se držali do leta 1879., tako so njeno kvarnost kmalu občutili tudi Slovenci. V Ljubljani je županoval od l. 1865. dr. Costa, ki je bil hkrati načelnik Sokolov. Julija meseca 1867. so se Sokoli nekaj spoprijeli z nemškimi turnarji. Vlada je razpustila sokolsko društvo in za več kot pol leta ustavila dr. Costi županovanje. Ob novih volitvah v občinski zastop je na nesrečo nasvetoval dr. Costa, naj se Slovenci volitev vzdrže. Tako so dobili Nemci brez truda mesto v svojo pest in so potem do leta 1882. gospodovali v beli Ljubljani.

Za Luko Svetca, ki je bil mestni komisar, pa je imela nemška zmaga še ta pomen, da ga je novi mestni zastop odpustil iz službe in upokojil.

V državnem zboru je branil Svetec odsotne Čehe, proti katerim je naperjala vlada izjemne naredbe, in zahteval, da naj se izvrši § XIX. osnovnih zakonov tudi za Slovane, da naj se ustanovi slovenska pravna akademija ali vsaj nekateri predmeti na vseučilišču uče v slovenskem jeziku.

Zedinjena Slovenija se vendar ni še popolnoma pozabila. 2. septembra 1869. l. so sklenili slovenski poslanci v Ljubljani, da naj se v štajerskem, kranjskem in goriškem deželnem zboru sproži vprašanje združitve vseh Slovencev. V Gradcu je res poslanec Mihael Herman krepko zagovarjal slovenske zahteve; v goriškem deželnem zboru so se nekoliko obotavljali; dotično interpelacijo sta podpisala samo dva poslanca, dr. Tonkli in dr. Žigon; v Ljubljani pa so bili še previdnejši; dr. Bleiweis je predložil (15. oktobra) načrt zakona o vpeljavi slovenskega jezika v šolo in urad, o ustanovitvi pravoslovne akademije s slovenskim učnim jezikom v Ljubljani, in Luka Svetec je zahteval, naj se razširi samouprava kraljestev in dežel, katerim naj se na prosto voljo dá, da se po zgodovinsko-pravnih razmerah, po narodnem soplemenstvu ali z ozirom na gmotne razmere v državnopravne skupine združijo.

Kranjski poslanci so pač hoteli Čehom in Slovencem ustreči in bali so se zamere pri vladi. Ustregli niso nikomur. Štajerskim in goriškim politikom so se pošiljale zahvale in častitke; nad kranjskimi je rasla ogorčenost; vlada pa jim je nenadoma (dne 22. oktobra) zaključila zasedanje deželnega zbora in ob novih volitvah so propadli Slovenci v Ljubljani, v Trzinu in v Kočevju.

Javno mnenje je naposled prisililo slovenske poslance (grof Barbo, Črne, Lipold, Pintar, Svetec, Toman), da so izstopili iz državnega zbora (l. 1870.).

Tistega leta je odšel L. Svetec, ki se je bil obrnil k notarstvu, kot notar v Idrijo. Kot deželni poslanec pa je sestavil adresu na cesarja, kjer našteva krivice, ki se gode Slovincem v šoli in v uradu, zahteva zopet razširjenje avtonomije kraljestev in dežel in hkrati združenje pokrajin, koder prebivajo Slovenci, v upravno in kolikor možno državnopravno celoto.

Dalek prek zedinjene Slovenije pa so šli slovenski, hrvaški in srbski politiki, med njimi dr. Bleiweis, dr. Costa, dr. Razlag, Kosar, dr. Vončina, dr. Kostić, dr. Makanec, dr. Mrazović, ki so 1. decembra 1870 v Ljubljani postavili jugoslovanski program, združitev vseh Jugoslovancev habsburške monarhije na književnem, gospodarskem in političnem polju.

Vendar pa klic po zedinjeni Sloveniji ni utihnil. Mogočnejše kot v državnem in v deželnih zborih je donel na taborih po štajerskem, Koroškem, Kranjskem in v Primorju od l. 1868. do l. 1871. Zborovanje pod milim nebom, navdušeni govori, zastave in slavlilni, petje in godba in streljanje in kresovi po gorah, vsa ta svečanost je vžigala srca in budila narodno zavest.

Medtem pa je doraščal nov rod slovenskega razumništva, ki je poudarjal poleg narodnosti omiko in svobodo. Kmetijski stan je bil pridobljen; pridobiti je bilo treba meščanstvo. Ustanavljala so se politična društva, ustanavljale čitalnice, prirejale se predavanja, igre, veselice in plesi. Leta 1864. se je ustanovila Slovenska Matica. Med prvimi ustanovniki beremo ime L. Svetca, ki je deloval mnogo let v društvu kot odbornik, še dalje kot poverjenik in umrl kot društva častni član.

Najlepšim nadam so se vdali Slovenci l. 1871., ko je nastopil minister Hohenwart, ki je hotel doseči spravo s Čehi. Deputacija je odšla aprila meseca na Dunaj in predložila slovenske zahteve, zedinjeno Slovenijo, slovenščino v šole in urade, pravno fakulteto in nadsodišče v Ljubljani. Deželni glavar na Kranjskem je postal dr. Razlag, in deželni zbor v Ljubljani je sestavil zopet adresu, ki se je sklicevala na oktobersko diplomo in zahtevala obrambo slovenskih pravic, dokler se ne ustvari zedinjena Slovenija.

Nemci pa so bili po zmagah nad Francozi l. 1870. in 1871. tako oblastni postali, da niso hoteli o spravi s Čehi ničesar slišati. Zvezali so se z Madjari in vrgli Hohenwartovo ministrstvo.

Auersperg-Lasserjeva vlada je razpustila kranjski deželni zbor; vendar so izvzemši Ljubljano v vseh mestnih in kmetijskih skupinah zmagali Slovenci. Adrese deželnega zbora l. 1872., ki je obžalovala odstop Hohenwarta in protestirala proti direktnim volitvam v državni zbor, a zedinjene Slovenije ni več omenjala, nekaj slovenskih poslancev ni podpisalo; med njimi je bil tudi L. Svetec, ki je bil za samoupravo naroda, a ne za samoupravo dežel, ker bi bila ta vse izvenkranjske Slovence potisnila v brezpravnost.

Pri prvih direktnih volitvah v državni zbor l. 1873. so se Slovenci razcepili v „stare“ in „mlade“, in vsled razdora so si priborili kranjski Nemci vse mestne mandate.

Svetec je odložil tistega leta (1873) deželno poslanstvo in se preselil kot notar iz Idrije v Litijo. V Litiji si je izbral ljubeznivo družico, ki mu je vse nadaljnje življenje v solnčnih in vihnih dnevih zvesto ob strani stala in mu lajšala zadnja leta breme starosti, gosposkično Terezijo Tura, s katero se je poročil 9. februarja 1873. Čakale so ga pa v Litiji tudi velike neprijetnosti s samopašnim okrajnim glavarjem Julijem vitezom Vesteneckom, zetom deželnega predsednika in poznejšega ministra barona Conrada.

Ta Vesteneck je l. 1875. pri volitvah v trgovsko-obrtno zbornico prisleparil Nemcem večino. Dve leti pozneje (l. 1877.) so dobili Nemci celo v kranjskem deželnem zboru večino, ki so jo obdržali do leta 1883.

Po teh porazih so se mladi in stari zopet zbližali. Leta 1876. so že sedeli v državnem zboru vsi skupaj v klubu grofa Hohenwarta, kranjskega poslanca, ki je od leta 1879. naprej za Taaffejeve vlade vodil takomenovani železni obroč, sestavljen iz Čehov, Poljakov, Slovencev in konservativnih Nemcev.

Leta 1877. je bil Svetec iznova izvoljen v kranjski deželni zbor, kjer so naslednjega leta narodni poslanci zopet predlagali adresu in zahtevali zedinjeno Slovenijo. V istem deželnem zboru je Svetec (l. 1881.) z dr. Zarnikom vred izpodbijal proračun, ker se je bila vanj postavila nagrada za prostovoljno poučevanje nemščine na večrazrednih ljudskih šolah.

Proti koncu tistega leta (29. novembra 1881) je umrl voditelj Slovencev, dr. Janez Bleiweis. Genljivo se je 1. decembra 1881 ob svežem grobu poslovil od velikega rajnika njegov najožji somišljenik in najzvestejši sobojevnik Luka Svetec, ki bi bil ob drugačnih pri-

likah in razmerah postal Bleiweisov naslednik in vodja Slovencev. Toda zgolj narodnostno stališče je postajalo Slovencem pretesno. Pričenjala se je ločitev duhov, ko se je na eni strani poudarjala svoboda, na drugi je pa stopala vera na dnevni red.

Trkalo pa je na slovenska vrata tudi socialno vprašanje, za katero se politika dotedaj ni mnogo brigala. Že okrog l. 1870. so se porajala delavska društva, deset let pozneje so se že prirejali delavski shodi, in na ljubljanski gimnaziji je že izdeloval lahkoživim sošolcem naloge bistroglavi deček, Janez Krek, ki se je posvetil pozneje duhovskemu stanu, se šolal na Dunaju in se vrnil v domovino z gorkim srcem za trpeče brate in z neugnano voljo, da hoče izvesti svoje velike načrte.

L. Svetca lepe besede ob Bleiweisovem grobu, da naj Bleiweisov zgled pomiri rojake, kadar bi hotela hidra razprtije dvigniti svojo glavo, so se morale zdeti novemu rodu kakor bajke iz otroških let. Svetec se pač ni znal zadosti prilagojevati mišljenju večine; zdel se je časi napreden, časi konservativen, ostal pa je le sam sebi zvest, trezno premišljen, z jasnim ciljem pred očmi in brez častihlepja. Zato se je tudi mirno umeknil, ko je potekel njegov čas. Sicer pa, naj bi bile tudi vse prilike ugodne, iz Litije bi se ne dala niti Ciril-Metodova družba voditi, nikar cela Slovenija.

Pod Taafejevo vladno so začeli Nemci in Lahi l. 1880. s svojimi šolskimi društvi ogrožati slovensko narodnost. Na to nevarnost je opozoril najprej župnik Božidar Raič, ki je svetoval, naj se osnuje podobno obrambno društvo, in za njim župnik Ivan Vrhovnik, ki je 28. novembra 1884 naravnost predlagal, naj se to prepotrebno društvo na čast slovanskima apostoloma, katerih tisočletnica se bo l. 1885. obhajala, imenuje družba sv. Cirila in Metoda. Poziv ni bil zaman. 25. decembra 1884 je stopil L. Svetec na čelo osnovalnemu odboru, sestavil pravila in razposlal po Sloveniji navdušen poziv. Predsedoval je tudi prvemu občnemu zboru na dan sv. Cirila in Metoda 1886, kjer je bil za prvemestnika izvoljen misgr. Tomo Zupan; sam pa je ostal podpredsednik do l. 1918., vodil je litijsko podružnico in postal kakor Slovenske Matice tako tudi Ciril-Metodove družbe častni član. Vsak napad na družbo mu je bil napad na slovensko narodnost in to narodnost je branil Svetec takisto kakor voditelj Čehov, L. Rieger, ki je rekel v državnem zboru 16. februarja 1882: „Narodnostna ideja je gonilna ideja današnjega časa, kakor je bila v srednjem veku verska ideja... Ta ideja tvori in razdira države.“

Resnico teh besed je bridko dokazala usoda Avstrije in Nemčije. Da pa tudi socialne in gospodarske ideje tvorijo in razdirajo države, za to imamo zgleda in dokaze doma in na tujem.

Minister Taafe, ki je bil spraval avstrijske narode v nekakšno ravnotežje, odločilno moč pa v cesarjeve roke, se je boril z velikimi težkočami, dasi ga je držalo cesarjevo osebno prijateljstvo. V zupanju na njegovo naklonjenost so sklenili 2. oktobra 1890 slovenski politiki in hrvaški poslanci iz Istre, ki so se zbrali v Ljubljani, resolucijo in zahtevali nadsodišče in pravno akademijo s slovenskim in hrvaškim učnim jezikom v Ljubljani in vzajemstvo zagrebškega

vseučilišča. Te zahteve je zagovarjal L. Svetec v deželnem zboru, ki je 7. novembra 1890 njegov predlog sprejel.

Ministru Taafeju pa so rasli nasprotniki čez glavo, in ravno ko je predložil svoj najbolj ljudski načrt, razširjenje volilne pravice, se je vzdignil proti njemu Hohenwart in z njim v čudni zaslepljenosti tudi slovenski poslanci, in Taafe je padel (1. novembra 1893). Predsedstvo ministrstva je ponudil sedaj cesar Hohenwartu samemu, in ko se je Hohenwart izgovarjal, da je prestar, mu je cesar po pravici oponesel, da je pač star za zidanje, za podiranje pa ne.

Med Slovenci so zoreli novi nazori. Istega leta 1894., ko je L. Svetec na shodu zaupnih mož še tožil, da se rojaki ne drže več starega narodnega programa, da jim narodnost ni več smoter, je že pisal dr. Krek svoje „Črne bukve kmetijskega stanu“.

Janeza Ev. Kreka nastop pomeni najnovejši razvoj slovanskega naroda. Prepričan, da ne stoji trdno nobena narodnost, če ni gmotno podprta, da ni svobode, kjer vlada kapitalizem, in da v boju proti kapitalizmu ne pomeni posameznik nič, a skupnost vse, je organiziral Krek mlado inteligenco, kmeta in delavca, prepregel Slovenijo z izobraževalnimi in gospodarskimi društvi in s hranilnicami in posojilnicami iztrgal siromaka iz krempljev domačih in tujih oderuhov.

Ko pa je izbruhnila predigra svetovne vojne, balkanska vojna l. 1912., je postala Hrvatom Hrvatska, Slovencem Slovenija pretesna. Program od 1. decembra 1870 je prišel zopet na dan, in 20. oktobra 1912 se je vršil v Ljubljani hrvatsko-slovenski sabor. Zbrali so se bili voditelji hrvatskega naroda iz Hrvatske, Bosne, Dalmacije, Istre in predstavniki slovenskega ljudstva, 90 uglednih mož, da na podlagi treznega presodka in gnani od sile zgodovinskega momenta svečano pred celim svetom osvedočijo edinost hrvatsko-slovenskega naroda in uravnajo vse svoje delovanje v korist in srečo dveh le po imenu in nesrečni zgodovini ločenih vej enega ter istega naroda.

Na mesto zedinjene Slovenije je stopila Jugoslavija, in v državnem zboru se je osnoval hrvatsko-slovenski klub. Po zaslugah svojih voditeljev so si bili Slovenci tako utrdili narodnost in kulturno in gospodarsko stališče, da so 30. maja 1917 s Krek-Koroščevo deklaracijo samozavestno v imenu vseh avstrijskih Jugoslovanov nastopili za zedinjeno in neodvisno Jugoslavijo.

Janez Ev. Krek ni več učakal uresničenja svojih teženj, pač pa je doživel to radost Luka Svetec, ki je, ljubljén in spoštovan, mirno živel zadnja leta svoji rodbini, svojemu poklicu in svojemu narodu. Solnce sreče tudi njemu ni vedno sijalo; izmed treh sinov sta mu dva umrla, eden v nežni mladosti, drugi l. 1915. kot ritmojster in poveljnik ljubljanske žrebčarne; ostala pa mu je blaga družica in sin Pavel, sedaj vladni svetnik in okrajni glavar; videl je uresničeno in v temelju izpolnjeno, po čemer je hrepenela njegova mladost, za kar se je trudila njegova moška doba, in zadovoljen je lahko sklenil trudne oči v zavesti, da ni živel zaman.

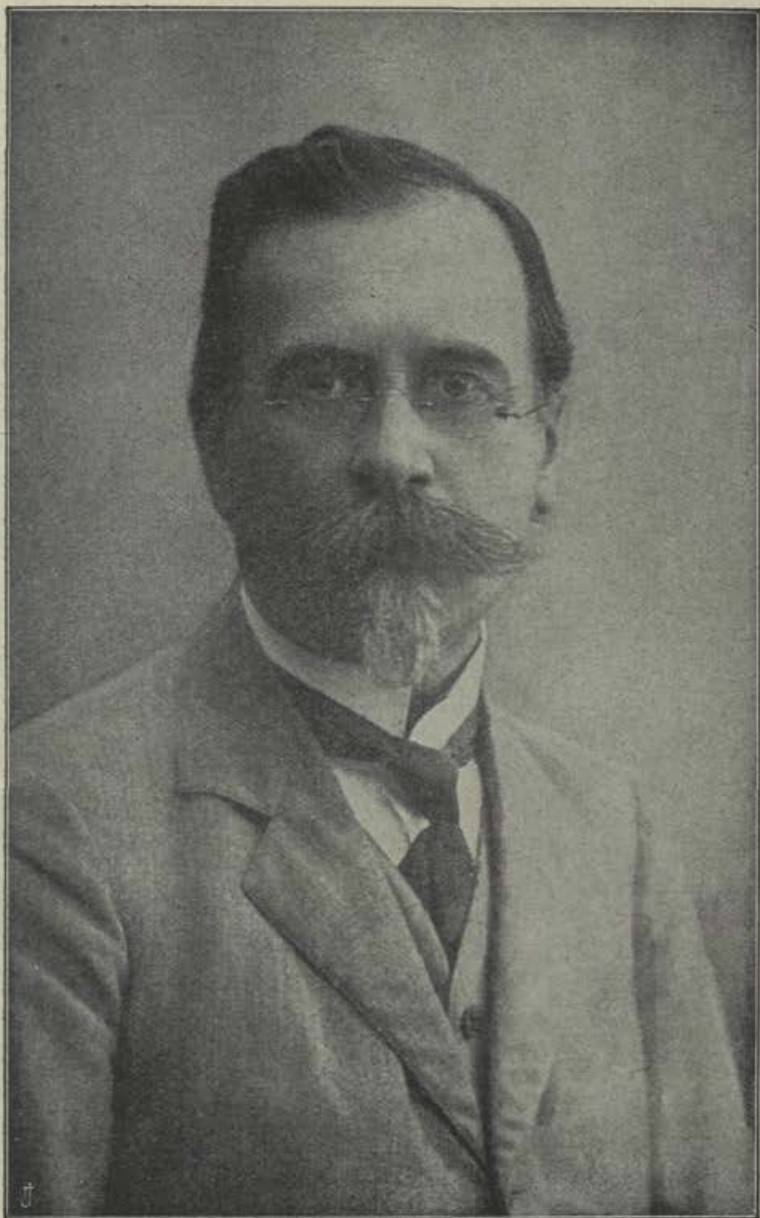
Dr. I. Pregelj:

Dva naša pisatelja jubilanta.

Lepa navada vsakega kulturnega ljudstva je, da se spominja svojih umrlih prosvetnih delavcev, svojih voditeljev v duševnem in narodnostnem oziru, svojih mrtvih dobrotnikov in posipa njih sveže grobove s cvetjem. Prav tako lepa je pa tudi navada, da pravi kulturni narod praznuje že z živimi svojimi prvaki slavlja njihovega življenjskega dogodka, jubileje častnih rojstnih letnic, godove njihovega zaslužnega življenja. Družba sv. Mohorja se more v tem letu s posebnim veseljem ustaviti za hip ob slavlju dveh svojih najodličnejših sotrudnikov, pisateljev po božji volji, priznanih daleč širom slovenske zemlje. Družba sv. Mohorja praznuje z vsemi Slovenci vred l. 1921. jubilej sedemdesetletne starosti, ki jo je doživel njen odličnoznani pripovednik, pisatelj dr. Fran Detela, praznuje jubilej petdesetletnice rojenja, ki jo je Bog dodelil slovenskemu največjemu pripovedniku naših dni, župniku F. S. Finžgarju.

Dr. Fran Detela

se je rodil l. 1850. v Moravčah na Kranjskem. Študiral je gimnazijo v Ljubljani in visoko šolo na Dunaju. Izvršil je profesorske skušnje in učil nato v Dunajskem Novem mestu. Potem je služil kot gimnazijski ravnatelj v Novem mestu na Dolenjskem in stopil v zasluženi pokoj odlikovan s častnim naslovom „vladnega svetnika“. Kot šolnik in uradnik se je odlikoval dr. Detela po svoji silni izobraženosti, nepristranosti, pridnosti in vestnosti. Te njegove vrline so mu naklonile priznanje vseh slovenskih izobraženih krogov in kulturnih društev, katerim je delaven odbornik, vzoren voditelj in svetovalec. Svoj pravi kulturni sloves pa si je priboril kot eden prvih slovenskih pripovednikov, ki mu je bilo vrhutega kakor njegovemu vrstniku dr. Ivanu Tavčarju, ki tudi ž njim praznuje svojo sedemdesetletnico, namenjeno, da je preživel prerano umrlega Ivana Kersnika in Josipa Jurčiča, katera dva je Detela ob Finžgarju in Mešku vredno nadomestil tudi v knjigah Mohorjeve družbe. Potem ko se je bil Detela poizkusil v šaljivozgovorni literarni črti že v sedemdesetih letih, se je posvetil izrecno leposlovju. Napisal je celo vrsto daljših povesti in romanov iz slovenske zgodovine, iz slovenskega narodovega življenja, iz življenja naših malih mest in socialnih vzdušij. Med temi spisi so povesti, ki bodo ostale dolgo slovenskemu ljudstvu drage, poljudne in vzgojnovplivne dragocenosti in prijetne knjige. Mogočna zgodovinska slika je roman „Veliki grof“. Sveže življenje dihata tudi povesti iz davnih prešlih dni: „Pegam in Lambergar“ in „Takšni so“. Zgodovinskim povestim se vredno pridružujejo modernejšim dobam zajete priče v „Malem življenju“, „Prihajaču“, „Gospodu Liscu“, zlasti pa v prvovrstni „Trojki“, katero je ponatisnila Družba sv. Mohorja okrasivši jo z bogatimi slikami. Žilavost duha in svežo pisateljsko

Dr. Fran Detela.

moč očitujejo tudi vsi mlajši Detelovi spisi, povesti: „Sošolci“, „Delo in denar“, „Rodoljubje na deželi“, „Tujski promet“ i. dr. Isto veselo šegavost, katero občudujemo v klasični

Detelovi igri „Učenjak“, srečujemo še pozneje v njegovih drugih veselih igrah in krajših črtah. Sijajnost parodistično-satiričnega Detelovega duha dokazujejo razne drobne Detelove domisljice v verzu in prozi. Izraz so prav tiste čudovite naobraženosti, kateri se divijo Detelovi ožji tovariši, izobraženi drugovi in znanci in ki je, poleg Detelove prirojene skromnosti, tako glasen klicaj, da je v Deteli močen, značajan človek, ki silno ve in more, a ni nikoli za ceno senzacije pisal pohujšljivo, nižje čute mameče. Sijajna setev Detelovega peresa bo očitna slovenskemu ljudstvu šele tedaj, ko bodo izišli v ponatisku vsi njegovi spisi. Mohorjevi družbi je poklonil priletni pisatelj pred nedavnim eno najboljših Večerniških povesti: „Svetlobo in senco“. Neodrešenim bratom goriškim pa je naklonil še v svojem jubilejnem letu lepo novelo „Vampir“. Tako je ostal Detela do te svoje slovesne večerne ure delavec, ki vztraja do konca in ljubi do konca. Slovensko ljudstvo mu vračaj ljubezen in ga beri z veseljem, kajti strupa v njegovi knjigi ni in lepega je obilo!

Franc S. Finžgar

rojen 1871 v Dóslavičah pri Breznici, je Gorenjec z dušo in telesom. Izbral si je duhovski stan in je v njem postal dika stanu, katoliške misli in slovenskega krščanskega dela za narod. Bolesti in potrebe slovenskega priprostega ljudstva na kmetih je imel priliko spoznavati v svojem dušnem pastirstvu na Gorenjskem, Dolenjskem kot kaplan in župnik, na Notranjskem in končno na Trnovem v Ljubljani. Kakor je doživljal v sebi bol svojih ljudi okoli sebe, tako je to življenje obrazoval v svojih umetninah, uveljavljajoč se tako vzporedno kot soborec doktorja Janeza E. Kreka, od čegar duha je sprejel in čegar sijajno slovensko ljubezen je obudil v svojih leposlovnih delih od svojih prvih slovstvenih početkov pa gor do tega svojega petdesetega leta, ko je nastopil silen in jak za telesno in duševno moč slovanske družine v pretresljivi ljudski igri „Razvalina življenja“. Slovenska slovstvena zgodovina beleži skoro vse Finžgarjeve spise, romane, novele, ljudske igre, črtice in prigodnice kot zdravo slovensko realistično umetnost. Sotrudoval je Finžgar kot pisatelj pretežno v katoliškem leposlovnem listu „Dom in svet“ in v knjigah Mohorjeve družbe. Izvežbal se je bil kot pisatelj in urednik mladinskega lista „Vrtec“. Nato se je javil kot zrel umetnik s predivno pesmijo o „Triglavu“ in z vzgojnima kalendariskima povestima: „Stara in nova hiša“ in „Dovolj pokore“. Odslej je rastel in se vsebinsko razvijal v socialni roman „Iz modernega sveta“ in v sijajno epopejo slovenske davne prošlosti „Pod svobodnim solncem“, ki je najpriljubljenejša slovenska povest. Pred tema velikima umotvoroma in za njima je ustvaril Finžgar dozdej kot največji slovenski katoliški pisatelj ob Mešku še celo vrsto drugih povesti in pesniških spisov: „Deteljica“, „Kvišku“, „Smo pa le mož“, „Oranže in citrone“, „Sama“, „Dekla Ančka“, „Življenje in smrt Mohorjeve knjige“, „Študent naj bo“, „Silvester“ itd. Velika svetovna vojna mu je nudila snovi za pretresljivo živo sliko slovenskega gorja v letih strahote. To je venec povezan v

naslove: „Prorokovana“, „Boji“, „Prerokbe zore“, „Kronika gospoda Urbana“, „Slike brez okvira“, „Polom“ („Dom in svet“ 1915—1919). Finžgarjevega imena sloves pa je raznesla široko med slovenske kraje globoko v vse stanovske plasti njegova ljudska igra, katero poznajo poleg Slovencev še Hrvatje in Čehi. Finžgarjeve ljudske igre so: „Divji lovec“, „Naša kri“, „Veriga“ in „Razvalina življenja“. To niso igre, ki bi bile preračunjene, kakor so nekatere Govekarjeve, samo za zabavo. Finžgar hoče v svojih igrah kakor vsi pravi umetniki, svojemu narodu biti duševni voditelj, učitelj in ne samo prijeten dramatični zabavnik. Moralno jedro Finžgarjevih dram jim daje prednost pred različnim drugim gledališkim blagom v slovenskem jeziku. Mohorjevi družbi, katero je Finžgar tudi drugače mnogo podpiral, je bil Finžgar vedno najboljši so-trudnik. Ni ga namreč slovenskega pisatelja, ki bi znal tako živo pisati iz ust in govornice naroda, kakor to zna Finžgar, ki je tudi v polni meri doumel dušo slovenske zemlje in krvi. Mož, umetnik, ki je našel in bo še našel ob svojem naporu stanovskem in socialnem delovanju moči dovolj, da je dal Slovincem in Jugoslovanom toliko pristnega iz naš in našega življenja, zasluži splošno poznavanje in hvaležnost vseh slovenskih plemen. Katoliškim Slovincem pa je Finžgarjevo delo nov dokaz, da katoliški duhovnik ljubi nesebično svoje ljudstvo, nov zgled sijajne žetve, ki jo žanje človek, čegar luč je — „Luč sveta“...

Franc S. Finžgar.

Svetovni dogodki.

Konference in pogodbe.

Pretečeno leto 1920. je bilo pod vtisom versailleskega miru. To je še sedaj. Saj na pr. šele danes, 10. junija 1921, bemo o sprejetju trianonske pogodbe v francoski poslanski zbornici. Da bi izbrisali razna nasprotja, so sklicali zavezniki — Anglija, Francija in Italija — konferenco v San Remo pri Genovi.

Sešla se je 18. aprila lanskega leta. Predmet ji je bil predvsem razmerje do Nemčije. Kakor danes glede Šlezije, tako se je že takrat pojavljalo nasprotstvo med Anglijo in Francijo. Anglija je v vsakem oziru za kolikormogoče milo postopanje proti Nemčiji in hoče težke pogoje miru v Versailles kar le mogoče olajšati. To pa zato, ker bi ji gospodarsko močna Nemčija lahko več koristila kakor slaba. Seveda tako daleč, da bi bila Nemčija premočna, se pa tudi Anglija ne mara spozabiti.

Francija pa pravi: Nemčija naj obveznosti, prevzete v mirovnih pogojih, natančno do pičice izpolni; čemu pa sicer sklepamo mir in nalagamo odškodnino, če se pa potem sami tega ne držimo? Francija si želi za sosedo slabo Nemčijo, ker le v tem slučaju se ji ni treba bati maščevalne vojske. Zato hoče napraviti iz obrobni držav močen rob okoli Nemčije, ki naj bi ji v vojski prišel na pomoč. Kar le more, podpira Poljake in pravi, da je vsak kvadratni kilometer na Poljskem ravno toliko vreden kakor v Franciji, ker slabi nemško moč.* Zato se sedaj zaletavajo francoski listi z največjo besnostjo v Clemenceau-a, svojega zastopnika na mirovni konferenci v Versailles l. 1919. Tam je bil namreč Lloyd George v šlezijskem vprašanju odločno na strani Nemcev, Orlando je bil nevtralen, Wilson odločno na strani Poljakov in je rekel, da v Šleziji ni treba plebiscita, da se mora ta dežela kratkomalo prisoditi Poljski. Odločil je Clemenceau, ki se je vdal Lloyd George-u in glasoval za njegov predlog.

Zato bi pa Francija danes tudi ne smela pozabiti, da je tudi vsak kvadratni kilometer v Jugoslaviji zanjo toliko vreden kakor na Francoskem in bi morala z največjo vnemo zagovarjati vsako teritorialno povečanje naše države. Po izkušnjah zadnjih dni vemo, da je združitev gospodarsko popolnoma onemogle Avstrije z Nemčijo samo vprašanje najbližje prihodnosti. Mi smo o tem govorili tukaj v Koledarju že parkrat in opozarjali na to, da se bo združenje prej ali slej izvršilo. Saj drugače tudi biti ne more. V tem trenutku nastane Velika Nemčija, močnejša kakor je bila prej; združevala bi v sebi same Nemce, bila bi popolnoma enotna. Na vrhu Karavank bi se pojavila pruska straža, segala bi nemška država od Kiela skoro do Trsta. Tega se seveda v Parizu strahovito boje, grozijo in pretijo z zasedbami, z odtegnitvijo podpor itd., a vse nič ne pomaga. Edina rešitev je povečani jugoslovanski teritorij in potisnenje nemške meje na Visoke Ture.

To naj bi si zapomnila tudi Italija. Pruski vojak na Karavankah ali pa na Brennerju ne bo mirno gledal doli proti jugu; par ur in v Trstu je. Celovška kotlina je izborno zbirališče za velikansko armado, zadaj za njo ni nobene take več; šele v Gornji Avstriji ob Donavi se lahko zberejo močne armade. Nemec na Karavankah in na Brennerju ni tako nevaren nam kakor je nevaren Italiji; in Italijani bi se morali tega zavedati, nam ne bi smeli delati na Koroškem nobenih težav kakor so nam jih dosedaj, nasprotno, podpirati bi nas morali na vso moč. Jugoslavija Italiji nikdar ne bo nevarna, je vsaka zase tako lepo spravljena na levi in desni strani Adrije. Seveda bi morala biti meja med obema res le podaljšek severne Adrije.

Torej v San Remo so se zbrali, brez Unije (Združene države Severne Amerike), ki se je bila že prej umaknila, vznevoljena po intrigah na konferencah. Zmagala je Francija in njeni energični in silno brihtni zastopnik Millerand je zbornici prinesel poročilo, da je „vsaka misel na izprembo mirovnih pogojev izključena. Nemčija mora uvideti, da je zložnost zaveznikov glede izpolnitve mirovnih pogojev ravnotako trdna kakor je bila med vojsko.“

Da bi določili način izvršitve pogojev, so sklicali posebno konferenco v belgijskem mestu Spa in povabili tja tudi nemške zastopnike. Da se pa ne bi nesoglasja med Anglijo in Francijo pojavila tudi v Spa, sta se Millerand in Lloyd George sešla že preje v angleškem kopališču Hythe; istemu namenu so bila namenjena posvetovanja v francoskem kopališču Boulogne. Seveda pa niso obravnavali samo nemških zadev, temveč tudi druge. Omenili bomo to pri dotičnih odstavkih. Po dolgem prerekanju se je pričela konferenca v Spa 5. julija 1920. Niti pozdravili se niso. Nemce so družabno bojkotirali in jih nastanili daleč proč, izven mesta. O posvetovanju glede razorožitve, premoga itd. ne bomo poročali; omenimo naj le, da je bila diplomatska spretnost ententarjev neprimerno nad nemško. Šele nemški veleindustrijec Stinnes je priboril s svojim res moškim nastopom nemški delegaciji malo več uvaževanja. Dne 16. julija so se posvetovanja končala, zadostuje naj nam glede uspeha prostodušna izjava ministra Simonsa v nemškem državnem zboru: Zmagal je Millerand.

Ententarji so se posvetovali potem še kar naprej, na pr. dne 22. avgusta Lloyd George in novi italijanski ministrski predsednik Giolitti v Luzernu v Švici; dne 12. septembra Millerand in Giolitti v Aix les Bains na Francoskem. Tu je Italija izpovedala, da je „popolna izvršitev versailleskega miru življenski pogoj za Francijo“. Pozneje so se pogajali zlasti glede obnove severofrancoskih in belgijskih krajev, porušenih v vojski, glede tovaren, orodja, živine itd., sploh glede odškodninskih zahtev Francije in Belgije proti Nemčiji. Zopet je zmagal Pariz in London je podlegel; to se pravi, odločili so se za dobesedno izvršitev mirovne pogodbe brez milostnih pridržkov. Ker se je pa Nemčija le upirala in upirala, jadikovala in tarnala, da ne more plačati, so imeli meseca maja 1921 zopet konferenco v Londonu. Francijo je sedaj zastopal Briand. In zopet je zmagala Francija, Nemčija mora izpolniti vse pogoje, sicer zasedejo zavezniki

znano premogovno ozemlje, imenovano po reki Ruhr, in si sami poiščejo odškodnino. In že drdrajo vlaki z nemškim zlatom v dežele entente, ponavlja se v obratni smeri to, kar se je zgodilo že l. 1871.

Zanimivo je stališče Amerikancev. Njujorški tednik *The Literary Digest* je zbral objave najrazličnejših ameriških listov in jih objavil letos 19. februarja v članku z naslovom: „Ali naj plača Nemčija ali Francija vojne račune?“ Tako zakliče filadelfski *North American* ameriškim in angleškim zagovornikom Nemčije: „Vi zahtevate, naj Nemčija ne plača za opustoševanja, ki jih je metodično izvajala, ampak naj plačajo to njene žrtve.“ *Kansas City Star* pravi: „Za Francijo je vprašanje vojne odškodnine življensko vprašanje. Zakaj naj ne bi Nemčija plačala nekaj denarja, ki je samo del tega, kar morajo plačati zaradi nje drugi narodi, in ki ni dosti več kakor polovica tega, kar morajo plačati Francozi samo za obresti vsote, najete za obrambo proti nemškemu vpadu.“ *Newark News* izvaja: „Katera je pravzaprav ona dežela, ki naj bo kaznovana, Francija ali Nemčija? Nemčija naj pomisli, kaj je vse grozila in kaj bi bila ona napravila, ako bi bila zmagala. Zamisli naj se v položaj Francije, v njeno razočaranje, ako izgubi neposredne učinke vojske.“ *Washington Herald* pripomni: „Nemčija je obljubila, da bo plačala vso škodo, povzročeno po vojski; ta je pa tri- do štirikrat večja kakor je pa vsota, ki jo zahtevajo danes zavezniki od nje.“ Prej imenovani *Kansas City Star* nadaljuje: „Kolikor bolj stopa čas vojske v ozadje, tembolj pozabljamo na strašne izgube, ki jih je imela Francija. Kako je narastel njen dolg! Notranji dolg je narastel med vojsko od sedem milijard dolarjev na pet in trideset; l. 1914. ni imela Francija nobenega dolga v inozemstvu, l. 1920. ga je imela osemnajst milijard dolarjev. In kako je bila oškodovana v industriji! V opustošenih krajih je bilo 94 % vsega francoskega sukna, 60 % bombaževih tvornic, 904 tvornic sukanca, večina njenih rud, nad 300.000 hiš je bilo popolnoma porušenih, nad 300.000 deloma, več kakor dva milijona glav živine so odgnali Nemci proč. Nemčija ni bila nič opustošena, njene tovarne so nedotaknjene. Francija leze počasi na prejšnje mesto nazaj, a bo potrebovala leta, predno bo taka kakor je bila pred vojsko. Ali naj zmagovalna Francija v svetovni trgovini le malo šepa, dočim ji jemlje Nemčija trg za trgov?“

In tako gre naprej in naprej. Javno mnenje v Ameriki, ki je bilo lansko leto na strani Nemcev, je krenilo v zadnjih mesecih v drugo smer. Sklicujejo se zlasti na Helfferichovo knjigo: *Deutschlands Volkswohlstand*, izšlo l. 1913., kjer se Nemci bahajo, kako so bogati. „Dobro, če ste res tako bogati, pa plačajte.“

* * *

Pogodba v Trianonu — pri Parizu — se je tikala Ogrske; 15. januarja so izročili mirovne pogoje grofu Apponyiju in tovarišem. Ogrsko so v njej raztrgali, ostala ji je samo sredina donavske nižine z niti osmimi milijoni prebivalcev. Seveda so se Ogri branili, zahtevali so plebiscite itd., a ni pomagalo nič, 4. junija so podpisali. Mimogrede omenjeno bi izpadel vsak plebiscit na Ogrskem tako kakor je v Gornji Šleziji ali na Koroškem: stoletna vlada dá enemu narodu

tako moč in privlačno silo, da se mu drugi narodi ne morejo odtegniti in padajo v njegovo območje kakor veše v luč; pozabijo pri tem na plemensko sorodnost. — Kmalu potem se je pa Francija začela Ogrski bližati; hotela jo je uporabiti za jedro donavske zveze — proti Veliki Nemčiji — in pa za klavno zakladnico proti ruskemu boljševizmu. Zahtevala je od nje 70.000 mož proti sovjetski Rusiji, zato naj bi pa dobila nazaj Temešvar, Veliki Varad, Košice, Bratislavo (Požun) in pa del zapadne Ogrske. Ko je češki minister Beneš to izvohal, se je takoj peljal na Dunaj, v Beograd — 17. avgusta — in v Bukarešto. Rezultat njegovega potovanja je bila ozka zveza med Češkoslovaško in Jugoslavijo — začetek takozvane Male entente; tej zvezi je pristopila ravno te dni — začetkom junija 1921 — tudi Rumunija. Že sedaj šteje ta zveza okoli 40 milijonov prebivalcev, približno toliko kakor Francija ali Italija, in če bo v zunanjih vprašanjih nastopala složno, bodo morali računati z njo kakor z velesilo.

Že takoj tedaj sta Jugoslavija in Češkoslovaška izjavili, da se v sporu Poljske z Rusijo ne bosta dali izrabljati proti Rusiji, da ostaneta nevtralni. To moramo pozdraviti z največjim zadovoljstvom. Upajo dobiti še druge člane, poleg Poljske tudi še Ogrsko, Avstrijo, Bolgarijo in Grško. Mislimo pa, da bi ta zveza — v tem sestavu namreč — ne bila odkritosrčna. Poljska, da, to gre, Bolgarija in Grška tudi, če se popravijo meje med nami in Bolgarijo ter med Bolgarijo in Grško, oziroma z našo pomočjo samo one med Bolgarijo in Grško. Kajti v slučaju, da dobi dohod do Egejskega morja, se odpove Bolgarija aspiracijam v Makedoniji, Grška bi pa dobila nadomestilo v Mali Aziji. Nikakor pa ne moremo računati z odkritosrčnim pristopom Avstrije, ki bo vedno škilila na Nemčijo, še manj pa z radovoljnim pristopom Ogrske, na katere škodo so se maloententari ravno okoristili. Vsekakor pa utegne postati Mala ententa — s popravljenimi mejami — zelo važna moč, najboljša protiutež proti Veliki Nemčiji, a tudi ne igrača Velike entente. — Francozi so brž začeli tajiti, da bi bili Ogrom kaj ponujali, in 2. novembra 1920 se je v Pragi javno ugotovilo, da Anglija, Francija in Italija glede Male entente popolnoma soglašajo in da so domnevanja glede Ogrske sedaj prazna. Tako pomaga hiter in možat nastop; mislimo namreč na Benešovo potovanje.

Z Bolgarijo je bil sklenjen mir že leta 1919. v Neuilly pri Parizu.

Dolgo so se pletla pogajanja, kaj naj napravijo s Turčijo. Vmešal se je tudi Wilson in energično zahteval, naj Turke že vendar enkrat spravijo iz Evrope. Dne 11. maja 1920 so izročili turškim pooblaščenecem mirovne pogoje v Sèvres pri Parizu. Carigrad, Helespont in Bospor pridejo v upravo mednarodne komisije, vendar ostane sultan v Carigradu. V Aziji ostane Turkom samo notranja Mala Azija; Smirno z ozadjem dobijo Grki — ti dobijo tudi evropsko Trakijo —, Kilikijo Italijani, Kurdistan in Armenija postaneta samostojni državi, Sirija je francoska, Mezopotamija in Palestina angleški, Arabija s svetima mestoma Meka in Medina postane samostojno kraljestvo Hedžas. Od prejšnje slave ostane Turkom kakih 300.000 km²

z okroglo pet do šest milijoni prebivalcev, a še to pod mednarodno finančno kontrolo. Hočeš nočeš so Turki podpisali (10. avgusta) in prevzeli s tem tudi nalogo, da napravijo v Mali Aziji red. Tam so se bili namreč uprli turški nacionalisti pod vodstvom Kemala, češ, da vlada v Carigradu ni prosta v svojih ukrepih in da zato njeni podpisi nič ne veljajo. Upornike je vodil in vodi še danes general Mustafa Kemal, za prestolico so si izbrali staro mesto Angora. Ko se pozneje Grki niso tako obnašali kakor so ententari hoteli, so jih hoteli prikrajšati na korist Turkov, a so se zopet premislili. Milostno so Grkom odpustili in so jih zato poslali v maloazijsko klavnico, v boj proti Turkom. Grki naj bi Turke poučili, kako se je treba obnašati. Prve dni smo brali lepe brzojavke, kako Turki bežijo, izkazali so se kot resnični, a ne, da Turki bežijo pred Grki, temveč za Grki. Kajti ni ga slabšega vojaka na svetu kakor je Grk, to je pokazala že balkanska vojska. Kemal je celó nam Jugoslovanom obljubljal plačilo, če se spravimo še mi nad Grke, obljubljal nam je Solun. Bi ne bilo slabo; škoda le, da nam ga obljublja Kemal, ki nam ga dati ne more.

Razmere med Italijo in Jugoslavijo je zaenkrat rešila pogodba v mestecu Rapallo pri Genovi, dne 12. novembra l. 1920. O tem govorimo posebej.

Jugoslavija.

Od novonastalih držav pogledimo najprvo svojo ožjo domovino. Bojimo se, da ne smemo tako pisati, kakor bi radi, ker pri nas ne smemo kritizirati. Kakor hitro namreč rečeš: To mi ni všeč, to bi bilo lahko bolje, to bi jaz drugače naredil — takoj si državi nevaren, prevraten element, separatist in bogve kaj še. Prav je, ven z ljudmi, ki zabavljajo čez državo in jo blatijo, taki ne zaslužijo, da so pri nas in naj gredo kamor jih vleče srce. A če človek, ki mu je domovina res pri srcu, ki je z najživahnejšimi utripljaji srca zasledoval prve početke naše države, vidi semintja kako napako, ki jo dela vlada, in to javno pove in dá nasvete za zboljšanje, tak človek vendar ni prevraten element. Take ljudi bi morali poslušati, ne pa jih preganjati. Najžalostnejše je zmiraj to, ako zamenjamo pojme država in vlada, ako se oni, ki so na krmilu, čutijo ob upravičenih kritikah užaljene. Vsak ima lahko svoje mnenje, kakšen ustroj države se mu zdi najboljši; in zato mi tudi še danes neustrašeno povemo, da se nam zdi najboljši ustroj naše države kolikormogoče obširna avtonomija posameznih delov. Mi Slovenci imamo zavest, da nas je najmanj 80% za avtonomijo, Hrvatje pa menda vsi.

Eno veliko napako predvsem ima ustvarjanje naše državne oblike, namreč da izvršuje to delo konstituenta. 28. novembra 1920 smo volili prvi državni zbor, ki naj določi ustroj države in ki ga zato imenujemo z latinsko besedo konstituenta. Šteje pa ta parlament 419 članov. Nič ne rečemo, če si lasti parlament pravico določati obliko, a to šele potem, ko smo ljudstvo naravnost vprašali, kakšen naj bo temeljni ustroj. Ko bi se ljudstvo potom plebiscita izreklo za ta ali oni temelj, potem šele naj bi konstituenta delala na tej podlagi dalje. Tako bo pa nazadnje ljudstvo nekaj dobilo, pri čemer

se bo z začudenjem vprašalo: „Ja, ali smo to hoteli? Ali je to naša volja? Tega vendar ne maramo.“ Če si dva ali trije vtepejo v glavo, tako mora biti, se to zgodi, pa naj ljudstvo pri tem trpi ali ne. Pogledajte, kako je to lepo vpeljano v Švici. O vsaki spremembi ustave morajo brez vseh pridržkov vprašati ljudstvo in ono odloči z glasovanjem; 50.000 podpisov švicarskih državljanov zadostuje za zahtevo, da začnejo obravnavati o spremembi. Tako res ljudstvo samo odloča o svoji usodi.

Mislimo, da se mi Jugoslovani še premalo poznamo, da imamo še dosti predsodkov, ki nikakor niso upravičeni, ne na tej ne na oni strani. Vendar smo tega mnenja: če naložiš 1000 *kg* na deset voz in napotiš deset konj v isti smeri, bodo lažje in hitreje vlekli kakor pa če naložiš vse skupaj na en voz, vprežeš vanj deset konj in potegne enkrat ta, drugič drugi.

Imena vodilnih ministrov po časovni vrsti so bila v pretečenem letu ta-le: Protić, Vesnić, Pašić.

V zunanji politiki nas zanima, peče in boli v prvi vrsti izgubljeni plebiscit na Koroškem. Vidimo, da stoletno skupno bivanje in pa zunanja navidezna kultura bolj privlačno vplivata kakor pa plemenska sorodnost. Razmerje glasov seveda ni bilo tako, da bi mi izgubili vsako upanje: 22.095 jih je glasovalo za Avstrijo, a 15.278 za nas, torej od 100 glasovalcev 59 za Avstrijo, 41 za nas. Večino pa imamo na južnem bregu Drave. Upoštevajoč to večino in oziraje se na nekak podoben slučaj v Gornji Šleziji je stavila naša vlada pretečene dni v Parizu pri vrhovnem svetu predlog, naj se določi kot meja med obema državama vsaj Drava. Sedanje stremljenje Avstrije po združitvi z Nemčijo nam bo morebiti izgubljeno zibel slovenstva vendarle dalo nazaj. Kajti meja Velike Nemčije na vrhu Karavank je za ententarje vseeno malo neprijetna. Predvsem morajo upoštevati strateški položaj, kakor smo to že uvodoma razložili.

Druga rana je pogodba v Rapallo. Velesile so rekle, naj se z Italijo glede spornih točk sami pomenimo. Zunaj v svetu so te sporne točke znane le z imenom „jadransko vprašanje“. Tako so naši zastopniki 12. novembra 1920 sklenili z Italijani rapalsko pogodbo, ki določa za mejo med nami in Italijo črto nekako od Triglava do vzhodne strani notranjskega Snežnika in od tam dalje do Reke, tako da je Italija z ozkim pasom spojena z Reko. Dalje dobi Italija otoka Cres in Lošinj, Zader z majhno okolico in pred Zadrom se nahajajoče otoke, nadalje prav doli na jugu otok Lastovo in par drugih majhnih otočičev. Ravno te dni izpraznjujejo Italijani zadnje dele zasedenega in po pogodbi nam pripadlega ozemlja. Reka z okolico postane prosta država.

Ko smo izvedeli za pogodbo, so bile povsod pri nas velike demonstracije proti nasilni odcepitvi pol milijona naših rojakov. V Beogradu je tisočglava množica napadla ministrsko palačo, vojaki so zabranili dohod do italijanskega poslaništva. Naši zastopniki Vesnić, Trumbić in Stojanović so „veliko in nenavadno žrtev“ takole opravičevali: „Zavarujemo si mejo, krijemo naš najbolj izpostavljen bok, postanemo vendar enkrat resnično samostojna neodvisna država.

Mirno lahko gledamo na nemirne severne in vzhodne sosedo, če se naslanjamo na velesilo — Italijo. Italija in Jugoslavija se s to pogodbo najuspešneje zavarujeta proti Habsburžanom, če bi hoteli priti nazaj. Šele v Rapallo je dobila avstro-ogrska monarhija smrtni udarec.

Čisto drugače so sprejeli rapalsko pogodbo v italijanskem parlamentu. Ko jo je Giolitti 16. novembra predložil zbornici, so razen socialistov in par nacionalistov vsi poslanci vstali in pritrjevalno ploskali. Salvemini, znani zagovornik italijansko-jugoslovanskega sporazuma, si je obetal od te pogodbe trajno politično in gospodarsko sodelovanje obeh narodov in jo je imenoval prvo resnično mirovno pogodbo. Ker so se po italijanskem mišljenju odrekli Italijani marsičemu, kar jim je bilo že priznано, na pr. Dalmaciji, je zunanji minister Sforza 26. novembra razložil „višje nagibe“, ki so navedli Italijane do delne popustljivosti, zlasti „temeljito pobotanje in mirno sodelovanje s sosednim narodom“. 27. novembra je zbornica sprejela pogodbo z 253 glasovi proti 14 nacionalistom; socialisti so mir v Rapallo sicer odobraval, vendar pa niso glasovali ne za in ne proti, ker so sploh proti celi mirovni akciji, češ, da ni sveta tako uredila, kakor bi bilo prav. 18. decembra je zbornici sledil senat z 262 glasovi proti 22.

Mi smo vedeli, da bomo morali veliko žrtvovati. Težko smo se odrekli svoji krvi. Tolaži nas zavest, da nobeno človeško delo ni trajno in da tudi to ne bo, da bo kmalu prišla ura združitve; drugič pa, da smo izgubili ravno najbolj zavedni del Slovencev in da se ti nikdar ne bodo dali poitalijančiti, oni gledajo Laha od zgoraj dol, ne pa od spodaj gori (kakor Korošci Nemca). Volitve v rimski parlament 15. maja 1921 so to naše mnenje v polni meri pokrepile in potrdile. Izpadle so slabo le v Trstu in Istri, to pa spričo res prav zelo neugodnih razmer.

Ko bodo enkrat urejene naše razmere doma tako kakor ljudstvo želi, potem lahko mirno zasledujemo potek zgodovine ob naših mejah. Naravni razvoj dvigajočega se naroda hoče njegovo združitve. Isto so lahko videli Italijani in Nemci sami na sebi. Nesprejemljiva in naravnost poniževalna je v pogodbi določba, da pripadeta Zader in Lastovo Italiji. To se pravi: neprestana kontrola ene države nad drugo in ti dve državi sta v „prijateljskem razmerju“. To je prvo, kar se mora popraviti, kajti to je poniževalno in nam jemlje ugled vsepovsod.

Seveda če bi se uresničile naše želje in bi se mi sprijaznili ali celó združili z Bolgarijo v eno državo, potem bi šlo vse prav lahko. Potem smo država od Dobrača do Carigrada in bi lahko narekovali, ne pa samo iskali „prijateljskih stikov“. Ko je pred par meseci poslanec Šurmin govoril o zvezi z Bolgarijo, so padli skoro vsi naši jugoslovanski listi po njem. Danes pa govorijo že drugače. Kako bi se s tem dalo pomagati tudi Bolgariji, o tem smo govorili že preje. Mi ne smemo zamašiti svojih ušes in ne smemo preslišati klica zgodovine, ki pravi: Le začasno je mogla Srbija osvojiti Bolgarijo in zopet le začasno Bolgarija Srbijo. Niti eden niti drugi ni tako močan, da bi trajno mogel zapovedovati drugemu, edina pot je odkrito-

srčno spoprijaznjenje. Bolgarija bi dobila Odrin, Dedeagač in Kavalo, mi Solun in okolico, pa bi imeli državo od bregov Črnega in Egejskega morja gori do najzadnjih odrastkov Adrije. V svojo zvezo in okrilje bi prevzeli še Albanijo in kdo bi nam mogel kaj? Seveda vse to na podlagi najširše avtonomije. Pristop k zvezi ruskih držav bi bil pa najboljši porok trajne moči in uspeha.

V zvezi s tem je nazivanje naše kraljevine. Najlepše in najboljše ime je vendar le Jugoslavija, ne pa SHS. V tem oziru nam bere znani naš angleški prijatelj Scotus Viator ravno te dni hude levite. Pravi: „Beseda Jugoslavija se je udomačila že po vsem svetu, druge ne poznajo; bodite zase kar ste, a za svet imejte označbo Jugoslavija, ki je edino primerna.“ Seveda so Bolgari tudi Jugoslovani in to naše kratkovidneže zelo boli.

V Bolgariji so junija lanskega leta vpeljali takozvano leto dela. Vsak moški nad dvajset in vsaka ženska nad šestnajst let mora delati za državo eno leto oziroma pol leta. Namen: „Dviganje kulture vseh državljanov brez ozira na socialno in gospodarsko stopnjo, vglobljenje v skupnost in ljubezen do telesnega dela, moralni in gospodarski dvig naroda, ki včepi človeku čut dolžnosti do samega sebe in do cele družbe.“ Dolžnost dela velja za moške samo v njihovem okrožju, za ženske le v domačem kraju, ne pozna torej špartanskega načina „kaserniranja“ in omogoča skupno življenje in prehrano rodbin. Ne vemo še, kako se je ta postava obnesla.

Na Reki je naš ljubi prijatelj d'Annunzio igral svojo vlogo političnega pajaca dalje. Že 8. septembra lanskega leta je proglasil italijansko vladó čez ves Kvarner in dal sebe izvoliti za prvega regenta. Sprejem rapalske pogodbe v italijanski zbornici ga je silovito razkačil. Zastonj sta mu italijanska admirala Millo in Caviglia pri-govarjala, naj računa s suhimi dejstvi in naj nikar še nadalje ne nori. Ni se dal pomiriti. Ko so 2. decembra Reko blokirali, je širokoustno naznanil, da se nahaja v vojski z Italijo in da odpokliče svoje diplomatične zastopnike. Prerekanje je trajalo naprej, 24. decembra pa so dobile italijanske čete povelje, naj nastopijo proti razjarjenemu pesniku. Nastopale so kolikor mogoče prizanesljivo, a že te male praske so dale Lahom povod, da so se zopet kazali v svoji komedijantski luči. Odpovedali so gledališke predstave „vsled žalosti zaradi bratomorne vojske“, rimski župan je v znak žalosti odgodil celó občinsko sejo. D'Annunzio sam je bil ranjen, teatraličnost je prispela do viška, 28. decembra je podpisal izjavo, da odstopi; a ker je v njej italijansko vladó preveč žalil, Caviglia izjave v tej obliki ni hotel sprejeti. 29. decembra je podal drugo izjavo, izročil Reko mestnemu zastopstvu, obljubil, da bo Reko zapustil, svojo legijo pa razpustil. Poslovil se je in rekel, da se ne spleča za Italijo umreti. Cela stvar je sicer smešna, kaže pa ljudem, kojih narodni čut in ponos je premalo razvit, pogum in upornost, ki sta zavidanja vredna.

Poznejše volitve na Reki so pokazale voljo ljudstva, da hoče mir in pa prijateljstvo z Jugoslavijo, da hoče delati, ne pa loviti se v nacionalističnih frazah. Le Jugoslavija more Reki zagotoviti prospeh.

Naši sosedje.

Naši romanski sosedi sta Rumunija in Italija. O Rumuniji smo rekli že lansko leto, da je prenasičena in da bo težko prebavila svoj plen. Najbolj usodepolna ji bo pridelitev Besarabije, ki so jo ji priznale 28. oktobra 1920 Anglija, Francija, Italija in Japonska. Čičerin je v imenu ruske sovjetske vlade brzojavno protestiral proti temu ropu ruskega ozemlja, v imenu sovjetske Ukrajine pa Rakovski. Čisto gotovo je, da bo v najkrajšem času Besarabija zopet ruska ali pa ukrajinska; saj to je vseeno, smo že opetovano poudarjali. — Notranje razmere so pa v Rumuniji menda precej zadovoljive, general Avarescu je prevzel vodstvo ministrstva in je agrarno reformo prav dobro izpeljal.

Ravno pred enim letom, 16. junija 1920, je Giolitti sestavil novo italijansko ministrstvo. Ker je bil nasprotoval vojski, ga niso marali, a lansko leto so se ga zopet spomnili. Vsak ministrski predsednik v Italiji ima dela čez glavo, kajti duhovi se tam nikakor ne morejo pomiriti, gospodarske razmere so slabe, štrajki na dnevnem redu, v zadnjem času tudi uradniški. Poskušali so tudi s sovjeti, po ruskem zgledu, a ti se niso obnesli; celó socialistični vodilni list „Avanti“ je pisal, „da poskus komunističnega gospodarstva nikogar ni prepričal o njegovih dobrotah.“ Največji nemiri so bili lanskega leta septembra, končali so se neugodno za komuniste.

V zunanji politiki omenimo Giolittijevo izjavo glede Albanije: Italija ne išče protektorata, hoče le neodvisnost Albanije. Obdržala je le otok Saseno in par drugih točk pred valonskim zalivom; kakor nam pa pravijo zadnja letošnja poročila, se je odrekla tudi tej posesti. Lansko leto 13. junija je neki mlad učitelj ali dijak umoril znanega Esad-pašo. Rekel je, da zato, ker je Esad njegove rojake tako zatiral.

Iz turško-italijanske vojske vemo, da je takrat Italija zasedla otok Rodos in druge otoke tam okoli, vsega skupaj dvanajst. Zato se je ta skupina zvala Dodekanezos, dvanajsterootočje. Ker so pa prebivalci tam samo Grki in je Grčija vedno z veliko poželjivostjo škilila tja, so ji Italijani 10. avgusta 1920 odstopili ves Dodekanez razen Roda. Tega potrebujejo kot prehodno točko k svoji južnomaloazijski posesti Kilikiji. Seveda pa Italija ni delala iz ljubezni do Grčije, hotela si je le pridobiti njeno naklonjenost v dosego drugih namenov.

Preglavice delajo Italiji novodobljene pokrajine z nemškim in slovanskim prebivalstvom. Najzagrizenejši italijanski nacionalisti, imenovani fašisti, hočejo zatreti vsak neitalijanski pokret in živelj. Uradna Italija jih navidezno ne podpira, na skrivnem jim pa daje potuho. Tudi med našim ljudstvom divjajo. Ker si vlada ne zna pomagati, ji slovenski listi svetujejo, naj se Italija tem pokrajinam raje odpove. Tega nasveta pa Italijani nočejo smatrati za resnega. Neki naš list se je izjavil sicer precej neokusno, vendar pa jako značilno: Česar ne moreš prebaviti, izvrzi. Pa nočejo; škoda.

Prebivalcem švicarskega kantona Tesina, ki so po rodu Italijani, je svetoval d'Annunzio, naj pusté Švico in naj se raje združijo z materjo Italijo. Švicarski predsednik Motta — po rodu Italijan — je

rekel, da „preidemo preko tega na dnevni red“, Tesinci so pa rekli, da je d'Annunzio osel. Čudno!

Avstrija ima velike sitnosti gospodarskega značaja. Nima denarja in ne živil, samo potrebo in željo po življenju. Njeni predsedniki so pravi romarji, dobesedno, preje Renner, sedaj Mayr.

Trudijo se, da bi dobili podporo entente, ker Avstrija sama nikakor ne more na noge. Edina pot, ki ji ostane, je združitev z Nemčijo; tega pa ravno ententa ne mara. Avstrije noče izdatno podpreti, branijo ji združitev z Nemčijo, vprašanje je zelo kočljivo. Priklopitveno gibanje je postalo v zadnjem času zelo živahno. Uvedli so plebiscit, neuraden; v slučaju uradnega plebiscita bi namreč ententa posegla vmes zasedbo in drugim prijetnostmi. Tirolska, kar je je ostalo pri Avstriji, in pa Salcburška sta se že izrekli za priklopitev k Nemčiji in sicer z ogromno večino; izdrli so tudi že mejnike. Štajerska je pa svoj plebiscit, ki je bil določen za 3. julija, odpovedala! Vlada se boji, da bi v slučaju glasovanja Italija in Jugoslavija zasedli obširne dele Avstrije.

Na Ogrskem so 1. marca 1920 izvolili za upravitelja države admirala Horthyja. Že tri tedne po izvolitvi je razglasil, da je Ogrska še vedno kraljevina in je ukazal, da morajo državne oblasti zopet rabiti označbo: kraljevi itd. Na deželi se je ljudstvo maščevalo proti prejšnji strahovladi sovjetov in židosocialistov, proti takozvanemu rdečemu terorju (lat. beseda terror pomeni tukaj strahovlado). To maščevanje so imenovali „beli teror“, židovsko časopisje ga je naslikalo veliko strašnejšega kakor je bilo v resnici. Alarmirali so celi svet proti ogrski vladi. 19. junija lanskega leta je mednarodna socialna zveza proglasila celó prometni bojkot nad Ogrsko. Ostal je brezuspešen; ko je ogrska vlada dala zadovoljiva pojasnila, so ga ukinili, 8. avgusta. Videli so, kako so židje lagali; to pa zato, ker jim je izvil Horthy vlado iz rok in je prešla v roke krščanskega ljudstva. — Koncem junija 1920 so ustanovili v Budimpešti anglo-ogrsko banko in Anglež Stead je pri napitnicah rekel tudi to-le: „Ogrska je postala po Donavi soseda Anglije, Donava na Ogrskem je del prostega morja, kjer plapolja angleška zastava.“ Vsak otrok vidi, da hoče Anglija Ogrsko gospodarsko zaslužniti. — 15. novembra lanskega leta je moral državni zbor potrditi trianonsko pogodbo, časopisi so izšli z žalnim robom. Pester Lloyd je pisal: „Začenja se doba narodnega suženjstva in mučne raztrganosti. Prišel bo pa čas, ko bo neuglasljivi ogenj domovinske ljubezni zanetil iskro prostosti na karpatskih gorah.“ — Že koncem decembra so govorili, da bo Ogrska zopet dobila kralja, a da z osebo ne smejo na dan. Videlo se je, da se nekaj kuje in res se je letos na Ogrskem nenadoma pojavil Karol Habsburški. Živel je v Švici, znal si je dobiti potne listine in je prišel na Ogrsko. Sprejem lep, čestitali so mu kot kralju, a čas še ni bil pravi. Na pritisk entente je moral zopet nazaj, odhod je bil tak, kakor so v prejšnjih časih pozdravljali kralja. V nekaterih francoskih in angleških krogih so pa zelo za to, da pride Karol nazaj. Vidijo v njem protiutež proti Nemčiji in upajo, da bo iz Ogrske ven zopet združeval to, kar so sami raztrgali.

Sedaj mejimo tudi na Grško. Sredi lanskega leta so zasedli Grki prisojeno jim Trakijo do čataldške črte; tako so dobili tudi Odrin, ki v zadnjih letih gospodarje neprestano menjava: Turki, Bolgari, Turki, Grki. Prebivalstvo Trakije je povečini bolgarsko. Iz Pariza domov se vračujočega diplomata Venizelosa sta 12. avgusta 1920 v Lyonu napadla dva mlada Grka in ga ranila; izjavila sta, da sta hotela domovino rešiti njegovega tiranstva. Mesec pozneje je predlagal zbornični predsednik svečano izjavo, da je Venizelos dobronik in rešitelj države. In sklenili so tudi, da mu bodo postavili v zborovalni dvorani velik kip. Ko je govoril o raznih poskusih, da bi prišel kralj Konstantin zopet nazaj, je cela zbornica soglasno vpila: Nikdar! Na Grškem je vladal Konstantinov sin Aleksander — Konstantin je bil namreč moral vsled svoje nevtralnosti 1. 1919. zapustiti Grško in je živel v Švici —; Aleksander je bil pa samo igrača v Venizelosovih rokah. Nekoč se je Aleksander sprehajal po parku; divja opica se je spustila z drevesa doli na njegove pse, prišel jim je na pomoč, opica je ugriznila tudi njega, 14 dni pozneje, 26. oktobra, je umrl, star šele 27 let. Ljudstvo ni hotelo verjeti, da bi navaden ugriz imel take posledice; začela se je širiti govorica, da so opici preje vbrizgali strup besnosti in jo potem spustili v park. Razljučenost ljudstva se je pokazala pri volitvah 14. novembra 1920. Vršile so se v znamenju najhujšega nasilstva, a vendar so izpadle s popolnim porazom vlade. Še dan preje se je bahal Venizelos pred velikansko množico, da je pod njegovim vodstvom dosegla Grška take uspehe, kakor se ji preje niti sanjalo ni. „Marmarsko morje in Črno morje oblivata grške obale, oprostili smo Egejsko morje in stopili smo v Malo Azijo. Redkokdaj je imel narod lepše dni in odpira se nam še sijajnejša bodočnost.“ Kljub oblivanju, oproščanju in odpiranju je pa temeljito pogorel in je tudi takoj zbežal, spremljale so ga pa angleške ladje. Glas po kralju Konstantinu je bil vedno močnejši; v Luzern, kjer je bival, so mu pošiljali pozdravilne telegrame, v molitev so zopet vpeljali njegovo ime, politične ujetnike so spustili, odpuščene častnike sprejeli nazaj v armado. Angleži so rekli: „Zakaj naj ne bi prišel Konstantin nazaj? Saj sedaj ni več nevaren. Njegovo vrnitev bomo porabili za to, da bomo Grkom vzeli njihovo posest v Mali Aziji in jo dali Kemalü, pa bo vse dobro.“ Ná vitez so se pa Angleži pridružili protestu Francije in Italije proti prihodu kralja, so rekli, da so spričo novonastalih razmer jako neprijetno presenečeni itd. Grki se niso dali motiti in so 3. decembra lanskega leta poklicali kralja nazaj: En milijon glasov je bilo zanj, samo 10.000 proti. Še enkrat so Angleži in Francozi grozili, če bi res prišel nazaj, in so rekli, da bodo odtegnili vsako denarno podporo. Nič ni pomagalo, 19. decembra je bil v Atenah, ententarji so se pa pomirili. Zopet je mal narod pokazal, da mu nihče nič ne more, če je odločen in če ne liže vedno petä.

Sicer pa Konstantinov prihod zunanje grške politike ni izpremenil. Namesto Venizelosa je šel sedaj on v boj proti kemalistom. In ker ni imel takih uspehov kakor so Grki pričakovali, se sedaj tehtnica narodove ljubezni zopet nagiba na Venizelosovo stran. Vi-

dimo, kako dobro zadene stari latinski pregovor, ki pravi: Grška zvestoba ni nobena zvestoba.

Ne ravno naša sosedja, a vendar ne preveč oddaljena od nas je češkoslovaška (češkoslovenska). Spaja jo z nami vez Male entente. Predsednik je znameniti profesor Masaryk, ki je bil med svetovno vojsko v Ameriki in je tam stopil v stik z vplivnimi diplomati. Doma so neprestani spori med Čehi in Nemci, dalje med centralističnimi Čehi in avtonomističnimi Slovaki itd.; Čehe in Slovake razdružuje tudi svetovni nazor. Vendar se republika počasi utrjuje. — V zunanji politiki omenimo tešinsko vprašanje. Za vzhodnošlezjski okraj Tešin se je vnela huda borba med Čehi in Poljaki, uporabljena sredstva so večkrat presegala vse meje bratskega razmerja. Poslaniška konferenca je koncem julija lanskega leta spor rešila na ta način, da je okraj približno razpolovila. Čehi in Nemci so zahtevali plebiscit, Poljaki ne; bili bi ga izgubili kljub večjemu številu. Pri razdelitvi je dobila češkoslovaška boljšo polovico, zlasti silno bogate karvinske premogovnike. — Drugo vprašanje zunanje politike pa še ni rešeno. Čehi bi bili dobili v slučaju, da izpade plebiscit v Gornji Šleziji za Poljake ugodno, samoodsebe neko ozemlje ob meji proti Šleziji. Ker je izpadel plebiscit za Poljake neugodno, pa ne vemo, kako bo poslaniška konferenca ukrenila. Spričo znane žilavosti Čehov zlasti v vprašanjih zunanje politike se jim bo skoro gotovo posrečilo razširiti meje države tudi v tej smeri.

* * *

Preko nevtralne Švice prehajamo v Zahodno Evropo. Dva slučaja gostoljubnosti smo v tem članku že omenili: Karla Habsburškega in Konstantina grškega. Švica je bila res pribežališče vsakega, ki se doma ni čutil varnega ali pa je itak moral bežati. Upravičenost svojega obstoja je pokazala zlasti med vojsko. 16. maja lanskega leta je z majhno večino pristopila k zvezi narodov: 410.000 glasov proti 320.000. Sedež zveze narodov je postalo švicarsko mesto Ženeva, mesto glavnega tajnika so ponudili dičnemu Venizelosu. Tudi sicer so se v Ženevi zbirali razni zastopniki mednarodnih zvez; tako je zborovala tukaj od 30. julija lanskega leta naprej takozvana druga internacionala. Internacionalen se pravi mednarodni in socialna demokracija je bila pred vojsko res precej mednarodna. Ker je pa vojska to mednarodnost razbila, so jo prišli v Ženevo nanovo sešivati. Njen pomen pa ni bil bogve kako velik, posebno še, ker jo je kmalu še bolj potlačila moskovska tretja internacionala. Od 3. avgusta dalje je zboroval v Ženevi kongres rudarjev, od 12. avgusta naprej svetovnocerkveni kongres. Že 21. junija je Švica nanovo ustanovila papeževo nunciaturo v Bernu, razpuščeno l. 1874. Socialne sitnosti ima pa tudi ta država; visoki kurz franka ji ne koristi dosti, ker ravno vsled tega visokega kurza ne more prodajati svojih industrijskih izdelkov. — Gotthardska železnica je sedaj popolnoma elektrizirana, konkurenca je to izsilila.

Zahodna in Srednja Evropa.

V Franciji so imeli kakor drugod v Evropi navadne štrajke, izrekli so tej ali drugi vladi zaupanje, vznemirjali se, če Nemčija ni hotela hitro izvrševati versailleske pogodbe. Briand je bil enkrat zelo hud na Anglijo, ki si je dala izročiti nepremagano nemško mornarico, dočim je premagana nemška armada odšla iz Francije z vsem orožjem in vso opravo. Zopet so vpeljali poslaništvo pri Vatikanu, kar je povzročilo po celem svetu silno iznenadjenje. Zlasti je za to govoril Millerand. Opozarjal je na vpliv katoliške cerkve v Siriji in Palestini, na že obstoječi konkordat v Alzaciji-Lotaringiji, na prebivalstvo levega Renskega brega, ki je s šestimi sedminami katoliško. Clemenceau je moral začetkom 1920 odstopiti kot predsednik republike, sledil mu je Deschanel, ki je pa koncem maja padel iz vlaka in se potolkel. Septembra je odstopil, sledil mu je že večkrat imenovani Millerand. V pozdravnem govoru 25. septembra je rekel: „Versailleska pogodba je podlaga nove Evrope. Naša diplomacija bo gledala na to, da se natančno izvrši.“ Francija ga je z veseljem pozdravila, rekli so, da je za izvršitev mirovnih pogodb tako neobhodno potreben kakor je bil Clemenceau za vztrajnost v vojski. Hvalili so njegovo odločnost, praktičnost, delavnost in veliko ljubezen do domovine. Skazal se je vrednega zaupanja narodovega. 11. novembra so slavili 50 letnico obstoja tretje francoske republike in Millerand je rekel: „Francoski narod je za vedno zvezan z republikansko obliko ustave.“ Srce Gambettovo — Gambetta je bil francoski predsednik pred 50 leti — so tedaj prenesli v Pantheon, kjer pokopujejo slavne može. Po angleškem vzorcu so za posodo z Gambettovim srcem peljali pod slavo lok okostje „neznane vojak“, ki je padel pred Verdunom, in ga tam svečano pokopali; ta vojak naj bi značil zmagoslavno silo naroda.

* * *

Dne 5. maja 1921 je proslavila Francija stoletnico Napoleonove smrti. Pred sto leti je na samotni skali Sv. Helene tam v Atlantiku zatisnil oči največji sin Francije. Angleži so ga prepeljali tja, tu jim ne bo ušel. Šest let je bival tam in pisal pisma od „Rtiča Dobre nade“. Povedal nam je, kaj je hotel, velikanski so bili njegovi načrti. Hotel je prisiliti Rusijo, da bi z njim skupaj korakala proti Angliji, hotel je streti angleško diktaturo in ustvariti je hotel zvezo narodov. Imel je misel, ki se je je oprijel danes Wilson, a uspeh bi bil takrat drugačen. Rekel je: „Če bi me bili pustili pri miru, bi bil ustvaril zvezo narodov morda v desetih letih; Bog ve, če se bo po sto letih zgodilo to, kar sem nameraval.“ Ni se zgodilo. — Na svetega Silvestra večer je govoril z generalom Montholonom. Brez povoda in uvoda je vzkliknil: „Letos bom umrl. Bog ve, ali se me bodo čez sto let kaj spominjali.“ In spominjamo se ga letos, spominjamo se ga kot največje vtelesitve človeškega duha. Velik je bil, nedosežno velik. Enajst minut pred šesto večerno uro 5. maja 1821 se je njegov duh preselil v večnost; ko je guverner Sv. Helene, s katerim se nista dobro razumela, slišal o njegovi smrti, je rekel: „Bil je največji

sovražnik Anglije in tudi moj; a ob smrti takega moža kakor je bil on, smemo občutiti le žalost in bolečino.“

* * *

Španija in Portugalska. Kakor drugje so se tudi v teh državah ministrstva neprestano menjavala, kar je pa ostalo seveda brez vpliva na narod. Dne 11. julija 1920 je umrla v Madridu vdova Napoleona III., cesarica Evgenija, stara 94 let. Malokomu bo znano, da se je tekom pogajanj v Versailles maščevala nad Viljemom II., kot vnukom onega Viljema I., ki je vdrl l. 1870. v Francijo in postal l. 1871. nemški cesar. Poslala je mirovni konferenci pismo Viljema I. po bitki pri Sedanu (1870), v katerem prizna, da sta Alzacija in Lotaringija francoski deželi in da jih je zasedla Nemčija samo iz vojaških razlogov. Pravijo, da je to pismo napravilo zlasti na Wilsona velik vtis. Ostanke umrle cesarice so prepeljali preko Pariza v Farnborough v Angliji, kjer je najraje bivala. Doživela je poraz ravno tistega naroda, ki je bil njenega moža pahnil s prestola in je Francijo tako ponižal.

O Belgiji in Holandski nam ni nič omeniti. Navadne ministrske krize, v Belgiji še vojaška pogodba s Francijo, v Holandiji pa sitnosti zaradi izročitve nemškega cesarja. Že 15. januarja 1920 so ententari zahtevali, naj jim Holandska izroči Viljema, glavnega povzročitelja tolikih zločinov. Teden pozneje je dobila ententa odgovor, da to ne gre, da vsa preteklost Holandske nasprotuje takemu postopanju. 14. februarja je ententa ponovila svojo zahtevo in očitala Holandski, da se je postavila „izven svetovne skupnosti“ itd. 5. marca je Holandska nanovo odgovorila, da bi izpolnitev zahteve ne bila združljiva z narodno častjo. Zaenkrat je potem ententa to zahtevo opustila, a nekateri krogi se še dolgo časa niso mogli pomiriti. 15. maja se je preselil Viljem iz Amerongena na grad Doorn bolj proč od nemške meje. Ker so v angleškem parlamentu zmiraj povpraševali, koliko časa bo še Viljem v Holandiji, je Bonar Law 2. julija prav dobro odgovoril, da je njegovo bivanje v Holandiji morebiti odvisno od tega, koliko časa bo sploh še živel. Polagoma so se pomirili in sedaj je cela stvar precej zaspala. Nemška cesarica Viktorija Avgusta je letos umrla, prepeljali so jo v Potsdam in jo kar najsijajneje pokopali. Nič ni bilo videti, da je Nemčija republika.

V Angliji komaj en štrajk konča, pa se že drugi začne. Neko boljševistično gibanje med delavci je imenoval Lloyd George eno najhujših izzivanj demokracije in je rekel, da bi bila vpeljava sovjetov v angleško ustavo jako nevarno početje. Sitnosti dela Angliji tudi brezdelje; pred pol letom je bilo 1,100.000 ljudi brez dela, z družinami vred 3,125.000. Glavni vzrok je visoka angleška valuta, vsled katere drugi narodi ne morejo kupovati predragih angleških izdelkov. Primerjaj Švico.

Vrhtega neprestani prepiri z Irsko, ki se hoče popolnoma odcepiti od Anglije, o čemer pa zopet protestanska pokrajina Ulster na severu Irske noče nič vedeti. Najhujše nezadovoljneže na Irskem imenujejo sinfinjere. Dne 13. avgusta so napadle angleške čete mestno hišo v mestu Cork, poleg drugih so aretirali tudi župana Mac Swiney-a.

Po jako bujni preteklosti, posvečeni borbi za samostojnost Irske, je bil postal župan v Corku. Obsodili so ga na dveletno ječo in ga prepeljali v London (17. avgusta). V znak protesta, da je tako postopanje krivično, ni hotel uživati nobene hrane, je torej začel s štrajkom lakote. Nešteti dopisi in telegrami so zahtevali od vlade, naj ga izpusti; pred jetnišnico je dan za dnevom valovala tisočglava množica in povpraševala, če še živi. Policijo so zmerjali in ji grozili; nič ni pomagalo, vlada je neomajno vztrajala na svojem stališču. Razgrajace so hudo kaznovali, demonstrante razganjali. Županov brat, njegova žena in dve sestri so klicali celi svet v boj za pravico, nič ni pomagalo. Vendar se je dal Lloyd George toliko omehčati, da je obljubil spustiti ga in tudi druge, ki so ž njim vred štrajkali, če mu sinfinjeri za trdno obljubijo, da ne bodo več napadali policistov. Ker niso hoteli dati obljube, ga niso izpustili in štrajk se je nadaljeval. Večkrat se je Swiney onesvestil, tedaj se ni mogel braniti in so ga siloma hranili. Nazadnje je podlegel, na 74. dan štrajka, 25. oktobra zjutraj ob pol šestih, še ne 40 let star.

Nazadnje so rekli Ircem, da jim dajo dva parlamenta, enega za jug, drugega za sever. To jim pa že zato ni bilo všeč, ker bi bila potem Irska raztrgana. Še danes to vprašanje ni končno veljavno rešeno.

Dne 11. novembra kot na dan premirja so odkrili v Londonu nagrobni spomenik, zgrajen v spomin padlih vojakov. V zvezi s to slavnostjo so pokopali v Westminsterški opatiji — tam pokopujejo slavne može — okostje v Franciji padlega, izkopanega in svečano v Anglijo prepeljanega „neznane vojak“. Misel je lepa, rodila se je na Angleškem, posneli so jo Francozi in sedaj tudi Amerikanci in mi. Ob tej priliki je kralj Jurij poslal pozdravni telegram Millerandu in naglašal vez, nastalo v uri nevarnosti; Lloyd George je pa telegrafiral Fochu, ki je bil spremil „neznane vojak“ do ladje.

V skandinavskih deželah so razmere primeroma zelo ugodne; ministrstva se pač menjavajo kakor povsod. Švedska socialna demokracija je izšla pri lanskih volitvah precej oslABLJENA iz boja. Norveški je pogodba v Parizu 9. febr. 1920 prisodila otočje Spitsbergi, ki so si ga preje lastili Norvežani, Švedi, Rusi in Angleži. Vendar so si znali tudi sedaj še Angleži zavarovati precejšnje gospodarske ugodnosti tam: na Spitsbergih je dosti premoga.

Danci so potom plebiscita dobili severni del Šlezviga, južni je pa ostal Nemčiji. Pretečeno leto je bilo na Nemškem zelo burno. Štrajki, menjava vlade, puči — puč se imenuje nasilno spreminjanje obstoječih razmer —, francoska zasedba ruhrskega ozemlja pa tudi drugih delov Nemčije. Vlada se je zvijala in zvijala, da ne bi plačala kar je bilo Nemčiji odmerjeno, pa vse zastonj. — 13. marca 1920 sta se nasilno polastila vlade neki Kapp in general Lüttwitz; to imenujemo Kappov puč. Naznanila sta narodu: „Dosedanja državna vlada je prenehala. Ustanovila se je nova vlada, vlada reda, prostosti in dela.“ Bila je pa seveda nasilna in prvo njeno delo je bila razpustitev parlamenta. Prejšnja vlada je protestirala najprvo iz Drazdan, pozneje pa iz Stuttgarta, kamor se je bila preselila tudi narodna skupščina. Kapp je izdal 15. marca zopet oklic na nemški narod:

„Zdrava človeška pamet je zmagala! Kapp se bo pogajal s staro vlado. Začnite delati“ itd. Odnehal je, kakor vidimo. Objavljali so še dalje razne oklice, enkrat vlada Kappova, drugič stara vlada Baueroва. 17. marca pa javi Kapp „uradno“: „Državni kancelar Kapp smatra svojo nalogo za končano in odstopi.“ Iz Stuttgarta so pa javili, da je bil prisiljen brezpogojno odstopiti itd. Konec koncev je bil ta, da je Kapp res odstopil in zbežal v aeroplanu na Švedsko. Sledili so poboji, aretacije, kazni itd., a polagoma se je vendar vrnil red. Kappovo početje so listi kar najostreje obsojali, imenovali so ga največjega sovražnika domovine, ker v teh že itak težkih časih spravlja državo v največjo nevarnost.

Tedaj so se komunisti organizirali popolnoma vojaško in so zasedli ruhrsko industrijsko ozemlje. Njihovi oglasi se berejo kakor v vojski: „Rdeča armada koraka zmagoslavno proti Weselu,“ poročajo o plenu itd. Kappov puč so porabili samo za izgovor, da so preje udarili, udarili so pa dva dni za njim, 15. marca. Očividno je bil ruski vzorec in ruska pomoč. Grozovitosti, ki so jih uprizarjali komunisti, so nečloveške. Šele 10. maja je bil upor zadušen in rajši so se komunisti pokorili Francozom kakor domači državni brambi. V saški Vogtlandiji je pa znani Hölz igral nekako ulogo italijanskega Rinaldo Rinaldinija ali Musolinija.

Nove volitve 6. junija so povečale moč komunistov nasproti starim socialistom — komunisti se na Nemškem imenujejo „neodvisni“ —, potisnile nazaj demokrate, dvignile nemško ljudsko stranko in nemške nacionalce; katoliški centrum je ostal v bistvu neizpremenjen, on je vedno trdna skala v razburkanem morju. Vlado so sestavile meščanske stranke, kancelar je postal centrumist Fehrenbach; socialna demokracija se je zbala v teh težkih časih odgovornosti in je odklonila sodelovanje v vladi. Vendar je bil pa socialist Ebert še nadalje predsednik države, kar se jako čudno sliši. Že preje so kljub ločitvi cerkve od države, ugotovljene v ustavi, ustanovili državno poslanstvo v Vatikanu in papeževo nunciature v Berlinu; in prvi, ki se je novi vladi predstavil, je bil nuncij Pacelli, imenoval je ustanovitev nunciature „dogodek zgodovinskega pomena“. Potem so prihajali drugi, Francoz, Anglež, Italijan itd., vsak s posebnimi naročili in posebnimi zunanji frazami, pa drugačnimi mislimi.

Lansko leto smo že omenili ljudsko glasovanje v delih Zahodne in Vzhodne Prusije, kjer so se z ogromno večino, od 92 do 97 %, izrekli za Nemčijo, proti Poljski. Glede vzrokov takega izida primerjajmo koroški plebiscit. To je bilo 11. julija 1920. Teden pozneje je Nemčija izjavila svojo nevtralnost v rusko-poljski vojski in prepovedala prevoz orožja, streliva in čet. Vse drugače kakor glasovanje v Prusiji je izpadlo glasovanje v okrožjih Eupen in Malmedy med Nemčijo in Belgijo, 24. julija 1920: 270 za Nemčijo, skoro 34.000 pa za Belgijo. Ta glasovanja nam pokažejo tudi, kako drugače postopa ententa z nami kakor s Poljaki. Kljub ogromni nemški premoči pri glasovanju v Prusiji je vendar priznala Poljakom 50 km širok pas na vzhodnem delu Visle in pa nadzorstvo nad celo Vislo, nas so pa ravno sedaj glede naših zahtev na ozemlje južno od Drave za-

vrnili in nas potolažili na „boljše čase“; pa imamo večino v tem ozemlju.

Kako ljubeznive so bile v onih dneh namere komunistov pri morebitnih pouličnih bojih, svedočijo njihova navodila za take slučaje: Brezobzirna uporaba orožja, nič ujetnikov, vsakega državljana takoj pobiti, mrtvim in ranjenim pobrati orožje, obleko in dragocenosti, brezobzirno konfisciranje premoženja. Res prijetno. V obrambo proti komunizmu oziroma boljševizmu je nastala tedaj organizacija Escherichova, po obeh začetnih zlogih skrajšana Orgesch = orgeš —. Ustanovljena po dr. Escherichu v Monakovem se je kmalu razširila po Nemčiji in Avstriji, njen namen naj bi bil: varovanje ustave, bramba osebe, dela in premoženja, ohranitev države, miru in redu, borba proti kateremukoli puču. Prepovedali so jo, zabraniti je pa niso mogli.

Zunanje in notranje razmere so na socialiste različno vplivale. Stari socialisti so se izrekli za drugo internacionalo; njihov zastopnik Braun je na zborovanju v Ženevi izjavil, da je bila zasedba Alzacije-Lotaringije l. 1870/71 ena največjih nevarnosti za svetovni mir, zločin, in da za nemško socialno demokracijo ni nobenega alzaško-lotarinškega vprašanja več. Neodvisni so se pa izrekli za tretjo internacionalo in so poslali svoje zastopnike v Moskvo, med njimi Dittmanna. Mislili so, da jih bodo v Moskvi sprejeli z odprtimi rokami, a tam so jih najprvo prav strogo zaslišali, če so res čisti in pravi. Ko so prišli domov, je Dittmann priobčil svoja opazovanja v sovjetski Rusiji, videlo se mu je, da je bil kar najbolj razočaran. Moskva je stavila za sprejem v tretjo internacionalo 21 pogojev, ki v bistvu niso bili nič drugega kakor gospodstvo ruskega boljševizma. Neodvisni so na zborovanju v Halle pogoje sprejeli z 237 glasovi proti 136 (16. oktobra). V Halle je prišel na zborovanje tudi predsednik izvršilnega odbora tretje internacionale, Sinovjev, ki so ga njegovi pristaši sprejeli z najvdanejšimi pokloni klečeplastva in ga poslušali kot preroka. V Halle so se neodvisni razcepili, ter je podlegla skupina zborovala zase posebej naprej; tako imamo sedaj v Nemčiji tri vrste socialistov: stare socialiste, neodvisne in novokomuniste. Seveda je stara garda, razkol v vrstah neodvisnih zasledovala z največjo in prav nič prikrito škodoželjnostjo.

Neprestano prerekanje je imela Nemčija z entento glede armade. Mirovna pogodba ji dovoli samo 100.000 mož, preje jih je imela 800.000. A neprestani nemiri, puči, rusko-poljska vojska itd. so zahtevali večje število vojakov in le počasi so armado zmanjševali; 31. maja l. l. so prišli na 200.000, 31. decembra pa na 100.000. Od 44.000 častnikov so jih obdržali samo še 4000; odpuščeni častniki so si med drugim ustanovili posebne šole za gospodarske in jezikoslovne študije, tam se učijo in gredo potem ven v tujino. Nekateri se preskrbijo doma, drugi si pa ne znajo pomagati. Sedaj nima Nemčija ne težke artilerije, ne vojnih zrakoplovov in aeroplanov, trdnjave na zahodu so razdejane, 50.000 topov in 60.000 strojnih pušk je uničenih itd. itd. Krupp ne dela več topov, temveč vagone in druge take stvari, ima pa podružnice in najboljše svoje topniške delavce v Rusiji. Vsekakor značilno.

S ponosom so pa Nemci oznanjali svetu, da se je največja njihova pomorska trgovska družba Hapag po dolgotrajnih pogajanjih združila 7. junija z ameriansko skupino Harriman, druga družba, Severonemški Lloyd, pa z U. S. Mail Steamship družbo: nemška organizacija in poznavanje ladjedelnic sta se združili z ameriansko tonažo. Angleži in Francozi tega popra niso bili veseli.

* * *

G d a n s k o z okolico je postalo po mirovni pogodbi prosto mesto. Pri volitvah sredi lanskega leta se Poljakom ni posrečilo dobiti od 120 mest več kakor 7, tako močna je bila germanizacija. 15. novembra 1920 so novo republiko svečano ustanovili, angleški nadkomisar je opozarjal na ozke stike s Poljsko. Na zunaj je mesto zastopano po Poljski, je v poljski carinski zvezi, Poljaki imajo enake pravice v pristanišču in na vodnih cestah itd. Mesto ne sme biti utrjeno in ne sme izdelovati orožja, Poljska sicer nima garnizije v njem, vendar je v slučaju napada v prvi vrsti poklicana braniti ga. Sološno je pa mesto pod protektoratom zveze narodov. — Okraj Njemen je tudi samostojen, ima svoje lastno zastopstvo, predsednika nastavi zveza narodov.

* * *

Najhujši boj med Poljaki in Nemci se je bil za Gornjo Šlezijo. Vemo, da so po krivdi Clemenceauja določili tam plebiscit. Dežela je izredne važnosti, že zaradi svoje lege, potem pa vsled svojega velikega bogastva, zlasti vsled velikanskih premogovnikov. Neprستاني so bili boji med Poljaki in Nemci, ententine čete so imele zelo težko stališče. Da bi si zagotovili večino glasov, so Nemci Gornji Šleziji obljubili celó avtonomijo in državni zbor je sprejel to postavo 25. novembra 1920 z dvetretjinsko večino. Nemcem ugodno je bilo tudi to, da so imeli v gospodarskem oziru veliko premoč in da je smelo glasovati par stotisoč takih, ki že davno niso bili v Šleziji. Vlaki so jih par dni pred glasovanjem kar bruhali. Sicer so bili pa Poljaki po ljudskem štetju iz leta 1910. v večini. A o takih gospodarsko manjvrednih večinah smo že govorili. Nemir in strast agitacije sta bila čimdalje večja, nikjer nisi bil več varen. Plebiscit 12. marca letos je prinesel to česar smo se bali: 716.408 glasov je bilo za Nemčijo, 471.406 za Poljsko, v odstotkih 60'3 in 39'7. Razmerje za Poljake je torej še slabše kakor je bilo za nas na Koroškem, 59 proti 41. Vendar pa plebiscit v Šleziji po določbah mirovne pogodbe nima takoj tistih posledic kakor jih je imel pri nas, on služi konferenci poslanikov samo v informacijo, da ga vzame za podlago pri razdelitvi ozemlja. Ker je vse kazalo, da bo poslaniška konferenca za Poljake slabo sodila, je njihov narodni vodja Korfanty oborožil četaše, potegnil skozi Šlezijo črto, imenovano po njem, in rekel: Večji del, na desno od te črte, je naš, manjši del levo od nje pa nemški; ozemlje do te črte je zasedel. Začeli so se hudi boji, strašnejši kakor preje, Gornja Šlezija je postala bojno polje. Ententa se je vmešala, Lloyd George in Sforza sta za Nemce, sedanji francoski predsednik Briand pa za Poljake. Saj je vsak kvadratni kilometer

na Poljskem za Francoze ravno toliko vreden kakor kvadratni kilometer na Francoskem. Kakor vedno dosedaj bo menda tudi v tem slučaju zmagalo francosko stališče; to pa zato, ker potrebujejo Angleži francosko pomoč v orientu. Do danes še ni nič odločeno.

* * *

Začetkom lanskega leta so imeli Poljaki hude boje z ruskimi boljševiki. Francozi jih imajo nekako za svojo predstražo na vzhodu in Francozi se boljševizmu prav zelo boje. Začetkoma je Poljakom še nekako dobro šlo, 7. maja so vzeli celó Kijev. A sredi maja so začeli boljševiki s protiofenzivo in že 25. maja se je bavila francoska vlada s poljskimi klici na pomoč. Rusi pa o posredovanju entente niso hoteli nič slišati in so rekli, naj se obrnejo Poljaki naravnost na nje. A pogajanja za premirje so se kmalu razbila, 31. julija so se začela, 2. avgusta pa že končala. To pa zato, ker so hoteli boljševiki porabiti ta pogajanja kot nekak začetek sklepanja miru sploh, za kar je pa ententa zaenkrat imela gluha ušesa. Ker so boljševiške armade prodirale neprestano naprej, je hotel Lloyd George iz gospodarskih ozirov posredovati v vprašanju premirja in je Poljakom svetoval, naj sprejmó trde pogoje: med njimi znižanje armade na 50.000 mož in prosto zvezo Rusije z Nemčijo preko Poljske. Ta nasvet je Lloyd George pozneje zatajil, je rekel, da ni svetoval. Jezen, da ga niso obvestili o pogajanjih, je tedaj Millerand napravil krasno protipotezo in je priznal generala Wrangla kot pravega vladarja Južne Rusije. Wrangel je namreč v Južni Rusiji vodil vstajo proti boljševikom. Milleranda je moralično podprla Amerika. V tem so bili prišli Rusi pred Varšavo. 14. avgusta se je pričela bitka za poljsko glavno mesto, vodil jo je francoski general Weygand, štabni šef maršala Focha, pripravili so bili vse potrebno francoski oficirji. 17. avgusta je bila Varšava rešena in 21. avgusta je poslal Millerand čestitke francoskim diplomatom in vojaškim odposlanstvom na Poljskem. Francosko časopisje je slavilo bitko za Varšavo kot „poljsko Marno“. — Ob reki Marni so bili namreč Francozi leta 1914. zavrli nemško ofenzivo. — Boljševiki so bili napravili dve napaki: prehitro so prodirali in se tako preveč oddaljili od središča svoje moči, potem so pa v odločilnem trenutku poslali velik del armade proti Wranglu. Preobrat pred Varšavo imenujejo nekateri po pravici rešitev Evrope. Ker so Poljaki tudi pozneje imeli srečo, so se začela pogajanja za mir, 12. oktobra so v Rigi podpisali pogoje. Poljaki so obljubili, da Wrangla ne bodo podpirali, dobili so pa zato veliko ozemlja na meji proti Rusiji in nič niso plačali. Poljska se razteza danes približno do meridijana mesta Minsk. Ta meja ne bo držala.

Vprašanje Vilne, glavnega mesta Litve, ni rešeno. Mesto in okolico je zasedel oktobra lanskega leta poljski general Zeligovski in ne gre proč. Njegova armada šteje okoli 200.000 mož. Poljska vlada pravi, da je on to storil samovoljno, na tihem ga pa podpira. Tako je tudi s Korfantyjem. Mirovna konferenca je določila plebiscit, Poljaki so zanj, Litvanci proti, se ga bojijo. Gospodarsko in politično razmerje je tukaj podobno onemu v Gornji Šleziji, samo da

igrajo vlogo šlezjskih Nemcev tukaj Poljaki. In podpira jih armada 200.000 mož. Vprašanje Litve pride pred prihodnjo poslaniško konferenco. Negotovo je tudi, kam bo spadal del nekdanjega okrožja Suvalki, ali k Poljski ali k Litvi. Tudi to vprašanje bo pretresala konferenca.

Severno od Litve je Latvija z glavnim mestom Riga. Je samostojna, a bo postala del sovjetske Rusije. Isto bo z Estonsko ob Finskem zalivu. Z obema je sklenila lansko leto Rusija mir, za obe prav ugoden. V Latviji so izvedli agrarno reformo na prav radikalen način. Večina veleposestva je bila v rokah nemškega plemstva; oktobra lanskega leta so pa z malimi izjemami vse veleposestnike razlasfili in sicer brez odškodnine. Dosedanji lastnik obdrži kos zemlje v izmeri srednje kmetije, a pustiti mora ves mrtvi in živi inventar — torej hišo, orodje in živino — tako kakor in kjer je bilo.

Tudi s Finsko so sklenili Rusi mir. Prebivalci Aalandskih otokov — med Finsko in Švedijo — bi radi prišli k Švediji, tudi švedsko govorijo, a Finska si otoke lasti. Odločila je poslaniška konferenca in sicer za Finsko. Od Rusije bi Finska rada dobila ozek pas ozemlja na severu kot dohod k Varanškemu fjordu. Razteza se visoko gori na sever, gleda na morje, a do njega ne more.

Rusija.

Prehajamo v Rusijo. Zunanja njena politika v preteklem letu se je vršila v znamenju boljševiške propagande po celem svetu, od Pacifika in Indika do Atlantika. Celó na Angleškem so se kazali njeni vplivi. Ententa — zlasti Francija — je podpirala razne poskuse odpada, tako začetkom lanskega leta admiral Kolčaka v Vzhodni Sibiriji in pa generala Denikina v Južni Rusiji. Ne eden ne drugi ni imel sreče. Obenem so boljševiki skušali skleniti mir z entento in so večkrat potem brezžičnega brzojava stavili svoje pogoje. 31. maja je prišel boljševik Krasin v London pogajat se, Lloyd George sam ga je takoj sprejel. Angliji je vseeno, kdo vlada v Rusiji, samo da „nese“. Pogajanja so se razbila, sredi leta je šel Krasin nazaj v Moskvo. Nadaljna pogajanja so bila v zvezi z vojsko med Poljsko in Rusijo; v tej zvezi je tudi akcija generala Wrangla v Južni Rusiji. Že davno smo na to opozarjali, da se bosta Ukrajina in pa Rusija spojili; to se je tudi zgodilo, saj drugače biti ne more. Ostanke Denikinove armade je zbral Wrangel, ojačil jih z drugimi četami in začel od Krima tja ofenzivo proti boljševikom. Ker so boljševiki skoro vso armado poslali nad Poljake, je imel Wrangel najprvo lepe uspehe in je povoljno prodiral. Kakor pa že vemo, so Rusi odposlali pozneje velik del armade proti njemu in prodiranje se je zaenkrat ustavilo. Ko je Wrangel dobil pomoč, mu je šlo zopet boljše, a Rusi so skovali nove armade, ga potisnili 21. oktobra čez Dnjepr, 27. oktobra začeli z veliko ofenzivo, ga potisnili na Krim in ga tam obkolili. Vdati se je moral (15. novembra), a dovolili so mu prost odhod, tako tudi njegovi armadi. Poplavila je zlasti balkanske dežele.

Medtem se je bil Krasin zopet vrnil v London, pogajanja so se nadaljevala. Angleži in Francozi so si boljše vizije razlagali čisto različno, vsak po svoje. Lloyd George je videl v njem samo izrodek vojske, ki bo izgubil svojo grozoto tembolj, čimbolj se bo razširjal mir; Millerand ga je pa imenoval diktaturo anarhije in nikakor ne smemo dopustiti, da bi ta anarhija nemoteno širila svoje kali po Evropi. Ker so Rusi širili svoje ideje po celi Aziji, so se pogajanja zopet razbila, a Wranglov poraz jih je nanovo oživil. In tako je šlo naprej, do danes.

Ker ni bilo denarja, je ruska vlada dala ogromne gozde, obširna polja, rudokope, ribarstvo itd. Amerikancem in Nemcem v najem, podprla je torej s tem tuji kapital, in ravno proti kapitalu se bori. Dne 9. decembra 1920 se je sovjetska vlada opravičevala s tem, da drugega izhoda ni, da se pa ni treba nič bati: moč sovjetske Rusije je uničila vse ljubljence Zahodne Evrope in je zadostna varnost proti vsakemu vmešavanju tujih kapitalistov v notranje ruske razmere. Enkrat je Lenin v neki seji celo stvar prav po domače razložil: v slučaju vojske pripade vse premoženje tujih kapitalistov ruski državi; Čičerin je pa nekoč rekel: vsi z Ameriko sklenjeni dogovori ne veljajo več. Na ta način je pač lahko sklepati pogodbe in Rusom se tujega kapitala res ni treba bati.

Par besedi naj napišemo o dobrotah boljše vizma. Trockij je govoril: „Danes delavec ne gre prostovoljno iz ene tovarne v drugo kakor je bilo to za vlade kapitalizma, ampak mora iti. Kdor noče, je kaznovan. Vsak delavec je vojak dela, ki nima proste volje. Komur je ukazano, da mora iti drugam, tisti se mora povelju takoj pokoriti, sicer je dezertér in ga kot takega kaznujemo.“ Lenin je govoril: „Prostost je iznajdba meščanskih slojev. Sreča ne tiči v osebni prostosti, nezadovoljnost in graja so pregreški“ itd.

Maja lanskega leta je bilo odposlanstvo angleških delavcev v Rusiji. Poročilo o obisku je zelo olepšano, vendar pa mora priznati, da je „osebna prostost, prostost govora in pisave strogo zatrta, da vlada v Rusiji velikanski strah, da si nihče ne upa govoriti“ itd.

O volitvah poroča Anglež Russel, ki je sicer prijatelj Rusov: „Glasujejo s tem, da dvignejo roke; vsakega torej takoj poznajo, kdor je proti vladi. Noben kandidat, ki ni komunist, ne dobi kaj tiskanega v roko; noben tak kandidat ne more govoriti v kakem javnem prostoru, ker je vse to last države. Vse časopisje je uradno. Kdor voli proti komunistom, ne dobi potnega lista za vožnjo po železnici itd.“ Že imenovani nemški komunist Dittmann poroča: „Člani komunistične stranke so večinoma nastavljeni v kakšni sovjetski službi. V celi Rusiji je samo 604.000 organiziranih boljševikov, a od teh je le 70.000 = 11 % delavcev, vsi drugi so uradniki; 53 % je samo državnih in občinskih uradnikov. Cela stranka se polagoma pretvarja v armado uradnikov, birokratov, ki morajo seveda gledati na to, da sedanja oblika vlade ostane še naprej. V Moskvi je komaj 100.000 delavcev, pač pa 230.000 sovjetskih uradnikov in uradnic. Kjer je lenuharilo preje deset do dvanajst uradnikov, tam jih je danes 60

do 80 drug drugemu napoti. Vse leze silno počasi naprej, celó Moskva je obupana in vendar tam ne poznajo resnice, da je čas zlato."

O kmetijstvu piše nekdo drugi: „Boljševiki prisilijo kmeta, da plača v blagu in mu pustijo samo toliko, kolikor neobhodno potrebuje za življenje. Kmetijstvo propada. Cvetè pa tihotapstvo, posebno v bližini mest; tam se oblačijo v žamet in svilo, jedó s srebrnimi žlicami in igrajo na gramofon. Kolikor bolj proč od mest, tem večja je revščina. — Škripajoč z zobmi in stiskajoč pesti pošlje kmet svoje sinove v armado, a vendar to stori, ker le sedanja vlada mu je porok, da bo osvojeno posestvo tudi ohranil; če ne za sina, pa za vnuka. Kolne, ko dá zadnje žito proč, a vendar ga dá, ker ga potrebuje vlada za hrano sina, ki je v armadi. Osovražena je ta vlada do kosti, a kmet jo potrebuje."

O armadi pišejo: „Ni nobenih šarž, samo poveljniki večjih in manjših oddelkov. Po zmožnosti jih imenujejo, a jih takoj zopet odstavijo, če se izkažejo kot nezmožni. Poveljnik armadnega zbora dobi na mesec 7000 rubljev; a ker stane kos kruha 700 rubljev, v armadi je pa hrana zastoj, gre cela družina z armado. — Kakor preseljevanje narodov. — Poleg poveljnika je v vsakem oddelku še politični komisar; njegova naloga je agitacija za boljševizem in pa politični pouk. Odlikujejo se ti komisarji po veliki nevednosti in nerazumevanju zapadno-evropskih razmer." Zvestobo častnikov si zavaruje vlada na ta način, da morajo otroci in žene s svojim življenjem jamčiti za nje.

Zadnja poročila iz Rusije nam pa pravijo, da se je marsikaj obrnilo na bolje. Videli so, da s splošno razlastitvijo in podržavljenjem ne opravijo ničesar, in zmiraj bolj se kažejo znaki osebnosti. Zlasti industrija postaja vsak dan bolj prosta; gotovo, za druge delati se nikomur ne ljubi. Zadnji govori Leninovi oznanjajo tudi za Rusijo nove čase; socializem bo zmagal, a pravični socializem, ne nasilni. In takrat bo Rusija lahko voditeljica sveta.

Drugi svet.

O Aziji ne moremo dosti poročati; tam vse vre, boljševiška propaganda rodi povsod svoje sadove. Rusi so se obdali od Turčije do Kitajske s celim pasom sovjetskih držav, v Rusiji sami jih je pa tudi bogvekoliko. Kitajska se probuja; že omenjeni Literary Digest prinaša članke uglednih poznavalcev te prastare države, ki ji proročujejo največjo bodočnost; pravijo, da je sedanje mrtvilo v kitajskem življenju samo prehodna doba v lepše čase, da bo sedanje dvajseto stoletje ravnotako v znamenju kitajskega preporoda, torej kitajsko stoletje, kakor je bilo 19. stoletje v znamenju nevrjetnega napredka v Ameriki. Kitajska ima vse pogoje za to.

Danes se celi svet bori za petrolej. Ko je Lloyd George podpisal mirovno pogodbo, ki zagotavlja Angliji ogromne petrolejske vrelce v Turčiji in Perziji, je vzkliknil: Zopet je za 60 let bodočnost naša. Sedanjemu razvoju industrije je petrolej neobhodno potreben, morske in druge ladje kurijo čimdalje bolj z njim, uporabljajo ga na vlakih, v avtomobilni industriji itd. Japonska si je napravila veli-

kansk načrt, kakó bo dvignila svoje vojno brodovje in je naprosila angleško in ameriško vlado za 200.000 ton petroleja; obe vladi sta prošnjo zavrnila. „Ta zavrnitev je prevrgla ves načrt,“ pravi poročilo iz Osake na japonskem.

V Indiji so semintja rabuke, boljševiska propaganda je velika in Anglija je poslala tja enega najenergičnejših svojih sinov, lorda Readinga.

Egiptu so dali Angleži samostojnost; ostane tam samo par tisoč vojakov za varstvo kanala, v vojski ima Anglija pravico izkrcati vojake itd. Zunanje stvari vodi Egipt sam, vendar ne sme sklepati pogodb, ki bi bile naperjene proti Angliji. Razun par izjem ni nobenega angleškega uradnika več.

Avstralija je kakor preje Kitajcem prepovedala sedaj tudi Japoncem vsako naseljevanje na njenem ozemlju. Japonci so neprestani strah Avstralije.

Južna Amerika je bila večinoma v boju z Nemčijo. Zakaj, že vemo. Argentina je ostala nevtralna. Na zborovanju zveze narodov v Ženevi je zahtevala nekaj izprememb; ker ji niso ugodili, je odpoklicala svoje zastopnike. Ta dogodek so beležili zlasti Nemci z največjo škodoželjnostjo. Tudi Unija se sej zveze narodov dosedaj ne udeležuje. Odpor proti versailleski mirovni pogodbi je tam velik in je dobil nekaj odmev v volitvi predsednika. Wilson sam ni več kandidiral, izvoljen je bil Harding, od katerega pričakujejo zvezo narodov na drugem temlju.

Splošno je pa cela Amerika v vojski in po vojski silno oboogatela, ustvarila si je tudi svoje lastno trgovsko brodovje, ki ga preje ni imela. To velja zlasti za Unijo.

Preje so samo evropski parniki posredovali promet med Evropo in Ameriko, sedaj je to vse drugače. Unija ima ogromno trgovsko brodovje. Za to in za vojno brodovje, za avtomobilno industrijo, za industrijo aeroplanov itd. pa potrebuje velikanske množine petroleja. Sicer producira Unija zaenkrat največ petroleja na svetu, do 70 %, a vse to je še premalo. In bo tudi kmalu izčrpano. Lansko leto so izračunili, da ima Unija približno še okoli sedem milijard barelov petroleja — barel je nekaj nad poldrugi hektoliter; — to je nekako desetina vsega petroleja na svetu. Producirajo ga pa sedaj na leto okoli 400 milijonov barelov, petkrat toliko kakor leta 1901. in še enkrat toliko kakor leta 1909. Z drugimi besedami: če bodo v bodoče ostali pri današnji produkciji, bodo v sedemnajstih do osemnajstih letih vse zaloge izčrpane. Že sedaj mora Unija prikupiti 20 do 40 milijonov barelov na leto, a kaj potem? Od vseh motorjev na svetu, ki jih je okoli osem milijonov — motorji so aeroplani, avtomobili, stroji z bencinovo kurjavo itd. —, jih pride na Unijo 76 milijonov, to se pravi 95 %! Leta 1923. bo njihovo število v Uniji znašalo 13 milijonov, če bo šlo tako naprej. Od leta 1909. do 1918. se je produkcija zvišala za 95 %, produkcija gazolina — iz petroleja — za 560 %, število avtomobilov in drugih motornih strojev pa za 1700 %! Ali naj potem vso to ogromno industrijo

ustavijo? Ali naj vse avtomobile prodajo, delavce odpustijo itd. itd.?, velika kopica vprašanj. Kje dobiti petrolej?

Sicer nekateri inženjerji mislijo, da bo že tekom desetih let mogoče iz škrlja dobiti destilirani petrolej in škrlja je v Uniji v velikanskih množinah. Sicer mislijo na to, da bodo v kratkem času iz vode in zraka z raznimi sestavinami producirali alkohol in ga rabili kot nadomestilo za petrolej, da bo torej vsaka država lahko sama proizvajala svoj premog, svoj petrolej, svojo elektriko itd. Delali so poskuse in se jim je posrečilo; a v velikem obsegu vse to še ni izpeljano. Potreba po petroleju pa trka na duri, ni odložljiva.

Če bi nam bil kdo pred par leti povedal, da bo vprašanje petroleja postalo pri raznih državah vprašanje zunanje politike, v obraz bi se mu bili smejali. In danes je tako. Da je Unija tako hladna v zadevah zveze narodov, ima svoj vzrok tudi v vprašanju petroleja. Anglija si je znala priboriti takozvani mandat v Mezopotamiji in Perziji, to se pravi, ona ima v svojih rokah vse tamošnje dosedaj še popolnoma neizčrpane izredno močne petrolejske vrelce. Amerika pa pravi: Ja, kdo pa je pravzaprav vojsko odločil, kdo je Nemčijo premagal? Ali ne mi? Zato naj bo enaka pravica za vse, tudi mi hočemo nekaj. In 27. novembra 1920 so poslali iz Vašingtona — glavnega mesta Unije — neko noto na Angleško, v kateri zahtevajo enaki delež na mezopotamskem in perzijskem petroleju. Zato so odbili prošnjo Japoncev, zato jih je izjava Lloydja Georgea tembolj zaskrbelo, zato zahtevajo soudeležbo pri produkciji petroleja v provinciji Džambi na holandskem otoku Sumatra. Zato so z dragimi dolarji kupili od boljševikov pravico do produkcije petroleja v raznih delih Rusije, zato se vtikajo v razmere Srednje in Južne Amerike, ker vohajo tam petrolej. Na jako zvit način si je znala Anglija dobiti pravico za izkoriščanje petroleja v Mehiki, deželi, ki ga proizvaja danes za Unijo največ — pred par leti ga še ni nič —. Kakor v Mezopotamiji in drugod so tudi tukaj Angleži potisnili Unijo v ozadje, in Mehika ji je vendar direktno pred nosom. Sedaj še bolj razumemo ponosno izjavo Lloydja Georgea.

Če ne bo v pravem času potrebnega nadomestila, bo vprašanje petroleja v prihodnjih letih narekovalo zunanji ameriški politiki pot; vezala se bo z državami, ki ji bodo dobavile petrolej, nasprotovala bo drugim. Vprašanje petroleja je najboljši dokaz za to, kako notranjegospodarske razmere vplivajo na zunanjo politiko. Japonska je morala spremeniti zaradi petroleja ves svoj mornariški načrt, njeno brodovje bo zato manjše, njen pomen in vpliv slabši.

Kakor smo bili v preteklih desetletjih in smo še v znamenju premoga, tako bomo v bodočnosti v znamenju petroleja oziroma tekočih gorivnih snovi sploh.

Dr. Vinko Šarabon.

Dr. Boštjan Erat:

Varujmo se griže!

I. Kaj je griža?

Bacili.

Griža je nalezljiva bolezen; povzročajo jo neki bacil, to je bolezenska kal, ki se nahaja v blatu za grižo obolelih oseb. Kal se prenese po dotiku na roke, z roko na kak živež, navadno na surovino kakor sadje, z živežem v usta, odtod gre v želodec in čreva, kjer se vsadi ter povzroča bolezen grižo, ki hudo grize po črevih in napravlja hudo drisko. V driski se izločuje iz črev sluz ali šlajm in kri. Te snovi se tvorijo v črevesu in vodijo lahko v smrt. Griža se najraje vzbudi, ko začnemo sadje uživati.

II. Kako se razširja griža?

Osebe, ki so že prebile to bolezen, izločajo v svojem blatu vendar še bacile ter so nosilci bacilov. Ti bacili večinoma dotičnim osebam niso več nevarni, pač pa drugim. Ravno poleti in jeseni si pokvarijo ljudje želodec in črevo s sadjem, z zelenjavo, z moštom itd. — Muhe posedajo po blatu in prenašajo potem bacile na sadje, kruh in druga jedila. — Če se je pa že kje pojavila griža, potem se še laže razširja ta kužna bolezen. Ako se bolnik ne drži snage, spravi te bacile na roke, perilo, posodo itd. Pride li zdaj kak zdrav človek s tem bolnikom ali s temi predmeti v dotiko, pa se ni razkužil, lahko dobi bacile v se in z njimi to bolezen. — Tako spravi lahko za grižo obolela oseba bacile pri molži v mleko. Ako se nahaja blizu stranišča kak vodnjak, pridejo bacili lahko v vodo. Kratkoterm, možnosti, da se razširja griža, je mnogo. Celo po dopisnicah in bankovcih se je že prenašala ta bolezen v oddaljene kraje, zlasti med vojno.

III. Kako se varujemo okuženja?

V prvi vrsti je paziti na snago in zmerno življenje. Umivaj si pred vsako jedjo roke. Ne uživaj nekuhanega sadja, nekuhane zelenjave. Če misliš kak dozorel sad užiti, umij ga poprej ali ga vsaj dobro obriši. Ne pij preveč opojnih pijač, mošta itd. Varuj se dotika vsakega za grižo obolelega človeka. Redno snaži stranišče (desko) po uporabi z lizolovo, karbolovo ali kreolinovo raztopino; blato potrosi z živim apnom ali pa izkoplji jamo za blato in pokrij jo z zemljo, ker ne veš, ali ni uporabil stranišče kak okužen človek. Kljuke na vratih je treba s cunjjo oviti in z lizolom namočiti. Po kljukah se lahko prenesejo bacili.

IV. Kako se obnašajmo, če je v hiši kdo zbolel na griži?

Spravi bolnika takoj v posebno sobo, ki je snažna in dobro prezračena. Bolnik ne sme zapustiti sobe. Daj mu za uporabo posebno nočno posodo, posebno perilo in posebne posode za jedila. Prekuhaj posode in perilo takoj po vsaki uporabi. Potrosi blato takoj z živim apnom. Postavi v bolnikovo sobo umivalnik, napolnjen z vodo, v katero vliješ eno žlico lizola; v tej vodi si dobro umivaj roke po vsakem dotiku bolnika. Pomivaj tla in opravo bolniške sobe vsak dan z kreolinovo, karbolovo, lizolovo ali vročo soda-raztopino. Ne dajaj bolniku trdih jedil, ampak samo sluzne ječmenove, ovsene ali riževe juhe in čaja, ne pa vode ali mleka. Ako je bolnik ozdravel ali umrl, še enkrat temeljito razkuži sobo in predmete v napovedanem smislu in pobeli stene.

Pokliči takoj zdravnika, ako opaziš bolezen. Ne boj se injekcije ali vbizganja seruma, zakaj to je edino sredstvo, ki pomaga, pa samo v začetku bolezni, to je prve štiri dni.

Zabrani drugim osebam pristop k bolniku in naznani vsak slučaj griže občinskemu uradu in zdravniku, ki ti po potrebi priskrbita razkuževalnih sredstev za porabo.

Iveri.

Človek ne sme nikogar obsoditi, ker ga ne zna presoditi. Kdor ima denar, spozna svet, kdor ga nima, spozna ljudi. Nehvaležnost je slab spomin srca. Kdor hoče, da se bo o njem govorilo, naj kako neumnost naredi. Nekateri človek šele potlej izpregleda, ko so ga preslepili. Pridobi si zlata kolikor rabiš, modrosti pa kolikor moreš. Če pameten človek kako neumnost naredi, ga brž pol sveta posnema. Kako neumen je, kdor se napihuje: bolj se napihne, bolj je votel. Kar moreš storiti, o tem se posvetuj z mnogimi; kar hočeš storiti, to le malokomu zaupaj; kar boš pa storil, to zase ohrani. Neverjetno je, koliko sitnih ljudi je lahko na najmanjšem prostoru.

Fr. Zorec.

Tereza Podborška:

Gospodinjske drobtinice.

Kako je shranjevati suho svinjino? Posebno v današnjih dragih časih je velike koristi, če shranimo od zaklanih svinj čim več suhega mesa za poletne dni. Košček domače suhe svinjine je poleti vendar cenejši od drage govedine. Da se obdrži meso nepokvarjeno, je treba, da se dobro nasoli, da dolgo leži v „slanamurji“ in da se pravilno posuši (ne predolgo sušiti in ne v vročem dimu). Suho meso je shranjevati v zračnem, hladnem (vsaj ne pretoplem) in po možnosti temnem prostoru. Jaz imam veliko

skrinjo (zaboj), ki se dobro zapira; na obeh ozkih straneh zaboja sta izrezani dve kvadratni luknji, na kateri sta pritrjeni žični mrežici, da je za sveži zrak dovolj pristopa. V skrinji, katere stoji v zračnem in hladnem prostoru, obesim meso tako, da se po možnosti kos kosa ne dotika. Gnjati (vsaj eno vsako leto) ohranim do jeseni tako-le: Preden ožive spomladi muhe, zašijem gnjati v redko platno (organtin) ter jih obesim na zračen, po možnosti hladen prostor. Mesto v platno se more zaviti tudi v papirnate vrečice, ki se prebodejo na več mestih z iglo. Svinjina se more hraniti tudi v zaprtih, a zraku pristopnih pečeh, v katerih poleti ne kurimo. Seveda se mora shranjeno meso vsak mesec pregledati, ali plesni, ali so ga muhe onesnažile. Na pretoplem mestu se začne izcejati iz mesa (slanine) mast, na prevlažnem plesni, na svetlobi ga pa muhe onesnažijo. Če postane svinjina plesniva, jo obrišem (operem) z mlačno vodo, posušim in potem poškopim s solno raztopino. To raztopino pripravim tako, da raztopim v vreli vodi toliko soli, kolikor se je le more raztopiti. Solna raztopina odvrča plesnivost. Suho meso potrosim tudi (posebno okoli kosti) s papriko, ker ta odganja muhe. Če se zarede v mesu črvi, tedaj je hitro porabi, kar je še dobrega! Po zimi sušeno meso se drži bolje od spomladanskega.

Kako se cvre slanina, da se zabela (mast) ne pokvari?

Slanino in mast zrežem na drobno. V posodo za izpuščanje masti denem nekoliko žlic mleka. Maščobo cvrem sprva pri močnem, kasneje pa pri lahkem ognju. Ko se je začela mast izpuščati, često mešam prav do dna ter kuham tako dolgo, da postanejo ocvirki rumenorjavkasti in da splavajo vsi na vrh. Nato odmaknem posodo od ognja, da se mast nekoliko ohladi; zatem jo precedim skoz cedilnik v posodo, kjer se ima cvrta mast hraniti. Če pa mi ni za čisto mast, vlijem skupaj ocvirke in mast v posodo. Zato imam jaz pocinkano pločevinasto posodo, ki se dobro zapira. To posodo skrbno operem, preden vlijem v njo mast. Posoda za mast naj stoji v kleti (na hladnem). Ko jemljem mast iz posode, storim to hitro, da pride tem manj škodljivih kali iz zraka v mast; zato vzamem naenkrat iz posode od prilike 2 do 3 kg masti, da ni treba posode tolikokrat odpirati. Jaz imam večkrat staro mast do druge spomladi (16 do 17 mesecev) in še nikoli se mi ni pokvarila. — Nekoliko pokvarjeno mast napraviš užitno tako-le: Na kilogram masti prereži skupaj z lupino 2 srednje veliki čebuli ter ji deni v mast, kjer naj se kuhajo pri lahkem ognju 15—25 minut. Preden se mast shladi, odstrani koščke in ostanke čebule. Če ni bila mast preveč pokvarjena, popravi se tako, da se ne pozna niti glede duha, niti glede okusa nič, da se je začela kvariti.

Kis iz jabolk. Za kis so pripravna kislja jabolka, še boljše so lesnike. Za kis odberem zdrava jabolka oziroma lesnike; vse nagnile ali piškave dele izrežem. Potem sadje operem, na drobno zrežem ali stolčem, kar je še bolje. To pustim 2 do 3 dni stati in potem stlačim (še umestneje je stisniti [sprešati]). Temu stiskancu pridenem nekoliko kapljic kisove esence ali močnega jesiha ter postavim tekočino na toplo (na solnce ali na peč) in čez nekoliko tednov je kis gotov.

Izdelovanje domačega mila. Ob današnji draginji je velike koristi, če zna gospodinja skuhati milo. To velja posebno za slučaj, ako ima odpadke masti, ali pokvarjeno mast. — Za izdelovanje mila je potrebna maščoba in lug (solik, razjedljivi natron). Vsaka maščoba je dobra za kuhanje mila. Odpadki masti, vsakovrstni loj, pokvarjena mast, olje, slanina od zaklanih ter za jelo neužitnih prašičev, ocvirki in tudi mešanica različnih maščob itd. Milo kuhajo na različne načine; nekateri napravljajo lug iz sode, apna, ki je pomešajo pred kuho z maščobo ter vso mešanico tudi solé, preden je kuhana. — Jaz izdelujem milo za domačo rabo že čez 20 let. Nikoli se mi še ni pokvarilo. Zato bom popisala svoj način kuhanja mila, o katerem sem prepričana, da je dober: Na 4 kg maščobe vzamem 1 kg razjedljivega solika (razjedljivega natrona, lužnika, lužnega kamna, „Ätznatron“) in 11 litrov mehke vode, t. j. kapnice, deževnice ali rečnice. Vse to pristavim v primerno velikem kotlu oziroma loncu k ognju in večkrat zmešam. (Solik [1 kg] bi se smel preje tudi v mehki vodi [11 litrov] raztopiti, kar pa ni potrebno.) Ko zavre, naj se kuha prilično 2 uri, včasih malo manj, drugokrat malo dalje časa. Nekaj časa pred dvema urama zajmem z žlico nekaj mešanice; če se v žlici hitro strdi, tedaj je milo kuhano. V nasprotnem slučaju pa še nekaj časa kuham, kasneje pa zopet z žlico poskušam. Ko je skuhano, zajemam tekočino z zajemalnikom (korcem) ter jo zlivam v primerno velik, z mokro rjuho (prtom) prevlečen zabojček. Ko se je milo popolnoma strdilo (drugi dan), ga vzamem iz zabojčka ter ga zrežem z žico v primerno velike koščke. Navadno dobim 11—13 kg mila, katero se seveda precej usuši. — Pripomniti mi je še, da med kuhanjem često mešam, da ne skipi. Tekočino, ki se je usedla na dnu posode, v kateri sem kuhala milo, uporabljam za čiščenje poda oziroma za pranje kuhinjskih cunj.

Jajca ohraniti celo leto nepokvarjena. Jajca je shranjati v hladnem, zračnem, ne presuhem in tudi ne prevlažnem prostoru. Če se pomažejo sveža in čista jajca z osoljeno svinjsko mastjo ostanejo v hladni shrambi tudi poleti več mesecev dobra.

Jaz sem shranjevala jajca skozi deset let v apneni vodi in nikoli nisem imela neprilik. Zadnja tri leta sem preskusila tudi „garantol“, ki se je še bolje obnesel, kajti iz jajec — konserviranih v garantolovi raztopini — se da stepsti tudi „sneg“, dočim se iz jajec, ki so se shranjala v apneni vodi, ni dalo narediti „snega“. V apneno vodo sem nalagala jajca navadno meseca septembra, a v garantolovo raztopino že meseca marca in aprila; po obeh načinih so se ohranila jajca nepokvarjena do konca aprila drugega leta. Za konserviranje odbiram samo sveža in čista jajca.

Shranjevanje v apneni vodi: Najprvo skuham 3—4 litre vode. Ko je voda dobro prevrela, denem vanjo $\frac{1}{4}$ kg ugašenega apna, po 1 malo žlico sode za pranje in soli, vse dobro in večkrat premešam; ta mešanica stoji potem mirno 24 ur. V čisto posodo na pr. steklenico s širokim grlom (v očiščeno petrolejsko kanto itd.) naložim cela, sveža in čista jajca tako, da stoje drugo tik drugega

na koncih (vrhah, špicah), ne pa počrez. Ko je posoda skoraj do vrha polna, premešam apneno vodo in jo ulivam počasi na jajca; tekočina mora stati najmanj 3 prste nad jajci. Ako mi zmanjka tekočine, skuham še 1 liter vode, pridenem jej pol žlice sode in toliko soli; ko se dodobra ohladi, dolijem na jajca kolikor še treba. Potem zavežem posodo s papirjem ter jo postavim na hladno mesto. Že pred vlaganjem postavim posodo na ono mesto, kjer naj stalno stoji, ker bi se sicer jajca premikala pri prenašanju. Štiri litre apnene vode je dovolj za prilično 180 jajc; kadar shranjam večjo količino, vzamem več vode in primeroma toliko več apna, sode in soli.

„Garantol“, sredstvo za konserviranje jajc, katero izdeluje garantol-društvo v Gommernu pri Draždanih, se dobiva v vseh večjih trgovinah z mešanim blagom. Ta prašek je vrlo dober za ohranjanje jajc. Na vsakem zavojčku garantola je tiskano navodilo, kako se v njem shranjajo jajca.

Sredstva proti živalskim ušem. Za zatiranje uši poznamo dovolj sredstev. Pri pokončavanju je s tem računati, da zdravila ne ugonobe gnid (vsaj ne vseh), zategadelj je potrebno, da prilično 7., 14. in 21. dan mazanje obnovimo, da se uničijo tudi kasneje zlezene uši. Za zatiranje živalskih uši so dobra sledeča sredstva: 1. Vsaka maščoba (mast, smetana, olje, ribje olje). 2. Boljša je mešanica polovico lanenega olja in polovico petroleja, katere se v steklenici dobro premeša. 3. Ravno tako zanesljiva je mešanica iz polovice smetane in polovice petroleja. 4. Sam petrolej pokonča sicer uši, toda napravlja na fini konjski koži vnetje in izpadanje dlake. 5. Enaki deli spirita, petroleja in olja, katere je v steklenici čvrsto zmešati, so zanesljivo sredstvo proti ušem. 6. Skuhan močen kis (jesih) je priporočljiv za zatiranje uši pri mōlnih kravah (ker ne diši); če se mu pridene olja ali smetane, je še bolje. 7. Za mazanje ušivih krav je tudi na mestu čaj iz pelina ali orehovega listja; če se mu pridene močnega kisa, tedaj še bolj uspešno pokončuje uši. 8. Orehov in pelinov čaj pomešan s petrolejem je dobro sredstvo proti ušem. 9. Za silo velja tudi izpiranje ušivih mest z lugom, a ko se koža posuši, vmencavanje bukovega pepela v kožo. 10. Vrlo dobro zdravilo je 2—3% raztopina lizola ali kreolina (2 do 3 grama na 100 g vode). Proti ušem mōlnih krav se vendar ne uporablja radi duha. 11. Maža živega srebra je prav dobro zdravilo za pokončevanje konjskih in svinjskih uši, toda govedu je živo srebro naravnost strupeno, če ga obliže. 12. Tobakova voda je sicer dobro sredstvo za pokončevanje uši, toda je konjem in govedom škodljiva, če jo ližejo; torej naj se rabi samo za ostale ušive živali. — Tudi perutnina postane ušiva (dobi klope in perjevce). Dragocene plemenske kokoši, ki so postale ušive, je mazati med perjem z mešanico od 1 dela janeževega olja in 30 delov navadnega olja, ali jim je vpihavati mrčesni prašek med perje. Navadno pa je že dovolj, če se pripravi kokošim priložnost, da se kopljejo v pesku, pepelu in prahu ter da s tem same zatirajo uši. Moja perutnina ni bila še nikoli močno ušiva. To preprečim na ta način, da operem kurnjak večkrat z vrelin lugom, da ga vsako leto dvakrat pobelim

z apnenim beležem, kateremu pridenem nekoliko lizola ter da pazim sploh na čistočo. Razen tega ima moja perutnina v tekališču vedno dovolj drobnega peska in pepela za kopanje.

Kdaj naj se zrači in kako se osuše shrambe, kleti itd.?

Kleti, mlečnice in druge take prostore je zračiti takrat, kadar je zunanji zrak hladnejši od notranjega, t. j. po noči, zgodaj zjutraj in po dežju. Ko bi se zračilo za časa vročine, zgostil bi hladni notranji zrak vlago toplega zunanjega zraka, ki bi padla shrambi na stene v podobi malih kapljic (rose). Tako bi postala klet vlažna in hitro soparna. — Ako je zrak v shrambi vlažen in stene v njej deloma mokre, se zboljšajo oziroma se posuše, če postaviš v kaki posodi na tla živega apna; za velike shrambe več, za male pa manj. Znano je namreč, da vleče živo apno nase vlago iz zraka; če živo apno večkrat izpremeniš, izsušiš sčasoma klet (shrambo) skoro popolnoma.

Zaklano gos lahko oskubsti. Posebno stare gosi je težko oskubsti; pri debelih se lahko iztrgajo posamezni koščki kože z maščobo vred. Temu se more na enostaven način odpomoči. Zaklano gos pokrijem z vlažno cunjo, po njej pa likam z vročim likalnikom. Ko sem olikani del oskubla, olikam drugo plat itd. Tako mi gre delo hitro izpod rok in koža ostane lepo cela.

Salato od kumaric (murk) ohraniti do spomladi. Jaz imam zdaj, ko to pišem (mesec maj), še salato lanskih kumaric. Pripravljam in shranjujem jo na ta-le način: Odberem zdrave, ne prezrele kumarce, očistim jih, olupim, zrežem ali nastružim, kakor za salato. Dobro jih potem nasolim in pustim 1 uro stati; zatem jih denem na sito, da se ocede. Kasneje jih zložim v čisto skledo, nalijem močnega kisa (jesiha) in premešam. Zdaj denem kumarce v čisto steklenico s širokim vratom in nalijem toliko močnega kisa, da stoji črez. Na vrh denem strok olupljenega česna, nalijem malo finega olja in zavežem steklenico s pergamentnim papirjem. Pozimi in spomladi uporabljam kumarce za salato ali omako.

Kako se shranjuje mlado fižolovo stročje v kisu oziroma v soli? Mlado fižolovo stročje (v katerem so se šele začela razvijati zrna) očistim in zrežem na 3 ali 4 koščke. Potem je samo napol skuham v osoljeni vodi (samo zavrem) in denem na sito, da se ocedi in shladi. Nato napolnim s stročjem steklenico ali lonec, nalijem do vrha močnega kisa in zavežem. Tako pripravljeno stročje se drži do novega. — Mlademu, nežnemu stročju odrežem oba konca. Potem pomešam med stročje po teži polovico toliko soli, kolikor tehta stročje in pustim nekaj časa stati, da se sol raztopi. Nato naložim stročje v čisto steklenico širokega vrata in zavežem. Črez nekaj dni se uleže stročje v steklenici, zatorej se mora dopolniti iz druge steklenice (od treh steklenic je ena za dopolnjevanje). Nasoljeno stročje začenjam rabiti še le po novem letu. Najprvo je v sveži vodi izperem, v drugi je pustim črez noč stati, da mu odvzame sol; potem je do mehkobe skuham in pripravim, kakor treba.

Poštne

Pisma in zalepke		Do- pisnice		Tisko- vine		Vzorci		Poslovni papirji		Mešane pošiljke ³		Poštni nalogi in povzetta do 1000 din.	Priporočnina ali povratnica	Ekspresnina ali polizvednica
Teža neomejena	Pristojbina	navadne	z odgovorom	Teža do 2000 gr	Pristojbina	Teža ¹	Pristojbina	Teža do 1000 gr	Pristojbina	Teža do 2000 gr	Pristojbina			
Pisemski promet v tuzemstvu														
gr	par	par	par	gr	par	gr	par	gr	par	gr	par	Kakor za priporočeno pošiljko, več 20 par	par	par
do 20	50	25	50	50	10	50	10	50	10	50	5		100	100
za vsakih nadaljnjih 20 gr	25			za vsakih		za vsakih	najmanj 20	za vsakih	najmanj 50	za vsakih	najmanj 20 ali 50			
Pisemski promet v inozemstvo														
do 20	100	50	100	50	20	50 ²	20	50	20	50	15	—	100	200
za vsakih nadaljnjih 20 gr	50			za vsakih		za vsakih	najmanj 40	za vsakih	najmanj 100	za vsakih	najmanj 40 ali 100			

¹ Teža vzorca dovoljena do 500 gramov; ² za inozemstvo samo do 350 gramov. —

³ Za mešane pošiljke vzorcev in tiskovin najmanj 20 par (za inozemstvo 40 par), če so pa vloženi tudi poslovni papirji, najmanj 50 par (za inozemstvo 1 dinar).

Pripombe.

Kot **porto** se zaračuni dvakrat manjkajoči del franka, pri inozemskih pošiljkah najmanj 30 par. Vse pristojbine, razen za navadne pisemske pošiljke, je plačati pri sprejemnem uradu. Za nakaznice, denarna pisma in pakete od državnih oblasti in ustanov, naslovljene na urade in oblasti, ki so poštne proste, se ne plača niti dostavnine niti obvestnine. Za denarna pisma in pakete, naslovljene na vojake ali pa poštnoleže, se plača samo obvestnina.

Položnice. Za pisemska sporočila na položnici treba plačati 25 par. Za prejemna potrdila pri davčnih položnicah se plača ali 25 ali 50 par, kakršno potrdilo pač zahteva vplačnik, ali z dopisnico ali s pismom.

Povzetne pošiljke. Za pisemske in denarnopisemske pošiljke s povzetjem se plača poleg druge pristojbine še 20 par pokaznine. Od povzetnega zneska se odbije pristojbina za nakaznico in vrednost golice (nakaznice) [10 par]. Za pakete s povzetjem se plača poleg pristojbin za težo, vrednost (ločenko, ekspres), tudi še pristojbina za nakaznico, všteti morebitno dostavnino. Vse pristojbine se plačajo pri sprejemnem uradu; izdajni urad ne odbije od povzetnega zneska nobenih pristojbin.

pristojbine.

Nakaznice			Den. pisma ³				Paketi ⁴					
navadne in brzojavne ¹ do 1000 dinarjev			Pristojbina za				Pristojbina za					
za znesek	Pri- stoj- bina	Do- stav- nina ²	težo (neomejena)	vrednost (neomejena)	dostavo	obvestilo	težo do 20 kg	vrednost ⁵ (ne- omejena) do	dostavo	obvestilo		
v tuzemstvo												
do 25 din.	din.	par	Kakor za priporočeno pismo iste teže.	Kakor za vrednost pri paketih in za vsakih na- daljnjih 1000 din. = 1 din.	par	par	do	din.	din.	p.	p.	p.
" 50 "	—50	20					5 kg	5.—	100	50		
" 100 "	—80						10 "	10.—	500	100	200	20
" 300 "	1.—						15 "	15.—	1000	200		
" 500 "	1:50	50					20 "	20.—				
" 1000 "	2.—											
" 1000 "	3.—											
v inozemstvo												
—	—	—	—	—	—	—	do 5 kg različno po deželah					

¹ Pri brzojavnih nakaznicah je pristojbina kakor pri navadnih in še brzojavna pristojbina; ekspresnina za brzojavno nakaznico je 1 dinar, pa tudi takrat, če se glasi v kraj, kjer ni sedež poštnega urada. — ² Pri brzojavnih nakaznicah ni nobene dostavnine; pri čekovnih in plačilnih nakaznicah je kakor pri navadnih. — ³ Za denarno pismo je plačati pristojbino za težo in vrednost skupaj; sprejemajo se le zaprta pisma. — ⁴ Za ločenke se plača dvojna pristojbina po teži. Paketi preko 20 kg teže se ne sprejemajo. — ⁵ Za pakete, katerih vrednost presega 1000 dinarjev, se plačuje za vsakih 1000 dinarjev ali del tega zneska še po 1 dinar.

Poštni nalogi. Izdajni urad odbije od zneska pristojbino za nakaznico in vrednost za golico (nakaznico).

Naložne karte samo do 25 dinarjev; pristojbina 30 par in nobene pokaznine. Izdajni urad odbije od zneska pristojbino za nakaznico.

Ekspresnina (samo v kraje, kjer je sedež poštnega urada). Za pisemske pošiljke, nakaznice in denarna pisma po 1 dinar, za pakete 3 dinarje. Za ekspresne pošiljke ni plačati ne dostavnine, ne obvestnine.

Brzojavna pristojbina v notranjem prometu kraljevine SHS za vsako brzojavko 1 dinar in od besede 20 par, najmanj pa 3 dinarje. Za nujne brzojavke je plačati trojno pristojbino. Za potrdilo prejema je plačati 40 par.

Raznovrstne druge pristojbine. Za odjavo paketov 25 par. Za izplačilno potrdilo 1 dinar. Za ležnino za vsak zavoj na dan 50 par. Za izplačilno pooblastilo (dvojniki nakaznice), izdano po krivdi naslovnika, 2 dinarja kolkovine za prošnjo in še 2 dinarja v znamkah. Te pristojbini je plačati tudi za podaljšanje izplačilnega roka nakaznic, ki po krivdi stranke niso bile izplačane meseca vplačitve ali naslednji mesec. Karte za istovetnost (identiteto) 2 dinarja. Za vrnitev pošiljke, premembo naslova, znižanje ali črtanje povzetka se plača kakor za priporočeno pismo. — Za zaposlane ali vrnjene pošiljke se plača pri paketih težno in vrednostno pristojbino, kakor tudi dostavnino, oziroma obvestnino; pri denarnih pismih samo dostavnino, oziroma obvestnino; pri vseh drugih pošiljkah nič.

Razne pristojbine (takse).

Izpisek iz „Začasnega zakona o državni trošarini, taksah in pristojbinah“ z dne 27. junija 1921.

(Glej „Uradni list“ 100, izdaja z dne 22. avgusta 1921.)

I. Od vseh vrst **menio** (tar. post. 31.) se plačuje taksa:

preko	300 dinarjev	do	300 dinarjev	—	din. 60	para
600	1.200	1.200	2.000	1	20	—
1.200	2.000	2.000	3.200	2	—	—
2.000	3.200	3.200	5.000	4	—	—
3.200	5.000	5.000	6.800	6	20	—
5.000	6.800	6.800	10.400	9	80	—
6.800	10.400	10.400	14.000	13	20	—
10.400	14.000	14.000	20.000	19	—	—
14.000	20.000	20.000	26.000	25	—	—
20.000	26.000	26.000	32.000	34	—	—
26.000	32.000	32.000	38.000	43	—	—
32.000	38.000	38.000	44.000	52	—	—
38.000	44.000	44.000	50.000	61	—	—
44.000	50.000	50.000	60.000	70	—	—
50.000	60.000	60.000	70.000	79	—	—
60.000	70.000	70.000	80.000	94	—	—
70.000	80.000	80.000	90.000	109	—	—
80.000	90.000	90.000	100.000	124	—	—
90.000	100.000	100.000	125.000	139	—	—
100.000	125.000	125.000	150.000	154	—	—
125.000	150.000	150.000	175.000	192	—	—
150.000	175.000	175.000	200.000	230	—	—
175.000	200.000	200.000	250.000	268	—	—
200.000	250.000	250.000	300.000	306	—	—
250.000	300.000	300.000	350.000	382	—	—
300.000	350.000	350.000	400.000	458	—	—
350.000	400.000	400.000	500.000	534	—	—
400.000	500.000	500.000		610	—	—
				760	—	—

preko 500.000 dinarjev od vsakih 1000 dinarjev še po 1 dinar. Znesek izpod 1000 dinarjev se jemlje za popolnih 1000 dinarjev.

II. Za potrdila in priznanice [pobotnice] (tar. post. 33.) se plačuje taksa po vrednosti prejetega predmeta $1\frac{1}{2}\%$

III. Za kupne in prodajne pogodbe (tar. post. 12.) in za **pogodbe o zamenj** (tar. post. 17.) se plačuje neposredno pri davkarji taksa po vrednosti in sicer:

za nakup in prodajo premičnin 1%
 „ „ „ nepremičnin 5%

IV. Za zakupne pogodbe (tar. post. 14.) se plačuje neposredno pri davkarji taksa po vrednosti zakupa 1%

V. Za račune, note itd. (tar. post. 34.) se plačuje taksa:

ako se ne glase na več nego 100 dinarjev 10 para
 ako se glase preko 100 dinarjev 20 „

VI. Za dovolitev krajevnega policijskega ali občinskega oblastva, da se sme prirediti veselico, koncert, glasbene in pevske večere ter vsakovrstna predavanja, predstave in zabave (tar. post. 99.), se plačuje taksa 5 dinarjev.

VII. Za vse vstopnice (tar. post. 99. a) se plačuje taksa od vrednosti prodane vstopnice, in sicer:

1. za gledališča in umetniške koncerte 10%
 ako so združene s plesno veselico 20%
2. za vse vstopnice k prireditvam in razstavam, kjer se zbirajo ljudje zaradi zabave in razvedrila, ako so združene s plesno veselico ali ne 20%

Imenik

krajev, čč. p. n. poverjenikov, pošte in število udov leta 1918. in 1921.

Družbe sv. Mohorja.

Pokrovitelj: Prezvzišeni, premilostljivi gospod **dr. Adam Hefter**, knez in škof
krški itd. itd. itd.

1. Krška škofija.

	1918	1921
1. Dekanija Dobrla ves. Randl Mat., prošt in dekan. (P. Dobrla ves.)	300	105
Galicija. Hribar Josip, profesor. (P. Galicija.)	42	18
Globoasnica. Pšeničnik Jernej, župnik. (P. Globoasnica.)	76	12
Kamen. Šturm Anton, župnik. (P. Tinje.)	29	8
Št. Lipš. Zulechner Feliks, župnik. (P. Dobrla ves.)	64	45
Mohliše. Rudl Joso J., župnik. (P. Galicija.)	23	9
Obirsko in Korte. Mikula Franc, župnik. (P. Železna Kapla.)	41	45
Št. Vid. Wölf Blaž, župnik. (P. Št. Vid v Podjuni.)	128	53
Žitara ves. Weiß Valentin, župnik. (P. Miklavc.)	75	49
2. Dekanija Pliberk. Marinič Franc, dekan. (P. Pliberk.)	272	105
Šmihel. Vintár Josip, župnik. (P. Šmihel pri Pliberku.)	202	138
3. Dekanija Sp. Dravograd. Serajnik Volb., inf. prošt. (P. Dravograd.)	55	15
Črna. Dobrovč Jožef, župnik. (P. Črna.)	193	144
Črneče. Rozman Josip, župnik. (P. Meža ob Dravi.)	30	—
Št. Danijel in Strojna. Božič Franc, župnik. (P. Prevalje.)	82	59
Dev. Marija na Jezeru. Riepl Matej, župnik. (P. Prevalje.)	173	185
Guštanj. Dr. Cukala Franc, župnik. (P. Guštanj.)	81	91
Javorje. Viternik Ludovik, župnik. (P. Črna.)	37	19
Jezerko in Ravne. Žák Anton, župnik. (P. Jezero.)	91	58
Koprivna. Hojnik Ivan, župnik. (P. Črna.)	41	40
Kotlje. Serajnik Ivan, župnik. (P. Kotlje.)	68	40
Mežica. Hornböck Ivan, župnik. (P. Mežica.)	130	105
Ojstrica. Hafner Urh, župnik. (P. Dravograd.)	40	30
4. Dekanija Velikovec. Ruda. Starc Ivan, župnik. (P. Ruda.)	50	11
Št. Peter pri Velikovcu. Rozman Franc, župnik. (P. Velikovec.)	52	2
Skupaj udov	2375	1386

2. Lavantinska škofija.

1. Dekanija Bistrica Slov. Cerjak Jož., dekan. (P. Slov. Bistrica.)	161	155
Črešnjevce. Zámuda Alojzij, župnik. (P. Slov. Bistrica.)	143	99
Gornja Polskava. Sebat Anton, župnik. (P. Gornja Polskava.)	73	43
Laporje. Medved Martin, župnik. (P. Laporje.)	126	55
Majšberg. Marinič Jakob, župnik. (P. Ptujška gora.)	108	50
Makole. Segula Franc, župnik. (P. Makole.)	181	102
Sv. Martin. Sinko Franc, župnik. (P. Slov. Bistrica.)	106	70
Poljčane. Čilenšek Vekoslav, župnik. (P. Poljčane.)	169	100
Spodnja Polskava. Heber Franc, župnik. (P. Pragersko.)	87	51
Studenice. Čede Jožef, župnik. (P. Studenice pri Poljčanah.)	194	52
Tinje. Podpečan Jernej, župnik. (P. Slov. Bistrica.)	76	57
Sv. Venčesl. Zakošek Ivan, župnik. (P. Pragersko.)	58	30
2. Dekanija Braslovče. Bohak Jakob, kaplan. (P. Braslovče.)	275	166
Sv. Andraž. Ocvirk Maks, župnik. (P. Velenje.)	52	22
Gomilsko. Grobelšek Ivan, župnik. (P. Gomilsko.)	161	138
Sv. Jurij ob Taboru. Zdošek Fr., župnik. (P. Št. Jurij ob Tab.)	140	90
Marija Reka. Agrež Davorin, žpk. (P. Št. Pavel pri Preboldu.)	54	38
Sv. Pavel pri Preboldu. Končan F., žpk. (P. Št. Pavel pri Preb.)	154	100
Sv. Martin na Paki. Treiber Karel, kaplan. (P. Retica na Paki.)	236	173
Vransko. Irgl Franc, župnik. (P. Vransko.)	221	129
Odnos udov	2775	1720

	1918	1921
Prenos udov .	2.775	1.720
3. Dekanija Celje. Ogradi Franc, opat. (P. Celje.)	602	399
Gotovlje. Václavik Robert, župnik. (P. Žalec.)	77	45
Griže. Krantič Ivan, župnik. (P. Griže.)	168	103
Sv. Jakob v Galiciji. Jager Avguštin, župnik. (P. Žalec.)	98	50
Sv. Peter. Dr. Jančič Ivan, župnik. (P. Sv. Peter v Sav. dolini.)	196	172
Polzela. Jodi Ivan, župnik. (P. Polzela.)	144	72
Teharje. Čemažar Ivan, župnik. (P. Store.)	203	89
Žalec. Veternik Anton, župnik. (P. Žalec.)	306	240
4. Dekanija Dravsko polje. Hoče. Grušovnik Ad., dekan. (P. Hoče.)	293	162
Cirkovce. Ravšl Ante, župnik. (P. Cirkovce.)	279	169
Črna gora. Zagoršak Franc, župnik. (P. Ptujška gora.)	106	77
Fram. Kragl Viktor, župnik. (P. Fram.)	159	205
Št. Janž na Dravskem polju. Sagaj Alojzij, žpk. (P. Ptuj.)	169	184
Sv. Lovrenc na Dravskem polju. Zadravec Ivan, župnik. (P. Sv. Lovrenc na Dravskem polju.)	179	82
Slivnica. Mihalič Josip, župnik. (P. Slivnica pri Mariboru.)	269	153
5. Dekanija Gornji grad. Dovnik France, dekan. (P. Gornji grad.)	159	80
Bočna. Potokar Gregor, župnik. (P. Gornji grad.)	47	33
Sv. Frančišek. Kačičnik Gašp., župnik. (P. Ksaverij v Sav. dol.)	131	65
Ljubno. Dekortl Jožef, župnik. (P. Ljubno.)	230	110
Luče. Mikolič Jernej, kaplan. (P. Luče.)	198	125
Marija Nazaret. Tušek o. Kerubim, upravitelj. (P. Mozirje.)	100	72
Mozirje. Krošelj Franc, župnik. (P. Mozirje.)	153	1
Nova štifa. Fermé Gotthard, žpk. (P. Gornji grad.)	92	42
Rečica. Požar Alfonz, župnik. (P. Rečica v Savinjski dolini.)	313	207
Šmartno. Kitak Jakob, župnik. (P. Šmartno pri Gornjem gradu.)	96	64
Šmihel. Gunčer Jožef, župnik. (P. Mozirje.)	47	34
Solčava. Smid Mihael, župnik. (P. Solčava.)	141	78
6. Dekanija Jarenina. Čizek Josip, dekan. (P. Jarenina.)	207	127
Št. Ilj. župni urad. (P. Št. Ilj v Slov. goricah.)	150	124
Sv. Jakob. Kapler Ivan, župnik. (P. Sv. Jakob v Slov. goricah.)	170	153
Sv. Jurij ob Pesnici. Spindler Fr. S., žpk. (P. Zg. sv. Kungota.)	89	85
Spodnja sv. Kungota. Kraner Vinc., žpk. (P. Zg. sv. Kungota.)	89	61
Svečina. Časl Franc, župnik. (P. Zgornja sv. Kungota.)	86	36
7. Dekanija Konjice. Hrastelj Franc, župnik. (P. Konjice.)	251	308
Čadram. Hohnjec Fr., župnik. (P. Oplotnica.)	111	71
Sv. Jernej. Pavlič Peter, župnik. (P. Sv. Duh-Loče.)	90	36
Kebelj. Razbornik Ivan, župnik. (P. Oplotnica.)	80	45
Sv. Kunigunda. Žrnek Ferdinand, kaplan. (P. Zgornje Zreče.)	100	49
Loče in Sv. Duh. Žičkar M., župnik. (P. Sv. Duh-Loče.)	123	61
Prihova. Kumer Karel, župnik. (P. Konjice.)	174	81
Stranice. Čepon Martin, provizor. (P. Konjice.)	62	21
Skomer. Skvarč Jožef, župnik. (P. Vitanje.)	21	7
Špitališ. Goričan Ivan, župnik. (P. Konjice.)	70	25
Zreče. Karla Matija, župnik. (P. Zgornje Zreče.)	63	35
Žiže. Florjančič Jožef, župnik. (P. Sv. Duh-Loče.)	77	60
8. Dekanija Kozje. Tomažič Marko, dekan. (P. Kozje.)	152	40
Buče. Krajnc Jakob, župnik. (P. Buče.)	124	63
Dobje. Žagar Ivan, župnik. (P. Planina.)	145	30
Olimje. Lorbek Ivan, župnik. (P. Podčetrtek.)	60	11
Sv. Peter. Lah Ivan, župnik. (P. Sv. Peter pod Sv. gorami.)	135	92
Pilštanj. Rauter Jak., župnik. (P. Pilštanj.)	201	81
Planina. Gartner Franc, župnik. (P. Planina.)	87	68
Podčetrtek. Bosina Ivan, župnik. (P. Podčetrtek.)	121	65
Podsreda. Krobne Ivan, župnik. (P. Podsreda.)	109	48
Polje. Drogenik Anton, župnik. (P. Podčetrtek.)	44	21
Prevorje. Škerbs Roman, župnik. (P. Pilštanj.)	73	15

Odnos udov . 10.994 6.752

	1918	1921
Prenos udov	10.994	6.752
Sv. Vid na Planini. Vurkelc Jernej, župnik. (P. Planina.)	100	64
Zágorje. Kramariš Alojzij, župnik. (P. Pilštanj.)	62	21
9. Dekanija Laško. Holcman Vincenc, kaplan. (P. Laško.)	399	284
Dol. Gorjup Peter, župnik. (P. Dol.)	176	129
Sv. Jedert. Lončarič Jožef, župnik. (P. Laško.)	116	100
Jurklošter. Babnik Blaž, župnik. (P. Jurklošter.)	39	25
Sv. Lenart. Kosi Jakob, župnik. (P. Laško.)	117	67
Loka. Šket Mihael, župnik. (P. Loka pri Zid. mostu.)	118	68
Marija Širje. Razgoršek Vinko, župnik. (P. Zidan most.)	68	36
Sv. Marjeta. Trop Franc, župnik. (P. Rimske Toplice.)	73	—
Sv. Miklavž. Kosi Jakob, župnik. (P. Laško.)	68	67
Razbor. Jamšek Nikolaj, župnik. (P. Loka pri Zid. mostu.)	67	18
Sv. Rupert. Gašparič Jakob, župnik. (P. Sv. Jurij ob južni žel.)	202	41
Trbovlje. Časl Franc, župnik. (P. Trbovlje.)	202	337
10. Dekanija Sv. Lenart v Slov. goricah. Janžekovič J., župnik. (P. Sv. Lenart v Slov. goricah.)	143	101
Sv. Ana na Krembergu. Letonja Franc, župnik. (P. Sv. Ana na Krembergu.)	173	109
Sv. Anton v Slov. gor. Škof Fr., žpk. (P. Sv. Anton v Sl. gor.)	235	122
Sv. Benedikt. Gomilšek Fr., žpk. (P. Sv. Benedikt v Sl. gor.)	321	50
Sv. Bolfenk. Pšunder Ferdo, župnik. (P. Sv. Bolfenk v Sl. gor.)	122	70
Sv. Jurij. Šijanec Anton, župnik. (P. Sv. Jurij v Slov. goricah.)	260	158
Marija Snežna. Bezljaj Leopold, župnik. (P. Gorenji Cmurek.)	86	35
Negova. Bratkovič Franc, župnik. (P. Ivanjci.)	185	112
Sv. Rupert. Pajtlar Ivan, župnik. (P. Sv. Lenart v Slov. goricah.)	162	113
Sv. Trojica. Francišškanski samostan. (P. Sv. Trojica v Slov. gor.)	184	77
11. Dekanija Ljutomer. Lovrec Andrej, kaplan. (P. Ljutomer.)	518	392
Sv. Jurij. Štuhec Franc, župnik. (P. Sv. Jurij ob Ščavnici.)	434	218
Kapela. Meško Martin, župnik. (P. Radenci.)	252	161
Sv. Križ pri Ljutomeru. Weisl Josip, župnik. (P. Križovci.)	408	282
Mala Nedelja. Kuk Jožef, župnik. (P. Mala Nedelja.)	160	97
Sv. Peter pri Radgoni. Kocbek Ant., žpk. (P. Zg. Radgona.)	446	152
Veržej. Janžekovič Lovro, župnik. (P. Križovci.)	69	34
12. Dekanija Marenberk. Linhart Vekosl., kaplan. (P. Marenberk.)	21	26
Brezno. Volčič Miroslav, župnik. (P. Brezno.)	108	100
Muta. Hurt Franc, župnik. (P. Muta.)	59	39
Sv. Ožbalt. Lorenčič Vinko, župnik. (P. Brezno.)	41	—
Remšnik. Pavlič Vid, provizor. (P. Marenberk.)	53	68
13. Dekanija Maribor levi dravski breg: Stolna župnija; Bogoslovje; Posamezniki; Predm. župnija Mati Milosti. (P. Maribor.)	348	368
Sv. Barbara. Potočnik Jož., žpk. (P. Sv. Barbara pri Mariboru.)	159	61
Gornja sv. Kungota. Kos Mihael, žpk. (P. Zgor. sv. Kungota.)	44	19
Kamnica. Rampre Franc, kaplan. (P. Maribor.)	114	108
Sv. Križ p. Mariboru. Gaberc Mart., žpk. (P. Zg. sv. Kungota.)	125	138
Sv. Marjeta. Frangež Jern., župnik. (P. Sv. Marjeta ob Pesnici.)	135	92
Sv. Martin. Lajšič Anton, župnik. (P. Vurberg pri Ptuj.)	152	89
Sv. Peter. Štrali Matej, župnik. (P. Maribor.)	192	114
Selnica. Ciuha Ferdinand, župnik. (P. Selnica.)	174	50
14. Dekanija Maribor desni dravski breg: Sv. Magdalena v Mariboru. Stergar Anton, dekan. (P. Maribor.)	188	247
Devica Marija v Puščavi. Vedečnik Iv., žpk. (P. Sv. Lovrenc nad Mariborom.)	115	50
Limbuš. Bračič Andrej, župnik. (P. Bistrica pri Mariboru.)	84	65
Sv. Lovrenc v Puščavi. Pregelj Viktor, žpk. (P. Sv. Lovrenc nad Mariborom.)	146	59
Ruše. Ilc Janko, kaplan. (P. Ruše.)	147	80
15. Dekanija Nova cerkev. Dr. Gregorec Lavoslav, kan. (P. Vojnik.)	145	135
Odnos udov	19.509	12.200

	1918	1921
Prenos udov	19.509	12.200
Črešnjice. Peternel Ivan, župnik. (P. Vojnik.)	84	15
Dobrna. Hrastelj Franc, kaplan. (P. Dobrna.)	124	83
Frankolovo. Gasser Franc, župnik. (P. Vojnik.)	80	53
Sv. Jošt. Weiß Matej, župnik. (P. Dobrna.)	1	34
Šmartin. Ozvatiš Franc, župnik. (P. Celje.)	116	51
Vitanje. Musi Jožef, župnik. (P. Vitanje.)	118	60
Vojnik. Potovšek Jožef, župnik. (P. Vojnik.)	237	145
16. Dekanija Ptuj. Mestna župnija. Čilenšek Ivan, župnik. (P. Ptuj.)	58	65
Sv. Peter in Pavel v Ptuj. Čiriš Rajko, župnik. (P. Ptuj.)	403	208
Sv. Andraž. Simčič Lipe, župnik. (P. Sv. Andraž v Slov. goricah.)	132	85
Hajdina. Zrnko Gašper, župnik. (P. Ptuj.)	222	172
Sv. Lovrenc. Sinko Jožef, župnik. (P. Juršinci.)	237	100
Sv. Marjeta. Sketa Ivan, župnik. (P. Sv. Marjeta pri Moškanjcih.)	240	173
Sv. Marko. Hlastec Franc, župnik. (P. Ptuj.)	214	118
Polenšak. Poplatnik Jožef, župnik. (P. Juršinci.)	126	54
Sv. Urban. Paniš Jožef, župnik. (P. Sv. Urban.)	144	85
Vurberg. Kokelj Alojzij, župnik. (P. Vurberg.)	124	76
17. Dekanija Rogatec. Salamon Franc, dekan. (P. Rogatec.)	165	86
Sv. Ema. Plepelec Jožef, župnik. (P. Pristova.)	130	46
Sv. Florijan. Malajner Karel, župnik. (P. Rogatec.)	77	28
Kostrivnica. Slanič Janko, župnik. (P. Podplat.)	147	68
Sv. Križ. Korošek Franc, župnik. (P. Rogaška Slatina.)	380	235
Sv. Peter. Pučnik Anton, župnik. (P. Podplat.)	196	53
Sv. Rok. Veranič Anton, župnik. (P. Rogatec.)	92	30
Stoprce. Širec Janko, župnik. (P. Rogatec.)	87	70
18. Dekanija Stari trg. Kosi Alojzij, kaplan. (P. Slovenji Gradec.)	123	89
Dolič. Ulčnik Martin, župnik. (P. Mislinja.)	77	47
Št. Ilj. Roškar Davorin, župnik. (P. Mislinja.)	181	130
Št. Jan. Mojžišek Anton, župnik. (P. Meža ob Dravi.)	37	16
Šmartin. Lenart Ivan, dekan. (P. Slovenji Gradec.)	138	70
Šmiklavž. Rudolf Alojzij, župnik v p. (P. Slovenji Gradec.)	50	14
Pameče. Kuhar Anton, župnik. (P. Slovenji Gradec.)	65	48
Sv. Peter. Lom Franc, župnik. (P. Meža ob Dravi.)	58	34
Podgorje. Pečnik Franc, župnik. (P. Slovenji Gradec.)	62	28
Razbor. Kodrič Jožef, župnik. (P. Slovenji Gradec.)	66	36
Sele. Kosi Alojzij, kaplan. (P. Slovenji Gradec.)	26	19
Slovenji Gradec. Čížek Alojzij, župnik. (P. Slovenji Gradec.)	31	54
Sv. Vid nad Valdekom. Repolusk Franc, župnik. (P. Mislinja.)	70	48
19. Dekanija Saleška dolina. Škale. Rotner Iv., dekan. (P. Velenje.)	203	97
Bele vode. Goličnik Valentin, župnik. (P. Šoštanj.)	36	8
Št. Ilj pri Velenju. Schreiner Franc, župnik. (P. Velenje.)	100	62
Št. Janž na Peši. Gosak Fr., župnik. (P. Velenje.)	81	54
Šmihelj. Atteneder Josip, župnik. (P. Šoštanj.)	231	164
Šmartin pri Saleku. Cizej Franc Sal., župnik. (P. Velenje.)	114	90
Zavodnje. Rožman Josip, župnik. (P. Šoštanj.)	53	26
Zgornja Ponikva. Gorišek Ivan, župnik. (P. Žalec.)	91	64
20. Dekanija Šmarje pri Jelšah. Bohanec Iv., dek. (P. Šmarje p. J.)	445	184
Dramlje. Šimonc Šimen, provizor. (P. Dramlje.)	160	59
Sv. Jurij. Mikuš Valentin, župnik. (P. Sv. Jurij ob južni železn.)	254	179
Kalobje. Kostañjevec Jožef, župnik. (P. Sv. Jurij ob južni železn.)	83	52
Ponikva. Kociper Anton, župnik. (P. Ponikva.)	180	90
Sladka gora. Ivanc Ivan, župnik. (P. Šmarje pri Jelšah.)	1	72
Slivnica. Kozinc Ivan, župnik. (P. Slivnica pri Celju.)	64	20
Sv. Štefan. Močnik Franc, župnik. (P. Sv. Jurij ob južni železn.)	97	38
Sv. Vid. Pernič Anton, župnik. (P. Grobelno.)	110	35
Zibika. Jelšnik Ivan, župnik. (P. Pristova.)	151	42
Žusem. župni urad. (P. Loka pri Žusmu.)	44	15

Odnos udov 26.875 16.377

	1918	1921
Prenos udov	26.875	16.377
21. Dekanija Velika Nedelja. Ormož. Gliebe And., dek. (P. Ormož.)	153	139
Sv. Bolfenk. Planinc Fr., župnik. (P. Sv. Bolfenk pri Središču.)	120	—
Sv. Lenart. Zadravec Peter, župnik. (P. Velika Nedelja.)	125	41
Sv. Miklavž. Polak P. A., župni uprav. (P. Sv. Miklavž p. Orm.)	159	115
Središče. Cajnkar Ivan, župnik. (P. Središče.)	218	163
Svetinje. Bratusek Fr., župnik. (P. Ivanjkovci.)	150	104
Sv. Tomaž. Zemljic Matija, župnik. (P. Sv. Tomaž pri Ormožu.)	280	216
Velika Nedelja. Horvat Franc, župnik. (P. Velika Nedelja.)	241	117
22. Dekanija Videm. Brežice. Mešiček Josip, dekan. (P. Brežice.)	236	216
Artiče. Sribar Josip, provizor. (P. Artiče pri Brežicah.)	106	37
Bizeljsko. Musi Alojzij, katehet. (P. Bizeljsko.)	230	150
Dobova. Pernat Anton, župnik. (P. Dobova.)	178	96
Kapela. Kolenc Gregor, župnik. (P. Dobova.)	140	90
Koprivnica. Doberšek Fr., žpk. (P. Koprivnica pri Brežicah.)	141	35
Pišce. Srabočan Anton, župnik. (P. Pišce.)	180	101
Rajhenburg. Šlander Maks, kaplan. (P. Rajhenburg.)	336	223
Sevnica. Šketa Josip, kaplan. (P. Sevnica.)	245	121
Sromlje. Pečnak Josip, župnik. (P. Sromlje.)	64	60
Videm. Medvešek Fran, župnik. (P. Videm ob Savi.)	121	112
Zdole. Župni urad. (P. Videm ob Savi.)	100	50
Zabukovje. Eržen Anton, učitelj. (P. Sevnica.)	41	21
23. Dekanija Vuzenica. Pivec Stefan, nadžupnik. (P. Vuzenica.)	82	66
Sv. Anton. Šeško Konrad, župnik. (P. Vuhred.)	44	64
Ribnica. Fišer Andrej, župnik. (P. Ribnica ob Dravi.)	155	93
Trbonje. Sigl Jožef, župnik. (P. Vuzenica.)	33	8
Vuhred. Krašovec Henrik, župnik. (P. Vuhred.)	37	28
Sv. Primož na Pohorju. Dolinar Jožef, župnik. (P. Vuzenica.)	—	25
21. Dekanija Zavrče. Podvinski Anton, župnik. (P. Zavrče.)	261	83
Sv. Barbara. Vogrinc Janez, župnik. (P. Sv. Barbara v Halozah.)	319	154
Leskovec. Škamlec Ognjeslav, župnik. (P. Leskovec.)	235	101
Sv. Trojica v Halozah. Šalamun o. Bernardin. (P. Podlehnik.)	177	92
Sv. Vid. Svet Alfonz, župnik. (P. Sv. Vid pri Ptuj.)	176	131
Skupaj udov	31.958	19.429

3. Ljubljanska škofija.

1. Dekanija Cerknica. Juvaneč Jožef, dekan. (P. Cerknica.)	193	121
Babno polje. Kanduš Franc, župnik. (P. Stari trg pri Rakeku.)	26	44
Begunje. Ježek Matej, župnik. (P. Begunje pri Cerknici.)	129	127
Bloke. Švigelj Vekoslav, župnik. (P. Nova vas pri Rakeku.)	162	106
Grahovo. Wester Alojzij, župnik. (P. Grahovo pri Cerknici.)	84	82
Lož. Prezelj Maks, trgovec. (P. Lož.)	20	15
Planina. Lovšin Ivan, župnik. (P. Planina pri Rakeku.)	79	87
Stari trg. Kromar Ivan, župnik. (P. Stari trg pri Rakeku.)	205	184
Sv. Trojica. Štrubelj Ivan, župnik. (P. Nova vas pri Rakeku.)	55	—
Sv. Vid. Pavlin Francišek, župnik. (P. Begunje pri Cerknici.)	76	—
Unec. Regen Jožef, župnik. (P. Unec.)	70	67
2. Dekanija Idrija. Hotédršica. Jarec Al., žpk. (P. Hotédršica.)	87	78
Žiri. Logar Josip, župnik. (P. Žiri.)	200	98
3. Dek. Kamnik. Kamnik in Gozd. Primar Iv., kapl. (P. Kamnik.)	277	144
Dob. Ribar Stefan, župnik. (P. Dob pri Ljubljani.)	165	119
Domžale. Župni urad. (P. Domžale.)	161	102
Homec. Mrkun Anton, župnik. (P. Radomlje.)	104	100
Komenda. Bernik Valentin, župnik. (P. Komenda.)	196	143
Mekinje. Čadež Viktor, župnik. (P. Kamnik.)	98	95
Mengeš. Kušar Franc, župnik. (P. Mengeš.)	271	196

Odnos udov 2.658 1.908

	1918	1921
Prenos udov .	2.658	1.908
Motnik. župni urad. (P. Motnik.)	49	42
Nevlje. Rihar Leopold, župnik. (P. Kamnik.)	75	47
Radomlje. Damiš br. Henrik, frančiškan. (P. Radomlje.)	48	70
Rova. Vole Josip, župnik. (P. Radomlje.)	51	21
Sela. Tomažič Ivan, župnik. (P. Kamnik.)	74	45
Spodnji Tuhinj. Opeka Ivan, župnik. (P. Šmartin v Tuhinju.)	87	61
Stranje. Cegnar Josip, župnik. (P. Kamnik.)	67	28
Špitališ. Mezeg Anton, župnik. (P. Motnik.)	50	21
Tunice. Razboršek Jakob, župnik. (P. Kamnik.)	67	49
Vodice. Janc Peter, župnik. (P. Vodice.)	247	187
Vranja peč. Krek Franc, župnik. (P. Kamnik.)	55	44
Zgornji Tuhinj. Štrukelj Ivan, župnik. (P. Šmartin v Tuhinju.)	80	52
Grobeljno. Plantarič Alojzij, župnik. (P. Radomlje.)	—	38
4. Dekanija Kočevje. Pirkovič Janez, kaplan. (P. Kočevje.)	58	53
Banja Loka. Medved Ant., župnik. (P. Nova Sela pri Kočevju.)	82	35
Fara pri Kostelu. Češarek Al., žpk. (P. Fara pri Kočevju.)	109	57
Nemška Loka. Rogelj Jožef, provizor. (P. Nemška Loka.)	19	5
Osilnica. Omahna Jakob, župnik. (P. Osilnica.)	58	24
Stara cerkev. Posamezniki. (P. Stara cerkev.)	6	2
Topla Reber. Skulj Franc, župni upravitelj. (P. Stari Log.)	1	1
Mozelj. Erker Josip, župnik. (P. Zgornji Mozelj.)	—	1
5. Dekanija Kranj. Koblar Anton, dekan in župnik. (P. Kranj.)	313	302
Besnica. Pokorn Franc, župnik. (P. Kranj.)	55	49
Cerklje. Dolinar Franc, župnik. (P. Cerklje pri Kranju.)	307	213
Duplje. Žvan Franc, župnik. (P. Tržič.)	47	64
Goriče. Zupanc Jernej, župnik. (P. Kranj.)	62	47
Sv. Jošt. Umnik Franc, duhovnik. (P. Kranj.)	28	23
Kokra. Nemeč Anton, župnik. (P. Kokra.)	31	23
Kovor. Rozman Jurij, župnik. (P. Tržič.)	57	40
Križ. Zabukovec Janez, župnik. (P. Tržič.)	189	175
Lom. Govekar Fran, župnik. (P. Tržič.)	37	44
Mavčiče. Marčič Valentin, župnik. (P. Stražišče.)	115	71
Naklo. župni urad. (P. Naklo.)	109	91
Podbrezje. Vondrašek Václav, župnik. (P. Podbrezje.)	78	64
Preddvor. Lakmayer Franc, župnik. (P. Tupališče.)	182	116
Predoslje. Zupanc Ignacij, župnik. (P. Kranj.)	118	99
Smlednik. Kerin Martin, župnik. (P. Smlednik.)	199	140
Šenturška gora. Ogrizek Jakob, župnik. (P. Cerklje pri Kranju.)	36	20
Šenčur. Piber Janez, župnik. (P. Šentjur pri Kranju.)	138	70
Hrastje. Zbašnik Franc, župnik v pokoju. (P. Kranj.)	24	22
Šmartin. Šarec Alojzij, župnik. (P. Stražišče.)	191	164
Trboje. Štular Martin, župnik. (P. Smlednik.)	54	47
Trstenik. Mikš Ivan, župnik. (P. Kranj.)	97	51
Tržič. Potokar Jožef, župnik. (P. Tržič.)	326	219
Voglje. Okorn Matija, benefc. (P. Šentjur pri Kranju.)	67	41
Velesovo. Brešar Jožef, župnik. (P. Cerklje.)	90	67
Zapoge. Koželj Franč, župnik. (P. Smlednik.)	33	17
Olševsek. Ažman Šimen, župnik v p. (P. Kranj.)	—	15
6. Dekanija Leskovec. Flajnik Peter, kaplan. (P. Leskovec.)	160	159
Boštanj. Rakovec Engelbert, župnik. (P. Radna pri Sevnici.)	84	58
Bučka. Kopitar Andrej, administrator. (P. Bučka.)	48	62
Cerklje. Zust Jakob, župnik. (P. Krška vas.)	131	96
Čatež. Krevc Anton, župnik. (P. Krška vas.)	90	51
Sv. Duh. župni urad. (P. Krško.)	78	44
Št. Jernej. Lesjak Anton, župnik. (P. Št. Jernej.)	234	53
Kostanjevica. Podbevšek Jernej, župnik. (P. Kostanjevica.)	152	132
Sv. Križ. Zupanc Andrej, župnik. (P. Sv. Križ pri Kostanjevici.)	130	110
Odnos udov .	8.041	5.850

	1918	1921
Prenos udov .	8.041	5.850
Krško. Tomšič Leopold, župnik. (P. Krško.)	133	90
Raka. Škrjanec Martin, župnik. (P. Raka.)	128	133
Studenec. Strukelj Ivan, župnik. (P. Radna pri Sevnici.)	48	12
Škocijan. Anžič Josip, župnik. (P. Škocijan pri Mokronogu.) . .	219	88
Velika Dolina. Gnjezda Janez, župnik. (P. Jesenice na Dolenj.)	99	27
7. Dekanija Litija. Šmartno. Rihar Matej, dekan. (P. Šmartno.) .	200	134
Dobovec. Pogačar Janez, župnik. (P. Trbovlje.)	45	17
Dole. Filler Václav, župnik. (P. Dole pri Litiji.)	75	27
Hotič. Hromec Janez, župnik. (P. Litija.)	32	9
Janče. Dobnikar Janez, župnik. (P. Litija.)	33	22
Javorje. Indof Franc, župnik. (P. Šmartno pri Litiji.)	32	17
Št. Jurij pod Kumom. Vodopivec Iv., žpk. (P. Radeče p. Z. m.)	34	23
Kresnice. Dolinar Janez, župnik. (P. Kresnice.)	56	30
Št. Lambert. Cuderman Jožef, župni upravitelj. (P. Sava.) . . .	36	31
Litija. Kralj Franč., župnik. (P. Litija.)	152	122
Polšnik. Kovič Jernej, župni upravitelj. (P. Litija.)	76	46
Prežganje. Jarc Martin, župnik. (P. Litija.)	49	40
Primskovo. Plešic Anton, župnik. (P. Šmartno pri Litiji.) . . .	59	35
Radeče. Lovšin Anton, župnik. (P. Radeče pri Zid. mostu.) . .	107	77
Sava. Širaj Andrej, župnik. (P. Sava.)	31	27
Svibno. Koprivec Peter, župnik. (P. Radeče pri Zid. mostu.) . .	60	33
Štanga. Žnidaršič Anton, župnik. (P. Litija.)	53	44
Zagorje. Rott Gotard, župnik. (P. Zagorje ob Savi.)	188	93
8. Dek. Ljubljana. Stalna župnija. Škerbec M., vikar. (P. Ljubljana.)	317	215
Sv. Jakob v Ljubljani. Barle Jan. Ev., m. žpk. (P. Ljubljana.)	418	403
Sv. Peter v Ljubljani. Petrič J., župnik. (P. Ljubljana.)	765	506
Franč. župn. v Ljubljani. Fabiano. Placid, prov. (P. Ljubljana.)	832	480
Trnovo v Ljubljani. Jalen Janez, kaplan. (P. Ljubljana.) . . .	370	222
Uršul. samost. v Ljubljani. Cegnar Jan., spirit. (P. Ljubljana.)	12	11
Prisil. delavn. v Ljubljani. Sega Viktor, kurat. (P. Ljubljana.)	26	11
Ljubljana. Sporn Janez, kurat. (P. Ljubljana.)	—	44
Ljubljana. Posamezniki. (P. Ljubljana.)	—	3
Spodnja Šiška. P. Ernest Janko, franč. (P. Spodnja Šiška.) . .	—	214
Brezovica. Češarek Franc, župnik. (P. Brezovica.)	131	82
Črnuče. Tomelj Anton, župnik. (P. Jezica.)	114	105
Devica Marija v Polju. Müller Ivan, župnik. (P. D. M. v Polju.)	342	265
Dobrova. Hauptman Peter, župnik. (P. Dobrova pri Ljubljani.) .	155	99
Golo. Kunauer Janez, župnik. (P. Studenec.)	35	—
Ig. Koechler Viktor, župnik. (P. Studenec.)	139	122
Sv. Jakob ob Savi. Jemec Ant., župnik. (P. Dol pri Ljubljani.)	87	67
Jezica. Košir Franc, župnik. (P. Jezica.)	194	127
Sv. Katarina. Pavlin Andrej, župnik. (P. Medvode.)	25	11
Preska. Brenc Janez, župnik. (P. Medvode.)	78	15
Rudnik. Pfajfar Janez, župnik. (P. Ljubljana.)	72	51
Sora. Kajdiž Valentin, župnik. (P. Medvode.)	149	71
Sostro. Poljak Mart., župnik. (P. Dolenja Hrušica.)	210	154
Šmartin pod Šmarno goro. Léser Jan., žpk. (P. Št. Vid n. L.)	124	90
Tomišelj. Gabršek Franc, župnik. (P. Studenec.)	47	36
Vič. Tavčar o. Teodor, župni upravitelj. (P. Vič.)	337	273
Št. Vid nad Ljubljano. Zabret Val., dekan. (P. Št. Vid n. L.)	391	262
Zavod sv. Stanislava. Kržišnik Jož., gimn. prof. (P. Št. Vid.)	59	103
Želimlje. Erjavec Ivan, župnik. (P. Studenec.)	14	22
9. Dekanija Loka. Stara Loka. Mrak Mat., dek. (P. Škofja Loka.)	159	138
Bukovšica. Illovski Albin, župnik. (P. Selca.)	42	33
Dražgoše. Pfajfar Anton, župnik. (P. Železniki.)	46	30
Javorje. Klopčič Josip, župnik. (P. Poljane.)	78	48
Sv. Lenart. Langerholz Janez, župnik. (P. Selca.)	66	54

Odnos udov . 15.820 11.396

	1918	1921
Prenos udov	15.820	11.396
Leskovica. Kos Matevž, župnik. (P. Gorenja vas.)	84	42
Lučine. Rajčević Franc, župnik. (P. Gorenja vas.)	80	33
Nova Oselica. Brecljnik Alojzij, župnik. (P. Gorenja vas.)	87	85
Poljane. Tavčar Matej, župnik. (P. Poljane.)	213	164
Reteče. Meršolj Janez, župnik. (P. Škofja Loka.)	76	73
Selca. Kepec Janez, župnik. (P. Selca.)	240	161
Sorica. Mikuz Janez, župnik. (P. Sorica.)	86	—
Stara Oselica. Soukup Ivan, župnik. (P. Gorenja vas.)	83	48
Škofja Loka. Dr. Klinar Tomaž, župnik. (P. Škofja Loka.)	341	299
Trata. Brajec Josip, župnik. (P. Gorenja vas.)	160	61
Zalilog. Hribar Anton, župnik. (P. Železniki.)	53	32
Žabnica. Verce Josip, župnik. (P. Škofja Loka.)	81	72
Železniki. Noč Ivan, župnik. (P. Železniki.)	154	70
Davča. Jemec P. (P. Sorica.)	—	22
10. Dekanija Moravče. Pfajfer Franc, kaplan. (P. Moravče.)	201	132
Vrhopolje. Jerše Valentin, ekspozit. (P. Moravče.)	45	37
Sv. Trojica. Hutter Alojzij, župnik v p. (P. Dob pri Ljubljani.)	29	31
Blagovica. Hartman Josip, žpk. (P. Lukovica pri Domžalah.)	82	49
Brdo. Slak Matija, župnik. (P. Lukovica pri Domžalah.)	118	71
Št. Vid. Štritof Anton, župnik. v p. (P. Lukovica pri Domžalah.)	67	37
Čemšenik. Dagarin Matej, župnik. (P. Medija-Izlake.)	133	—
Izlake. Kragelj Mihael, župnik. (P. Medija-Izlake.)	54	40
Češnjice. Perko Pavel, župnik. (P. Šmartno v Tuhinju.)	40	13
Dol. Kastelec Matija, župnik. (P. Dol pri Ljubljani.)	112	92
Sveta gora. Koželj Josip, župni upravitelj. (P. Vače.)	76	23
Št. Gotard. Sitar Valentin, župnik. (P. Trojana.)	79	52
Sv. Helena. Rihtaršič Janez, župnik. (P. Dol pri Ljubljani.)	132	102
Ihan. Železný Alojzij, župnik. (P. Domžale.)	102	65
Kolovrat. Štenovec Andrej, župnik. (P. Medija-Izlake.)	59	—
Krašnja. Knol Adolf, župnik. (P. Lukovica pri Domžalah.)	89	33
Št. Ožbalt. Hrovat Janez, župnik. (P. Trojana.)	34	23
Peče. Borštnar Janko, župnik. (P. Moravče.)	24	14
Sv. Planina. Bressan Josip, župnik. (P. Trbovlje.)	11	3
Vače. Golmayer Josip, župnik. (P. Vače.)	62	32
Zlato polje. Kranjc Jožef, župnik. (P. Lukovica pri Domžalah.)	27	23
Križ. Umlauf Alojzij, župnik. (P. Vače.)	—	16
11. Dekanija Novo mesto. Žerjav Iv., vikar. (P. Novo mesto.)	226	198
Bela cerkev. Omahen Ignacij, župnik. (P. Št. Jernej.)	29	29
Brusnice. Sešek Ivan, župnik. (P. Brusnice.)	43	57
Črmošnjice. Frank Josip, poštar. (P. Črmošnjice.)	3	—
Mirna peč. Poje Jožef, kaplan. (P. Mirna peč.)	153	125
Podgrad. Česenj Andrej, župnik. (P. Novo mesto.)	39	35
Prečina. Šmidovnik Anton, župnik. (P. Novo mesto.)	73	73
Soteska. Volc Alojzij, župnik. (P. Straža.)	42	26
Stopiče. Žitnik Franc, župnik. (P. Novo mesto.)	114	58
Št. Peter. Vovko Franc, župnik. (P. Sv. Peter pri Novem mestu.)	130	75
Šmarjeta. Perko Ivan, župnik. (P. Šmarjeta pri Novem mestu.)	147	60
Šmihel. Gornik Anton, kaplan. (P. Novo mesto.)	174	146
Toplice. Erzar Franc, župnik. (P. Toplice.)	130	53
Vavta vas. Bartel Bertold, župnik. (P. Straža.)	77	55
Gorenje Sice. Zorec Franc. (P. Toplice.)	—	2
12. Dekanija Radovljica. Fatur Jakob, župnik. (P. Radovljica.)	158	100
Begunje. Zevnik Mihael, župnik. (P. Begunje pri Lescah.)	107	69
Bled. Oblak Janez, župnik. (P. Bled.)	209	143
Bohinjska Bela. Drolc Martin, župnik. (P. Bohinjska Bela.)	87	70
Bohinjska Bistrica. Krajec Andrej, župnik. (P. Boh. Bistrica.)	170	79
Brezje. Resman o. Bonaventura. (P. Brezje.)	82	54

Odnos udov 21.327 14.953

	1918	1921
Prenos udov	21.327	14.953
Breznica. Lavrič Josip, župnik. (P. Žirovnica.)	188	126
Dobrava pri Kropi. Klavžar Janez, župnik. (P. Podnart.)	100	61
Dovje. Aljaž Jakob, župnik. (P. Dovje.)	146	93
Gorje. Knific Jožef, župnik. (P. Gorenje Gorje.)	211	141
Jesenice. Kastelic Anton, župnik. (P. Jesenice na Gorenjskem.)	260	—
Kamna gorica. Zorko Franc, župnik. (P. Kamna gorica.)	90	66
Koprivnik. Steržaj Franc Ks., župnik. (P. Bohinjska Bistrica.)	82	—
Koroška Bela. Zbontar Matevž, župnik. (P. Javornik.)	113	129
Kranjska gora. Čuk Karel, župnik. (P. Kranjska gora.)	135	102
Sv. Križ. Hiti Franc, župnik. (P. Jesenice na Gorenjskem.)	32	25
Kropa. Oblak Valentin, župnik. (P. Kropa.)	77	67
Lesce. Avsec Franc, župnik. (P. Lesce.)	85	57
Leše. Ahačič Matej, župnik. (P. Brezje.)	38	41
Ljubno. Juvan Franc, župnik. (P. Podnart.)	46	36
Mošnje. Bleiweis Franc, župnik. (P. Radovljica.)	74	51
Ovsiče. Ocepek Jožef, župnik. (P. Podnart.)	38	23
Ráteče. Lavtižar Josip, župnik. (P. Kranjska gora.)	92	75
Ribno. Kramar Janez, župnik. (P. Bled.)	90	65
Srednja vas. Golf Anton, župnik. (P. Srednja vas v Bohinju.)	216	163
Zasip. Fartin Ignacij, župnik. (P. Bled.)	60	41
13. Dekanija Ribnica. Skubic Anton, dekan. (P. Ribnica.)	318	212
Dobrepolje. Martinčič Andrej, žpk. (P. Videm pri Dobrepoljah.)	195	104
Dolenja vas. Skulj Karel, župnik. (P. Dolenja vas.)	122	48
Draga. Lončar Franc, župnik. (P. Draga.)	71	25
Gora. Žužek Karol, župni upravitelj. (P. Sodražica.)	24	23
Sv. Gregor. Krumpeš Franc, župnik. (P. Ortnek.)	105	57
Loški potok. Pravhar Josip, župnik. (P. Loški potok.)	229	200
Rob. Zabukovec Tomaž, župnik. (P. Velike Lašče.)	93	83
Sodražica. Traven Franc, župnik. (P. Sodražica.)	205	127
Struge. Orehek Andrej, župnik. (P. Videm pri Dobrepoljah.)	95	53
Škocijan. Jereb Janez, župnik. (P. Turjak.)	63	37
Turjak. Pavšič Franc Ks., župnik. (P. Turjak.)	19	4
Velike Lašče. Ramovš Jakob, župnik. (P. Velike Lašče.)	189	107
Velike Poljane. Stazinski Nikolaj, župnik. (P. Ortnek.)	37	21
14. Dekanija Semič. Metlika. Učak Valentin, prošt. (P. Metlika.)	382	194
Adlešiči. Šašel Ivan, župnik. (P. Črnomelj.)	88	49
Črnomelj. Kosobud Kazimir, župnik. (P. Črnomelj.)	111	47
Dragatuš. Novak Josip, župnik. (P. Dragatuš.)	93	32
Planina. Vindišar Ivan, župni upravitelj. (P. Črnomelj.)	1	—
Podzemelj. Cerar o. Gregor, župnik. (P. Gradac.)	141	53
Preloka. Bambič Josip, župnik. (P. Vinica.)	69	—
Radovica. Novak Matija, župnik. (P. Metlika.)	61	26
Semič. Vindišar Ivan, kaplan. (P. Semič.)	195	118
Sinji vrh. Jerič Alojzij, župnik. (P. Vinica.)	3	—
Suhor. Pavlovčič Jakob, župnik. (P. Suhor.)	100	26
Stari trg. Zupančič Franc, župnik. (P. Stari trg.)	7	—
Vinica. Bitnar Pavlin, kaplan. (P. Vinica.)	75	32
15. Dekanija Šmarje. Pešec Franc, dekan. (P. Šmarje-Sap.)	181	118
Javor. Klinec Jernej, župnik. (P. Dolenja Hrušica.)	49	18
Št. Jurij. Debelak Janez, župnik. (P. Grosuplje.)	72	31
Kopanj. Žužek Franc, župnik. (P. Grosuplje.)	60	45
Lipoglav. Pečarič Martin, župnik. (P. Šmarje-Sap.)	39	22
Polica. Bambič Jožef, župnik. (P. Višnja gora.)	83	50
Št. Vid. Vidgar Ivan, župnik. (P. Št. Vid pri Zatičini.)	458	245
Višnja gora. Texter Konrad, župnik. (P. Višnja gora.)	230	167
Zatičina. Kastelic o. Avguštin. (P. Zatičina.)	134	—
Žalina. Šolar Josip, župnik. (P. Grosuplje.)	137	54

Odnos udov 27.984 18.743

		1918	1921
	Prenos udov .	27.984	18.743
16.	Dekanija Trebnje. Plantarič Josip, dekan. (P. Trebnje.)	217	118
	Št. Janž. Pavše Henrik, župnik. (P. Št. Janž na Dolenjskem.)	174	91
	Sv. Križ. Gnidovec Jožef, župnik. (P. Sv. Križ pri Litiji.)	157	86
	Mirna. Vrankar Josip, župnik. (P. Mirna.)	111	65
	Mokronog. Bukowitz Henrik, župnik. (P. Mokronog.)	94	80
	Čatež. Pavše Henrik, župnik. (P. Velika Loka.)	—	35
	Št. Lovrenc. Oblak Anton, župnik. (P. Velika Loka.)	102	83
	Št. Rupert. Natlačen Peter, župnik. (P. Št. Rupert.)	180	170
	Trebelno. Hladnik Janez, župnik. (P. Trebelno.)	136	76
	Sv. Trojica. Vidmar Franc, župnik. (P. Tržišče.)	114	124
17.	Dekanija Vrhnika. Kete Janez, dekan. (P. Vrhnika.)	265	343
	Bevke. Poljšak Anton, kurat. (P. Vrhnika.)	70	44
	Borovnica. Kajdiž Valentin, župnik. (P. Borovnica.)	160	—
	Črni vrh. Benedičič Jakob, župnik. (P. Polhov Gradec.)	60	46
	Horjulj. Pristov Josip, župnik. (P. Horjulj.)	164	81
	Št. Jošt. Nagode Josip, župnik. (P. Vrhnika.)	76	49
	Gor. Logatec. Kerhne Franc, župnik. (P. Gorenji Logatec.)	95	57
	Dol. Logatec. Remškar Valentin, župnik. (P. Dolenji Logatec.)	129	—
	Podlipa. Šmid Franc, župnik. (P. Vrhnika.)	36	30
	Polhov Gradec. Župančič Valentin, župnik. (P. Polhov Gradec.)	150	149
	Preseerje. Perčič Mihael, župnik. (P. Preseerje.)	87	65
	Rakitna. Magajna Andrej, župnik. (P. Borovnica.)	27	13
	Rovte. Sušnik Matevž, župnik. (P. Rovte.)	129	—
	Sv. Trije Kralji. Miklavčič Ivan, župnik. (P. Rovte.)	28	20
	Zaplana. Mihelčič Ivan, župnik. (P. Vrhnika.)	49	38
18.	Dekanija Žužemberk. Zupanc Alojzij, župnik. (P. Žužemberk.)	240	139
	Ajdovec. Žust Ignacij, župnik. (P. Žužemberk.)	82	49
	Ambrus. Zavbi Ivan, župnik. (P. Zagradec-Fužine.)	63	50
	Dobrnj. Rebol Blaž, župnik. (P. Dobrnje.)	96	85
	Hinje. Porenta Anton, župnik. (P. Žužemberk.)	84	14
	Krka. Nastran Franc, kaplan. (P. Krka.)	117	45
	Sela. Podlipnik Jožef, župnik. (P. Zagradec-Fužine.)	44	25
	Šmihel. Kmet Mihael, župnik. (P. Žužemberk.)	21	27
	Zagradec. Berlan Engelbert, župnik. (P. Zagradec-Fužine.)	38	27
	Skupaj udov .	31.579	21.067

Imenik umrlih dosmrtnih udov.

Naznanili so se nam naslednji dosmrtniki, ki so v Gospodu zaspali ter se priporočajo v molitev in blag spomin:

752. Stališ Anton (1251), Železniki.	767. Žnidaršič Ant. (1503), župnik, Draga
753. Geršič Jožef (1825), Radovica.	768. Bizer Andr. (423), dek., Gospa sveta
754. Grabar Fr. (2488), Sv. Jurij ob Ščav. (Padel na bojišču.)	769. Bolkovič Ant. (1104), župnik, Artiče.
755. Kepec Matevž (1741), Šmartno pod Šmarno goro. (Padel na bojišču.)	770. Flis Janez (513), g. vikar, Ljubljana.
756. Prebil Ferd. (2713), kaplan, Kranj.	771. Dr. Gregorec Anton (3091), Ptuj.
757. Velkovrh Jakob (1839), Aleksandrija.	772. Dr. Kulterer J. (604), odv., Velikovec.
758. Žagar Jožef (1099), župnik, Peče.	773. Lendovšek Mih. (858), žpk., Makole.
759. Bohinjec Peter (798), župnik, Duplje.	774. Meznarič o. Nikolaj (1643), župnik, Sv. Trojica v Slov. goricah.
760. Dovnik Fr. (614), dekan, Gornji grad.	775. Polajner Jožef (1808), Preddivor.
761. Mulec Fr. (3117), Sv. Peter p. Radgoni.	776. Dr. Šubaš Ant. (372), Sv. Ana v Sl. g.
762. Dr. Simonič Fr. (546), "	777. Jaklič Karel (1149), žpk., Prežganje.
763. Rožnik Tom. (2029), žpk., Dobrnje.	778. Beze Janez (1735), Dobovec.
764. Smukavec Jos. (597), Srednja vas v B.	779. Msgr. Bezenšek J. (213), žpk., Čadram.
765. Dr. Stor Fr. (1115), grajšč., Teharje.	780. Cizej Franc (2258), Braslovče.
766. Schöpf o. Karol (1102), frč., Mar. Naz.	781. Čebašek Iv. (831), žpk., Polhov Gradec.
	782. Galijot Marija (1655), Vodice.

783. Gašperlin Janez (1150), Cerklje.
 784. Gerzin Mat. (612), župnik, Preserje.
 785. Gostenčnik Luka (2172), Trbonje.
 786. Gregorič Franc (158), Šmarije-Sap.
 787. Hrovatin Edmund (806), Kranj.
 788. Jarec Marija (1756), Hotedršica.
 789. Kepec Apolonija (1581), Mavčiče.
 790. Korošak Jakob (472), kaplan, Loče.
 791. Kovač Anton (1184), Žužemberk.
 792. König Jurij (565), župnik, Vinica.
 793. Križaj Nik. (578), žpk. v p., Kamnik.
 794. Kržič Ant. (733), č. kan., Ljubljana.
 795. Lah Lovro (2057), žpk., Sv. Križ p. Lit.
 796. Lovšin Ant (455), žpk v p., Radomlje.
 797. Mali Franc (1245), Ljubljana.
 798. Miklavčič Ušula (236), Krka.
 799. Pogačnik Anton (2295), Dobrava.
 800. Poklukar Anton (3266), Ljubljana.
 801. Rajter Jakob (2134), Bočna.
 802. Rojs br. Ehrenfried (1869), Sv. Trojica.
 803. Tavčar Andrej (1250), Selca.
 804. Ulčar Franciška (484), Ljubljana.
 805. Zalokar Miha (1087), Gorje.
 806. Žibert Franc (2567), Kranj.

Imenik novih dosmrtnih udov.

Do konca junija 1921 so vstopili kot dosmrtniki sledeči č. udje in pristopnino vplačali v „Matico“:

	kron		kron
3294. Skušek Engelbert, Ljubljana .	200	Prenos .	2200
3295. Visenjak Franc,	200	3305. Kolačko Josip, Varaždin .	200
3296. Dr. Arnež Janko, žpk., Žrelec	200	3306. Trstenjak Ernest, Beograd .	200
3297. Ajdič Fr. ml., Šmartin ob Paki	200	3307. Brenčič Alojzij, Ptuj .	200
3298. Meško Maks, Sv. Tomaž .	200	3308. Vrtač Martin, Preddvor .	200
3299. Pučko Marija, .	200	3309. Ahčin Peter, .	200
3300. Dr. Megler Vendelin, Ljubljana	200	3310. Oset Andrej, Slovenji Gradec	200
3301. Agnosa Angela, .	200	3311. Zorman Franc, Ljubljana .	200
3302. Sever Ivan, .	200	3312. Bardych Oton, Škofja Loka .	200
3303. Hribar Franc, Preddvor .	200	3313. Kraševac Mihael, .	200
3304. Dr. Beluhan Milan, Zagreb .	200	3314. Košuta Terezina, Aleksandrija	200
Odnos .	2200	Skupaj .	4200

Pregled č. udov Družbe sv. Mohorja.

Škofije in dežele	Šteje udov				
	do-smrt.	letnih	vkup	od lanskega leta	
				+ več	— manj
1. Krška škofija	42	1.344	1.386	—	2.379
2. Lavantinska škofija	556	18.873	19.429	2.133	—
3. Ljubljanska škofija	786	20.281	21.067	391	—
4. Razni kraji	23	662	685	—	831
Skupaj .	1407	41.160	42.567	2.524	3.210
				— 986	

Glasnik Družbe sv. Mohorja.

I. Prej nego zadnja tri turobna leta se Družbi sv. Mohorja letos posrečuje razpošiljati svoj književni dar. Žal, da še zmerom le v skrócenem obsegu letos le 21 tiskanih pol v treh knjigah. Vedno še stojimo v znamenju draginje — vsaj v tiskarskem oziru. Še teh trojih knjig bi ne mogli izdati za članarino desetih kron, ako ne bi bili imeli zanje papirja iz prejšnje še cenejše zaloge.

Zahvaliti se nam je za izdajo, takšno kakršno prejmete, Vam, cenjeni udje, ki ste jo omogočili s svojim visokim skupnim številom. Vseh je Vas letos 42.567.

Število udov se je zvišalo v lavantinskejši škofiji za 2183, v ljubljanskejši pa za 391. Prekmurce smo ob avstro-ogrskejši dobi zapisavali, kolikor smo jih mogli, kakor umirajoče brate, od leta do leta jih je bilo manj; zdaj pa so se narodno poživili ter jih upamo šteti od leta do leta več v našejši družbi.

Težka mōra pa je legla na brate Goričane in Istrijane. Pred nečasnimi leti, še med vojno, smo jih šteli med prvimi — zdaj nič, prav nič več. A Bog bode dal, tako upamo trdno, da še pridejo, ko zasije tudi njim doba narodne pravičnosti, enakopravnosti in svobode. Novoizvoljeni slovenski poslanci v italijanskem državnem zboru v Rimu so zahtevali prostost za uvažanje slovenskih knjig in časnikov.

Državi — katerekoli — bode veran, zaveden in zadovoljen narod le najtrdnjša, najzvestejša opora. Krščanstvo se vzdiga vsepovsod; od živega krščanstva pa pričakujejo narodi pravičnost, ljubezen in brezskrben obstoj.

Bogu slava in hvala za pomoč družbi, za obilni blagoslov, ki ga vidimo v Sloveniji. Blagoslovil je Bog delo in trud vrlih naših poverjenikov ter naklonil družbenikom voljo, da ali vztrajajo v družbi, ali pa se jej še pridružujejo na novo. Opravljajmo zvesto vsakdanjo družbeno molitev, v čast in za priprošnje nebeških zaščitnikov sv. Mohorja in Fortunata, da bode božji blagoslov tem obilnejši rosil na nas in na ves razkosani narod slovenski. Zaupna, stanovitna molitev je vselej zmagovita; Bog obrne to kar je hudo naposled na dobro.

Gospodom poverjenikom izrekamo še prav posebno zahvalo ter kličemo: „Bog Vam poplačaj obilni Vaš trud. — Bog Vas poživljaj in ohranjaj družbi naklonjene še nadalje!“ Člane pa prosimo, naj ne pričakujejo posojil pri poverjenikih, ampak naj sami plačajo članarino prej ko morejo.

II. Rekli smo, da dajemo letos papir za družbene knjige še iz prejšnje cenejšje zaloge. Če bi ne bili imeli te, bi morali uže letos zahtevati članarine 20 kron. Zaloga pa nam je zdaj pošla; tiskarni moramo nabaviti papirja po novej, višjej ceni. Iz tega naznanila bodejte pač razumeli, da smo prisiljeni letnino zvišati, če hočemo ostati pri izdaji trojih knjig, in moramo še malenkost dodati, da moremo za trdno obečati še četrto knjigo, namreč ono, ki je letos ob desetih kronah nikakor ne moremo družbenikom podati.

Iz tega ozira smo se odločili za letnino 25 kron. Tudi doplačila k dosmrtnini naj se ravnajo v tej meri tako-le: Dosmrtniki z zasigurno dosmrtnino 30 kron naj doplačajo letnih 20 kron, oni z zasigurno dosmrtnino 80 kron letnih 15 kron, in z vplačano dosmrtnino 200 kron pa letnih 8 kron — ali pa naj povzdignejo dosmrtnino do 400 kron.

„Pričakujem dovolj razumevanja tudi med teboj, ti sicer skromni, preprosti a razboriti narod moj“ — tako ti govori sedaj družbeni zaščitnik sv. Mohor — „pričakujem, da ne vzameš za zlo potrebne povišbe na 25 kron. Nič se ne zgražaj, nič ne godrnjaj, nič ne reči: Ne bom več — ampak še in še bom, pa še rad in vesel, da le morem!“

Draga Mohorjanka, dragi Mohorjan, če prav presodiš, pa bodeš našel, da še nikdar poprej nisi tako malo dajal Mohorjevejši družbi nego sedaj, vkljub povišbi na 25 kron. Izpregledal boš, da vkljub temu daješ približno komaj eno četrtnino toliko blaga, dela, jedi ali pijače nego prej, ko je bila letnina 1 gl. ali 2 kroni. Ne čudi se torej, ko vidiš, da družba tudi ne zmaguje na leto več ko četrtnino prejšnjega duševnega blaga. Ko bi prejemale letnine po 100 kron (takšna bi nekako dosegala prejšnjo vrednost), bi šele mogla družba misliti na izdajo knjig v predvojnem obsegu. — Tvoj sklep bodi: Ostati in vztrajati do boljših časov!

III. Knjige za leto 1922. izidejo te-le čvete:

1. **Koledar Družbe sv. Mohorja za navadno leto 1923.**
2. Dr. J. Ev. Zorè: **Življenje svetnikov in svetnic božjih.** 3. snopič.
3. „**Slovenske Večernice**“, 75. zvezek.
4. Ks. Meško: **Mladim srcem.** III. zvezek.

1. Koledar je že sam ob sebi potreben vsakejši hiši, če ne rečemo vsakemu človeku. Uže radi cerkvenega leta. Pa tudi iz drugih oziror. Še vsako leto se kaj dogodi, kar bi se naj zapomnilo. Koledar pa zabeleži najbolj važne dogodke. Obžalujemo, da naš Koledar ne more več biti tako obširen, kakor je bil nekdanj; a prijaviti želimo v njem kar le mogoče koristnih, poučnih in kratkočasnih stvari.

2. Uže več let pričakovani in tudi obečani tretji snopič „Življenja svetnikov“ obsega svetnike in svetnice druge polovice meseca sčana (svetana). Želeli smo si, želimo in željno pričakujemo, da bodi naša domovina — naj si je tega ali tega imena

— kar najbolj vzorna, kar najblažje sreče zemski dom. A ni je in ne more biti, dokler nedostaje vzornikov, ki bi v njej vzorno živeli, jo vzorno vodili. Živimo vsi vzorno, vzgajamo vzorno mladino, pa bode! — Tega se učimo na največjih vzornikih: svetnikov in svetnicah božjih. Naša knjiga prinaša popise mladeničev in devic, mož in žen, ki so osrečevali in povzdigovali človeški rod, pred vsem svojo domovino, naposled pa sami dosegli večno blaženost; bodi torej vsem draga iz ozira na pravo srečo: časno in večno, ter na domovino: zemsko in nebeško. Prava narodna učna knjiga bodi! Dva naša umetnika se trudita, da bi dala tretjemu snopiču večjo lepoto in višjo ceno; zatoorej utegne uže sam ta snopič zaslužiti letnino 25 kron.

3. Za „Slovenske Večernice“ imamo namenjeno zgodovinsko povest: „Zgodbe gospoda lanšpreškega,“ katero je spisal znani pisatelj dr. Ivan Pregelj, v obsegu celega 75. zvezka. Daljših povesti si čitatelji želé bolj in bolj.

4. Ker je morala ta uže za letos obečana knjiga izostati zaradi draginje in nezadostne letnine, pa pride tem gotoveje prihodnje leto. Saj je uže stavljena in pripravljena. Nežnost pisateljeva v opisovanju in čutu je v stanu blažiti ne samo mladinska, ampak tudi dostikrat še bolj blažitve potrebna nemladinska srca. Da ne bode toliko trdih, surovih, krutih, neobčutnih src med nami, dajte knjigo mladini, sezite po njej mladeniči in dekleta! Prvi spis zbirke „Mladim srcem,“ „Lilije“ imenovani, lepotiči več izvirnih slik znanega umetnika Iv. Vavpotiča.

Ako bi hotela sreča, da bi štela Družba sv. Mohorja prihodnje leto dokaj novih udov, ki bi omogočili izdajo še pete knjige, za tak slučaj imamo pripravljeno:

5. Dr. Fr. Detela: Zbrani spisi, I. zvezek: 1. **Hudi časi**, zgodovinska povest;

2. **Blage duše**, veseloigra v treh dejanjih.

Hudi časi se bavijo z dogodki izza Napoleonove dobe začetkom preteklega stoletja na Dolenjskem; akademski slikar g. Fr. Sterle jih čitatelju predočuje s petimi po naravi in narodu posnetimi slikami... Blage duše bodo obogatile našo izvirno slovensko dramo. Dejanja se vrše na Gorenjskem in v Ljubljani.

IV. Pri nabiranju in vpisovanju udov prosimo čč. gg. poverjenike, naj blagovolijo paziti, da nabiranje družnikov pričnejo takoj ko prejmejo knjige in končajo z zadnjim dnevom meseca februarja; vpisovalne pole z denarjem vred pa na naslov: **Družba sv. Mohorja na Prevaljah** pošljejo franco zanesljivo do **5. marca 1922.**

Letnina znaša 25 kron (za Amerikance 1 dolar) za vsako posamezno osebo ali ustanovo, **dosmrtnina pa 400 kron** (za Amerikance 15 dolarjev).

Posamezni udje (razen Amerikancev), ki se neposredno pisмено oglašajo pri Družbi sv. Mohorja na Prevaljah, morajo poleg udnine še doplačati 12 kron za opravilne stroške in poštnino.

Kdor stopi prvokrat v družbo, naj izrecno pove, da je nov družnik. Dosmrtni udje naj se vsako leto vpišejo in na listini podčrtajo.

Račun za leto 1920.

Dohodki:		Stroški:	
	kron		kron
1. Letnina 41.092 udov po 10 K	410.920—	1. Dosmrtnina v „Matico“	3.840—
2. Dosmrtnina	3.840—	2. Nagrade pisateljem	10.490—
3. Obresti matične glavnice (stanarina celovških hiš K 3757— a. v.)	939 29	3. Klišaji in podobe	1.664 55
4. Saldo	38 619 60	4. Papir za družbene knjige.	162.576—
		5. Stavek in tisk družb. knjig	161.606—
		6. Knjigovez, delo družb. knjig	78.765—
		7. Skladišča in uradni prostori	2.280—
		8. Tiskovine	755 60
		9. Uprava	32.341 74
	454 318 89		454.318 89

Primanjkljaj (saldo) 38.619 K 60 vin. se bode pokril z dohodki zaloge.

Matica je znašala 31. decembra l. 1919. K 125.239 23

Leta 1920. ji je prirastlo po dosmrtnini „ 3 840—

Skupno matično premoženje je znašalo dne 31. decembra l. 1920. . . . K 129.079 23
ki je naloženo v družbenih hišah v Celovcu.

Sejmi v Sloveniji.

Dnevi pomenijo vobče letne in živinske sejme. — Pri okr. glavarstvih, ki so zaznamovani z zvezdico *, je opomniti sledeče: Ako pade sejm na nedeljo ali zapovedan praznik, se vrši sledeči delavnik; dnevi v oklepih () pomenijo sejme samo za blago.

Okrajno glavarstvo Brežice.*

Brežice. 14. febr., pond. po sv. Florijanu, 13. jun., 10. avg., 6. nov., sobota pred Božičem; vsako soboto prašičji sejm. — Dobje. Sobota pred Belo ned., 16. jul., sredo pred prazn. Imena Mar., 25. nov. — Dobova. 31. jan., 26. marca, 25. apr., 10. julija, 13. sept., 9. dec. — Golobinjek. 14. sept. — Kapela. 17. januarja, 10. marca, 17. apr., 7. jun., 17. avg., 17. sept. — Koprivnica. 25. jan., 10. apr., 28. okt. — Kozje. 24. febr., 26. apr., 13. jun., 25. julija. — Lesično. Pond. po Vseh svetih. — Pilštanj. 9. febr., 8. marca, 16. maja, 9. jun., pond. po Rokovem, 29. sept. — Pišce. 19. febr., 2. marca, 28. aprila, 8. julija, 1. avg., 6. okt., 3. nov. — Planina. 11. jan., 1. marca, 12. maja, 15. jun., 12. julija, sobota pred Ang. ned., 15. okt., 3. dec. — Podčetrtek. 17. marca, Veliki terek, 10. avgusta, 21. nov. — Podsreda. 24. jun., 21. sept., 18. okt., 19. nov. — Rajhenburg. 29. jan., Veliki četrtek, pondeljek pred Bink., dan po sv. Petru in Pavlu, 26. avg., 10. oktobra. — Sevnica. 14. febr., pond. po Tihi ned., 3. sredo po Vel. noči, 22. jun., 16. avg., 21. okt., 6. dec. — Sv. Gora pri Podsredi. Sobota pred Tiho ned., Bink. sobota. — Sv. Gora pri sv. Petru. 4. avg., 7. septembra. — Sv. Filip v Veračah. 14. jan., 22. febr., 1. maja, 25. maja, 17. jul., 29. avg., 16. okt. — Sv. Miklavž v Polju. 8. maja, 6. dec. — Sv. Peter. 5. febr., 6. marca, 21. okt., 13. dec. — Videm. 3. febr., Pustni pond., 18. marca, 4. maja, 4. jul., pond. po sv. Luki, 25. nov. — Zagorje. 31. jul. — Zdole. 15. marca, 24. apr., 15. jul., 15. sept. — Žigarski vrh. 21. marca, 13. jun., 1. sept.

Okrajno glavarstvo Celje.*

Dobrna. Pond. po Svečnici, kvat. četrtek v sept., 6. dec. — Dramlje. 2. aprila, 22. okt. — Frankolovo. 17. marca, 24. sept. — Sv. Jurij ob juž. žel. 2. jan., 10. febr., 12. marca, 23. apr., 4. maja, pond. po letnih in jes. kvatrah, 23. jun., 12. avg., 28. okt., 19. nov., 10. dec. — Sv. Lovrenc pri Prožinu. Pond. po Ang. ned., sobota po Brezm. spoč. Dev. Mar. — Nova cerkev. Pond. po sv. Treh kraljih, četrtek po Vel. noči, pond. po Telovem, 6. nov. — Sv. Ozbolt. 21. marca. — Petrovče. 17. jan., 4. marca, 2. julija, 14. sept. — Svetina. Pond. po Mariji Snežni, 25. maja. — Tebarje. 21. jan., 22. febr., dan po Oznani. Marije, 26. jul., 12. okt., 19. dec. — Vel. Pirešica (Pernov). 21. marca. — Vojnik. Pond. pred Svečn., pond. po Beli ned., 16. maja, 4. jul., 7. sept., 18. okt. — Žalec. 14. febr., 13. jun., 25. jul., 29. avg., 4. okt., 13. dec. — Gornji grad. (Tiha ned.), 4. maja, 28. okt. — Ljubno. 19. marca, 1. maja, 24. jun., 26. avg., 19. nov. — Luče. 25. maja. — Mozirje. 22. jan., 24. apr., Bink. terek, 15. jun., 16. avg., pond. pred Malo gosp., 18. okt. — Rečica. 17. marca, 6. nov. — Laško. 24. febr., Vel. četrtek, Bink. terek, 24. junija, 24. avg., 21. sept., 11. nov., 21. dec. — Dol. 10. marca, 25. aprila, 31. jul., 3. okt. — Jurklošter. 1. febr., 1. jul., 4. okt., 13. dec. — Sv. Jedert. 21. marca, 7. sept. — Loka pri Zid. mostu. 3. maja, 22. maja, četrtek po Telovem, 5. avg., pond. po ned. Im. Mar. — Trbovlje. 3. febr., 17. marca, 18. okt., 5. dec. — Šmarje pri Jelšah. Pond. po sv. Treh kraljih, 20. marca, tretji pond. po Vel. noči, 21. jun., 17. avg., pond. po Im. Mar., 4. dec. — Sv. Ema. Terek po Bink., dan sv. Lukeža. — Lemberg. Pond. po Sredpostni sredi, Cvetni petek, 12. maja, sredo pred Telovem, pond. po sv. Urhu, 5. avg., 25. okt., 25. nov. — Loka pri Žusmu. 13. apr., 20. jul., 25. avg., 12. sept. — Ponikva. 14. febr., četrti pond. po Vel. noči, sobota pred sv. Martinom; živ. sejmi: 27. jun., 1. avg., prva sredo po Rožnov. ned. — Pristava. Terek po Bink., 15. jun., 8. jul., 17. okt. — Slivnica. 19. maja, 25. jul., 4. okt. — Tinsko. Tretji pond. po Bink., 2. jul., pond. po Ang. ned. — Zibika. 20. marca, pond. po Ang. ned. — Vransko. 3. marca, druga sredo po Veliki noči, 29. sept., 15. nov. — Braslovče. Pond. pred sv. Matijem, Cvetni petek, pond. pred sv. Matevžem, pondelj. pred sv. Martinom. — Sv. Jurij pod Taborom. 29. jan., 10. marca, 25. aprila, 21. novembra.

Okrajno glavarstvo Črnomelj.

Črnomelj. Prvi četrtek v mesecih jan., febr., maj, avg. in sept. veliki sejmi za blago in živino; ako je ta dan praznik, se vrši sejm na drugi četrtek. Terek po 1., 2., 3. in 4. kvat. ned., terek po Cvetni ned., terek po Vel. noči, terek po sv. Petru in Pavlu, terek po sv. Sim. in Judi. Vsaki četrtek sejm za prašičke. — Metlika. Terek

po sv. Treh kraljih, torek po Svečnici, torek po sv. Jožefu, torek po Beli ned., torek po Bink., torek po sv. Marjeti, torek po Vel. gosp., torek po sv. Mih., torek po sv. Martinu, torek po sv. Miklavžu. Vsaki pond. za prašičke. — Planina. 1. maja, pond. po Ang. ned. — Semič. 14. febr., 26. apr., 15. junija, 24. julija, 12. oktobra. — Stari trg pri Poljanah. 18. marca, 13. junija. — Vinica. Pond. po Izpreobr. sv. Pavla, pond. pred Bink., pond. po sv. Marjeti, 1. avg., pond. po Mar. Imenu, pond. po 4. okt.

Okrajno glavarstvo Guštanj (na Prevaljah).

Guštanj. 17. jan. (sv. Anton) in na Tiho ned. sejma lokalnega pomena ob priliki cerkvenega opravila; 24. aprila (sv. Jurij) živinski sejm; 24. junija, 18. okt. in 25. nov. (sv. Katarina) letni sejmi. — Crna. Pond. po sv. Florijanu, god sv. Ožbalta (5. avg.), god sv. Uršule; letni in živinski sejmi; če je kateri teh dni nedelja ali praznik, se vrši sejm sledeči delavnik. — Dravograd. 20. marca, 9. maja, 15. junija, 2. avg., 21. sept., 3. nov.; vsi živinski sejmi. — Kotlje. 25. maja (sv. Urban) in 12. jul. živinska sejma. — Prevalje. Četrtek pred sv. Urbanom (25. maja), četrtek po sv. Jeronimu (30. sept.): letna in živinska sejma.

Okrajno glavarstvo Kamnik.

Kamnik. 20. jan., 12. marca, 9. junija, 24. avg., 15. okt., 4. dec. — Dob. 14. febr., 15. junija, 10. avg., 28. dec. — Domžale. 4. jan., 4. maja, 26. junija, 25. nov. — Gor. Tuhinj. 20. febr., 3. marca, 3. apr., 12. julija, 21. sept. — Krašnja. 5. avg., 21. dec. — Lukovica. 3. febr., 26. marca, 27. apr., 9. sept., 18. okt. — Mengeš. 9. febr., 6. marca, 25. maja, 5. julija, 29. sept., 6. nov., 13. dec. — Moravče. Dan sv. Matije, Velik. pond., 16. maja, 21. junija, torek po sv. Jerneju, 11. nov. — Motnik. 12. febr., tretji pond. v Postu, 22. apr., 2. jun., sreda po Roženv. ned. — Skarčina. 15. apr., 1. sept., 28. okt. — Št. Gotard pri Trojani. Petek pred Cvetno ned., 5. maja, 25. maja, 2. julija, 11. nov.

Okrajno glavarstvo Kočevje.

Kočevje. 20. jan., 20. marca, 4. maja, 15. jun., 25. jul., 24. avg., 16. okt., 30. nov., 31. dec. — Kočevska Reka. 16. maja, 2. julija. — Koprivnik. 12. maja, 20. julija. — Loški potok. 3. febr., 4. aprila, 7. junija, pond. po Mali gosp. — Mala gora. 5. aprila, 25. maja, 1. jun., 30. jun. — Morelj. 25. apr., 20. maja, 28. jun. — Ribnica. 2. jan., Velik. pond., 24. jun., pond. po 2. avg., 21. sept. — Sodražica. Četrtek pred sv. Gregorjem, četrtek pred sv. Jan. Nep., četrtek pred sv. Terezijo. — Stari Log. 13. julija. — Trava. 1. maja, pond. po 4. jul., 10. avg. — Turjak. 12. marca, 30. nov. — Vel. Lašče. Pond. pred sv. Matijem, četrtek pred Bink., 21. jun., 9. sept., 6. nov. — Videm (Dobrepolje). 17. jan., 1. maja, 31. avg., 5. dec. — Vrhovc. Četrtri pond. po Veliki noči, 5. avg. — Zdenska vas. Pond. po Tihi ned., 13. jun., 17. jul., sreda po Roženv. ned.

Okrajno glavarstvo Konjice.*

Konjice. 5. jan., 9. febr., 1. marca, Vel. četrtek, Križ. sreda, 24. jun., 31. jul., 31. avg., pond. po Mih., 4. nov., 3. dec. — Vitanje. Sredpostna sreda, 25. maja, 20. jul., 14. sept., 2. nov., 27. dec. — Oplotnica. 3. marca (sv. Kunigunda), torek po Vel. noči, 15. jun. (sv. Vid), 16. avg. (sv. Rok), pond. po sv. Urhu, drugi pond. po Roženv. ned., 11. nov. (sv. Martin). — Loče. 24. febr., pond. po Tihi ned., Binkoštni torek, 13. jun., 13. jul., 15. okt., 25. nov. — Zreče. 30. jun., pond. po Ang. ned. — Živinski sejmi v Oplotnici, Ločah in Zrečah se začasno ne vrše zaradi prepričlega prigona, deloma pa sejmšča niso v stanju, da bi se mogli sejmi vršiti.

Okrajno glavarstvo Kranj.

Kranj. Prvi pondeljek v mesecih maj, sept., okt., nov., dec. letni sejmi za živino in blago in vsak pondeljek tedenski sejmi za živino in blago. — Cerklje. 17. januarja (sv. Anton), petek pred Cvetno ned., 16. avg., 21. okt. letni sejmi za živino in blago. — Jezero. Prvi pond. po Mali gosp. — Hotemaže. Petek pred Cvet. ned., 13. jun. — Hotovlje. 25. aprila, 16. avg. — Poljane. 5. maja, 18. okt. — Škofja Loka. 3. febr., 17. marca, 24. apr., 24. jun., 16. avg., 29. sept., 25. nov.; ako je ta dan nedelja ali predan praznik, se vrši sejm poprej v soboto ozir. v petek. — Tržič. 18. febr., 16. maja, pond. pred Vneboh.; (pri sv. Trojici) pond. pred Telovem, 23. jun., 26. jul., 30. sept. — Železniki. 17. januarja, torek po Veliki noči, 10. avgusta, 30. novembra. — Jezero, Hotemaže, Hotovlje, Poljane, Škofja Loka, Tržič in Železniki nimajo živinskih sejmov, oziroma se ne vrše.

Okrajno glavarstvo Krško.

Krško. 3. febr., 18. marca, 4. maja, 4. julija, 25. nov., sobota pred Ang. nedeljo, pond. po sv. Lukežu. — Boštanj. Prva sobota v Postu, 31. maja, sobota po sv. Urhu, torek pred Poviš. sv. križa. — Brunik. Petek pred Cvetno nedeljo, 13. junija. — Bučka. 24. febr., 25. aprila, pond. pred 24. jun., pond. pred 24. sept., 11. nov. — Bušča vas. Torek po Beli ned., torek po Bink., 9. sept., 12. nov. — Drnovo. 12. marca, 24. jun., 29. sept. — Kostanjevica. 17. jan., 31. maja, pond. po Tihi ned., pond. po sv. Jakobu, pond. po sv. Mihaelu, kvat. pond. v dec. — Leskovec. Pond. pred sv. Jurijem, 26. jul., 14. avg. — Mokronog. 28. oktobra, 9. dec., sobota pred Tiho ned., sobota po Srcu Jez., sobota pred sv. Jernejem, tretja sobota v sept. — Radeče. 25. jan., 19. apr., 28. jun., 9. avg., 1. sept., 11. okt., 27. dec., prvi pond. v Postu, pond. po sv. Martinu (11. nov.). — Slanč vrh. Pond. po sv. Urhu. — Studenec. 31. marca, 16. maja, 8. avg. — Škocijan. Vsak kvat. četrtek, 15. apr., 15. julija. — St. Jernej. 12. aprila, 24. avgusta, četrtek po Svečnici, pond. po sv. Trojici, pond. po Vernih dušah. — St. Janž. Prvi kvatni torek, pond. po 24. jun., tretji kvatni torek. — Topolovec. Bink. torek, 7. sept. — Trebelno. Sobota po Vel. noči. — Vel. Cirk. Prvi petek v Postu, sreda pred Bink. — Vesela gora. 12. marca, 27. apr., 27. okt., četrtek pred Bink., sobota pred 8. sept.

Okrajno glavarstvo Litija.

Litija. Pond. po Sredp. ned., 4. maja, pond. po Telovem, pond. po sv. Mihaelu, pond. po sv. Miklavžu. — Brezovo. Četrtek po Vel. noči, sobota po sv. Urhu, četrtek v Križ. tednu pade največkrat na četrtek po Mali gosp. — Kotredež. 17. jan., 12. marca, dan sv. Jošta. — Krka. Pond. po sv. Treh kraljih, 1. marca, 16. maja, 5. avg. — Mišji dol. 13. dec. — Podbukovje. Pond. po Beli ned., 27. sept. — Polšnik. Pond. po sv. Urhu. — Radobova vas. 2. jan., Pustni pond., torek po Bink., 18. okt. — Šmartno pri Litiji. Torek po 14. febr., pond. po 25. jul., torek po 8. sept., pond. po 11. nov. — St. Lambert. 14. febr., 22. maja, 17. sept. — St. Vid pri Zatičini. Sreda po Vel. noči, 15. jun., pond. po Mali gosp., drugi pond. po sv. Mihaelu. — Tirna. 1. maja, 9. jun., 9. jul. — Vače. Pond. po Beli ned., torek po sv. Trojici, 16. avg., 30. nov. — Veliki Gaber. 4. julija, 26. avg. (za blago in živino). — Višnja gora. 21. jan., pond. pred Pustno ned., pond. po 1., 2. in 3. kvatni ned., pond. po Cvetni ned., 24. jun., 26. jul., 1. sept., pond. po Vseh svetih, pond. pred 4. kvat. ned. — Zagorje. 9. februarja, četrtek pred Cvet. ned., 12. maja, 30. jun., 29. avg., 3. nov., 31. dec. — Zatičina. Vel. četrtek, pond. po Vneboh., 20. avg., 25. nov. — Zubina. Dan sv. Matije in 21. okt.

Mesto in okrajno glavarstvo Ljubljana.

Ljubljana (mesto). Vsako prvo in tretjo sredo vsakega meseca sejm za živino; če je v sredo praznik, se vrši sejm dan poprej; vsako sredo in soboto tržni dan. — Grosuplje. 25. apr., 29. sept. — Horjulj. 26. marca, 12. jul., torek po Roženv. ned. — Ig. 27. febr., 20. marca, pond. po Beli ned., četrtek po Bink., 10. avgusta, 11. nov. — Šmarje. Torek po sv. Florijanu, 16. avg. — Vrhnik. Prvi pond. v Postu, torek po Vel. noči, pond. pred Vneboh., pond. pred Telovem, 25. julija, 6. nov., 27. dec.

Okrajno glavarstvo Ljutomer.*

Ljutomer. Vsak kvat. torek, torek po Vel. noči. — Cven. 7. sept. — Sv. Križ. Pond. po Tihi ned., 3. maja, 26. jul., 6. nov. — Mala Nedelja. Četrtek pred ned. presv. Trojice, 21. okt. — Veržej. 6. maja, 29. sept., 30. nov. — Gornja Radgona. Sv. Jurij ob Ščavnici. 3. febr., 25. apr., 21. nov. — Sv. Duh. 24. avgusta, 13. dec. — Negova. (8. sept.) — Sv. Peter. 17. jan., (29. junija), 30. junija, 21. septembra.

Okrajno glavarstvo Logatec.

Cerknica. Dan sv. Matije, pond. po Sredp. ned., 26. jul., 2. nov. — Dol. Logatec. 3. jan., 12. marca, 24. okt. — Gor. Logatec. 7. febr. za živino in blago, dan po Vneboh., pond. po Roženv. ned., 13. dec. — Grahovo. 9. febr., 22. marca, 17. apr., 15. nov. — Hotedrška. 5. apr., 21. nov. — Iož. 15. marca, 10. maja, 4. jun., 16. avg., 28. okt. — Nova vas na Blokah. Pond. po nedelji Im. Jez., 29. sept. — Planina. Dan sv. Jurija, 13. julija, 16. avg., 30. nov. — Rakek. 30. jan., 2. apr., 30. junija, 16. sept. — Rovte. 14. marca, 24. junija, 10. avg., 29. sept. — Sv. Helena v Rovtah. Pond. po Tihi ned., torek po Roženv. ned. — St. Vid na Blokah. Pond. po sv. Gregorju, pond. po sv. Vidu, pond. po sv. Jerneju. — Unec. Dan sv. Antona, prvi pond. marca. — Vrh. Pond. po 3. ned. po Vel. noči, 27. jul., 9. sept. — Žiri. Sredp. sreda, sreda po Vel. noči, 13. jun., 4. jul., 21. okt. — Žirovnica. 10. jan., 14. febr., 11. maja, 15. dec. (za živino).

Mesto in okrajno glavarstvo Maribor.*

Maribor (mesto). Vsak drugi in četrti torek v mesecu sejm za vse vrste domačih živali (konj, goved, ovac in koz); če je v torek praznik, se vrši živinski sejm dan poprej. Vsak petek sejm za prašiče; če je v petek praznik, se vrši svinjski sejm dan poprej. Vsako sredo in soboto tržni dan za vse kmetijske pridelke in suho robo, kramarje itd. — Slov. Bistrica. 24. febr., Vel. petek, 4. maja, 4. junija, 25. julija, 24. avg., 14. sept., 28. okt., 21. nov. — Poljčane. Pond. po kvat. ned. v Postu, pond. po Vneboh., 29. avg., 15. nov. — Sp. Polskava. 3. febr., 10. marca, 30. jun., prvi pond. po 3. avg., 9. sept. — Sv. Lenart v Slov. goricah. 20. jan., pond. po Beli ned., 19. maja, 24. junija, 2. avg., 4. oktobra, 6. novembra. — Fram. 26. julija, 21. septembra.

Okrajno glavarstvo Murska Sobota.

Murska Sobota. Torek pred pustnim torkom, drugi pond. pred Vel. nočjo, četrti pond. po Vel. noči, 24. jun., 24. avg., 15. okt., 6. dec. — Beltinci. 20. jan., 24. febr., 25. apr., 27. jun., 15. jul., 5. nov. — Bogojina. 19. maja, 4. sept. — Črenšovci. Pond. po 3. maju, pond. po 14. sept. — Dobrovnik. Pond. po Telovem, 25. julija. — Dolnja Lendava. 25. jan., četrtek po 2. postni ned., Vel. četrtek, pond. po Binkošti, 28. jul., 28. avg., 28. okt., 25. nov., četrtek pred Bož.; vsak torek svinjski sejm. — Dokležovje. 18. jun., 21. avg. — Križevci. 16. apr., 4. jun. — Prosenjakovci. 16. marca, 18. jun., 7. sept., 28. nov. — Puconci. 28. maja, 10. jul., 10. sept., 10. nov. — Rakičan. 26. marca, torek pred Bink., 2. jul., 16. avg., 8. okt. — Turnišče. Drugi torek po Vel. noči, četrtek pred Bink., 4. jun., četrtek pred Vel. gosp., 2. dan po Mali gosp., 4. okt.; vsak četrtek svinjski sejm.

Okrajno glavarstvo Novo mesto.

Novo mesto. Prvi ponedeljek vsakega meseca sejm za živino; vsak ponedeljek (ako praznik, sledeči delavnik) sejm za prašiče; torek po sv. Antonu, torek pred sv. Jurijem, torek po sv. Jerneju, torek po sv. Lukežu, prvi torek v Adventu. — Kandija. Četrtek po 15. vsakega meseca, ozir. 15., ako četrtek in delavnik. — Ormošnjice. 12. marca, 24. jun., 9. sept. — Lukovk. 18. maja, pond. po sv. Jakobu. — Mirna. 24. jun., 2. nov. — Mirna peč. Ponedeljek po sv. Jožefu, 31. maja, 30. jun., 29. sept., 29. dec. — Smuk. 10. marca. — Sv. Lovrenc. 10. avg., 23. nov. — Toplica. Četrtek po sv. Matiju, četrtek po sv. Florijanu, 27. julija, 14. avg., četrtek po Roženv. nedelji. — Trebnje. 13. junija, 13. jul., 16. avg. — Vel. Brusnice. Delavnik pred sv. Jožefom, sobota pred kvat. ned. v sept. (za živino). — Velika Loka. 12. maja, 25. julija. — Zagradec. Sobota po Veliki noči, 7. sept. — Žužemberk. 3. febr., 17. marca, dan sv. Jurija, dan po Vneboh., 9. jun., 14. julija, 9. avgusta, 14. septembra, 28. oktobra, 6. decembra.

Mesto in okrajno glavarstvo Ptuj.*

Ptuj (mesto, s katerim je spojeno predmestje Kaniža). Živinski sejmi: za konje in rogato živino vsaki prvi in tretji torek v mesecu, za parkljarje vsaka sreda; tržni dan je vsaki petek; letni kramarski sejmi se vrše: 23. aprila, 6. avg., 25. novembra. — Sv. Andraž v Slov. gor. 13. jun., 30. nov. — Ptujska gora. 18. marca, Velik. torek, sobota pred Križ. ned. ali pa sobota po Vel. noči, 2. jul., 14. avg. — Sv. Lovrenc na Dr. polju. 12. marca, 27. jun., 10. avg., 29. sept. — Sv. Lovrenc v Slov. gor. Sreda pred Vneboh., 31. julija, sobota pred Roženv. nedeljo. — Sv. Bolfenk, obč. Trnovska vas. 30. jun., 2. sept. — Sv. Urban. 25. maja, 25. jul. — Breg pri Ptuj. Drugi ponedeljek v maju, 6. junija, drugi pond. v juliju, 26. avgusta, drugi pond. v septembru. — Ormož. Cvetni petek, ponedeljek po Jakobovem (25. julija) na Martinovo (11. nov.), vsaki prvi pond. v mesecih jan., febr., marec, maj, junij, julij, sept., okt., dec. (ako pade na enega teh pond. praznik, se vrši sejm na drugi pond.); svinjski sejmi vsak torek v tednu. — Sv. Tomaž. 21. jun., 29. avg., 28. okt., 3. dec. — Rogatec. 24. febr., 21. marca, pond. po Beli ned., pond. pred Vneboh., 25. maja, 12. jul., 24. avg., 14. sept., 30. nov. — Kostivnica. 10. marca, 25. aprila, 15. jun., pond. pred sv. Jakobom, sobota pred Roženv. nedeljo.

Okrajno glavarstvo Radoljica.

Radoljica. 12. marca, dan sv. Jurija, torek po Bink., (26. jul.), 28. okt., 13. dec. — Bitnje. 26. jul. — Bohinjska Bistrica. 1. maja, (24. junija), 18. okt., (6. dec.) — Jesenice. 4. maja, 22. julija, prvi pond. oktobra, 2. nov. — Kamna Gorica. 10. avg., 4. dec. — Kranjska Gora. Prvi torek po Vel. noči, druga ned. okt. — Kropa. 12. julija, 6. nov. — Lesce. Dan sv. Matije, torek po Vel. noči, 29. sept., 21. okt. — Mojstrana. 23. nov. — Podkoren. Druga ned. okt. — Rateče. Četrta ned. okt. — Spodnje Gorje. Petek pred Cvet. ned., 11. nov. — Žirovnica. Pond. po sv. Treh kraljih, 14. febr., sreda pred Bink.

Okrajno glavarstvo Slovenji Gradec.*

Slovenji Gradec. 25. jan., 2., 4. in 6. sob. v Postu, 12. maja, 10. avg., prvi pond. v sept., prvi pond. v okt., 19. nov. — Marenberk. Četrty pond. po Božiču, 1. marca, pond. pred Cvetno ned., Bink. torek, 21. junija, 31. jul., 29. sept., 11. nov. — Muta. 1. maja, 17. jul., 29. avg., 28. okt. — Remšnik. 2. jul., 24. sept. — Ribnica. 10. apr., pond. po 24. jun., pond. po 21. okt. — St. Ilj pod Turjakom. 20. apr., 2. jul., sobota pred Ang. ned. — Sv. Lenart pri St. Ilju pod Turj. Pustni pond., 1. jun., 15. okt. — St. Ilj pri Velenju. Pond. po Tibi ned. 4. avg., 1. sept. — St. Janž pri Dravogradu. 15. apr., 13. jun., pond. po Im. Mar. — Šoštanj. Četrtek pred Pustom, Velikon. torek, 22. jun., 12. jul., 29. sept., pond. pred sv. Katarino. — Velenje. Četrtek po Pepelnici, 1. maja, pond. pred Bink., 18. jul., 24. avg., 24. okt. — Vuzenica. Prva sobota v Postu, 25. apr., 4. jul., 16. avg., 6. dec. — Vuhred. 10. marca, 4. sept.

V zalogi Družbe sv. Mohorja na Prevaljah

se dobijo še sledeče broširane knjige:

Naslov knjige	Za ude	Za neuode
	kron	kron
Kmetijstvo. Naravoslovje.		
Fr. Dular: Domači živinozdravnik. S podobami. Nov natis. Tretja predelana izdaja . . .	27—	36—
— Umna živinoreja. S podob. 1. in II. knjiga vku . . .	30—	40—
V. Rohrman: Poljedelstvo. S podob. I. del (II. del je pošel) . . .	24—	32—
Rohrman-Dular: Gospodarski nauki. S pod. I. knjiga . . .	12—	16—
Anton Kosi: Umni kletár. S podobami . . .	12—	16—
Fr. Povše: Umni kmetovalec. 2. in 3. snopič, vsaki po . . .	9—	12—
M. Cilenšek: Naše škodljive rastline. S podobami. 1., 2., (3. pošel) 4. in 5. zv., vsaki po . . .	9—	12—
Fr. Erjavec: Živali v podobah. II. zv.: Ptice (I. zv. je pošel) . . .	12—	16—
Potopisi. Zemljepisi.		
J. M. Trunk: Amerika in Amerikanci. Ilustr. in vez. . .	105—	140—
Iv. Vrhovec: Avstralija in nje otoki. S podobami . . .	9—	12—
A. Bezenšek: Bolgarija in Srbija. S podobami . . .	9—	12—
J. Lavtižar: Pri severnih Slovanih. S podobami . . .	9—	12—
Dr. Andr. Karlin: V Kelmorajni. S podobami . . .	9—	12—
Jos. Starè: Kitajci in Japonci. S podobami . . .	6—	8—
Podobe iz misijonskih dežel. S pod. 1. zv. (2. zv. je pošel) . . .	6—	8—
Poučne in zabavne knjige.		
Msgr. Kneipp: Domači zdravnik. 5. izdaja. S podobami . . .	24—	32—
Dr. Al. Homan: Postrežba bolnikom. S podobami . . .	6—	8—
Dr. H. Vedenik: Kako si ohranimo ljubo zdravje. S podob. Trije zvezki, vsaki po . . .	6—	8—
Dr. J. Sket: »Kres«, leposloven in poučen list. VI. letnik 1886 . . .	24—	32—
Dr. Iv. Tavčar: Slovenski pravnik. Pet snopičev vku . . .	30—	40—
Dr. Fr. Detela: Begunka. Drama v treh dejanjih . . .	9—	12—
Ks. Meško: Mladim srcem. S podob. I. in II. zv., vsaki po . . .	9—	12—
— Na smrt obsojeni? Dram. slika v treh dejanjih . . .	9—	12—
J. Stritar: Lešniki.	9—	12—
Utva in Mira: Pravljice. Z izvirnimi slikami . . .	9—	12—
V kratkem izidejo še sledeče knjige:		
Dr. Fr. Detela: Zbrani spisi (1. zvezek): Hudi časi, povest (z izvir. slikami); Blage duše, veseloigra v treh dejanjih . . .	18—	24—
Dr. A. Žigon: Francè Prešeren, poet in umetnik.		

